

Рустам
ЖАББОРОВ

ЖАДОЛАТ АСИРАСИ

Рустам
ЖАББОРОВ
ЖАҲОЛАТ
АСИРАСИ

Бегона юртларда бахт излаган
Маҳзунанинг
аянчли қисмати
ҳақида қисса

Тошкент
2016

УЎК: 821.512.133-3

КБК:84(5У)7

Ж – 13

Жабборов, Рустам

Жаҳолат асираси: қисса / Рустам Жабборов. – Тошкент: Янги аср авлоди, 2016. – 256 б.

ISBN 978-9943-27-776-2

Тақдир, аслида худо томонидан буюрилган инъом. Ва Аллоҳ таоло бизни ақл билан ҳам сийлаганки, нима яхши-ю нима ёмон, нима тўғри-ю, нима нотўғри, биз бораётган манзил нурафшонми ёки зулматми – уларни бир-биридан фарқлаш ва муносиб ҳаёт йўлини танлашимизни ўзимизга қўйиб берган.

Бошқаларнинг истагига кўра яшаш, бошқаларнинг йўриғи билан яшаш, алаалоқибатда эса ҳалоқат билан яқун топадиган умрни тақдирнинг ҳукми сифатида баҳолаш нотўғри. Инсон қалбида ниш урган орзу-умидлар, ёрқин келажакка ишонч, бахтли ҳаёт кабиларнинг фақат хаёлда қолиб кетмаслиги, саробга айланмаслиги тақдирга қанчалик боғлиқ бўлса, инсоннинг иродаси, матонати, тарбияси, уни камолга етказган оилавий муҳитга ҳам шунчалик боғлиқдир.

Эътиборингизга ҳавола этилаётган китоб қаҳрамони – Маҳзуна ҳам орзулари осмон қадар буюк, қалби меҳрагиммо-лим, айни пайтда бахтга ташна қиз эди. Исми тақдирини ҳам маҳзун қилиб қўйган қиз бошидан кечирган беҳисоб азоб ва кўргиликлар, она Ватан соғинчи – бир аёл умрини, бегона юртда бахт излаган, алаалоқибатда бахтсизликка дучор бўлган бир аёл орзуларини чилпарчин қилиб юборди...

УЎК: 821.512.133-3

КБК: 84(5У)7

ISBN 978-9943-27-776-2

© Рустам Жабборов, «Жаҳолат асираси». «Янги аср авлоди», 2016 йил.

ЖАҲОЛАТ АСИРАСИННИНГ ИҚРОРИ

Одатий иш кунларидан бири. Ҳамхона аёллар тушликка тушиб кетишган, мен эса, газетанинг навбатдаги сони учун мўлжалланган мақолани тугатолмай хунобим ошиб, клавиатурани асабий шақирлатиб ўтирардим. Худди шу пайтда иш телефонининг жиринглаши янада ғашимни келтирди.

Хонада аёллар бўлганида-ку умуман телефонни кўтармасдим. Чунки, газетамизнинг мухлислари асосан аёллар бўлгани сабабли қўнғироқлар ҳам бевосита уларни қизиқтирган масалалар бўйича бўлади. Кимдир эридан нолиб дардини дастурхон қилади, бошқа бирови қайнонасининг зулмидан дод солади...

Ҳафсаласизлик билан гўшакни олдим. Кутганимдек аёл кишининг овози. Саломига алик олдим ва шошилиб турганимни билдириш учун қисқа ва расмий оҳангда «гапиринг, эшитаман», дедим.

– Мен... ҳалиги ўз бошимдан кечирган воқеаларни газетангизда чиқармоқчи эдим, – аёл кишининг сўник сўлғин овозини эшитиб, енгил хўрсиндим.

Ана, айтмадимми. Бошланди. Одатда бундай ҳикоятлар «мен ота-онамнинг эрка қизи эдим. Еганим олдимда, емаганим ортимда эди, эрга тегдим-у ҳаётим батамом ўзгариб кетди», қабилидаги гап-сўзлар билан бошланади.

– Синглим, биласизми, муштарийларнинг дардларини эшитиб ёзиб оладиган ходимамиз бугун

ишга чиқмади. Аёлларни қизиқтирадиган масалалар бўйича тушдан кейин телефон қилинг. Минг бор узр, ҳозир сизнинг ҳикоянгизни эшита олмайман. Шошилиб...

– Мен ҳам сизнинг вақтингизни олмоқчи эмасман. Бу гапларни айтиб ҳам бўлмайди. Ҳаммасини битта дафтарга қўлимдан келганича ёзиб чиқдим. Илтимос, шуни чоп этсангизлар...

Бунақа ҳолатларга ҳам дуч келганман. Ярим йилча аввал бир келинчак ўз кечмишлари битилган учта қалин умумий дафтарни таҳририятга келтириб берган, бош муҳаррирнинг топшириғи билан бу дафтарлардаги ҳасратни газетабоп усулда қайта ёзиб, «Қувилган келиннинг изтироблари» деган сарлавҳа остида чоп эттиргандим. Кутилмаганда бу «сериал» ўқувчиларда жуда катта қизиқиш уйғотди. Тиражимиз ҳам етти-саккиз мингга кўтарилди. Аммо ҳаммасидан ёмони кейин бўлди. Ҳалиги келиннинг эри, қайнона-қайнотаси «бизни бутун қишлоққа шарманда қилдиларинг» дея таҳририятга тўполон кўтариб келди. Яхшиямки, воқеа жойи ва қаҳрамонларнинг ҳақиқий исм-шарифини ошкор этмаганимиз. Акс ҳолда улар бизни судга беришга ҳам тайёр эдилар. Қонун биз тарафда эканини тушуниб, ночор изларига қайтишди. Аммо ортиқча гап сўзлар, асаб-бузарлик кимга ҳам ёқади дейсиз. Ўшандан кейин бунақа «ҳасратнома»ларни қоғозга туширишдан тавба қилгандим.

Шу боис, оилавий масалаларни матбуотда чоп этишнинг оқибатларини номаълум қўнғироқ соҳибасига тушунтиришга уриндим.

– Акажон, мен қайнонам ё эримнинг устидан шикоят қилиб қоғоз қоралаганим йўқ. Бу оилавий машмашалар ҳақида эмас. Менинг қисматим сиз билган аёлларникидан умуман фарқ қилади. Ил-

тимос, менинг ёзганларимни газетада ёритинглар. Менга ўхшаб заллат остонасида турган қизлар, аёллар менинг тақдиримдан огоҳ бўлишсин. Хатога йўл қўйиб, кейин афсус-надомат қилишмасин.

Ўшакнинг нариги томонида жимлик чўкди. Чамаси у йиғлай бошлаганди. Узуқ-юлуқ нафас товушидан пайқадим.

– Яхши, – дедим имкон қадар овозимга юмшоқ тус бериб. – Агар компьютерда ёзган бўлсангиз, электрон манзилимизга юборинг. Ёки почта орқали...

– Ўзим борсам-чи. Компьютердан умуман фойдаланмай қўйганман. Ҳаммаси дафтарда ёзилган. Шахсан қўлингизга топширсам дегандим...

Аёлга манзилни тушунтириб, ўшакни қўйдим. Негадир аёлнинг (балки қиз боладир) овозидаги нотаниш мунг хаёлимни буткул банд этганди. Дастлаб унга хийла қўполлик қилганимдан афсуслана бошладим. Қизиқ, оилавий муаммолари бўлмаса, ҳеч кимникига ўхшамайдиган, бошқаларга ибрат бўладиган кечмишида нелар содир бўлди экан.

Ажаб, боя ўшакдаги нотаниш ҳамсухбатимдан тезроқ қутулиш учун ҳар нарсага тайёр турган бўлсам, шу онда ич-ичимдан у билан кўришиш, унинг дардини тинглашга иштиёқ туғилганди. Телефон рақамини олиб қолсам бўлармиди. Аксига олиб, унинг қачон, қаердан келишини ҳам, ҳатто исмини ҳам сўрамабман. У сўнгги умидини бизга, таҳририятга тиккан бўлса-чи? Қаттиқ гапириб кўнглини офритиб қўйган бўлсам, балки умуман келмас? Йўқ, келаман деди. Таҳририят манзилини ҳам аниқ-тиниқ сўраб олди-ку!

Шу кундан ўзининг мунгли овози ва сирли кечмиши билан хаёлимни банд этган ўша нотаниш ожизани кута бошладим. Йўқ, дарров бошқача хаёлга борманг! Кўнглимга бирор эгри ўй-фикр кел-

гани йўқ. Ишонинг! Аммо... негадир уни кутардим, у билан кўришгим, янаям тўғрироғи ўша мавҳум қисмати ҳақида билгим келаверарди.

Орадан икки ҳафтача вақт ўтиб, бошқа ишлар, ташвишлар соясида ўша кунги нотаниш ҳамсуҳбатимни унутаёздим.

Одатда тушликка ҳамхона аёллардан ё сал аввал, ё улар қайтганидан кейин чиқаман. Чунки ижод қилишим учун энг қулай ва осуда дам, хонамиз ҳамхоналаримдан холи бўлган пайт ҳисобланади. Улар бор пайтда хонамиздаги шовқин-сурон салкам «Чорсу» бозорини эслатади.

Бу гал ҳам тушлик пайти. Фавқулодда сокинлик қўйнида астойдил ижодга шўнғиган пайтимда, қулоғимга алланечук таниш овоз чалинди.

– Ассалому алайкум, мумкинми?

Мени бирдан ток ургандек бўлди. Ҳатто эшик тарафга қайрилмасимданоқ бу овоз эгасини таниб улгургандим. Бўсағада одмигина кийинган, ўрта бўйли, қорачадан келган, ёши йигирма-йигирма бешлар чамасидаги бир аёл турарди. Уни бир қарашда соҳибжамол деёлмасамда, кўримсиз дейишга-да тилим бормасди. Яшил рўмолчаси остидан тошиб турган қорамтир-қизғиш сочлари бир муддат илгари бўялган, эндиликда асл рангига қайта бошлаганини кўрсатарди.

Саломига алик олиб, рўпарамдаги стулга имо қилдим.

– Келинг, ўтиринг!

Аёл кўзларини номаълум нуқтага қадаганча, қаршимдан жой олди. Ер остидан унга разм солдим. Йўқ, боя у ҳақида юзаки хулоса чиқарган эканман. Ҳар қандай бўёқ ва пардоздан холи юзлари, қоп-қора қош-кўзлари ундаги яширин, ботиний гўзаллик учқунларини сачратиб турарди.

– Адашмасам, сиз билан икки ҳафтача илгари телефонда гаплашгандик, – дедим гарчи адашмаётганимга ич-ичимдан ишониб турган бўлсам ҳам.

Аёл ердан кўз узмасдан бош ирғади.

– Сиз билан гаплашганимдан кейин яна икки-ланиб қолдим. Бу гапларни ҳаммага ошкор қилиш шартмикин, деб ҳам ўйладим. Ўйлай-ўйлай бари бир дафтаримни олдим-у йўлга чиқдим, – қиз шундай дея, муқовасига сувқоғоз қопланган дафтарни қўлимга тутқазди. Дафтарнинг биринчи саҳифасида ҳуснихат билан «Маҳзуна», унинг остида эса, «Жаҳолат асирасининг иқрори» сўзлари битилганди.

«Бу муаллифнинг исми ва асарнинг номидир ҳойнаҳой».

– Маҳзуна тахаллусингизми ё исмингиз? – сўрадим дафтарнинг кейинги саҳифаларига кўз ташларканман.

– Тахаллус адашмасам ёзувчиларда бўларди, – ҳамон ердан кўз узмасди меҳмон. – Мен ёзувчиликка даъвогар эмасман. Ёзганларим ҳам тўқима эмас. Нимани кўрган-кечирган бўлсам, ҳаммасини баҳоли қудрат қоғозга тўқдим. Бу ерда ортиқча ташбеҳлар ҳам, муболаға ҳам йўқ. Балки, айрим ҳолатларни тўлақонли ифодалашга маҳоратим етмагандир. Лекин, илтимос, дафтарни охиригача ўқиб чиқинг. Лозим топсангиз, чоп этинг...

– Яхши, мен уни газета талабларига мос қилиб қайта ишлайман. Кейин сиз билан шартнома тузишимиз керак, паспорт, пенсия дафтарчаси, ИНН нусхалари...

– Кечирасиз, булар нима учун керак? – қиз илк бор бошини кўтариб, менга қаради.

– Қонун-қоидаси шунақа. Ёзган асарингиз учун қалам ҳақи тўлашимиз керак. Муаллифлик ҳуқуқлари деган гаплар бор...

– Айтдим-ку, бу асар эмас, қалам ҳақини ҳам таҳририят ҳисобига ўтказаверинг. Ҳеч қанақа муаллифлик ҳуқуқига даъво қилмайман. Лозим топсангиз чиқаринг, бўлмаса...

Пул ҳақида гап очиб, ҳамсуҳбатимнинг хийла кўнглини ранжитганимни англаб, оз бўлса-да айбимни енгиллатиш учун уни қаҳва билан сийламоқчи бўлдим. Қайнатгични тоққа улаётганимда, аёл кетиш учун қўзғалди.

– Овора бўлманг, агар шу дафтарни ўқиб чиқиб, фикрингизни айтсангиз, менга кўп яхшилик қилган бўласиз...

– Телефонингиз...

– Мен ўзим сизга қўнғироқ қиламан. Яхши қолинг.

Аёл синиқ табассум билан ортига бурилди. Уни кузатгани йўлакка чиқдим. Йўлакнинг нариги бошидан гур кулги овозлари кўтарилди. Ҳамхоналарим қайтаётган эдилар. Ёнларидан ўтиб кетаётган аёлни кўриб, негадир жим бўлишди ва у кўчага чиқиб кетгунича ортидан қараб қолишди. Кейин эса нималарнидир пичирлашиб, қиқирлашиб, мен тарафга юришди.

Улар яна гулдурос кулгилар билан хонага кириб келишганида мен қулоқчин билан қулоқларимни беркитганча, бояги сирли аёлнинг дафтари саҳифалари қатига шўнғиб кетгандим.

БИРИНЧИ ҚИСМ

...Мен бир пайтлар юртимиздаги минглаб тенгдошларим қатори шўх, қувноқ, бахтиёр қиз эдим. Бошимга тушажак кулфатларни ўша пайтлар кимдир башорат қилса ё ақлдан озишим, ё ўша башоратчининг устидан қаҳ-қаҳ отиб кулишим муқаррар эди.

Аммо бошга тушганини кўз кўраркан. Мен, ҳали йигирма ёшга тўлмаган ожиза, шундай машаққатлар, азоб-уқубатлар, кўз кўриб қулоқ эшитмаган даҳшатларни бошдан кечирдимки, бу ҳақда ҳозир, орадан маълум вақт ўтиб, ўйлашга ҳам журъат этолмаяпман. Аммо айтишим, ҳаммасини бир бошдан ҳикоя қилишим, одамлар мен сингари жаҳолат йўлига қадам қўймасликлари учун ҳам барини ошкор этишим керак. Фақат Сиз тинглашга куч, ўқишга мажол топа олармикинсиз...

Келинг, ҳаммасини бир бошдан бошлай қолай.

Исм – қисматдир деб ўқигандим қайси бир асарда. Инсоннинг исми қайсидир маънода унинг тақдирига даҳл қиларкан. Шу боис, ота-оналар фарзандига исм қўйишдан аввал унинг қандай маъно англатишини яхши билиб, кейин боласини шу исм билан аташлари лозим.

Балки ота-онам менга Маҳзуна деб исм қўйишдан аввал бу сўз «ғамгин, ҳазин қиз» деган маънони англатишини билишмагандир. Ёки исм инсоннинг тақдирини ўзгартириб юбориши ҳам мумкинлигини ўйлаб кўришмагандир. Акс ҳолда... Ахир ҳеч бир ота-она ўз жигарбандига ғам-аламни, бахтсизликни раво кўрмайди-ку. Яна ким билсин, бошимга тушган кўргиликларга исмимнинг зар-

рача алоқаси йўқдир? Эҳтимол, ҳаммасига ўзим, қизиққонлигим, соддалагим сабабчи бўлгандир? Балки буларнинг барчаси Яратганнинг изн-ирода-си, тақдири азалнинг ҳукми билан содир бўлгандир?..

Яна чалғиб кетдим...

Хуллас, ҳали айтганимдек, бир пайтлар ғам-алам нелигини билмайдиган шаддод қиз эдим. Оилада ота-онамнинг якка-ю ёлғиз фарзанди бўлганим учун еганим олдимда, емаганим ортимда эди. Билишимча, доялар мени жарроҳлик йўли билан дунёга келтиришган, ўша операциянинг оқибатиданми, онам яна фарзанд кўриш бахтидан маҳрум бўлган.

Бундан хабар топган бувим, аммаларим отамни қайтадан оила қуришга ҳар қанча ундашмасин, отам кўнмаган. Умрини суюкли аёлию, пешонасида битилган битта-ю битта қизалоғига бағишлаган экан.

Ҳа, отам мени еру кўкка ишонмасди. Баъзан ҳазиллашиб «ўғлим» деб атаганида ҳам севиниб кетар, ҳам ҳазин тортардим. Ахир отам ҳам бошқалар қатори ўғил кўришни, «ўғлим бор» деб кўкрак керишни, элга ош беришни истарди-да!

Отам устачилик қилар, онам эса тикувчи эди. Мен туманимиздаги миллий ҳунармандчилик коллежида ўқирдим. Қишлоқда ҳар бир хонадоннинг озми-кўпми томорқаси, оғилида битта сигир, учтўрт бош қўйи бўлади. Хуллас, ҳеч нарсадан камчилигимиз йўқ эди.

Отам кунларнинг бирида кечқурун ҳовлиқиб кириб келди. Ўзининг айтишича, у билан бирга ишлайдиган усталардан бири қўшни юртдан иш топганмиш. У ерда биздагидан кўра икки-уч барабар кўпроқ ҳақ тўлашаркан.

– Кетасизми? – онамнинг юзларида хавотир акс этди. – Дадаси, шу ерда ҳам топишингиз ёмон

эмасди-ку! Бировдан кам, бировдан кўп бўлсаям, ўзимизга етиб турипти. Бегона юртда қийналиб қолмасмикинсиз?

– Ўзимнинг ҳам кетгим йўқ, – отам уф тортганча, эскириб қолган дўпписини қозиққа илиб, онамнинг ёнида чўккалади. – Лекин куч-қувват борида кўпроқ пул топиб, кам-кўстимизни битириб қолай деяпман-да! Бу ёқда қизингни бўйи етиб қолган. Қиз чиқаришнинг ўзи бўлмайди.

– Э, дада, сизга оғирлигим тушяптими? – одатда, менинг эрга тегишим билан боғлиқ масалада сўз кетганда ана шундай сохта хархашани бошлардим.

– Битта қиз бўлса, амаллаб узатамиз, дадаси, – деди ойим менинг гапларимга эътибор ҳам қилмай. – Минг қилсаям, кўзимизнинг олдида юргангиз яхшими, дейман-да!

Дадамнинг феълини мен ҳам, ойим ҳам яхши биламиз. Бирор иш бошламоқчи бўлса, «шунақа қилсаммикин?» деб маслаҳат сўрайди-ю, кейин бари бир ўзининг айтганидан қолмайди. Албатта, мен ҳам отамни бир кун кўрмасам соғиниб қолишимни яхши биламан. Лекин гап менинг тақдирим ҳақида боряпти. Ҳар бир қиз ўз тўйини бекаму кўст ўтишини, дугоналари, тенг-тўшлари, энг асосий бўлажак эри, қайнана-қайнатасининг олдида боши эгилиб қолмаслигини истайди. Мен ҳам ўзига тўқ оилага келин бўлиб тушишни, шу билан бирга ҳамма қатори тўла-тўкис сеп билан кириб боришни истардим. Шу боисдан ич-ичимдан отамнинг қарорини маъқуллаб турардим.

Шундай бўлса-да, эркаланиб дадамнинг бўйнига осилдим:

– Йўқ, дада, кетмайсиз! Ойим тўғри айтяптилар! Ўша пулни шу ердан ҳам топаверасиз.

– Ўғил қизим, аввал бориб кўрай-чи, нари борса беш олти ойда келаман. Агар иши ёқмаса, дарров орқамга қайтаман. Одамлар океаннинг нарёғига ишлагани кетяпти. Мен борадиган жой нари борса беш-олти соатлик йўл.

Хуллас, ўша куни отамнинг кийим-кечакларини тайёрлаб қўйдим. Ул-бул егуликларни ҳам сафар халтага жойладик.

– Ўғил қизим, қайтишимда сенга нима опкелай? – сўради отам сочларимни сийпалаб.

Очиғи, анчадан бери айрим курсдошларим коллежда кўз-кўз қилиб, ҳамманинг кўзини куйдириб юрадиган «ақлли» телефонларга ҳавасим кетар, аммо ота-онамни ортиқча харажатга қўймаслик учун бу ҳақда уларга чурқ этмасдим. Отамнинг ийиб турганини кўриб темирни қизигида босдим:

– Анув... ўша тарафларда арзонроқ бўлса, битта «айфон»ми, «галакси»ми опкелинг, майлими?

Отам нимадир демоқчи бўлганида, ойим кўшилди:

– Телефонинг бор-ку!? У зорманда қанча туришини биласанми? Ўша япасқи телефоннинг нима-си яхши?

– Ойи, сиз билмайсиз, – дедим отамнинг фикридан қайтиб қолишидан қўрқиб, – ахир, у айфон! Ичида ҳамма нарсаси бор. Интернет, камера, фотоаппарат, «фейсбук», «одно», «телеграм»... Коллежимиздаги қизларнинг ҳаммасида бор. Фақат мен алмисоқдан қолган телефонни кўтариб юрибман.

– Бўпти, бўпти, онаси, майли, қизимнинг кўнгли ярим бўлиб қолмасин! Боришим билан энг аввал сенинг буюртмангни оламан. Хўш, онаси, сенгаям бирор нима керақдир?

– Эсон-омон қайтиб келсангиз бўлди, дадаси!

Эртасига эрталаб, биргалашиб нонушта қилганимиздан кейин отам йўлга отланди. Бувим узун-

дан узоқ фотиҳа қилиб, оқ йўл тилади. Ҳатто элнинг урф-одатига кўра, «ой бориб омон келсин» дея битта нон ҳам тишлатиб олди.

– Ойи, мен армияга эмас, ишга кетяпман, – деди отам кулиб, лекин бари бир бувимнинг айтганини қилиб, у узатган патирнинг бир четини тишлаб қўйди.

Отам шу куниеқ манзилга етиб бориб, уйга қўнғироқ қилди. Шериклари билан битта уйни «ноль»дан тиклаб берадиган бўлишибди. Агар узлуксиз ишлашса, уйни тиклаш, пардоздан чиқаришга беш ойча вақт кетаркан. Аванс беришса, биринчи навбатда менга телефон олиб жўнатишини айтди.

Қандай яхши! Энди мен ҳам сенсорли, экранга бармоқни югуртириб, ҳамма ишни бажарса бўладиган телефон билан ўқишга бораман. Дугоналаримга мақтаниб бир уларнинг кўзини куйдираман. Рост-да, қачон қарасам, танаффус пайти дугоналарим «телеграм», «фейсбук» яна алламбалолар ҳақида, интернет орқали дунёнинг турли бурчакларидан орттишган танишлари ҳақида гапиришади.

Шоҳсанам англиялик бола билан гаплашиб юрибди, коллежни битирса Англияга ўқишга кирмоқчи. Ўша йигит Оксфордда дарс бераркан, ўқишга киришига ҳам ўзи ёрдам берармиш. Балки алдаётгандир? Муҳсина аллақандай ҳинд йигит билан танишиб олган. Ўзининг айтишича, Шоҳруҳхоннинг жияни эмиш. Ҳозир амакиси билан янги фильмда суратга тушаётганмиш. Ким бўлсаям Муҳсинанинг қулоғига роса лағмон илаётган бўлса керак. Яна ким билсин. Ҳарқалай, дугоналаримнинг гапларини гоҳ ҳавас, гоҳида озроқ ҳасад билан эшитиб ўтираман.

Шунақа пайтда бир четда уларга ҳавас билан термилиб ўтирдим.

Ҳа, майли, ҳали мен ҳам сенларга ўхшаб, ижтимоий тармоқларда гаплашишни ўрганиб олай, кўрсатиб қўяман. «Дайди тўтиқуш» ҳақида мультфильмда айтилганидек, «ҳали ҳамма мени танийдиган бўлади! Довруғим бутун оламга таралади!»

...Хуллас, кунлар шу тариқа ўта бошлади. Мен отамни, шу билан бирга у менга ваъда қилган «смартфон»нинг келишини интиқлик билан кутардим. Онамнинг ҳам отамни қаттиқ соғинганини кўриб, унга баъзида ичим ачирди. Баъзан отам қўнғироқ қилиб қолса, у билан қисқача салом-алик қилардим-да, дарров телефонни онамга тутқазиб, нариги хонага ўтиб кетардим. Ахир ойим менинг олдимда у билан бемалол гаплаша олмайди.

Баъзан қувлигим тутиб, нариги уйнинг пардаси олдида туриб, уларнинг гапларини эшитмоқчи бўламан. Ойим эса, кўзларини мен турган хона эшигидан узмасдан, кулимсираб нималарнидир гапирар, гоҳида кўзлари мастона сузилиб кетар, фақат айрим гапларигина қулоғимга кирар, негадир кулгим қистарди... Ҳа, улар бир-бирини жуда ҳам яхши кўришади. Фақат менинг олдимда ҳис-туйғуларини ошкор этишмасди...

...Кузнинг охири кунлари эди. Отамнинг ҳам ишлари енгиллашиб қолган, яқин кунларда хўжайинлар билан орани очиқ қилиб, йўлга тушишини айтарди.

Ўша куни ҳавонинг авзойи бузилиб, ёмғир томчилаб турарди. Коллеждан чиқдим, уйга етиб олгунимча шаррос ёмғирнинг тагида қолмаслик учун оёғимни қўлга олиб чопдим.

Уйга кираётиб, онамнинг дод солиб йиғлаётганини эшитдим. У ҳовлининг ўртасидаги сўрида ўтирганча ўзини ҳар ёққа урар, қўшнимиз Хумор

хола, яна икки-учта хотин уни тинчлантиришга уринар, бувим эса, айвоннинг устунига беҳол суняниб қолган, ранг-қути ўчиб кетган, аммам унинг юзига сув сепиш билан овора эди.

– Ойи, нима бўлди? – жонҳолатда унинг ёнига югуриб борганимда ёмғир забтига олган, ёмғир онамнинг сочларини жиққа ивитиби, кўз ёшларига қўшилиб юзларини юварди.

– Уйимиз куйди, болам, – дея мени бағрига босди ойим. – Отангдан ажралиб қолдик, жон қизим!

Онамнинг сўнгги сўзлари қулоғим остида турган мутгасил чинқириққа қўшилиб кетди. Эс-хушимни йиғиб олганимда қулоғим эмас, ўзим чинқириб йиғлаётганимни англадим. Қулоғимга ишонгим келмас, аммо бу аччиқ ҳақиқат эди.

Маълум бўлишича, уч қаватли уйнинг томини ёпишаётганида, отам ҳавозадан пастга, тош устига қулабди... «Тез ёрдам» машинасида шифохонага етмай отамнинг жони узилибди. Бу ҳақда отам билан ишга кетган шериги, Ҳамиданинг дадаси хотинига телефон қилиб айтибди. Ойимнинг тепасида туриб, уни тинчлантиришга уринаётган аёлларнинг биттаси ҳам айнан Ҳамиданинг ойиси эканини кейин пайқадим...

Отамнинг жасадини эртаси куни тушдан кейин олиб келишди. Уйимиз нақ маҳшаргоҳга айланганди. Қий-чув, дод-фарёд... Мен ҳиссиз, жонсиз бир ҳайкалга аланиб қолгандек эдим. Кўзларим ҳам худди бировникидек, мутлақо бошқа, менга дахлсиз ҳодисаларни кўриб турардим.

Отамни тобутда деразадан олиб чиқишаётганда ҳам тошдек қотиб туравердим. Қулоғимга аёлларнинг чинқириғи узуқ-юлуқ эшитилади.

Йўқ, булар ҳаммаси ёлғон! Мен туш кўряпман. Босинқираяпман. Агар ҳаммаси рост бўлганида

мен ҳам анави аёлларга ўхшаб сочимни юлиб, юзларимни тирнаб, оламни бузмасмидим.

– Қизим, менга қарагин!

Анграйиб, мени четга тортаётган одамга қарадим. Э, ҳа, бу Собир ака, курсдошим Ҳамиданинг дадаси-ку! Отамнинг вафоти ҳақида ҳам шу киши хабар берганди. Отамнинг жасадини ҳам шу киши опкелган бўлса керак.

– Уч кунча олдин отанг билан бозорга тушгандик, – деди ерга қараб Собир ака. – «Қизимга ваъда берганман», деб мана шу нарсани сотиб олганди. Ўз қўли билан сенга берганида эди! – Шундай дея қўлидаги қутини менга тутқазиб, ўзи қўлма-қўл узатилаётган тобут тарафга юрди.

Шундагина ўзимга келиб, бошимга тушган фожианинг моҳиятини тўлиқ англадимми, бор овозим билан дод солдим...

Одамзот нималарга кўнмайди. Бир кунда дунё бўйича 200 мингга яқин одам ҳаёт билан видолашаркан... Аслида қолганлар ҳам бир куни бу омонат маконни тарк этишади...

Вақт ўтиши билан бу мусибатга ҳам кўника бошладим. Отамни софинганимда, деворга осиглик турган, отам тишлаб кетган нонга термиламан. Баъзида суратларини бағримга босиб, юм-юм йиғлайман.

Уйдаги ҳар бир буюм, ҳовлимизнинг, томорқамизнинг ҳар қаричи дадамни эслатади. Бувимнинг янада қаримсиқ бўлиб, ажинларга тўлиб-тошган юзларида, онамнинг мавҳум нуқтага соатлаб қадалиб қоладиган нигоҳларида ҳам отамни кўргандек бўламан.

Томорқамиздаги ҳар бир майса, ҳар битта дарахтда дадамнинг нигоҳини ҳис қиламан. Боғимизнинг тўрида бир туп сада бор. Шох-бутоқлари, барглари шу қадар кўпки, ерга тангадек соя ту-

ширмайди. Ёзда унинг остидаги супада ҳаммамиз бирга овқатланардик. Айниқса, кечки овқат пайтида унинг шохлари орасида бекиниб олган чумчуқлар шу қадар чуввос солишардики! Бу садани отам мен туғилган йили эккан экан.

Беихтиёр ҳисларим ўз-ўзидан сўзларга айланиб, бир ипга тизилгандек бўлди. Дардларим шеърга айланиб қоғозга тўкилганини ўзим ҳам сезмадим.

*Мен туғилган йили яхши ният-ла,
Супанинг ёнига эккансиз сада,
Унинг соясида йиғлайман юм-юм,
Нега сада бор-у, сиз йўқсиз, дада?
Ширмой нон тишлатиб олдилар бувим,
Сиз олис сафарга кетар лаҳзада.
Девордаги михга осилиб ҳамон,
Нега нон турар-у, сиз йўқсиз, дада?*

Кейин бу мисраларни қайта-қайта ўқидим. Болалигимда «Ўқиш китоби»даги айрим шеърларга ҳавас қилиб қоғоз қоралагандим. Аммо уларни шеър деб бўлмасди. Демак, шеър шунчаки ёзилмасакан-да. Ғам-алам, қайғу инсонни шеър ёзишга ундаркан-да.

...Отам менга жўнатган қимматбаҳо телефонни эса, уни сўнгги манзилга кузатганимиздан сўнг орадан бир ҳафтача ўтиб қўлга олдим. Бечора отам! «Нима опкелай?» деса, шу матоҳни айтибман. «Менга сизнинг соғлигингиздан бошқа ҳеч нарса керакмас» десам бўлмасмиди? Бир пайтлар мана шу япасқи матоҳни бошқаларнинг қўлида кўриб, қанчалар ҳавас қилардим. Мана, орзуим-гаям етдим. Аммо орзуим ушалишига сабабчи бўлган отажоним йўқ. Бундай темир-терсакнинг мингтаси отамнинг бир офиз ширин сўзи ўрнини босармикин.

Отамнинг маърака-маросимлари сабаб бир ҳафтача коллежга боролмагандим. Ниҳоят, дафтар-китобимни сумкага солиб, яна дарсларга қатнай бошладим. Курсдошларим кўнгилад сўраган бўлишди. Айниқса, курс раҳбаримиз хонасига чақириб, анча кўнглимни кўтарди:

– Қизим, ўзингни қўлга ол. Сен жуда иқтидорли қизсан. Зеҳнинг ўткир. Имкон қадар дарс қолдирмасликка ҳаракат қил. Яна бир йилдан кейин коллежни битирасан. Ўқишга киришинг керак. Вақт кутиб турмайди. Яхшилаб тайёргарлик кўр. Айниқса, чет тилини яхши ўзлаштиришга ҳаракат қил. Келажак сизларники, қизим!

Мақтаниш эмас-ку, курсимиздаги энг аълочи қизлардан биттаси мен эдим. Айниқса, адабиёт, инглиз ва рус тилларида унча-мунчаси мен билан баҳслашолмасди. Шу боис, коллежда бирор тадбир бўлса, албатта, ташкилий ишлар менга юклатиларди.

Хуллас, дадамдан ажралиб қолганимдан сўнг, бу улкан қайғуни унутиш учун ҳам бутун эътиборимни ўқишга қаратишга аҳд қилдим.

Шу кунни отам жўнатган телефонни ҳам ўзим билан коллежга олиб боргандим. Бир зумда курсдошларим ўртасида қўлма-қўл бўлиб кетди.

– Оҳо, «Галакси эс-3»-ку.

– Ҳа худди меники билан бир хил эканми?

– Ҳитойники эмасмикин?

– Йўқ, мана «мэйд ин Кореа» деб ёзилган-ку!

Очиғи, ўша кунгача бунақа «ақлли» телефонлар билан қандай муомала қилишни билмасдим. Ижтимоий тармоқларни-ку гапирмаса ҳам бўлади. Информатика дарсида ўқитувчимиз битта электрон почта очиб берган, ундан ҳам деярли фойдаланмаганман.

Танаффусда Шоҳсанам билан Муҳсинанинг ўзи менга анча-мунча нарсани ўргатиб қўйиш-

ди. «Ватсап», «Фейсбук», «Вайбер», «Телеграм»да ҳам саҳифа очиб беришди. Бироқ олдинги қизиқиш, интилишдан асар ҳам қолмаган. Ҳозир рўпарамда турган одам билан гаплашишга ҳафсалам йўғ-у, дунёнинг нариги бурчагида, кўрмаган, билмаган одаим билан валақлашишга ҳушим келармиди?

Уйга қайтганимдан кейин майда-чуйда юмушларимни битирдим-да, негадир дугоналарим очиб берган профилларни томоша қилишга тушдим. Телевизорда ҳар куни шу тармоқлар ҳақида гапиришади. Оилалар бузилиб кетяпти, ёшлар ёмон йўлларга кириб қоляпти эмиш. Менимча, фақат аҳмоқ, ақидаси бўш, онги паст одамларгина шунақа тармоқлар туфайли йўлдан чиқиши мумкин. Мен эса, бунақа тоифага кирмайман! Ҳарқалай, ўша пайтлар шундай фикрда эдим.

Кунлар шу зайлда ўтиб борарди. Дарсда ҳам ўқитувчиларимиз «телефонларни йиғиштирларинг» деб ҳаммага дакки беришади. Ота-оналар мажлисида ҳам асосий масала шу! Лекин бари бир айрим курсдошларимиз ҳаётини телефонсиз тасаввур қилишолмасди.

Бора-бора мен ҳам бунақа «кўнгилхушлик»ларга анча қизиқиб қолдим. Тўғри, «телеграм» ё «вайбер»да кимлар биландир соатлаб гап сотмайман. Нима еб, нима ичаётганигача суратга олиб, «Инстаграм»га жойлаётган курсдошларимни кўрсам, гашим келади. Лекин бари бир замон билан ҳамнафас яшаш керак-ку!

«Фейсбук» тармоғи менга анча ёқиб қолди. У ерда таниқли ёзувчилар, зиёлиларни ҳам топиб улардан маслаҳат олиш, фикр алмашиш мумкин. Айрим баҳс-мунозаралар чиндан ҳам одамнинг ақл-идрокини ўстиришга фойда бераркан.

Мен ушбу тармоқдаги саҳифамда отамга атаб ёзган шеъримни жойладим. Кейин илова тарзида шеърда тилга олинган дарахт ва деворга осилиб турган нонни суратга олдим-у, саҳифамга жойлаб қўйдим. Бу шеъримни қайсидир газетага чоп этишим-у, уни кимлардир ўқиб менга фикр билдиришига қадар қанча вақт ўтарди, билмадим, аммо бир неча дақиқада бу «ижод маҳсулим»ни юзлаб одамлар ўқиб, «лайк» босишди. Шеър ва суратлар остига ёзилган изоҳларни-ку айтамаса ҳам бўлади. Яна қанча фойдаланувчилар «статус»имни кўчириб босишди.

Хуллас, бир кунда «интернет юлдузи»га айлана-ёздим. Ҳар дақиқада кимдир тармоқ орқали менга «дўстлик» таклиф қилади.

Қизиқ, гоҳида инсоннинг шуҳрат қозонишида унинг қисмати, ғам-андуҳлари ҳам сабабчи бўларкан-да! Аслида мен бу суратлар ва шеърни ўзимни кўз-кўз қилиш, танилиш учун тармоққа жойлаштирмагандим. Аммо кутилмаганда...

Эртаси кунни коллежда ҳам, дугоналарим орасида ҳам менинг шу «статус»им муҳокама марказида бўлди:

– Ўҳ-ҳў, шеър ёзишни ҳам қойиллатаркансан-ку!
– деди Муҳсина хийла гайирлик қилаётганини сездириб.

– Мен шу шеърингни «перепост» қилгандим, қара, англялик «дўстим» Майклга ҳам ёқибди, – ҳар гапнинг бирига инглиз «йигит»ини қўшмаса туролмайдиган Шоҳсанам тагин бидирлай кетди.
– Мен унга шеърингни таржима қилиб бердим.

– Вой, менгаям ташлаворгин ўша таржимани. Раҳулга жўнатаман.

– Раҳул деганинг ҳалиги... Шоҳруҳхоннинг жияни бўлса керак? – дея Муҳсинага ҳам мақтаниб олиши учун атайин йўл очиб бердим.

Дугонам ҳинд йигити билан виртуал муҳаббат қиссасини бошлайман деб турганида дарсга қўнғироқ чалинди.

Гоҳида Шоҳсанамга ҳам, Муҳсинага ҳам ачиhib кетаман. «Ўзимизда йигитнинг зотига қирғин келмагандир» дегим келади-ю, кўролмасликдан айтяпти деган хаёлга боришмасин, дея тилимни тияман.

Хуллас, «фейсбук»да анча танилиб қолдим. Ҳар куни ўнлаб йигитлар танишув йўллашади, «чат» орқали ёки изоҳлар қисмида илмоқли гаплар ёзишади. Баъзида бўш вақт топиб, танишув истагини билдирган йигитларнинг саҳифаларига мўралайман. Уларнинг расмларини кўздан кечираман, шахсий маълумотларига кўз ташлайман. Чиндан ҳам ажойиб замонларда яшаяпмиз. Дўппидекки-на қишлоғингдан чиқмай туриб, дунёнинг нариги четидаги одам билан гаплаша оласан. Истасанг унга сурат жўнатасан, истасанг қўнғироқлашасан, керак бўлса, экран орқали юзма-юз гаплашасан...

Қизиқ, ҳали саҳифамга суратимни жойламасимдан шунчаси танишмоқчи бўлиб турибди. Расмимни қўйсаммикин? Ҳарқалай, ўзимни ҳуснда танҳо санамасам-да, ташқи кўринишим йигитларни бe-фарқ қолдирмаслигини яхши биламан.

Йўқ, ўзимнинг расмимни қўймаганим тузук. Ҳар замонда шеърми, манзарали суратми жойлаб тураман. Наридорса, битта-иккита овсарроқ йигит билан эрмак учун валақлашарман. Бари бир у менинг кимлигим, қаерда туришимни билмайди. Саҳифамда ўзим ҳақимда бирор тайинли маълумот ёзмаганман. Лекин ижтимоий тармоққа анави тентак дугоналаримга ўхшаб муккамдан кетиб қолмайман.

Кечки юмушларим, уй вазифаларини бажариб бўлгач, ойимнинг ўрнини ҳозирлаб, ўз ҳужрамга ўтарканман, анчадан бери елкамни эзиб келаётган

хотиралардан бир оз чалғиш учун телефонни қўлга олдим. Дўстлашиш учун таклиф жўнатган йигитларнинг «анкета»ларини «варақлаётганимда», дафъатан улардан бирининг сурати кўзимга оловдек кўринди. Беихтиёр суратни катталаштириб томоша қилдим. Қош-кўзлари тимқора, юзлари думалоқ, қад-қомати келишган, худди киноактёрларга ўхшаб кетаркан. Кийимлари ҳам ўзига ярашиб турибди. Жуда ёқимтой йигит. Очиғи, курсимизда ҳам олифтанамо болалар йўқ эмас. Аммо... бу умуман бошқача!

«Шахсий маълумотлар» бўлимига кўз ташладим. Исми Комрон, мендан етти ёш катта, мен билан битта вилоятда туғилган, айна пайтда... Истанбулда яшаркан.

Истанбул! О, мен бу шаҳарни кўришни эсимни таниганимдан бери орзу қиламан. Бир пайтлар бу шаҳар ҳақидаги сериалларни кўриб, қўшиқларни эшитиб, унга ғойибона шайдо бўлиб қолгандим. Ҳатто хонамнинг деворида ҳам бу шаҳарнинг юқоридан олинган тасвири акс этган сурат ёпиштирилган, вақти келса, албатта, шу суратдаги узун кўприкни, баланд биноларни, мовий денгиз мавжларини, оппоқ гумбазли, кўкка бўй чўзган минораларни ўз кўзларим билан бориб кўраман, дея ният қилардим.

Ич-ичимдан бу йигитга ҳавасим келди. Қандай қилиб уни дўстларим сафига қўшганимни ўзим ҳам сезмай қолдим. Унга таклиф қабул қилингани ҳақидаги маълумот бориши билан «фейсбук»даги шахсий сўзлашув ойнасидан менга ёзишни бошлади. «Ол-а, жа ўлиб турган экансан-ку!» дедим ўзимча завқланиб.

Салом-алиқдан сўнг:

«Ҳамдардман. Биз ҳаммамиз Яратганникимиз ва унга қайтажакмиз. Аллоҳ падарингизни ўз раҳматига олган бўлсин!»

«Раҳмат...»

«Аллоҳ Сизга сабри жамийл – гўзал сабр ато қилсин! Пайғамбаримиз айтганларки, ота-онанинг ўлими инсон учун энг яхши воиздир. Яъни, уларнинг ўлими бизга дунёнинг ўткинчи экани ва барчамиз номаи аъмолимизни эзгу амаллар билан тўлдиришимиз кераклигини эслатиб туради».

Даставвал унинг гаплари шунчаки ваъз-насихатдек туюлди. Аммо у билан бир неча дақиқалик ёзишма давомида у менда анчайин ақлли, эътиқодли, иймони бут йигит сифатида таассурот қолдирди. Унинг офир-босиқ, мантиқли гаплари худди чанқоқ одамга узатилган зилол сув сингари ташналимни босарди.

Чунки отамни йўқотганимдан бери ҳеч ким менга у сингари маънили, чиройли, жўяли тасалли бермаганди. Онам билан бувим-ку фожиадан сўнг ўз ғам-аламлари билан овора бўлиб, менга айтарли эътибор ҳам бермай қўйишган. Комрон менга йўллаётган оят ва ҳадислар, ҳикматлар, ҳаётий мисоллар худди оғриқ босувчи дармон сингари вужудимга ором индирмоқда эди.

Рост! Ахир, отам фақат жисман бу оламни тарк этди, холос. Ўлим бу йўқлик дегани эмас, балки бир уйдан иккинчисига ўтадиган эшик экан-ку! Руҳлар фақат тириклардан дуо умидвор бўлишаркан. Марҳум оталар руҳи фақат ўз жигарбандларининг эзгу амалларидан таскин ва ҳузур топаркан. Шундай экан, мен нима учун бунча ғам чекишим керак? Отамни жисман бу ҳаётга қайтара олмасам-да, унинг руҳини шод этишим мумкин-ку.

Тавба, бу йигит билан нега олдинроқ гаплашмадим, мулоқот қилмадим?

– Маҳзуна, нимага ўша зорманда телефондан бош кўтаролмай қолдинг? – онамнинг қўшни хона-

дан келаётган овози хаёлларимни пардек тўзғитди. – Ухла энди! Эртага вақтли туролмайсан.

Худди онамнинг гапини эшитиб тургандек Комрон менга шу хабарни ёзди:

«Бўпти, мен хуфтонни ўқиб олай...»

Шу билан у тармоқдан чиқиб кетди-ю, мен ҳам телефонни ўчириб, кўзларимни юмдим.

Лекин қанийди уйқу элита қолса. Хаёлим ўша сирли йигитда эди. Бунча ақлли, зийрак бўлмаса! Юз-кўзларидан ҳам нур ёғилиб туради. Қадди-қомати-чи! Ростини, қишлоғимизнинг бирорта йигити кўркамликда унга тенг келолмайди. Вилоят марказидан бўлса керак. Кийинишига қараганда топиш-тутиши ҳам ёмон эмас. Битта суратида аллақандай хорижий машина рулида ўтиргани акс этган. Балки ўзининг машинасидир? Уйланганмикин? Хотини ҳам жуда бахтли бўлса керак?

Балки ҳали бўйдоқдир? Тақдир тақозоси билан менга уйланса борми! Бу фикр миямнинг бир четини чертиб ўтди-ю, юрагим қалқиб кетгандек бўлди. Ҳа, ахир бу ҳаётда нималар бўлмайди.

Ҳа! Унинг дунёқараши меникидан анча фарқ қилади. Чуқур диний билимга эгаллиги аниқ. Ибодатларини ҳам қолдирмас экан. Мен-чи? Афсус, бу жиҳатдан унга тенглашолмайман!

Менинг диний тасаввурларим бувимнинг билим доираси билан чегараланган. У менга шаҳодат калимаси-ю уч-тўртта сурани ўргатган, холос. Бувим қиёматда ўлганлар тирилиши, ҳамманинг тирикликда қилган ишлари қайта кўрилиб, яхшилар жаннатга, ёмонлар дўзахга тушишини айтган. Бувимдан «жаннатга тушиш учун нима қилиш керак?» деб сўраганимда: «Бировнинг ҳақини емасанг, ноҳақ қон тўкмасанг, ҳаром-ҳариш ишлардан узоқ юрсанг, бировларнинг дилини бесабаб

оғритмасанг, Яратганга шак келтирмасанг, албатта, жаннатга тушасан», – деб жавоб берганди.

Намоз ўқишни билмайман, ҳар йили рамазон ойида икки-уч кун аранг рўза тутардим, шунда ҳам дадам рухсат берса... Борди-ю, эртага бу ҳақда сўраб қолса, нима дейман. Кейин у мен билан умуман гаплашмай қўйса-чи. Негадир ўша дамда қандай бўлмасин унинг эътиборини тортиш, унга ёқиш, кўнглига йўл топиш ҳақида ўйлай бошладим.

Шу тариқа ҳар куни камида бир-икки соат вақтимни у билан «фейсбук»да ўтказадиган бўлдим. Вақт ўтгани сари менинг дунё ва ундаги ҳамма нарсага бўлган муносабатим янгилашиб борарди. У менга ҳар куни интернет орқали диний мазмундаги сайтларнинг ҳаволалари, қўшиқлар, фильмлар жўнатарди.

...Шу пайтгача ўзим тўғри деб билган жуда кўп нарсалар ҳақидаги фикрларим мутлақо бошқа тарафга қараб йўналмоқда эди. У инсон, йигит киши сифатида ҳам қалбимдан тобора чуқурроқ жой ола бошлади. Тан оламан, у билан ғойибона танишгунимга қадар қалбимда фақатгина ўзим орзу қилган хаёлий қаҳрамоннинг мавҳум чизгилари ўрин олган эди холос. Қарангки, Комроннинг ташқи кўриниши ҳам, ички дунёси, фикрлаш даражаси ҳам айнан ўша чизгиларга ҳамоҳанг эди.

Фақат битта нарса мени қаттиқ хавотирга соларди. Мен-ку унинг расмларини кўрганман (деярли ҳар куни Фейсбук саҳифасига янги-янги суратларини жойларди), аммо мен ҳали унга сурат юбормаганман. Интернетдаги саҳифамда ҳам фақат гуллар, қушлар тасвирларини, чиройли манзараларни жойлаштирадим. Ўз суратимни жойлашга эса, очиги, юрагим дов бермасди.

Чунки хаёлан ўзимни у билан ёнма-ён тасаввур қилиб кўрар ва унинг олдида кўримсиздек бўлиб туюлардим. Ҳа, у жуда чиройли, кўркем, келишган йи-

гит. Мен эса... тўғри, чиройим ўзимга яраша, лекин бари бир Комронга муносиб бўлмасам керак.

Шу пайтга қадар унинг уйланган ёки бўйдоқлигини ҳам сўрашга журъат этолмадим. Чунки ҳали бирор марта бунақа мавзуларга ўтмагандик. Борди-ю уйланган ёки кимгадир кўнгил боғлагани ҳақида эшитиб қолсам, қандай аҳволга тушишимни тасаввур қилолмасдим.

Илгари дугоналаримнинг интернет орқали топган муҳаббатлари устидан қотиб қулганим рост. Шоҳсанамни ҳам, Муҳсинани ҳам бу бемаъни ҳаёллардан воз кечишга ундаганим ҳақиқат. Мана, ўзим улардан беш баттар аҳволга тушиб ўтирибман. Ҳа, мен Комронни севиб қолгандим. Фақат бунини ўзим ва Яратгандан бошқа биров билмасди.

Гоҳида ўзимга-ўзим тасалли берардим: балки буларнинг бари ўтгинчи ҳислардир? Балки тез орада орамиздаги ёзишмалар ҳам узилиб, иккимиз ҳам янги суҳбатдошлар, янги дўстлар орттирармиз, шу тахлит бир-биримизни унутармиз? Лекин айна пайтда Комронни йўқотиб қўйишни асло истамасдим. Қандай бўлмасин, уни ўзимга қаратишни, кўпроқ эътиборини тортишни истардим.

Биламан, у тақводор йигит. У ўзининг бўлғуси умр йўлдошини ҳам покдомон, муслима аёл бўлишини истайди. Мен эса, гарчи унинг қарашларига назарий жиҳатдан қўшилсам-да, ҳаётда замонавий қизман. Шу пайтгача бошимга рўмол ўрамаганман. Ойим тикувчи эмасми, энг сўнгги модадаги кийимларни тиктириб кияман. Агар у мени бунақа кийимларда кўрса борми, умуман мен билан алоқани узса керак.

У билан ғойибона суҳбат эса, ҳозирча ҳаётимнинг айрилмас қисмига айланиб бўлган. Кўнглим сезиб турибди: бари бир тақдир йўлларимиз кесишмайди. У биздан анча олисда яшайди. Ўзи-

нинг гапларига қараганда, ҳали-вери юртимизга қайтмоқчи эмас. Мен эса, ойимнинг ягона суянчиғи, биттаю битта фарзандиман. Уни ташлаб кетолмайман.

Кечаги кун ҳеч қачон қайтмайди. Эртага нима бўлиши фақат Яратганга аён. Биз бугунги кун ичида яшаймиз. Бугун эса, хаёлан бўлса-да, мен у билан биргаман. Лоақал бугун унинг қалбига йўл топишга уриниб кўрай. Эртага бир гап бўлар.

Шу хаёл билан бир катта хатога йўл қўйдим: Интернетдаги қидирув тизими орқали ўранган қизларнинг суратларини қидира бошладим. Эҳ-ҳе, минглаб суратлар чиқиб келди. Турли миллатларга, турли ирқларга мансуб, бир-биридан чиройли қизлар! Уларнинг ичидан қош-кўзлари дид билан бўялган, қирмизи либослари ўзига ярашиб турган, тахминан ўзим тенги бир қизнинг суратини танладим. Ҳар эҳтимолга қарши сурат олинган сайтга ҳам кириб кўрдим. У ҳақидаги инглизча маълумотлардан тушунганим шу бўлдики, сурат Америкада яшаётган эронлик муҳожир адвокатнинг қизига тегишли бўлиб, мусулмон аёлларнинг ҳақ-ҳуқуқларини ҳимоя қилиш билан шуғулланувчи аллақандай ташкилотда ишларкан.

Ишқилиб, Комрон унинг суратини интернетдан кўрмаган бўлсин... Хуллас, суратни ўз саҳифамга жойлаштирдим. Кўп ўтмасдан тармоқдаги «мухлис»ларим кетма-кет суратга «лайк» босишга тушишди. Ишқилиб, Фейсбукда мени шахсан танийдиганлар сурат остидаги расм менга тегишли эмаслигини ёзиб қўйишмаса бўлгани.

Шу сабабли эртаю кеч телефон экранидан кўз узмай юрадиган дугоналарим Муҳсина ва Шоҳсанамни олдиндан огоҳлантириб қўйдим. «Илтмос, сурат менга тегишли эмаслигини ёзиб қўйманглар!»

Комрон суратга биринчилар қаторида «лайк» босибди. Кўп ўтмай «шахсий дарчам»га ёза бошлади:

«Суратингизни жойлабсизми?»

«Сизга ёқдимми?»

«Ҳарқалай, бошқа қизнинг суратини жойламагандирсиз, деб умид қиламан!»

«Бошқа қиз бўлса нима қилардингиз?»

«Сиз бундан қилмайсиз. Чунки сиз гўзал хулқ ва иймон соҳибасиз. Агар бегона қизнинг суратини қўйганингизда, бу ёлғон бўларди. Ёлғон эса гуноҳдир. Бу сизнинг қўлингиздан келмайди».

Бу гаплар мени қаттиқ ўйлантириб қўйди. Агар ҳозироқ сурат меники эмаслигини айтсам, унинг фикрича ҳам ёлғончи, ҳам гуноҳкор бўлиб қоламан. Суратни қўйишга қўйиб бўлдим. Энди ортга чекиниб бўлмайди. Бу ёғини пешонангдан кўрасан, Маҳзуна!

«Ҳа, бу – менинг суратим» – бу сўзларни қандай ёздим, қандай жўнатдим – ўзим ҳам билмай қолдим.

«Номаҳрамга тикилиш тўғри эмаслигини биламан. Аммо не қилайки, суратингиздан кўзимни узолмаяпман».

Бу жумлаларни ўқишим билан томирларимга олов югургандек бўлди. Шу пайтга қадар фақат диний масалалар, мусулмон кишининг одоб-ахлоқи, маиший ҳаёт ҳақида гаплашган бўлсак-да, бирор марта мени ҳаяжонга соладиган бу тахлит жумлаларни битмаганди.

«Сизга ноқулайлик туғдирган бўлсам, ҳозироқ суратни ўчириб ташлайман!»

«Кечикдингиз, мен бу суратни ҳам ўз телефонимга, ҳам юрагимга кўчириб бўлдим. Сиз уни бе-малол саҳифадан олиб ташлайверинг. Чунки бу суратни бошқалар ҳам кўради. Мен эса, Сизга бошқаларнинг назари тушишини истамайман!»

Бу эътирофнинг ўзиёқ мени мумдек эритиб қўйганди. Шу заҳоти суратни ўчириб ташладим. Аммо сурат баҳона суҳбатларимиз энди бошқача ўзанга тушиб, ўзгача ранг касб эта бошлаганди.

Кунлар ўтиб борарди. У энди менга нисбатан ҳисларини яшириб ўтирмас, мен ҳам ифбат ва одоб доирасидан чиқмаган ҳолда унга ёқадиган, илтифотли сўзларни ёзардим.

Менга ўхшаб унинг ҳам шеъриятдан хабари борга ўхшайди. Айниқса, битта тўртлигини ўқиб, нақ эс-хушимдан айрилаёздим.

*Юракка ботар бир тугунча – гуноҳ,
Қўрқув уйготар бир тушунча – гуноҳ,
Агар гуноҳ бўлса Сизни ўйламоқ,
Ширин бўладими, оҳ, шунча гуноҳ?*

Айтинг, бунақа сатрлар ўзи шундоқ ҳам юракни беаёв ёндираётган ишқ гулханига мой сепмайдими?

* * *

Кейин Комрондан ўзидан у ҳақида яна айрим нарсаларни билиб олдим. Энг асосийси, у ҳали уйланмаган экан. Ота-онасига ҳам «ўзим орзу қилган, иймонли, покдомон, ақли-хушли қизни учратмагунимча уйланмайман», деб айтган экан. Айтишича, мен унинг тасаввурига жуда-жуда мос тушармишман.

Кун сайин унга бўлган ҳисларим улғайиб, мураккаблашиб борарди. Бир неча ой аввал бошимизга тушган мусибат – отамнинг фожиали вафоти ҳам энди мени ортиқча қийнамай қўйганди. Инсон бир ҳисга асир бўлса, бошқалари чекинади, деб тўғри айташаркан-да!

...Аслида бу мусибат бизнинг оиламиз устига ҳамон ўз кўланкасини ташлаб турарди. Бувим

ўғлидан ажралганидан бери тўшакка михланиб қолган. Аммаларим кунда-кунора келиб хабар олишади. Ойим ҳам ўз қобифига тамомила ўралиб олган. Аламини фақат игна-ипдан олади. Кундузлари-ку олдига кийим тиктириш учун келиб-кетадиган аёлларга андармон бўлиб овунади. Кечаси ҳам алламаҳалгача хонасида тикув машинасининг шақиллаши тинмайди. Олдинги пайтдагидек мени ҳар қадамда тергаб юрмайди.

Гоҳида унинг ёнига кирганимда отамнинг сура-тига маҳзун термилиб ўтирганини кўраман. Уни юпатишга бир оғиз сўз тополмайман. Ҳа, ойим да-дамни ҳаддан ортиқ яхши кўрарди. Ҳали-ҳануз отам кўшни юртдан қўнғироқ қилганида онам билан кўзлари сузилиб, соатлаб гаплашгани эсимдан чиқмайди. Ўша пайтларда «э, нималарни гаплашишаркин, шунча гапни қаердан топишаркин», дердим. Энди бўлса, ўзим Фейсбукда Комрон билан кечалари соат бир-иккигача гаплашарканман, бу саволимга жавоб топгандек бўламан.

Очиги, Комрон билан видеоқўнғироқ орқали бўлмаса-да, лоақал вайбер ёки телеграмда гаплашгим, овозини эшитгим келади, аммо ўзидан таклиф чиқмагани учун бу ҳақда оғиз очолмайман. Ахир унинг тасавурида мен ўранган, намозхон, тақводор қизман. Бунақа қизлар эса, номаҳрам билан ҳатто шунчаки ёзишиши ҳам дуруст эмас.

Биз эса, бари бир ёзишяпмиз: Яратганнинг марҳаматидан умид қилиб, шу нодуруст ишга қўл уряпмиз. Комроннинг айтишича, гуноҳларнинг ҳам катта-кичиги бўларкан. Парвардигор агар биз астойдил тавба қилсак, гуноҳларимизни кечиб юбораркан. Бизнинг суҳбатларимиз одоб ва шариат доирасидан чиқмагани учун унча қўрқмасак бўларкан.

Лекин гоҳида бу «доира» бузилган пайтлар ҳам бўларди. Иккимиз ҳам гоҳида «гуноҳ-савоб»ни унутиб, суҳбат асносида жўшқин эҳтиросларга ҳам берилиб кетар, кейин эса, дарров эсимизни йиғиб, истиффор айтар, яна суҳбатимиз аввалги ўзанига тушиб оларди.

Уч ойлик танишув, суҳбатлар менинг тасаввуримда анчайин ўзгариш ясаганди. Мен ўзимни аллақачон унинг измидаги аёлдек ҳис этардим. Аммо битта нарса туну кун виждонимни гижимларди: ахир мен уни алдадим, у мени ўша, интернетда бир неча дақиқа давомида суратини жойлаштирганим – эронлик муҳожир қиз тимсолида севади. (Бу севгисини у деярли ҳар куни эътироф этади.) Мен эса, ҳамон ўз услубимда кийинаман. Бошим ҳалигача саждага теккани йўқ.

Ўзимни виждон азобидан халос этиш мақсадида ҳар куни эрталаб туриб, билганимча ибодат қила бошладим. Кийимларнинг ҳам имкон қадар кенгроқ, узунроқ, ёпиқроғини танлайдиган бўлдим. Бошимга рўмол ҳам ўрамоқчи бўлдим-у, коллеждагилар дарров шубҳаланиб қолишидан қўрқдим.

Рост, Комрон ҳам кўпинча «муаллимларингиз кийимингизга қаршилиқ билдирмаяптими?» деб сўрайди. Мен эса «ҳар-ҳар замонда тергаб туришади, лекин жиддий талаб қўйишмаган» дея уни алдайман. «Мен айтган гапларни ҳозирча бошқаларга айтмасдан туринг, ўзингизга муаммо орттириб юрманг», деб танбеҳ беради. Мен эса, унинг амрини сўзсиз бажараман.

Кунларнинг бирида у билдирган таклиф мени буткул шошириб қўйди:

– Маҳзуна, қачонгача фақат Фейсбукда ёзишиб юрамиз? Бир-биримизни озми-кўпми таниб, билиб олдик. Мусулмончиликда йигит ҳам, қиз ҳам бир-бирини севиб, кейин турмуш қуришига изн

берилган. Аммо никоҳ ришталарини имкон қадар тезроқ боғламоқ лозим.

Авалло бу мен учун ўта жиддий таклиф эди. Мен Комрон ҳақида деярли ҳеч кимга оғиз очмагандим. Қолаверса, ҳали отамнинг йили чиққани йўқ. Гарчи уйимизга унда-бунда совчилар келиб турса-да, ҳеч бирига тайинли жавоб берилмаган. Онамга у ҳақда қандай айтаман? Кейин менинг ўз орзуларим бор эди. Коллежни битириб, ўзим истагандек дизайн соҳасида ўқишни давом эттириш фикрим ҳам йўқ эмасди. Аммо Комроннинг бу таклифи...

«Сиз... Ўзбекистонга қайтиб келасизми?» – бу саволни нега берганимни ўзим ҳам билмайман. Балки, тўйни қаерда ўтказамиз, деган маънода бергандирман?

«Йўқ, бу ердан кетиш фикрим йўқ. Бу ердаги шароитлар имкониятлар, эркинликларни у ерда топа олмайсиз. Бу ерда менинг ўз уйим, дўконларим, сармоям бор. Уларни ташлаб кетолмайман. Агар ўқишни истасангиз, сизни энг замонавий университетларда ўқитаман. Бу ерда муслима, тақводор толибалар учун ҳам барча шароитлар яратилган. Ишламоқчи бўлсангиз ҳам ёрдамимни аямайман. Истасангиз, ўзингизга ё дўкон, ё ателье очиб берман. Бу ерда маликалардек яшайсиз. Лекин агар мен ўзимизга қайтадиган бўлсам, бу ердаги ҳамма нарсани ташлаб кетишимга тўғри келади. Бу ердан олган дипломим билан ўзимизда тузукроқ иш топишим қийин. Шу сабабли, иншооллоҳ, бу ерга келсангиз, асло пушаймон қилмайсиз».

Бундай баландпарвоз ваъдалардан бошим айланиб кетганди. Ахир ўзим ҳам худди шундай ҳаётни орзу қилмаганмидим? Бир пайтлар денгиз соҳилидаги ҳашаматли уйимда хушбичим шаҳзодам билан бекаму кўст ҳаёт кечиришни, қўша-қўша фарзандлар ўстиришни орзу қилган, ҳатто буни тушларимда

ҳам кўриб чиққандим-ку. Ахир бу ҳамма орзуларимнинг амалга ошаётганидан далолат эмасми?

«Бундан хурсандман, – дея ҳаяжондан бармоқларим титраб ҳарф теришга тушдим. – Лекин ҳаммасини ўзимизча қилаверамизми? Ахир ўзимизнинг расм-русумлар-чи? Одатда йигитнинг уйидан совчилар келади. Катталарнинг розилиги олинади. Келинни қизлик уйидан олиб чиқишнинг ҳам минг битта урф-одатлари бўлади-ку!»

«Ҳар қандай урф-одат – бу бидъат, – жавоб ёзарди Комрон. – Совчилик, нон синдириш, оқ ўраш, ойнага қаратиш, оёқ босиш, асал ялатиш, гулхан атрофидан айланиш, яна алламбалолар... Урф-одат деб шуларни айтасизми? Ахир буларнинг ҳеч бири шариятимизда йўқ. Бўлмайди ҳам. Бизда фақат никоҳ бор, икки тарафнинг розилиги бўлса, гувоҳлар иширокида никоҳ ўқилади, маҳр белгиланади, вассалом. Тўйни ҳар ким ўз қурбига яраша ўтказаверади. Албатта, юртга қайтиб элга ош берамиз, ойингиз ва бувингизнинг ҳам розилиklarини оламиз. Аммо ҳозирги вазиятда сиз тезлик билан менинг ёнимга келишингиз, биз тезда оила қуришимиз зарур».

Унинг таклифи мени қарахт қилиб қўйганди. Ахир мен ҳам, ота-онам ҳам бунақа тўйни орзу қилишмаган-ку! Раҳматли отам ҳам айнан қизининг тўйини ҳамма қатори, бекаму кўст ўтказаман деб ёт ўлкаларда жувонмарг бўлиб кетмадимми? Наҳотки, Комрон айтганидек, никоҳ деганлари «битта мулла, бир калла қанд, уч сўм пул» билан битадиган иш бўлса?

Нима? «Тезда оила қуришимиз зарур» деяптими? Нега бунча тез? Ким ёки нима уни бу қадар тезкорликка ундамоқда? Нега у Ўзбекистонга келиб, тўйни эл қатори ўтказишни истамаяпти? Оҳ, қанийди ўша онда бу саволлар устида чуқурроқ бош қотирганимда? Ўшанда фақат тезроқ отни

қамчиламасам, Комрон бошқа қизга уйланиб кетишидан ваҳимага тушдим.

«Унда мен ойим, бувим, қариндошларим билан маслаҳатлашишим керак. Ахир отамнинг вафоти-га ҳали ярим йил ҳам бўлмади-ку!»

«Динимизда азанинг муддати уч кун. Мотамни узайтиришнинг хосияти бўлмайди, – ичимга баттар ўт ёқди у. – Кейин менинг режам амалга ошиши учун сиз ҳеч кимга айтмасдан йўлга чиқишингиз керак. Бу ерда никоҳдан ўтиб, айрим масалаларни ҳал қилганимиздан кейин уйингиздагиларга хабар қиласиз. Уларни чақиртириб оламиз. Шаҳардаги катта ресторанлардан бирида тўй қиламиз. Кейин биргаликда юртга қайтамиз. У ерда ҳам тўй бериб, элга маълум қиламиз. Лекин ҳозирги пайтда сиз менинг ёнимда бўлишингиз керак. Бу жуда муҳим!..»

Қувонишни ҳам, қайғуришни ҳам билмай қолгандим. Умрим бино бўлиб, бировнинг бу тахлит турмуш қурганини эшитмаганман. Мен самолётда учиб бораман-у, у мени аэропортда кутиб олади. Ўша куннинг ўзида никоҳдан ўтиб, кичикроқ даврада зиёфат берилади... Жуда қизиқ бўлса керак! Лекин бари бир катта тўйга ҳам ваъда беряпти-ку!

«Мен битта ўзим ҳатто Тошкентга ҳам борманган бўлсам, Истанбулни қандай топиб бораман?» – миямда ғужғон ўйнаётган саволларни бирма-бир жўнатишга тушдим.

«Ўринли савол! Сиз Тошкентга бормайсиз. Душанбедан учасиз».

Рост, агар чегарани ҳисобга олмаса, бизга Душанбе яқинроқ. Бироқ чегарадан ўтишнинг ҳам ўзига яраша қонун-қоидалари бор-ку. Муҳсинанинг холаси Истанбулдан мол олиб келиб сотишни эшитгандим. Унинг ўзи ҳам хорижга чиқиш йўл-йўриқларидан яхшигина хабардор эди. Хо-

рижга бориш учун паспорт столига аллақандай ҳужжатлар топшириларкан. У ердан паспортга махсус рухсатнома ёпиштириб беришаркан. Бундан ташқари, бизнинг ёшимиздаги қизларнинг ёлғиз четга чиқиши ҳам жуда қийин кечаркан.

Мен бу ҳақда Комронга ёзиб юборгандим. Жавоб ҳам унча ҳаялламади:

«Ҳеч қандай рухсатнома ёки визанинг кераги йўқ. Уйингиздан чегарагача бир соатлик йўл. Агар сиз рози бўсангиз, ёнингизга танишларимни юбораман. Улар чегарадан ўтишингизга ёрдам беради. Қўшни давлат ҳудудида ҳам танишлар бор, сизни Душанбе аэропортигача етказишади. Самолётга чиқиб олдингизми, бу ёғи ҳеч гап эмас! Олти соатда Истанбулда бўласиз».

– Лекин билет олиш учун пулим...

– Пул ҳақида ўйлаб ҳам ўтирманг! Танишларим бу масалани ўзлари ҳал қилишади. Хуллас, ҳаммаси сизнинг розилигингизга боғлиқ. Эрталабгача ўйлаб кўринг!»

...Тун ярмидан оғиб қолган, ойимнинг ҳам хонасидаги чироқ ўчганди. Назаримда бутун борлиқ уйқуга чўмгандек. Ҳатто кўкдаги ой ҳам булутнинг парёстиғига бошини қўйганча мизғимоқда. Фақат менинг кўзимга заррача уйқу илинмайди.

Нега Комрон бундай кескин талабни қўйди? Наҳотки, уйдагиларга, яқинларимга, коллеждагиларга бир оғиз гапирмай уйдан чиқиб кетсам? Ахир яна тўрт ойдан кейин ўқишларим тугаб, қўлимга диплом олишим керак-ку! Борди-ю, Комроннинг айтганини қилиб, уйдан қочиб кетсам, шўрлик ойимнинг ҳоли нима кечади? Хаста бувим-чи? Қўни-қўшнилар нима деб ўйлашади?

Бира тўла рад жавобини берсаммикин? Ахир мен Комроннинг ҳатто ўзи билан юзма-юз гаплашмаган бўлсам? Уни фақат ўзи айтган маълумот-

лар бўйича танийман, биламан, холос. Ахир мени ота-онам бир кун уйдан чиқиб кетиб, Фейсбукдан танишиб қолган йигитнинг олдига чошиб, ўшанга тегиб кетсин деб ўстиришмагандир!

Худди денгизда довул турган маҳали кучсизроқ долғани ундан-да қудратли тўлқин босиб кетганидек, юрагимнинг бошқа бурчагидан янада шиддатлироқ туйғулар галаён кўтарди.

Нималар деяпман? Наҳотки, Комронга ишонмасам? Ахир у ўта иймонли, софдил, ҳалол йигит-ку! Ахир ёлгон энг катта гуноҳ эканини у менга жуда кўп бор айтган-ку! Наҳотки, у ўз ваъдаларига ҳилоф иш тутса? Беихтиёр кўз олдимда мовий денгиз қирғоғида қад кўтарган оппоқ мраммрдан тикланган қасрмонанд уй намоён бўлди. Уй эшиги олдида Комроннинг яп-янги русумдаги «Мерседес» машинаси турибди. Биз Комрон ширин-шакар болаларимиз билан тинч, фаровон ҳаёт кечиришимизни тасаввур қилиб вужудим бўшашиб кетди. Мана Комрон оппоқ куйлак, оппоқ шимда. Иккита жажжи ўғлимизни эркалатиб турибди. Олислардан муаззиннинг сокин, ширали овози эшитилади...

Наҳотки, шуларнинг ҳаммасини бир оғиз сўз билан чилпарчин қилсанг, Маҳзуна!

Йўқ, нега фақат ўзимни ўйлаяпман? Мен Комроннинг ёнига бориб, у ердан уйга телефон қилиб ҳаммасини айтгунимча, шўрлик ойим адоий тамом бўлади-ку!

Ие, энг асосийсини унутибман-ку! Шу пайтгача Комрон ҳам мени кўрмаган. У мени анави эронлик ҳижобли қиз тимсолида танийди ва севади. Мени кўриб, «сен кимсан?» демайдими? Бор ҳақиқатни билгач, «қаердан келган бўлсанг, ўша ерга жўна» деса нима деган одам бўламан? Ахир Комрон мени ростгўй, иймонли, тақводор қиз сифатида билади-ку!

Хуллас, шу тариқа эрталабгача сўнгсиз саволлар, қарама-қарши ўйлар гирдобида ўртаниб чиқдим.

Тонгга яқин саркаш хаёллариму чалкаш фикрларимдан биргина қарор ҳосил бўлганди: мен Комронга ҳақиқатни, суратдаги қиз бошқа эканини, у ўйлаганидек диний билим ва кўникмаларга эга эмаслигимни, ҳатто зарурий ибодатларни ҳам мукамал адо эта олмаслигимни, рўмол ҳам ўра-маслигимни айтаман. Албатта, шундан сўнг унинг мендан ҳафсаласи пир бўлади. Балки мени ер билан битта қилиб ҳақоратлар, таъна-ю маломатларга кўмиб ташлар. Зотан мен бунга лойиқман. Ҳаммага ёлгон гапирган тақдиримда ҳам Комронни алдамаслигим керак эди.

Комрон мендан юз ўтиради. Менга қайтиб ёзмалиги ҳам мумкин. Шуниси ҳам тузук. Шу тариқа у менинг иккиюзламачи, ёлгончилигимни билиб, қўлини ювиб қўлтиғига артади. Мен ҳам ортиқча изтироблардан, ташвишлардан қутуламан. Балки бир неча кун ўзимни қўярга жой тополмай юрарман. Аммо ниҳоясиз даҳшатдан даҳшатли ниҳоя яхшироқ.

Оҳ, кошкийди ўша қарор ҳаммасига нуқта қўйганида? Мен эрталаб туришим билан Фейсбукка кириб, хаёлимдан ўтганларнинг барчасини ҳарфларга кўчирдим. Мана, биргина тугмачани босишим билан Комрон ҳаммасидан воқиф бўлади. Мен учун ҳам бари тугайди. Ширин орзулар ҳам, ўзим орзу қилган келажак ҳам, бахт ҳам, муҳаббат ҳам....

Уйқусизликдан қизарган кўзларимни телефон экранидан узмасдим. Саҳифада ҳамсуҳбатимнинг менга жавоб ёзаётганини билдирувчи белги пайдо бўлиши билан юрагимдаги титроқ ва ҳаяжон ўн чандон ортди.

«Маҳзуна! Албатта ёлгон мўъминга ярашадиган одат эмас. Аммо яхшиликка хизмат қилувчи ёлгонни кечирса бўлади. Сизнинг қалбаки расмингиз бизни янада яқинлаштирди. Энди мен учун суратнинг аҳамияти қолмади. Мен сизнинг сийратингизни севиб бўлганман. Мен сизнинг юзингизни эмас, қалбингизни, руҳингизни танийман. Сиз шу хатоингизни тан олиб, мендан узр сўрашингизнинг ўзи ҳамма айбларингизни ювиб кетади. Аллоҳ астойдил тавба қилганларнинг гуноҳларини кечиради. Либос ва ибодат масаласига келсак, бу ҳам муаммо эмас. Муҳими, сизда шу ишга рағбат ва хоҳиш бор. Сиз менинг ёнимга келсангиз бас, билмаганларингизни ўзим ўргатаман. Истасангиз рўмол ўрайсиз, истамасангиз, то ўзингиз розилик бермагунингизча сизни ҳеч ким ўранишга мажбур қилмайди. Фақат юрагимни қиймалаб, «келмайман» деманг. Сиз учун ҳамма нарсага тайёрман, Маҳзуна! Илтимос, мени бундай мавҳум вазиятга ташлаб кетманг!»

Ўқиб кўзларимга ишонмадим. Ахир мен ундан таъналарга тўла аччиқ-тиззиқ гапларни кутмаганмидим? Қайта-қайта ўқиб чиқдим. Энди бу ёғи қандай бўлди?

Аслида ўз хатоимни унинг таклифини рад этиш учун важ деб ўйлагандим-ку! Энди яна қандай баҳона топа оламан? Ахир ўзим унинг ёнига учиш учун қанот қидирмаяпманми?

Яна қачондир менинг барча хато ва камчиликларимга кўз юмиб, барча орзуларимни амалга ошира оладиган йигит рўпарамдан чиқармикин? Агар Комрон билан алоқани узсам, тақдиримни қайсидир бир ношуд ёки тўпори билан боғлаб, умрбод ўз армонларим ёғида қоврилиб ўтмайманми?

«Пайти келиб, шу айбимни юзимга солмайсизми?

«Йўқ. Асло!»

«Пайти келиб, ватанимдан, яқинларимдан кечи-
иб, ўзга юртларга кетиб қолганим учун пушай-
мон бўлмайманми?»

«Ҳеч қачон!»

«Мени ўзим истаганимдек бахтли қила оласизми?»

«Шак-шубҳасиз!»

Бошқа гап-сўзга ҳожат қолмаганди. Ўша ондан кетиш тараддудига тушдим. Комроннинг талабига кўра, бу ҳақда ҳеч кимни огоҳ қилмаслигим лозим эди. Начора, нимагадир эришиш учун нимадан-дир воз кечишим керак! Албатта, менга ҳам осон бўлмайди. Бу оламда бувим ва ойимдан бошқа яна кимим бор? Улар менинг йўқолиб қолганимдан қаттиқ хавотирга тушадилар. Аммо тез орада мен уларга соғ-саломат ва бахтли эканимни маълум қиламан. Орадаги арзимас дилхираликлар бора-бора унутилади. Ахир оналар қаерда бўлмасин ўз фарзандларини бахтли кўришни истайдилар-ку!

Энди бу ёғига Комроннинг ҳар бир топшириғи-ни аниқ ва тўлиқ бажаришим керак. Унга паспортим нухасини, ўзимга тегишли барча маълумотларни жўнатдим. У менга чипта, зарур ҳужжатлар, баъзи одамлар билан гаплашиш учун уч-тўрт кун кераклигини айтди.

Йўлга отланишимдан бир кун аввал Комрон менга уйдан чиқишим, чегарадан ўтишимдан тортиб, то самолётга ўтиришимга қадар қилишим лозим бўлган ҳамма ишларни ипидан-игнасигача батафсил ёзди. Кечқурун Комрон айтган муддатда менга номаълум рақамдан бир киши қўнғироқ қилиб, ярим тунда қишлоғимизни туман маркази билан боғлайдиган катта йўл ёқасига керакли анжомлар билан чиқиб туришимни айтди.

Ҳа, қисмат чархпалагини ортга қайтаришнинг имкони йўқ эди. Ҳар қанча оғир бўлмасин, мен ўз бахтим, ўз келажагим учун таваккал қилишим ло-

зим эди. Янада оғири, мен уйимни ойижонимга ҳам, хаста бувимга ҳам, дугоналаримга ҳам чурқ этмасдан тарк этишим керак. Кечаси билан ухлмасдан чиқдим. Йўлга ҳеч нарса, ҳатто паспортимни ҳам олишим керак эмаслиги уқтирилган бўлса-да, икки сидра кийим-бош, баъзи пардоз ашёларимни сафар халтамга жойладим. Қизиқ, паспорт керак бўлмасмикин? Э, керак бўлганида айтмасмиди?

Ойим ухлаётган хонага оёқ учида кирдим. Ойим оқ оралаган сочлари ёстиқ устида ёйилганча, дадамнинг эски кўйлагини қучганича ухлаб ётибди. Кўнглим бузилиб кетди. Йўқ, ҳис-туйғуларга бериладиган пайт эмас. Ойимнинг юзларидан енгилгина ўпдим. Мени кечиринг, ойижон!

Бувим билан хайрлашолмайман. Уйғоқ бўлишлари мумкин. Мени пайқаб қоладилар. Дарвоза олдида етганимда, файзсизгина ҳовлимизга кўз ташладим. Кўзларимда ёш тирқиради.

Оғир қадамлар билан катта йўлга чиқдим. Деворлари нураб, ўриндиқларидан асар ҳам қолмаган эски бекат олдида мен номини билмайдиган, алақандай чет эл машинаси турарди. Унга яқинлашишим билан эшик очилиб, қора кўзойнакли, мавҳум, совуқ башара кўринди. Саломимга алик ҳам олмасдан, «ўтир» дея имо қилди. Ичимдан қиринди ўтса-да, индамай ўтирдим. Комроннинг топшириғига кўра, машинага ўтиришим билан телефонни ўчиришим, ҳайдовчи савол сўраган пайтагина гапиришим, унга бир оғиз ҳам савол бермаслигим керак эди.

Машинада қанча йўл босганимиз эсимда йўқ. Чамамда йўлда бир оз мизғиб олдим шекилли. Кўзимни очганимда машина қоронғи тун қўйнида элас-элас кўзга ташланаётган адирлар яқинида тўхтаган, ҳайдовчи ташқарида икки аёл билан нималарнидир гаплашарди.

Зум ўтмай у аёлларни эргаштириб машинага қайтди. Рўмолларини оғзигача беркитиб, қалин кийиниб олган икки аёл ёнимдан жой олди. Тўғри, ҳозир декабрь, ҳадемай чилла киради. Аммо бу йил қиш ва қаҳратон анча кечикди. Шу боис, ҳаво ҳам анча илиқ. Лекин буларнинг ўраниб олганини!

– Булар қўшни мамлакатдан мол келтириб сотади, – деди ҳайдовчи менга ўгирилиб (у шу пайтгача биринчи марта менга гапириши эди). – Чегарадан «черний ход» билан ўтиб қайтишда уларга тенг келадигани йўқ. Мен бундан бу ёғига ўтолмайман. Чегарачилар пайқаб қолишади. Бу ёғига худо пошшо, синглим! Менинг вазифам битди. Паспорт ва билетни манзилга етганингизда опалардан оласиз!

Биз тушишимиз билан қора машина ортига бурилиб, қоронғилик бағрига сингиб кетди. Ҳали тун зулмати қуюқ, икки қадам нарини кўриб бўлмасди. Аёллар жим, сассиз қадам ташлаб боришарди.

– Мана шу адирдан ўтиб олсак, симтўсиқ келди, – деди аёллардан бири шивирлаб. – Бу ер чегаранинг ўтиш учун энг қулай қисми. Лекин бари бир жуда эҳтиёт бўлиш керак. Шу атрофда навбатчилар кузатиб юрган бўлишлари мумкин.

– Ўзбек чегарасидан амаллаб ўтиб олсак, у ёғи осон, – унинг гапини қувватлади шериги. – У ёқда таниш-билишлар кўп.

Мен эса, айна чоғда худди чўпон етовидаги қўйдек ҳис этардим ўзимни. Ким билан, қаерга кетяпман, тўғри қиялпманми, нотўғримми, бир дақиқадан сўнг нима юз беради – тамоман беҳабарман. Мен ўз ҳаётимни тақдири илоҳий ҳукмига, янада аниқроғи Комроннинг ихтиёрига топширгандим. Ўзи айтгандек, «машинага ўтирганингиздан сўнг, ҳаммасини Яратганнинг измига қўйиб беринг, иншооллоҳ Унинг ўзи сизга мададкор бўлади...»

Чегарага етгунча паст-баланд қияликларда йўл босиб, ўпкам оғзимга тиқилди. Мана ўша сим тўсиқ. Бунақасини фақат киноларда кўргандим. Тиканакли симлар орасидан қандай ўтарканмиз?

Аёллардан бири эғнидаги қалин пахталикни ечиб, худди гитаранинг торларидек бир текисда тортилган симтўсиқнинг энг пастки «тори» устига ташлади, тивит рўмолини ечиб, тепадаги «тор»нинг тиканлари устидан ўради. Бу тиканакли симлар орасидан ўтишни анча осонлаштирарди.

Амаллаб чегарадан ўтдик. Чегарадан ноқонуний ўтиб, жиноят содир этганимни ўша пайтда хаёлимга ҳам келтирмасдим. Назаримда ҳар бир қадам мени мақсад сари, истиқбол сари яқинлаштирарди. Ўн дақиқа ичида бетараф ҳудудни яёв босиб ўтдик. Аёллар айтганидек, нариги тарафга ўтиш унча қийинчилик туғдирмади. Чегарачилар билан аёллар ўзларининг тожик тилида алланималарни гаплашиб, мени ҳам олиб ўтишди. Сўқмоқдан пастга қараб тушдик. Пастда бир-иккита машина кўзга ташланарди. Аёллардан бири оқиш «жигули»нинг эгаси билан гаплашиб бизни шаҳаргача олиб боришга кўндирди.

Яна анча пайт машинада адирлар оралаб юридик. Кейин кўзимизга яккам-дуккам қишлоқ уйлари кўрина бошлади. Мен айна пайтда ватан сарҳадларидан тобора узоқлаша бошлаганимни ҳис этмас, шуурим алланечук хира ва карахт эди.

– Ҳисорга яқинлашиб қолдикми? – сўради аёллардан бири уйқусираб.

– Йўқ ойти, ҳали энди Турсунзодадан ўтяпмиз, – деди ҳайдовчи ғализ талаффузда. – Насиб бўлса, тонг отганда шаҳарга кириб борамиз.

Кечаси билан тузукроқ ухламаганим учунми, яна уйқу элита бошлади. Қанча ухладим – билмайман, аёллардан бири биқинимга туртиб уйғотди.

– Етиб келдингиз, синглим, – кейин сумкасини кавлаштириб, менга ниманидир узатди. – Бу сизнинг янги паспортингиз ва чиптангиз.

Кўм-кўк муқовали паспортни очиб, кўзларимга ишонмадим. Ичидаги расм айнан ўз паспортимдаги билан бир хил, аммо исм-фамилиям бутунлай бошқача. «Мақсадшоева Нигина Муродшоевна». Ўзимни янги исм-шарифда тасаввур қилиб, кулгим қистади. Фалати бўларкан. Тушунишимча, паспорт саҳифасида, ялтироқ плёнка ичида илгари бошқа бировнинг сурати бўлган, менинг расмимни унинг ўрнига киритишган. Агар диққат билан кузатилса, қалбакилигини пайқаш қийин эмас.

– Ўзингизни қўлга олинг, – деди ҳалиги аёл пичирлаб. – Сездириб қўйманг. Ҳеч кимга бир оғиз ҳам гапирманг. Паспорт назоратидан ўтиб олсангиз, манзилга етдим деяверинг. Билетга эҳтиёт бўлинг, тушиб қолмасин.

Аёллар билан наридан-бери хайрлашиб, аэропорт биносига кирдим. Аввал қўлимдаги сумкани махсус мосламадан ўтказишди. Назоратчи аёл бир менга, бир паспортга, бир чиптага қараб, ўтишимга ижозат берди. Божхона хизмати ходими ҳам мени бошдан-оёқ назардан кечириб, қараб, ниманидир сўради. Очиғи, унинг гапини умуман тушунмай, бақрайганча қараб туравердим. Қолаверса, бояги аёл гапирмасликни уқтирган. Божхоначининг ёшроқ шериги айтган гап шаклан эсимда қолди:

– Эҳтимол, гўшаш намешунавад? (Балки қулоғи эшитмас – тожик.)

Божхона ходимларининг шубҳали қарашларидан «қўлга тушдим» деб ўйлагандим. Хайрият, мени карликда тусмол қилган йигит ўтавер деб имо қилди.

Қисқаси, ҳамма тўсиқлардан омон-эсон ўтиб олдим. Аэропорт биносидан махсус автобус мен билан бирга юзлаб йўловчиларни самолёт зинапояси томон олиб келди.

Комрон «Самолётга чиқиб олдингизми, бу ёғи ҳеч гап эмас» деганди. Мана, тумшугига «Турк ҳаво йўллари»нинг қирмизи тамғаси туширилган улкан ҳаво кемасининг «қорни»га кириб кетяпмиз. Демак, яна олти соатдан сўнг, Истанбулда бўламан. Комроннинг мени кутиб олаётган чоғидаги табасум балқиб турган нурли юзи кўз олдимга келди-ю йўл чарчоғи, кўнглимнинг бир четини чимчилаб турган гашик тарқагандек бўлди.

Умримда биринчи марта самолётга чиқишим. Тавба! Ҳақиқатан ҳам мўъжизанинг ўзи. Ахир бир неча минг тонналик бу баҳайбат мослама ҳавога қандай кўтарилади-ю, минглаб километр масофани қандай босиб ўтади? Йўлда бензини тугаб қолса нима қилади? Ҳавони булут қоплаб, учувчи йўлни йўқотиб қўйса-чи? Э, бунақа нарсаларни ўйлаганим билан бари бир ақлим етмайди. Муҳими эсон-омон етиб борсам бўлгани.

Менинг жойим самолёт ойнаси – иллюминатор ёнида экан. Аланглаб салон ичида юкларини жойлаштираётган одамларга кўз ташлайман. Қулоғимга туркча, тожикча, русча ва менга нотаниш тиллардаги гап-сўзлар чалинади.

Орқа тарафдаги икки эркакнинг суҳбати қулоғимга алоҳида жаранглаб кирди. Улар ўзбекча гаплашаётган эдилар.

– Кўпчилик одамларимиз ўз ҳақини талаб қилишни билмайди. Бегона давлатлардаги элчихоналар нима учун очиб қўйилган? Биринчи навбатда ўша юртга борган фуқароларнинг ҳуқуқларини ҳимоя қилиш учун.

– Шуни айтинг, баъзи бировлар элчихона нималигини ҳам билишмайди. Кейин одам савдоси қурбонига айланишса ҳам, нафасини чиқармай, кўзини туздек қилиб ўтираверади.

– Э, барака топкур, аввал борадиган жойинг тилини, қонун-қоидасини, урф-одати, йўл-йўригини ўрган. Кейин ўша юртда ўз юртингнинг элчихонаси бор-йўқлиги билан қизиқ. Керак бўлса телефон рақамини топ. Бегона юртда сени биров хафа қилдими, ишлатиб пулингни бермадими, жиноятчи деб ушлаб турмага тикмоқчи бўлишяптими, ҳуқуқларинг бузиляптими, шартта ўз юртинг ваколатхонасига сим қоқ. Ахир ҳамма жойдаям ўзига яраша қонун бор. Халқаро ҳуқуқ деган гаплар бор...

– Шунақа нарсаларни кўп одамларимиз билмайди-да, амаки!

Хўш, мен-чи? Мен биламанми? Ўзим бораётган юртинг на тилини, на урф-одатини биламан. Элчихонани-ку айтмаса ҳам бўлади. Э, нималар деяпман? Мени ҳеч ким ушлаб турмага тикмайди-ку! Ким ишлатиб пулимни бермаслиги мумкин? Ахир мени Комроннинг ўзи кутиб олади. У менга гард юқтирмайди. Акс ҳолда ялиниб-ёлвориб чақиртирармиди? Бегона юртдан паспорт тузаттириб, самолётга ўтқаздиришни амаллаган, қолган ҳаммасини уддалайди.

Бувим кўп айтардилар «пул бўлса чангалда шўрва» деб. Ҳарқалай, менинг Маҳзунадан Нигинага айланишимга, шунча чиғириқлардан эсон-омон ўтиб келишимга ҳам озмунча пул кетмагандир?

Айтганча, ёлғон оғир гуноҳ эди-ку! Мен сохта паспорт билан қанча одамни алдаб келяпман? Гуноҳ бўлмасмикин? Комрон «яхшиликка хизмат қиладиган ёлғонни кечирса бўлади» деганмиди? Ис-

танбулга боришим яхшиликками? Ойимни, бувимни, ҳамқишлоқларимни бир оғиз огоҳдантиришсиз ташлаб кетишим-чи? Йўқ, мен ёмон ниятда йўлга чиқмадим. Ниятим тоза! Ўзим истаган пок, ҳалол, иймонли йигитга турмушга чиқаман. У ёққа боришим билан эътиқодга берилиб, гуноҳларимга астойдил тавба қиламан. Вақтимни ибодатга, илм олишга, сеvimли ёримнинг хизматини қилишга бағишлайман.

Мен ширин орзулар оғушида сархуш сузаётганимда самолёт ҳали паға-паға булутлар бағрини ёриб борарди. Ойнадан пастга қараб бошим айланаиб кетди. Одамлар, уйлар, машиналар, кўчалар, умуман, ер мендан узоқлашиб бораётгандек туюлди.

Мен ҳамон учардим...

ИККИНЧИ ҚИСМ

«Отатурк» аэропортига киришим билан ўзимни худди қафасдан чиқиб қаёққа учишни билмай турган ожиз бир қуш мисоли ҳис этдим. Комрон менга ёзган мактубида «одамлар оқими сизни ўзи керакли жойгача олиб боради. Паспорт текширувчидан ўтишингиз билан чиқиш эшиги тарафга қараб юрасиз. Мен сизни ўша ерда топиб оламан» деб ёзганди.

Паспорт назорати пункти олдида узундан-узоқ навбат вужудга келган, чамаси назоратчининг ўзи қаёққадир кетганди. Баъзилар ҳали-вери навбати келмаслигини билиб, четдаги ўриндиқларда ўтиришибди. Мен ҳам бўш ўриндиқлардан бирини эгалладим. Ёнимда ҳижобга ўранган, қорачадан келган ёшгина жувон ва тим-қора соқоли юзини янада қорамтир кўрсатиб турган йигит ёнма-ён ўтиришибди. Эр мен тушунмайдиган тилда (арабча бўлса керак) хотинига бир нима деди-да, туриб қаёққадир кетди.

Аёл эрининг ортидан анча қараб тургач, бошидаги рўмолини ечиб, сумкасидан кўзгу чиқарди. Аёл чиндан ҳам бениҳоя гўзал эди. Ўзи ҳам ҳуснига бир зум маҳдиё бўлиб турди, худди ўз чиройини атрофга кўз-кўз қилмоқчи бўлгандек қаддини роз тутиб, ўтиб-қайтаётганларни бир зум кибр билан кузатди. Юзида айёрона табассум ўйнади. Кейин нимадир эсига тушгандек, шартта рўмолини ўраб, сочларини беркитди. Хавотири бежиз эмас экан, орадан саноқли сониялар ўтиб, эри қўлида ярим литрлик идишда сув билан пайдо бўлди.

Қизиқ, бу аёл рўмолни шунчаки эрининг кўзига ўраркан-да? Ахир ҳижоб эр учун эмас, аксинча,

номахрамлардан ўзини пана қилиш учун буюрилмаганми? Унда нега бу хонимча эри икки қадам нари кетиши билан рўмолини ечиб, ўзини ҳаммага кўз-кўз қилди экан? Дарвоқе, мен ҳам ҳозир аэропортдан чиқиб, Комронга рўбару келаман. Нима қилсам экан? Сумкамдан рўмолимни олиб, ўрасаммикин? Йўқ, мен ҳам манави гўзал хонимга ҳижобни хўжакўрсинга, кимларгадир яхши кўриниш учун ўрагандан кўра, ўрамай кўя қоламан. Ахир Комрон менга ўзи имконият берди-ку. То ўзинг чин дилдан шу йўлни танламагунингча, сени ҳеч ким мажбурламайди, деб ёзди-ку!

Бир амаллаб паспорт назоратидан ҳам ўтиб олдим. Назоратчи қўйган муҳр менга, тўғрироғи, Нигина Мақсадшоевага бу мамлакатда бир ой бемалол юриш ҳуқуқини бераркан.

Ажаб, ўша онда менинг йўқолиб қолганимдан хавотирга тушиб, бутун қишлоқни оёққа турғизаётган яқинларим ҳақида эмас, мени бегона юртда қарши олиши лозим бўлган, ҳали умримда кўрмаган, билмаган бир инсон ҳақида кўпроқ ўйлардим. Аэропортнинг чиқиш эшиги томон юрарканман, юрагим қинидан чиққудек шиддан билан тепа бошлади. Бир неча ойлик интизорлик барҳам топиб, мен хаёлларимни безаган, қалбимнинг беназир соҳиби билан кўришаман ҳозир.

Сафар халтамни елкалаб борарканман, ўзимча хаёллар осмонида сархуш парвоз этардим. Комрон эшик олдида кутиб ўтиргандир? Худди суратларидаги каби чиройли, келишган, хушсуратмикин? Қайси кийимида чиқаркин? Ҳалиги оқ-қора рангли свитери ўзига жуда ҳам ярашади. «Мерседес»да келармикин? Ахир унинг бир эмас, иккита машинаси бор. Иккинчисининг номи эсимда йўқ, «Рено»ми, «Пежо»ми деганди. Машинанинг олд ўриндигига ўтирсаммикин? Йўқ, «ўлиб турган экан»

демасин. Орқада ўтиравераман. Шунда пешойнадан уни ўғринча томоша қилиб кетаман. Кўзимиз тўқнашиб кетганида роса ҳаяжонлансам керак! Ўзи ҳозирдан юрагим бўғзимга тиқилипти-ку! Йўқ, қарамайман. Ахир бу гуноҳ!

Кутиш залида одам тирбанд. Мана, мен билан ёнма-ён келаётган аёлга пешвоз чиққан қиз она-сини маҳкам бағрига босганча юм-юм йиғлаяпти. Айтганча, ойим... Ҳаммаси изига тушиб кетсин, ўзим ойижонимга «сюрприз» қиламан. Мен ҳам ойимни худди мана шу қиздек, худди мана шу ерда кўз-ёш билан кутиб олсам керак.

Эҳ-ҳе, мен сингари меҳмонларни кутиб олишга чиққанлар кўп экан. Айримлари қўлида исмлар битилган қоғозларни кўтариб олишган. Комрон мени танийди-ку, ахир унга асл суратимни жўнатганман. Мен ҳам уни танийман. Нега кўринмаяпти? Тинчликмикин?

Хаёлимга урилган нохуш ўйдан юрагим орқага тортиб кетди: у чиқмаган бўлса, мен нима қиламан? Ахир чўнтагимда ҳемири ҳам йўқ. Бу шаҳарда ундан бошқа таниш-билишим, хеш-таборим бўлмаса? Йўқ, мени шу ергача келишимни таъминладими, албатта чиқади. Мабодо йўл-пўлда... Худо сақласин!

– Сиз мабодо Нигина эмасмисиз? – ўзбек тилидаги бу савол менга қаратилганини дастлаб пайқамадим. Қирқ ёшлар чамаси, сочлари сийраклашиб, пешонаси очилиб қолган, худди тарихий фильмлар қахрамонлари сингари ингичка соқол-мўйлов қўйган, бошдан-оёқ оппоқ кийинган бўйи пастроқ бир киши менга зимдан разм солиб турарди.

– Мен... ҳалиги... йўқ... ҳа... билмадим...

– Тушунмадим, – жавобимнинг мантиқсизлигини, каловланиб қолганимни у ҳам сездими, қулимсиради. Шундагина паспортдаги исмим Нигина эканини эслаб қолдим.

– Ҳа, менман, – дедим ниҳоят, ўзимни қўлга олиб. – Узр, сизни танимадим.

– Мен Комронбейнинг танишиман, – деди атрофга бир қур кўз ташлаб оларкан ҳалиги эркак. – Ўзи иш юзасидан ушланиб қолди. Сизни кутиб қолмасин деб мени жўнатди.

Бирданига худди дами чиқиб кетган пуфакдек бўшашиб қолдим. Ахир бу қанақаси? Мен уни деб сарҳадлар оша бу ерга келсам-у, у бўлса?..

Ҳафсадам пир бўлганини пайқаган ҳалиги эркак кўнглимни кўтаришга уринди:

– Комронбей сизни ўзи кутиб ололмаганидан қаттиқ афсусда. Аммо унинг бошқа чораси йўқ эди. Бу ҳақда сизни хабардор қилмоқчи экан, лекин...

– Менинг телефоним ўчиқ... – дедим сумкамга имо қилиб. – Кечадан бери интернетга кирганим йўқ.

– Унда... метрода кетамизми?

Дастурхонга палов келтирилишини кутаётган меҳмоннинг олдига мастава сузиб келишса, худди мен сингари аҳволга тушса керак. Иштаҳам боя жа очилиб кетганди. Ўзимча «Мерседес»нинг орқа ўриндиғида ястаниб кетмоқчи эдим. Начора. Дарвоқе, метрога тушиш ҳам азалий орзуларимдан бири эди. Муҳсина бир марта холасиникига борганида метрога тушганини-ю, у ерда Самандарни кўриб қолганини камида йигирма марта айтган. Ўшанда биз курсдошлар «тавба, Самандар ҳам метрода юрарканми?» деб унинг устидан роса кулганмиз.

Ажабмас, мен ҳам Истанбул метросида Таркан ёки Иброҳим Татлиасни учратиб қолсам. Юзимга табассум югурганини кўрди шекилли, ҳамсуҳбатим ҳам хижолатомуз илжайди.

– Истанбул метроси унча-мунча таксилардан қолишмайди. Енгил машина билан кетсак, соатлаб тирбандликда қолиб кетамиз, – шундай дея у сумкамга қўл узатди. (Бор экансан-ку, чарчага-

нимдан шу енгилгина юк ҳам зил-замбил туюла бошлаганди.)

У билан то метро станциясига қадар жим кетдик. Қизиқ, тақдир деганлари ғалати экан. Ўзимизда, Тошкентдаги метрони кўрмай туриб, чет давлатнинг метросига тушыпман. Муҳсина поезд фақат ер остида юради, деганди. Бу ерда бошқачароқ шекили. Бир-икки марта туннелга кириб чиққанзимизни айтмаса, асосан ер устидаги махсус темир излар бўйлаб кетдик. Мана, мен орзу қилган шаҳар: осмонўпар бинолар, тиқилинч кўчалар, ранг-баранг машиналар, ҳар тарафга ошиқаётган одамлар... Лекин негадир денгиз кўринмаяпти.

– Қаерга кетяпмиз? – сўрадим қаршимдаги бўш ўриндиққа ўтирганча мендан кўз узмай кетаётган ҳамроҳимдан. (Намунча еб қўйгудек тикилмаса?)

– «Оқсарой» бекатида тушамиз, – деди у ҳамон менга кўз қадаб. – Сизни Комронбейнинг ўша ердаги квартирасига жойлаштираман. Ўзи ишини битириши билан ёнингизга боради.

«Комронбей» билан унинг квартирасида ёлғиз қолишимни ўйлаб, энтикиб кетдим. Бугуноқ... никоҳ ўқитармикин? Ҳарқалай, никоҳсиз унинг уйида қололмайман-ку! Тавба, намунча тикилмаса манави одам? Комрон мени кутиб олишга нега айнан уни жўнатдийкин? Ахир «жуда рашкчи-ман» демаганмиди? Нима, бу эркакдан рашк қилмасмикин? Ҳарқалай, ярим соатдан бери у билан ёнма-ён юрибман. Ишқилиб квартирага ортимдан кириб... тавба қилдим, нега бунақа ёмон ўйларга боряпман? Бу ҳам Комронга ўхшаш иймонли, эътиқодли инсон бўлса керак. Яна ким билсин! Уф, кўзлари одамни тешворай деяпти. Номаҳрамга тикилиб қараш гуноҳ эканини билмасмикин. Билади! Лекин бу унчалик катта гуноҳ эмасдир-да!

Нега манзилга тезроқ ета қолмадик? Квартирага етиб олишим билан кираман-у, эшикни ичкаридан қулфлаб, ўзимни каравотга ташлайман. Йўқ, бирдан Комронбей келиб қолса-чи? Бориб, ўзимни сал тартибга келтириб олишим керак! Жин урсин, эрталаб туриб, самолётда «мушук ювиниш» қилганман, холос. Квартирада чўмилиб оларман...

«Оқсарой»да метродан чиқдик. Ўзингиз билмаган жойга бориб қолсангиз, беихтиёр йўлбошчингизнинг измига тушиб қоласиз. Ўнқир-чўнқир демай, паст-баланд демай унинг ортидан кетаверасиз. Метродан чиқиб яна қанча юрганимиз эсимда йўқ. Қизиқ, бу ерда буюм бозори кўчанинг икки тарафида жойлашганми, дейман. Кўп қаватли уйларнинг тагида ёймачилар ўз молларини ёйиб ўтирибди. Бақир-чақир қулоқни тешворай дейди. Гоҳида-гоҳида қулоғимга ўзбекча хитоблар ҳам чалиниб қолади. Кейин билсам, бу ерни «Лолали» бозори дейишар, ўзимиздан борганлар асосан шу ердан мол харид қиларкан.

Ниҳоят, ёйма дўконлар ҳам ортда қолди. Кўп қаватли уйлар оралаб қияликка чиқиб боряпмиз. Оббо, бу қорасоқол мени кечгача орқасидан эргаштириб юрадими дейман? Мана, у тўрт қаватли, тепасида «Turgut Ozal caddesi 58» деб ёзилган лавҳа осилиб турган сарғиш иморат йўлагига қайрилди. У билан изма-из тўртинчи қаватга кўтарилдим. Ҳамроҳим чап томонда, тепасида 8 рақами ёпиштирилган эшикка калит солди. Комрон унга ишониб уйининг калитини ҳам топширган экан, демак, жуда яқин кишиси бўлиши керак. Қизиқ, нега шу пайтгача менга у ҳақида гапирмади экан?

Негадир ич-ичимда қўрқув уйғонди: ким ўзи бу эркак. Нега унинг изидан эргашиб юрибман ўзи? Яна ўзимга-ўзим таскин берган бўламан: ўзингни

бос, Маҳзуна, ҳаммаси олдинда! Комрон сени но-
бакор кимсаларнинг қўлига топшириб қўймайди!

– Бемалол кириб, дамингизни олиб туравер-
ринг, – деди тараддудимни пайқаган ҳамроҳим. –
Комронбейга ҳаммасини етказаман. Фақат кўчага
чиқманг, эшикни беркитиб олинг. Ҳа, айтганча,
паспортингизни Комронбейга етказишим керак.

Сумкамнинг ён чўнтагида турган кўк муқовали
ажнабий паспортни унга узатдим.

– Лекин бу паспорт...

– Биламан, – кулимсиради ҳалиги эркак, – сиз-
ники эмас. Майли, яхши дам олинг!

У чиқиши билан эшикни ичкаридан қулфлаб
олдим. Кейин «уйим»ни томоша қилишга тушдим.
Ўзимча денгиз соҳилидаги оқ мрамрдан ишлан-
ган қасрмонанд уйни орзу қилганмидим. Туя ҳам-
момни орзу қилгандек... уйни ҳафсаласизлик би-
лан кўздан кечира бошладим. Ранги унниқиб қол-
ган палослар, сандиқсимон таглик устига ўрнатил-
ган ўртача катталиқдаги телевизор, учта стол ва
битта стул, бобом замонасидан қолган газ пла-
таси, анчадан бери ювилмагани кўриниб турган қо-
зон-товоқлар, ётоқхонада кўкимтир адёл ёпилган
икки кишилиқ каравот...

Наҳотки, Комрон мени алдаган бўлса? Ахир у
менга шоҳона ҳаёт ваъда қилмаганмиди. Мен бу
ерга ўз ватанимни, онамни, яқинларимни мана
шу қақир-қуқирлар учун ташлаб келдимми? Балки
бояги эркак мени бу ерга вақтинча жойлаб кетган-
дир? Дарров хулоса чиқаришга шошилмаслигим
керак.

Шундагина мени излаб ойим қанчалик изтироб
чекаётганини ўйлаб, ичимда оғриқ турди. Шарт-
та телефонимни қўлга олдим. Жин урсин. Бу ерда
ўзимизнинг сим-карта ишлармиди? Ахир мен бош-
қа мамлакатда, ўз қишлоғимдан минглаб чақирим

олисдаман. Бу ердан уйга қандай телефон қилишни ҳам билмайман. Лоақал интернет бўлганида ҳам, Фейсбукка кириб, ё Шоҳсанам, ё Муҳсинага хат ёзар, уларга тириклигимни билдирардим.

Шу онда вужудимда иккиланиш юз берган, гўёки иккита Маҳзуна бир-бири билан жиққамушт бўлиб олишарди:

«Аҳмоқ, нималар қилиб қўйганингни биласанми?» – дерди бири.

«Нима қилган бўлсам тўғри қилдим. Мен бу ерга дунё ва охират саодатини кўзлаб келдим», – дерди ичимдаги иккинчи «мен».

«Йўқ, сен нафс илинжида келдинг. Бахтингни ўша ерда ҳам топа олардинг-ку!»

«Мен Комронни севаман! Бошқа нарса билан ишим йўқ. У ҳадемай келади ва барча гашликларим унут бўлади!»

«Ойинг, бувинг сенинг йўқолганингдан қай аҳволга тушишганини тасаввур қияпсанми?»

«Ҳаммаси яхши бўлади. Онамга ҳам, бувимга ҳам тушунтираман!»

...Ичимдаги ғалаёнларни бостирш учун бир зум деразадан ташқарига қарадим. Бу ер менинг тасаввуримдаги орзулар шаҳридан анча фарқ қиларкан. Кўчаларни тўлдириб юрган манави юпун, кир-чир болалар қаердан келди? Уларнинг отоналари бормикин? Анави йўл четида қоп-қора чодрага ўранганча тиланиб ўтирган кампир-чи? Наҳотки, унинг ҳам ҳеч кими йўқ? (Кейин билсам, уларнинг аксарияти суриялик қочоқлар экан).

Бу ерда бунчалик зерикаман деб ўйламагандим. Стол устида турган телевизор пультаини қўлга олдим. Бирма-бир каналларни алмаштиришга тушдим. Битта каналда соқоли кўксига тушган домла туркчалаб диний мавзуда маъруза ўқияпти. Кейинги каналда ғарб фильми берилляпти. Ўзиям

йигит ва қизнинг ишқий муносабатлари акс этган сахнага тўғри келиб қолибман. Бир-бирини чунонам ялаб-юлқашяптики... Вой... Вой бетингдан олгур шармандалар! Бир зум шайтоний ҳис нигоҳларимни экранга муҳрашга ундаса-да, истигфор айтиб, пульта тугмасини босдим.

Қайсидир канал қўй жунини қирқадиган қайчини роса мақтаб реклама қиялпти. Яна бир каналда маҳаллий янгиликлар бериляпти. Кўчаларда ур-тўполон. Одамлар шиорларни кўтариб, телбаларча алланималарни талаб қилишяпти. Кимлардир полицияга тош отяпти, ора-сирада ўқ товушлари эшитилади.

Туркчадан оз-моз хабарим бор. Бу қардош халқнинг тили ва маданиятига болалигимдан қизиқаман. Шу боис, суҳандон қизнинг тез ва равон нутқидан чала-ярим бўлса-да, нималарнидир тушуняпман. Анқарада алақайси мухолиф партия вакиллари намойиш ўтказаятган экан. Унинг ортидан мамлакатнинг қайсидир ҳудудида юз берган теракт ҳақидаги лавҳа берилди. Ўрта ёшли бир аёл кўз ёш билан интервью беряпти. Терактда қурбон бўлганлардан бирининг хотини бўлса керак.

Мен тинч, осойишта мамлакатда туғилиб ўсганим учунми, дарров ичимни ваҳима босди. Эртага мен турган жойда ҳам бомба портласа нима қиламан? Худо сақласин. Ҳарқалай, Комроннинг таъсири туфайлими, кўпгина ҳолатларга диний нуқтаи назардан баҳо беришга ўрганиб қолибман. Инсон ҳаёти Яратганнинг ихтиёрида. Жон унинг измида. Ўз омонатини истаган пайтда олиши мумкин. Шунинг учун ўлимдан қўрқишнинг кераги йўқ. Эртами-кечми ҳамма бу ҳаётни тарк этади-ку!

Яна каналларни тез-тез алмаштира бошладим. Эҳ-ҳе, улар бунча кўп бўлмаса? Ие-ие тўхта! Мана-ви ким бўлди? Экранда... Комронни кўрдим-у қо-

тиб қолдим. Кўзларимга ишонмасдим. У... телебошловчи экан-ку. Ҳа, адашган бўлишим мумкин эмас. Худди ўшанинг ўзи. Шоша-пиша телефонимнинг хотирасига Фейсбукдан юклаб олганим – Комроннинг суратларини бирма-бир очиб кўра бошладим. Ҳа, мана, оқ-қора рангли свитерда тушган расми. Экранда ҳам худди шу кийимда! Чап юзидаги холи ҳам, кулгичлари ҳам, қош чимиришлари ҳам...

Комрон аллақандай шоу-дастурни олиб борарди. Туркчада сайрашни қойиллатарканлар! Бир офиз менга телебошловчилик қобилияти борлигини айтмабди-я! Мен ҳам худди Муҳсинага ўхшаб офизимни тўлдириб мақтанган бўлармидим?

Комрон аллакимни студияга тантанавор оҳангда таклиф этиши билан томошабинлар қийқириб юборишди. Оббо, бу жиблажибон ким бўлди? Этаги тиззасидан бир қарич баланд, ёқасининг кенглигини-чи? Ахир Комрон бунақа кийинадиган аёллардан нафратланарди-ку! Ие, ие ҳа? Манави қақилдоқ билан ўпишиб сўрашдими? Тавба, минг марта тавба! Одам ҳам шу даражада иккиюзламачи бўладими? Чамаси бу қиз ё актриса, ё хонанда бўлса керак! Комрон унга қизнинг сурати туширилган чинни вазани топшираркан, юзларидан яна бир бора ўпиб қўйди.

Ичимдан нафрат тўфони тошиб келарди. Наҳотки, мен гўдакдек бегубор, фариштадек пок деб билганим Комрон... Худо ҳақи, бунақалигини билсам, бу ерга ўлсам ҳам келмасдим.

Нима, нима? Анави қақилдоқ нима деди? «Ташаккур, Метин бей», дедими? Йўқ мен хато эшитдим чамамда! Кўрсатув ниҳоясига етди чоғи, бошловчи томошабинлар билан хайрлашяпти.

Азиз томошабинлар, дастуримиз якунига етди. Мен, Метин Ўздемир сизга ўз эҳтиромимни йўлайман, омон бўлинг!

Ажабланманг, бу сўзлар менинг шууримни ўқдек ёриб кириб, хотирамга елимдек ёпишиб қолган! Ва ўша онда битта даҳшатли ҳақиқатни англаб етганман. Менинг тасаввуримда Комрон бўлиб жой олган, хаёлимни ўғирлаган, қалбимни забт этган қиёфа мутлақо бошқа, менинг борлигимдан ҳам беҳабар бегона йигитга тегишли экан. Унда Комрон ким? Нега мени алдади? Нима ҳақи бор эди туйғуларим билан ўйнашишга? Наҳотки, шунча орзуларим, умидларим чилпарчин бўлса? Наҳотки, шу даражада осон алдандим?

Энди дод-фарёддан фойда йўқ эди. Мен тузоққа тушгандим. Мени маккорларча, ғаддорларча алдашганди. Хўш, мендан нима исташади? Ким ва нима учун мени бунчалик аҳмоқ қилди?

Худди шу аснода эшик тақиллади. Ким экан-а? Ким бўлсаям келиши билан юзига чанг соламан! Кучим етганича юмдалайман. Кейин мени отиб ташламайдими?

Эшик зулфини туширганимда, бўсағада мени бу ерга олиб келган бояги кишини кўрдим-у, бир зум қотиб қолдим. У уйга кириб эшикни ёпди. Негадир ортга чекиниб унга йўл бердим.

– Комронбек... қани? – сўрадим яна кимдир келиши керакдек эшикка кўз тикиб. (Чамаси ҳозиргина телевизорда кўрганларим ёлгон бўлиб чиқишига умид қилардим, ахир бу оламда бир-бирига икки томчи сувдек ўхшаш одамлар учрайди-ку!)

Қаршимдаги кимса деворга тақалиб турган эски курсига жойлашаркан, стол четида турган чинни кулдонни оддига сурди. Бу кулдонга боя эътибор бермаган эканман.

– Комрон – менман, – деди у лабига сигарета қистириб ўт олдиранкан, бир пайтлар менинг юрагимга ўт солган таниш мисраларни ўқишга тушди:

Юракка ботар бир тугунча – гуноҳ,
 Қўрқув уйготар бир тушунча – гуноҳ,
 Агар гуноҳ бўлса сизни ўйламоқ,
 Ширин бўладими, оҳ шунча гуноҳ?

– Хўш, эсингга тушдим бу мисралар?

Кўз олдим тамаки тутунидан хира тортдим ёки миямга урилган навбатдаги кескин зарбаданми, англолмасдим. Ҳарқалай, аччиқ тутун халқумимни хиппа бўға бошлаганини биламан. Ҳушимни йўқотаёзган эканман, юзимга урилган совуқ сув томчиларидан ҳушёр тортдим. Тепамда бояги кимсанинг сигарет қистирганча, бир қўлида стакан билан беўхшов тиржайиб турганини кўрдим.

Ҳа, бу ўша эди! Мен тамом бўлгандим. Боя экранда таниш чеҳрани кўриб, қанчалик ғазабга минган бўлсам, энди шунчалар даҳшатга тушгандим. Наҳотки...

Наҳотки, мана шу, сочлари тўкилиб, пешонаси тиришган, юзини соқол босган кимсани деб мен бутун борлиғимдан, жону жаҳонимдан кечиб, ҳаётимни хатарга қўйиб, дунёнинг нариги четидан учиб келган бўлсам? Э, худо? Наҳотки, шунчалик осон алдандим, мени шу қадар чув туширишди.

Нима қилай энди? Ҳаётимни остин-устун қилган бу ярамасни нима қилай? Манави кулдон билан қоқ пешонасига тушириб, кейин жуфтакни ростласамми? Қочиб қаерга бораман? Ё дод солиб ёрдамга чақирсамми? Кимни чақираман?

Комрон худди хаёлимни уқиб олгандек кулдонни кафти билан тўсиб олди:

– Кутмаганмидинг? – дабдурустан сенсирашга ўтди у. – Нима ўхшамайманми? – у сарғиш тишларини кўрсатиб, менга золимона илжайди. – Рост, сен кўрган суратдаги йигит умуман бошқа. Лекин

уни бошингга урасанми? У – Метин Ўздемир, фақш ва шармандаликни тарғиб қилувчи кўрсатувнинг беҳаё бошловчиси, бузуқ хотинбоз. Аслида бунақаларни тошбўрон қилиб ўлдирвориш керак. Мен эса Комронман! Ўша сен билган, сен севган, сен ишонган Комрон!

– Нега... – овозим титраб чиқди. – Нега мени алдадингиз? Нима ҳақингиз бор? Ахир... Ахир Яратганнинг газабига учрашдан кўрқмадингизми? Ахир ёлғон кечирилмас гуноҳлардан бири деб менга ўргатган ўзингиз эмасмидингиз?

– Тўғри, мен ўша йигитнинг суратларини интернетдан олиб, ўз саҳифамда ўрнатганим рост, – деди у шифтга қараб тутун пуркаркан. – Лекин ўзинг айт, сенга бирор марта «шу менинг расмим» деб ёздимми? Ёки ўзинг «шу расмлар сизникими?» деб мендан бир оғиз сўрадингми?

Э, худо, шу гапларни эшитгунимча, қулоғим том битса бўлмасмиди? Айтинг, энди пешонамни қай тошга уриб ёрай? Ахир чиндан ҳам бир марта бўлсин, шу ўзингизнинг расмингизми, деб сўрамагандим-да! Бу гўрсўхта бошқа бировнинг ҳам расмини жойлаштириш мумкинлигини мен шарманда қаердан билибман!

– Интернет шунақа нарса, – хунук кулимсираб гапида давом этди Комрон. – Кимдир ижтимоий тармоқдаги саҳифасида Пўлат Аламдарнинг расмини қўяди, кимдир Рональдуни, яна биров Арнольд Шварцнегрни жойлайди. Мана сен ўзинг, кимнинг расмини қўйдинг? Наҳотки, мен эронлик таниқли инсон ҳуқуқлари ҳимоячиси, Гулрух Шерозийни танимасам? Дарров таниган бўлсам ҳам, сендан «бу сизмисиз?» деб сўрадим. Эсладингми? Сен эса, расм ўзингники эканини айтдинг. Хўш, бу ерда ким ёлғончи бўлиб чиқяпти?

– Ахир, бу ерга келишимдан олдин бор ҳақиқатни айтиб, сиздан узр сўрагандим-ку! – шу ўринда ўзимни тутолмай йиғлаб юбордим.

– Яхши, – деди Комрон қўлидаги сигарет чўфига тикилиб. – Мен ҳам узр сўрайман. Биру бир. Бўлдими?

– Ахир мен сизни ҳалол, виждонли, иймонли, тақводор инсон, чин мусулмон деб билардим. Сиз эса... шунча ёлғонни қандай тўқидингиз? Ахир менга нималарни ваъда қилмадингиз? Қўйнимни пуч ёнғоққа тўлдирдингиз... Айтинг, мендан нима истайсиз ўзи? Илтимос, мени...

– Алҳамдулиллоҳ мусулмонман, – кулди Комрон. – Очиғи, баъзан ёлғон меъёридан ошиб кетгандир? Лекин, шариатимизга кўра, яхшиликка хизмат қилувчи ёлғон кечирилади, ҳатто савобга айланади. Масалан, сен билан мен тушган ушбу вазиятни таҳлил қилайлик! – Комрон қисқариб қолган сигаретасининг кулдонга босиб ўчирди-да, курсига яхшироқ ўрнашиб олди. – Сени бу ерга нега олиб келтирдим? Чунки у ерда сени тўғри йўлга, ҳақиқатга бошлайдиган одамнинг ўзи йўқ. Бу ерда Яратганнинг ўзи белгилаб берган мезонлар асосида яшашнинг учун озроқ бўлса-да, шароит бор. Сен у ерда бемалол ибодат қилолмайсан, диний билимингни оширолмайсан. Эртага бир ландовур йигитга тегасан. Болаларинг ҳам шунақа шароитда ўсади. Қарабсанки, умринг шамолдек ўтиб кетади. Вақти соати етиб, Яратганнинг қошига борганинда нима қиласан? Парвардигор «еб-ичишдан, бола туғиб, ўстиришдан, супур-сидир, пишир-куйдирдан бошқа яна нима қилдинг?» деса, қандай жавоб берасан? Йўқ! Инсон бу ҳаётда Яратганнинг арконларига тўла риоя қилиб, унинг имтиҳонларидан аъло даражада ўтиш учун келади.

– Ахир сиз айтган ишларни мен ўз юртимда, ўз уйимда бемалол қила олардим. Бунинг учун оилам-

ни, яқинларимни ташлаб келишим шарт эмасди, – дедим бўғзимга алланима тиқилиб.

– Йўқ ва яна йўқ, – деди Комрон гапимни бўлиб. – У ерда сенга ҳақ йўлни кўрсатиб турадиган одамнинг ўзи йўқ. Мана ўзинг ҳам тан олдинг, сен у ерда намоз ҳам ўқимайсан, ўранмагансан, шариат ҳақидаги тушунчаларинг саёз. Инсон бу ҳаётда фақат нафсини рози қилиб яшамаслиги керак. Сен бу ерга ҳам айнан нафс ҳаловатини ўйлаб келдинг, тўғрими?

– Нималар деяпсиз? – дедим ўзимни йиғидан тўхтатолмай. – Қанақа нафс?

– Ўша расмдаги йигитни ёқтириб қолдинг-ку. Ё ёлғонми? Сен унга тегишни, у билан яшашни, нафсингни қондиришни орзу қилмадингми?

Билмадим, уятданми, номусданми, аламданми, – ўксиб-ўксиб йиғлардим. Ҳа, у ҳақ эди. Мен нафсимга эргашиб шундай мусибатга рўбару келган, охир-оқибат тузоққа тушгандим.

– Илтимос, – дедим унинг қаршисида тиз чўкиб. – Ҳаммаси учун тавба қилдим. Сиз ҳам мени кечиринг. Лекин мени ўз уйимга қайтаринг! Мен бу ерда қололмайман. Ойим мени излаб, ҳозир ўзини қўярга жой тополмай юргандир? Ақалли унга бир энлик хат ҳам ёзиб қолдирмадим. Худо хайрингизни берсин! Бутун умр дуои жонингизни қиламан! Мени юртимга, Ўзбекистонга қайтаринг!

Эҳтимол, менинг бу ҳолатимни кўрган ҳар қандай бағритошнинг кўнгли бузилиб кетармиди? Аммо Комроннинг бир туки ҳам қилт этмади.

– Нима? Ўзбекистонга? Мана шу паспорт билан-а? – у шундай дея кўкрак чўнтагидан кўк муқовали сохта паспортни чиқарди ва уни очиб ўқишга тушди. – «Шаҳрванди Чумҳурии Точикистон, Шиноснома, Мақсадшоева Нигина Муродшоевна». – Кейин эса қаҳ-қаҳ уриб кулиб юборди. –

Хўш, сен ҳали шу паспорт билан Ўзбекистонга кирмоқчимисан? Сен бу ерга Тожикистон фуқароси бўлиб келганингни унутдингми? Бу паспорт ҳақиқий деб тан олинганда ҳам, у билан Ўзбекистонга киришинг учун виза керак бўлади. Бордию, паспортинг сохталигини сезиб қолишса, шу ерда, турк полициясининг ўзи сени қamoққа тикади. Сохта ҳужжат билан бу мамлакатга кириб келганинг учун.

– Ахир.. ахир... сиз мени бу ерга олиб келишининг йўлини топдингиз-ку! – дедим ҳали-ҳануз ундан яхшилик чиқишига умид қилиб. – Жон ака, илтимос, ҳеч бўлмаса, келган йўлим билан қайтиб кета оларман?

– Яхши фикр! – Комрон курсидан туриб, кафтини стол четига тираганча менга кўзини лўқ қилди. – Лекин сенинг бу ерга келишинг менга қанчага тушганини биласанми? Агар мен керакли одамларни юбормаганимда чегарадан оппо-осон ўтиб олармидинг? Биринчидан, сени икки соатда уйингга қайтариб жўнатиш учун шунча пул сарфлаб, таниш-билишларни ишга солмадим. Иккинчидан, нари борса Душанбегача қайтиб борасан. У ердан бир ўзинг икки дунёда ҳам ўз уйингга ўтолмайсан. Йўқ, азизам! Энди ортга қайтишни ўйлама, бу ерда мендан бошқа ҳеч киминг йўқ. Шу боис, менинг гапимга кўнишга мажбурсан!

Мен ҳамон кўзимдан қуйилаётган шашқатор ёшларни тўхтатолмай минғирлаганча ундан шафқат сўрардим.

– Ахир мени бу ерда нима қиласиз? Сизга ортиқча юк бўламан-ку!

– Нега юк бўларкансан? Мен бугун кечқурун иккита танишим билан битта муллани чақиртириб қўйганман. Ҳозирча шаръий никоҳдан ўтамиз, кейин... қолганини иншооллоҳ Яратганининг ўзи тўғрилайди. Менга ишон! Сени кўз қорачиғимдек

асрайман. Ўша ёзган гапларим – гап! Барча орзуларинг ушалади.

Э, худо! Бу не кўргилик бўлди? Наҳотки, тақдирим шу одам билан қўшилган бўлса? Ахир... шу кўринишда у раҳматли отам билан тенгдош кўринади-ку! Йўқ, ахир мен ҳали энди ўн саккизга кирдим. Ортимдан не-не йигитлар юрмагани! Шу бадбуруш кимсанинг тузоғига осонгина илиниб ўтирибман-а? Эҳ, лаънат шу интернетга ҳам, бошқасига ҳам!

– Йўқ, – дедим овозим борича ҳайқириб. – Бундай бўлиши мумкин эмас. Ахир сиз... сиз мендан анча каттасиз!

– Шариат нуқтаи назаридан турмуш қуриш учун ёш ҳеч қачон монелик қилмайди. Эр ҳам, хотин ҳам балоғатга етган бўлса, бас.

– Мен сизга хотин бўлолмайман!

– Бошқа чоранг йўқ, – деди у мендан баттол кўзларини узмасдан. – Бу ердан бошқа борадиган жойинг ҳам йўқ. Ҳарқалай, бу уйда мен билан беникоҳ яшашни истамасанг керак?

Шу чоғ дафъатан самолётда эшитганим – орқа ўриндиқдаги икки йўловчининг ўзбекча суҳбатларини эсладим.

«Ўша юртда ўз юртингнинг элчихонаси бор-йўқлиги билан қизиқ. Керак бўлса телефон рақамини топ. Бегона юртда сени биров хафа қилдими, ишлатиб пулингни бермадими, жиноятчи деб ушлаб турмага тикмоқчи бўлишяптими, ҳуқуқларинг бузиляптими, шартга ўз юртинг ваколатхонасига сим қоқ. Ахир ҳамма жойдаям ўзига яраша қонун бор. Халқаро ҳуқуқ деган гаплар бор...»

– Мен ўзимизнинг элчихонага бораман! Ҳаммасини айтаман. У ерда менинг ҳуқуқларимни ҳимоя қилишади.

– Азизам, – Комрон яна сарғиш тишларини кўрсатиб илжайди. – Бунчалар соддасан! Ҳозир нима дедим сенга? Сен Ўзбекистон фуқароси эканингни бу сохта паспортинг билан исбот этолмайсан! Ё ҳақиқий паспортинг ёнингдами?

Минг лаънат! Ўшанда нега паспортни ўзим билан олмадим-а? Яна шу Комроннинг гапига лаққа учдим-да! Паспортим бўлган тақдирда ҳам бари бир Комрон уни мендан тортиб олган, истаса йиртиб ё куйдириб ташлаган бўларди.

– Кейин сен айтган элчихона бу ердасан, Анқарада, минг чақирим нарида! Сен эса, уйдан бир қадам ҳам чиқолмайсан! Агар гапимга кирмай қайсарлик қилаверсанг, шартта полиция чақириб сени уларга бервораман. Мана бу нарса, – у паспортни силтаб кўрсатди, – сени қамашларига етарлича асос бўлади. Тушундингми? Ақлингни ишлат! Бундан бу ёғига фақат менинг измимга бўйсунасан! Агар йўриғимга юрсанг, ҳаммаси яхши бўлади, ишон! Акс ҳолда бошингга нималар тушишини ҳеч ким билмайди.

Юм-юм йиғлаганча тақдиримга бош эгишдан бошқа чорам йўқлигини англадим.

Нима деган одам бўлдим? Ойим, бувим бу гаплардан хабар топишса, қандай аҳволга тушишаркин? Дугоналарим-чи? Раҳми келиб йиғлашармикин ё «баттар бўл» деб устимда кулишармикин? Нима бўлганда ҳам ойимни хабардор қилиб қўйишим керак. Бари бир Яратганнинг ўзи меҳрибон!

Бундан бир неча соат илгари қандай бўлмасин, тезроқ Истанбулга етиб олишни, ўз орзуларим, бахту иқболимга пешвоз чиқишни ўйлаган бўлсам, энди қандай бўлмасин, уйга қайтиб етиш ҳақида ўйлардим. Севги, гўзал ҳис-туйғулар, романтика... буларнинг ҳаммаси худди шам шуъласидек бир «пуф» билан йўққа чиқаркан.

* * *

Хуллас, мен инон-ихтиёримни ўзини Комрон деб атаган шу нотаниш кимсага топширишдан бошқа чора тополмадим. Ўша куни кимларнидир чақириб никоҳ ўқитди. Ва ўша оқшом...

Не қилайки, салкам ўн тўққиз йил жонимдан эҳтиётлаб асраб келган бебаҳо хазинам – иффат ва номусим ёши мендан икки баравар катта мана шу одамга насиб экан.

Ҳар қанча ялиниб-ёлвормай, кўзларидан шаҳвоний хирс сачраб турган бу кимса то муроди ҳосил бўлмагунча, мени ўз ҳолимга қўймади. Инсон тақдирига нима битилганини билганида эди, ҳар қадамини ўйлаб босган, ҳеч қачон таваккалга қўл урмаган бўларди.

Мен нафақат ўз орзуларим, ўз бахтим, балки онамнинг ҳам орзу-умидларини чилпарчин қилгандим. Ахир отам мени тагли-тугли хонадонга бекаму қўст, катта тўю томошалар билан узатиш учун ёт ўлкаларга мардикорлик қилгани кетиб, тобутда қайтиб келди. Мен эса, ўз қанотларим билан ўзимни мана шу тор қафасга урдим.

Ўша оқшом Комрон менинг қўлимдан телефонни тортиб олди. «Бу менинг отамдан қолган ягона ёдгорлик, у мен учун жуда азиз» дея ялиниб-ёлворсам ҳам, гапимга қулоқ солмади.

Унинг айтишича, телефон ҳам, ундаги оҳанжамалар ҳам, шайтоннинг уяси, унинг макру ҳийлалари экан. Иймонли, тақводор аёл бунақа нарсалардан ўзин четга тортиши керак. (Тавба, унда бир пайтлар ўзи мен билан ярим тунгача валақлаб чиқарди-ку.) Эрининг амрига итоат қилмаган аёл эса, худонинг қаҳрига учраркан.

Шу боис, у устимдан қулфлаб ишга отланар, мен эса кечгача шу диққинафас уйга қамалиб ўтирар-

дим. Биргина эрмагим мана шу эски телевизор! Каналларнинг деярли барчаси туркча. Нима ҳақида гап кетаётганини тушунгунимча, миям говлаб кетади.

Хуллас, ўша кундан бошлаб мен ташқи дунёдан тамомила узилиб қолдим. Бошида ўзимни бир нима қилиб қўйиш ҳақида ҳам кўп ўйладим. Аммо кишининг ўз жонига қасд қилиши гуноҳ эканини билганим учун, бу фикримдан қайтдим. Лоақал бир мартагина ойижонимнинг овозини эшитсам эди.

Эҳ ойижон, бу аҳмоқ қизингиз нималар қилиб қўйди? Қанийди ёнимда бўлсангизу, кўксингизга бошимни қўйиб тўйиб йиғласам! Бувижоним-чи? Тузалиб кетдимикин? Ўша пайт унинг тўрига биқиниб манави гўрсўхта билан ёзишиб ўтиргандан кўра, бувимга қараб дуоларини олсам бўларкан. «Аммаларим бор-ку, керак бўлса қарайди-да!» деб юраверибман. Ақалли бир кунда бир маҳал кириб ҳолларидан хабар олмабман! Балки ўша ўйинқароқлигим, лоқайдлигим, тентаклигим учун тангрим менга шу жазони лойиқ кўргандир?

Инсон боласи ҳар қандай маҳдудликка-да кўникаркан. Кунлар ўтгани сари ўзим тушиб қолган бегона муҳитга мослаша бошладим. Ҳатто, айтсам ишонмайсиз, илк бор кўзимга таъвиядек кўринган соқолтой эримга нисбатан ҳам («мен унинг хотиниман» деган ҳақиқатни қабул қилганимга ҳам анча бўлганди) аста-секин мойиллик уйғона бошлаганди.

Бошида гарчи маҳбусликда ўтирсам ҳам, шунинг турқини кўрмасам бўлди, дея тезроқ тонг отишини, унинг уйдан чиқиб кетишини истардим, кейинги пайтларда сал кечикса деразадан йўлига кўз тикиб ўтирадиган бўлиб қолдим.

Имкон қадар унинг яхши тарафларини излашга интиланганим учун у тобора менга ёқиб борарди. У

мени алдаб бу ерга чақириб олган бўлса-да, ҳарқалай, у туфайли ўзим орзу қилган шаҳарни кўра олдим. (Гарчи Истанбул менинг тасаввуримдагидан анча фарқ қилса ҳам.) Бу ерда ибодатларни мукаммал бажаришга одатландим. Комрон менга ўзбек, рус, турк тилларида кўплаб китоблар, дисклар, газета ва журналлар олиб келар, мен билан гоҳо ярим кечагача диний масалаларда суҳбатлашар, у назаримда бу соҳада ҳамма нарсани сув қилиб ичганди. Баъзан бу каби суҳбатлар кенгроқ доирада, Комроннинг яқин сафдошлари даврасида, алақандай махфий ҳужраларда ҳам ўтарди.

Гоҳида у ишдан вақтлироқ қайтганда, мени ўзи билан сайрга олиб чиқарди. У совға қилган чиройли шаръий либосларни кийиб, унинг қўлларидан тутганча Истанбул кўчаларини кезардим. У билан шаҳарнинг кўплаб диққатга сазовор жойлари, тарихий обидаларини томоша қилдик. Долмабахче, Тўпқопи саройлари, Сулаймония масжиди, Султон Аҳмад майдони, икки қитъани боғлаб турувчи Босфор кўрфази... Гоҳида ўзимни бахтли ҳис этгандек бўлардим. Майли, қимматбаҳо машинада юрмасам, оппоқ қасрда яшамасам, эрим сураатда кўрганим каби ёш ва хушрўй бўлмаса-да, ҳарқалай, яхшими-ёмонми ўз оилам бор. Назаримда мен ҳаётда тўғри йўлни топиб олгандим.

Лекин Комрон бу ҳаётдан, бу шарт-шароитлардан қониқмасди. Унинг назарида ҳаётдаги барча қонун-қоидалар шариат аҳкомлари асосида тузилиши лозим эди. Менинг онгимга ҳам ўзининг ана шу ақидаларини босқичма-босқич сингдириб борарди. Дастлаб, унинг баъзи фикрларини эшитиб, даҳшатга тушган бўлсам, аста-секин бундай қарашлар ҳам менга ўта одатий ва ҳаққоний кўрина бошлади.

Ҳа, мен аввал жисман унинг чангалига тушган бўлсам, у энди менинг ақлу идроким, туйғуларим,

қарашларимни ҳам батамом ўз измига солганди. Энди мен у билан ҳамфикр эдим. Биз яшаб турган бу ҳаёт, бу дунё жиддий ислоҳга муҳтож. Бунинг учун ҳаммамиз кўзимизни очишимиз, курашишимиз керак. Ҳатто бу кураш бизнинг ҳаётимизга хавф солган, яқинларимиздан айирган, жонимизни талаб қилган тақдирда ҳам чекинмаслигимиз керак!

Мен ана шундай мудҳиш ва шафқатсиз фикрлашга ўрганиб борардим. Заргарликдан беҳабар одамнинг қўлига қўрғошинни тутқазиб, унинг олтин эканлигига ишонтиришса, нима бўлади? Унинг зар ҳақидаги қарашлари шу қўрғошин билан боғлиқ бўлиб қолади. Чунки у ҳеч қачон ҳақиқий тиллани кўрмаган. Менинг эътиқод ҳақидаги тушунчаларим ҳам худди шу одамники сингари эди. Бу хато тушунчалар миямга қўрғошиндек қуюлиб, онгимни заҳарлаб бораётганини билмасдим. Мен шу тариқа ўзим ўйлагандек комил инсонга эмас, ақидапарастга айлана борардим.

Комроннинг никоҳига кирган пайтларимда уйимизга келадиган турқи совуқ, шубҳали кишиларни кўриб, ич-ичимдан қўрқув ҳиссини туйган бўлсам, эндиликда ўзим ҳам уларнинг даврасига қўшилиб, бутунги ҳаёт, ички ва ташқи сиёсат, диний ва дунёвий масалалар ҳақида бемалол баҳслашадиган бўлиб қолгандим.

Комрондан алданганимни англаган, Истанбулда кечган дастлабки кунлардан мен бутунлай бошқа Маҳзуна эдим. Ўшанда мен чиндан ҳам нафс йўриғига кириб, бу шаҳарга ўз ихтиёрим билан келганимни, энди эса, беихтиёр ана шу шароитга тушганим учун ўзимдан қониқиш ҳиссини туя бошлаганимни англадим.

Ҳатто ойимни ҳам, бувимни ҳам ўйламай қўйдим. Назаримда, мен уларнинг олдида заррача жавобгар эмасдим. Ахир ҳар ким – ойим ҳам, бу-

вим ҳам пешонасида битилганини кўради. Афсуски, улар мен билган, мен англаган «ҳақиқат»ларни билишмайди-да! Улар бу ҳаётга нима мақсадда келишганию, қандай яшаш кераклигини билганларида эди? Дадамга ҳам, мени деб жонини қурбон қилгани учун эмас, пешонаси ерга тегмасдан бу дунёни тарк этгани учун ачинардим.

Ҳа, инсон онги, қарашларини жуда тез ўзгартириб юбориш мумкин экан. Ўша пайтда мен ҳидоят деб билган йўл залолат кўчаси эканини, адолат деб қабул қилганим зулм ва ваҳшийликдан бошқа нарса эмаслигини қаердан билай?

...Кунлар шу тахлит ўтиб борарди. Вақт ўтгани сайин мен мутлақо бошқа одамнинг қиёфасига кириб бораётганимнинг фарқига бормасдим. Мен сарҳадлар оша бу гавжум шаҳарга ёлгон ваъдаларга учиб, ўз бахтимни излаб, фаровон келажагимни қуриш учун келгандим. Аммо бора-бора мен учун ҳаёт мазмуни, ўз олдимга қўйган мақсадларим ўзгариб кетди.

Бир пайтлар телевизорда деярли ҳар куни кўрсатиладиган террор хуружлари ҳақидаги лавҳаларни кўриб, унинг қурбонларига ич-ичимдан ачинар, бу фожианинг сабабчиларидан нафратланиб кетардим.

Кунларнинг бирида, кечки пайт Комрон билан телевизор кўриб ўтирганимизда Африка давлатида юз берган террористик хуруж тафсилотлари кўрсатилди. Энг ачинарлиси, бу терактни ўн уч ёшли қиз содир этган. Янаям аниқроғи, аҳоли гавжум ҳудудларнинг бирида қорнига боғланган бомбани портлатиб юборган.

– Шунчалик ҳам ваҳшийлик бўладими? – дедим ўзимни тутолмасдан. – Ўн уч ёшли гўдак нимани тушунарди? Бу норасиданинг қорнига ким боғла-

ди бомбани? Нега унинг раҳнамолари шу ишни ўзи қилмайди?

– Тушунмасанг, гапирма! – бепарво сигарет тутатди Комрон. – Бу болалар тўғри жаннатга тушади. Бу дунёда яшагани билан нимани кўрарди? Улар учун шундоғам бу ҳаётнинг турган-битгани азоб, машаққат!

– Лекин бир нарсани тушунолмаيمان, – тутқиб кетдим мен. – Ахир, терактда қурбон бўлаётганларнинг кўпчилиги бегуноҳ одамлар-ку! Улар кимга ёмонлик қилди?

– Айтяпман-ку, бегуноҳлар тўғри жаннатга тушади, деб.

Хуллас, Комрон билан бундай мавзулардаги баҳс-мунозараларимиз асосан унинг фойдасига ҳал бўларди, менинг билим доирам, дунёқарашим унга қарши чиқишим учун ожизлик қиларди.

У менга ўз ғояларини шу қадар усталик билан сингдирдики, кунда-кунора бўлиб турадиган бундай террористик хуружларга бўлган муносабатим ҳам бошқача тус олди. Теракт қурбонларига ҳам камроқ ачина бошладим. Ахир бегуноҳлар бари бир жаннатга тушаркан-ку, дея ўз-ўзимга таскин берардим. Фақат миямда гоҳ-гоҳида саркаш фикрлар, ўжар саволлар туғилиб, иродам, қатъиятим сустлашарди.

...Комрон билан яшай бошлаганимга ҳам беш ойдан ошган, кейинги пайтларда уйдагилар, ойим, бувим ҳақида ҳам камдан-кам эслайдиган бўлиб қолдим.

Одатда жуда кам туш кўраман. Лекин яқин орада кўрган тушим таъсиридан анчагача ўзимга келолмай юрдим. Уйимиз орқасида боғда, отам эккан саданинг тагида ўтирган эмишман. Шу пайт аллақандай қора соқоли, қора саллали кишилар пайдо бўлиб, дарахтни арралай бошлашибди.

Шунда онам дод солганча уларнинг олдига югуриб, дарахтни кесмасликни сўрабди. «Бу дарахт хўжайинимдан қолган ёдгорлик, илтимос, тегманглар, ундан кўра, мени ўлдиришлар!» Ҳалиги одамлар бир-бири билан номаълум тилда алланималарни муҳокама қилишга тушиб кетишибди. «Дарахтни кесманглар, – чинқирибди онам. – Ундан кўра мана, қизимни ола қолинглар! Менга бунақа бетайин фарзанднинг кераги йўқ. Ахир у мени ташлаб кетди, ҳатто шу дарахтчалик ҳам садоқати йўқ экан!» Мен жонҳолатда ойимга бақарибман: «Ойи, нималар деяпсиз, ахир! Мен сизнинг қизингизман-ку! Наҳотки, битта дарахтчалик қадрим бўлмаса!» Бироқ ойим мени эшитишни ҳам истамай дарахтни кучоқлаб олибди: «Майли, қизим сизларники бўла қолсин! Аммо бу дарахтни сизларга бермайман!» Қора соқоллилар менинг бақир-чақиримга қарамасдан четга судраб чиқишибди. Кейин қорнимга аллақандай мосламани боғлашибди. «Бу нима?» деб бақарибман жон ҳолатда. «Бу бомба! Ҳозир тўғри ўзинг ўқиётган синфга кирасан-да, мана бу тугмани босасан!» «Йўқ, – дея чирана бошлабман. – Ахир уларнинг нима гуноҳи бор?» «Сен бизнинг гапимизга киришинг шарт! Улар бегуноҳ бўлса, сен билан тўғри жаннатга тушишади. Агар бош тортадиган бўлсанг, онангни нимталаб ташлаймиз!..»

Дод солганча уйғониб кетдим. Бу пайтда уйимиз яқинидаги жомедан бомдод азони янграмоқда эди. Қарасам, ёстиғим кўз ёшларимдан хўл бўлиб кетибди. Аксига олиб, Комрон ҳам йўқ. Мени уйғотмасдан чиқиб кетибди. Чамаси эрталабки ибодатни адо этиш учун масжидга чиққан бўлса керак. Мен ҳам тезроқ туришим керак.

Беихтиёр каравотга тақаб қўйилган тумбочка устидаги планшетга кўзим тушди. Комрон менинг телефонимни беркитиб ташлаган, ўзининг «ма-

тоҳ»ига эса қўл теккизгани қўймасди. Ҳатто эрта-лаб масжидга чиққанида ҳам ўзи билан олиб кетарди. Бу гал эсидан чиққан кўринади.

Бу шаҳарга келганимдан бери на интернет, на телефонга яқин боргандим. Мана, телефон ҳам, интернет ҳам қўлимда! Комрон келмасдан туриб, уйимга телефон қилсам-чи?

Негадир юрагим тез-тез уриб кетди. Одатда нимадир сабаб билан бир-икки кун коллежга боролмай қолсам, ичкари киришга юрагим безиллаб, анчагача йўлақда иккиланиб турардим. Ҳозир ҳам худди шу аҳволдаман. Ойимниг рақамлари эсимда. Лекин ҳозир унга нима дейман? Мен йўғимда нималар юз бердийкин? Э худо! Юрагим намунча безовта? Ахир уйдан қочиб чиққанимга беш ойдан ошди. Бу вақт ичида бувимга бир нима бўлган бўлса-чи? Ёки ойимга! Йўқ, парвардигорим, уларни ўз паноҳингда асра!

Коллежда нималар бўлдийкин? Балки мени милиция қидираётгандир? Дугоналарим мен ҳақимда қандай гийбатларни бичиб тўқишдийкин? Нега қўлим қалтирайди? Комрон келмасидан тезроқ гаплашиб олишим керак.

Ойимнинг рақамларини тергандим, мобил операторнинг маълумот хизматидаги қизнинг турк тилидаги бурро жавоби эшитилди: «Сиз мавжуд бўлмаган рақамни тердингиз! Жин урсин, нотўғри рақамга қўнғироқ қилдингиз, деяпти! Дарвоқе, мен бу ердан туриб, Ўзбекистондаги рақамларга қандай телефон қилиш кераклигини билмайман-ку!

Қайтага яхши бўлди. Ҳозир ойимдан бирор нохуш гап эшитсам юрагим ёрилиб кетарди. Яхшиси Фейсбукка кириб, Муҳсина ёки Шоҳсанамга ёзаман.

Шу ўринда ҳам ахборот технологиялари ҳақида билимим саёзлиги панд берди. Ахир менга Фейсбук саҳифасини дугоналарим очиб беришган. Ўзимнинг телефонимдан Фейсбукдаги саҳифамга тўғридан-тўғри кириб кетардим. Ўша пайтда саҳифамга кириш учун парол қўйиб беришганди. Қаранг, шу пайтда ҳар қанча бош қотирмай, миямга ўша парол келмаса денг?

Бу планшет эса, Комроннинг Фейсбукдаги шахсий саҳифасига тўғридан тўғри уланган экан. Бир пайтлар мана шу саҳифа орқали Комрон бей менинг қулоғимга қулоч-қулоч лағмонлар илиб, қўйнимни пуч ёнғоқларга тўлдирган эди.

Ие, менимча, адашиб қолдим. Бу саҳифа Комронга тегишли эмас экан! Саҳифа соҳибининг исми «Абдуллоҳ». Эрим бошқа бировнинг планшетини олиб келган кўринади! Йўғ-е, бу планшетни яхши танийман. Комронники эканига шубҳа йўқ.

Гарчи бировнинг ижтимоий тармоқдаги саҳифасига кириш худди унинг хатини сўроқсиз ўқиш сингари одобсизлик саналса-да, қизиқиб, саҳифани кавлаштиришга тушдим. Саҳифа «муқова»сидаги расмни ҳам алмаштирибдими? Бу гал кимнинг расмини қўйдилар экан! Ҳа, танидим бу расмдаги йигитни! У АТВ каналида намойиш этилаётган «Қоранон» сериали бош қаҳрамонларидан бири! Сериалдаги исми Четин, актёрнинг асл исми нима эди-я? Ҳа бўлди эсладим. Усхан Чакир-ку бу! Эсламай бўладими? Ҳар жума куни бу сериални қолдирмай томоша қилардим. Гарчи Комрон ўта мутаассиб бўлса-да, ҳарқалай сериал томоша қилишимга жиддий қаршилиқ қилмас, лекин ҳар-ҳар замонда сериал қаҳрамонларининг ҳаракатларини диний нуқтаи назардан шарҳлаб турарди.

Гоҳида сериал қаҳрамони – Четинга ҳавас билан қараётганимни сезиб, Комроннинг жаҳли чиқар,

«назарга назарни эргаштириш гуноҳ бўлади», деб танбеҳ бериб қўярди. Кейин эса, мана шу пахмоқ соч йигитга ошкора ҳасадини сездириб ғудранарди: «Тавба, анави чиройли қиз шу типратиконнинг нимасини ёқтирдийкин? Ўзинг айт, шу йигит ростдан ҳам чиройлими?»

Унда нимага шахсий саҳифасига унинг сура-тини жойладийкин? Дафъатан миямга урилган фикрдан қалқиб кетдим. У худди мен сингари яна бирорта шўринг қурғур қизнинг бошини айлантираётган бўлмасин? Дарҳол сўнгги ёзишмаларга кирдим-у, қотиб қолдим! Шубҳам тўғри чиқди: у сўнгги пайтларда асосан Гулруҳ Бону деган қиз билан ёзишган экан. Мулоқот архивини очиб, ич-ичимдан нимадир портлагандек бўлди. Таниш жумлалар, таниш дил изҳорлари, таниш шеърий мисралар... нотаниш қиз томон йўлланган!

«Абдуллоҳ ака, сизнинг барча гапларингиз ҳақиқат! Лекин мен бу ҳақда ота-онамга қандай айтаман?»

«Сиз бу ерга келиб хато қилмайсиз, Бону! Мен Сизни қанчалик севишимга ўзингиз амин бўласиз! Иккимиз ҳамма ҳавас қиладиган исломий оила қураимиз! Иншооллоҳ, фарзандларимизни ҳам ана шундай муҳитда тарбия қиламиз.»

«Бари бир бу ишда ота-онанинг розилиги керак-ку!»

«Албатта, уларга ҳам айтамиз. Фақат ҳозир эмас. Сизни улар бошқа мамлакатга юборишмаслиги мумкин. Ҳамма режаларимиз барбод бўлади.»

«Менга ҳаммасини бир бошдан ўйлаб кўришим учун муҳлат берасизми?»

«Майли, Бону, сиз нима десангиз шу! Фақат тезроқ! Хайрли ишга шошилмоқ...»

Кўз олдим қоронғилашиб кетди. Мулоқотнинг давомини ўқий олмадим. Мен Комроннинг яхши

одам эмаслигини билардим, аммо унинг разиллигини шу даражада деб ўйламаган эканман! Демак, у менгача қанча ёш, тажрибасиз, содда қизларни тузоғига илинтирган, уни чақириб олган. Мендан кейин ҳам... Лекин бу қизларнинг кейинги тақдирини қандай кечади? Ўз уйига қайтариб юборганми?

Тўғри, у мени алдади, туйғуларимни оёқости қилди. Лекин мажбурият юзасидан бўлса ҳам, бир неча ой у билан бир том остида яшаб, уни ўз жуфти ҳалолим ўрнида кўра бошлагандим. Ўз қисматимга кўниккан, эрга хизмат қилишга муслима аёлнинг бурчи сифатида қараб, унинг ҳар бир амрини сўзсиз бажариб келардим. Лекин у...

Ҳудди шу аснода эшикка ташқаридан калит солинганини пайқадим. Нима қилсам экан? Мана шу планшет билан бошига туширсамми? Э, қаёқда? Қўлимдан келмайди. Мана, у остона ҳатлаши билан баданимга титроқ киргандек бўлди.

Бу пайтда тонг ёришиб қолганди. Оббо, худонинг ўзи кечирсин! Шу ярамас интернетни деб, намозни ҳам қазо қилганга ўхшайман.

Комрон кела солиб, планшетни қўлига олди:

– Менинг нарсаларимга рухсатсиз тегмагин деб айтмаганмидим? – дея ўшқирди планшет экрани бўйлаб, бармоғини юргизаркан. – Сенга телефон, интернет деган нарсалардан йироқ бўл деганим эсингдан чиқдимми? А! – Комроннинг кўзлари менга қараб чақчайди. – Эрга итоатсизлик қанчалик оғир гуноҳ эканини биласанми? Худодан қўрқмайсанми?

Чидаб туrolмадим.

– Сиз-чи? Сиз нега худодан қўрқмай, яна бир бегуноҳ қизнинг бошини айлантиряпсиз? Менгача яна қанчасининг ҳаётини худди шу тахлит ўйинчоқ қилгансиз? Айтинг, уларнинг сони қанча? Уларни қаерга гумдон қилдингиз?

Комрон бирпас юзимга тикилиб турди. Кейин кутилмаганда бирдан мулойимлашди.

– Гоҳида сиртдан қараганда пасткашлик, разолат, қабоҳат бўлиб туюлган нарсаларнинг ортида яхшилик ётган бўлади. Мен кимнидир алдаган бўлсам, ўша инсоннинг бахтини, охиратини ўйлаб шу ишни қилдим. Мана сени чақириб нотўғри қилдимми? Анча-мунча нарсаларни тушуниб қолдинг. Оқ ва қоранинг фарқига борадиган бўлдинг! Иймонинг мустаҳкамланди.

– Хўш, энди мен нима қиламан? – дедим хўрлигим келиб. – Бошқа бировни чақириб мени кўчага қувиб соласизми?

Комрон мени бағрига тортмоқчи бўлганида, уни силтаб терс ўгирилиб олдим. Наҳотки, эндигина ҳаётим бир ўзанга туша бошлаганида, яна ҳаммаси барбод бўлса? Мен уйга қай юз билан қайтаман? Ҳамқишлоқларим олдида нима деган одам бўламан?

– Қўрқма, сен ҳеч қачон кўчада қолмайсан, – деди Комрон лабига сигарет қистириб. – Сенга ўзи бу ҳақда анчадан бери айтаман деб юргандим. Хабаринг бор: Ироқ ва Сурия ҳудудида бизнинг сафдошларимиз «Муқаддас халифалик давлати»ни барпо этишди. Тўғри, ҳали бу давлат жуда ёш. Лекин мужоҳидларимиз айни пайтгача бир нечта шаҳарни қўлга киритиб, у ердан бадният кофирларни қувиб чиқаришга ҳам улгуришди. Бу давлатнинг оёққа туриш, куч тўплаши учун дунёнинг турли ҳудудларидан динимиз учун жонини беришга тайёр йигит-қизлар келишмоқда. Сени ҳам асли шу мақсадда чақиргандим. Агар ижтимоий тармоқда ким билан алоқа боғлаб, мақсадни дарҳол айтсам, ҳамма ўзини четга олади. Бунақа пайтда керак бўлса ёлгон, макр-ҳийла ишлатиш лозим.

– Нега ўзингиз бориб қўя қолмадингиз ўша давлатга? – дарҳол найзамни санчиб олдим.

– Мен ҳам албатта бораман! – Комрон бармоқлари орасига қистирилган сигарет чўғига тикилиб қолди. – Мен ҳаётимни шу мақсад йўлига тикканман. Агар раҳбарларимиз ҳозир чақиришса, ҳозирнинг ўзида жангга кириб, шаҳид бўлишим мумкин. Лекин менга бошқа вазифа юклатилган. Мен сафимизнинг кенгайиши учун ўз қалбида иймон учқуни бор инсонларни топиб, ўзимизга тортишим керак!

Унинг серажин юзларига, сарғиш тишларига, қувлик ва зулм учқунлари сачраб турган кўзларига тикилдим. Шу кўринишда у ўзи айтгандек қатъий ниятли мужоҳидни эмас, ёвуз ниятли жодугарни эслатарди:

– Ишингиз яхши экан, – дедим истехзо билан. – Фақат қизларни чақирсангиз керак, тўғрими? «Куйиб қолгунча исиниб қол» деганларидек, шўрлик қизларни не-не ваъдалар билан манави қафасингизга киритасиз. Уларни вақтинча никоҳингизга олиб, бир неча ой маишат қиласиз. Кейин эса... Хўш, кейин нима?

– Ҳаддингдан ошма, – деди Комрон паст, аммо таҳдидли овозда. – Ким билан гаплашаётганингни унутма! Ҳарқалай, мен сенинг жуфти ҳалолингман! Ихтиёринг менинг қўлимда!

– Хўш, энди мен нима қиламан? Ўша сиз айтган давлатга бориб, автомат кўтариб жангга кираманми, ё ўзимни портлатаманми? Ахир шарият бўйича аёлнинг ёлғиз ўзи узоқ сафарга чиқиши жоизми? Сиз ҳам мен билан кетишигиз керак эмасми?

– Айтдим-ку, мен ўз раҳбарларимнинг кўрсатмасига биноан ишлайман! Ҳозир Истанбулда худди сенга ўхшаган, турли давлатлардан келган ўнлаб қизлар ҳижратга ҳозирлик кўраётир. Бир-икки кунда улардан бир қанчасини янги давлатга жўнатишадди. Сени ҳам уларга қўшиб жўнатмоқчи эдим.

Беихтиёр бояги кўрган тушим кўз олдимда қайта жонланди. Демак, мен ҳам қорнимга бомба боғлаб, бирор мактаб ё коллежда ўзимни портлатаман! Ахир бу даҳшат-ку!

Мен кетганим билан Комроннинг бағри ҳувиллаб қолмайди. Балки эрта ёки индин мени она қишлоғимдан қандай суғуриб олган бўлса, уни ҳам шу йўл билан мана шу икки хонали катагига опкелиб жойлаштиради. Шўрлик қиз эҳтимол, Усхан Чакирининг сиймосида ўз шаҳзодасини севиб, ич-этига сифмай юргандир? Аввалига аэропортда кулгичи ўзига ярашиб тушган ёқимтойгина йигитчанинг ўрнига отаси тенги сўлақмонни кўриб, ҳафсаласи пир бўлади. Бутун орзулари поймол бўлганини англаб, менга ўхшаб еру кўкни титратиб дод солади. Кейин ҳаммасига кўникади ва қирғинбарот авж олган ҳудудга – ажал қучоғига йўл олади...

Комрон мендаги тараддудни пайқаб, ўзи ўтирган стулни менга яқинроқ сурди. Кейин бир соатча унинг тамаки ҳиди анқиб турган оғзидан жиҳод, ҳижрат, Яратганнинг розилиги, шаҳидлик ҳақидаги ваъз-насихатларни тингладим. Мен бу мавзуда жуда кўп эшитган, ўқиган бўлсам-да, бу тушунчалар онгу шууримга анчайин чуқур ўрнашган эса-да, бари бир ич-ичимдан недир исён, норозилик шуъласи липиллаб турарди. Мен бари бир динимизнинг одамни одам ўлдиришга ундаши мумкинлигини ҳазм қилолмасдим.

Ахир бувим ўз қарашлари доирасида менга дин, иймон-эътиқод, мусулмончилиқнинг моҳиятини ўргатган. Бувимдан «жаннатга тушиш учун нима қилиш керак?» деб сўраганимда, «бировнинг ҳақини емасанг, ноҳақ қон тўкмасанг, ҳаром-ҳариш ишлардан узоқ юрсанг, бировларнинг дилини бесабаб оғритмасанг, Яратганга шак келтирмасанг, албатта, жаннатга тушасан», деб жавоб берганди-да.

Ҳозир орадан маълум муддат ўтиб, қилган хато-ларим оқибатини англаб етган бир пайтимда қанчалик ғафлатга, жаҳолатга берилганимни тушуниб турибман. Аммо ўша пайтда ҳаёт ҳақидаги тушунчаларим Комрон ва унинг «сафдошлари» гояларидан унча фарқ қилмасди.

Хуллас, Комрон бутун маҳоратини ишга солиб, мени Сурияга, қон ҳиди анқиб турган уруш ўчоғига боришга кўндирди.

Гарчи, икки-уч кун ўтиб, бу хонадонга менинг ўрнимга бегона бир ожиза келиши юрагимни хийла ғашлантирса-да, мен бандасининг эмас, Яратганнинг ризоси учун машаққатли, ўлим билан тенг бу сафарни ихтиёр этдим.

– Жоним, мен албатта ортингдан бораман, балки ишонмасан? Лекин ҳали ҳеч бир аёлни сенчалик севмаганман. Агар бу дунёда сен билан қайта кўришмоқ насиб этмаса, балки жаннатда бирга бўлармиз?

Эҳтимол,... Лекин очиги, бу дунёда ҳам, жаннатда ҳам у билан қайта топишмоққа унчалик ҳавасманд эмасдим. Лекин агар шу ишим билан Яратганни рози қилолсам, майли, ҳаётимни Унинг йўлига тикканим бўлсин! Ахир, жон бергувчи ҳам, олгувчи ҳам Унинг ўзи...

Орадан икки кун ўтиб, Комрон ҳамроҳлар сафарга тайёр эканини, мен билан яна саккиз нафар хотин-қиз йўлга чиқишини маълум қилди. Эртасига бомдод намозидан сўнг, Комрон такси чақирди. Лаш-лушларимни аллақачон сафар халтага жойлаб қўйгандим. Бизни Султон Аҳмад майдонида «Форд» микроавтобуси кутиб турарди.

Комрон сумкамни юкхонага жойларкан, мени кал ҳайдовчи ва унинг пахмоқ шериги билан таништирди. Кейин пешонамдан енгил ўпиб хайрлашди:

– Агар... қайта кўришолмасак... мендан рози бўл! Сўнгги бор Комроннинг юзларига тик боқдим. Мана, менинг ҳаёт йўлимни бутунлай бошқа ўзанга солган, ҳисларимни топтаган ва қайсидир маънода бир чимдим меҳримни ҳам қозонган бир кимса! Ушанда уни ким деб аташни билмасдим: дўстми ё душман? Эрми ё бегона? Унинг юзларида шу топда негадир пушаймонлик, изтироб, иқрор изларини қидирдим. Йўқ, унинг совуқ, ҳиссиз юзларидан бирор маъно уқиб бўлмасди.

Машина йўлга тушди. Чамаси салондаги қизлар бир-бирини яхши танимас, фақат ора-сирада ҳайдовчи ёнидаги шериги билан нималарнидир гаплашиб қоларди.

Мен эса умидсиз машина ойнасидан ташқарига кўз ташладим. Бир пайтлар тушларимда кўрган, хаёлларимни ўғирлаган, мени ўзига оҳанрабодек тортган шаҳар ҳам мени лоқайдлик билан кузатиб қолмоқда. Шаҳар худди мен келган кунимдаги каби гавжум, сершовқин, бесаранжом. Олисдан Авлиё София жомесининг баланд миноралари уч бериб турибди. Машинамиз эса, имиллаганча, икки соатдан бери шаҳарнинг тирбанд кўчаларидан чиқиб кетолмайди.

Ниҳоят, мамлакатнинг энг йирик шаҳри ўзининг 15 миллионга яқин нуфуси билан ортда қолди. Машиналар оқими ҳам хийла сийраклашиб, ҳайдовчи тезликни оширди. Йўл-йўлакай, ҳамроҳларимнинг кимлигини ҳам билиб олдим. Улардан икки нафари россиялик – бири татар, иккинчиси чечен эди. Олдинда яна икки кипрлик қиз телефонда аланималарни кўриб, туркча гаплашиб кетишарди. Қолган тўрт қиз албаниялик экан.

Қизиқ, уларни ҳам менга ўхшаб кимдир алдаб-сулдаб чақириб олдимикин ё ўзлари ҳамма нарсани бўйнига олиб йўлга чиқишдимикин?

Уларни олдинда нималар кутаётганини билишармикин? Ўзим-чи? Бугун кечқурун, йўғ-е, бир соат, бир дақиқадан кейин нималар юз беришини биламанми? Ҳарқалай, бундан тўрт ярим ой илгари ўз қишлоғимдан йўлга чиққан пайтимда ҳам қаерга, кимнинг олдига боришимни тахминан бўлса-да билардим. Олдимда (гарчи ҳаммаси пуч бўлиб чиққан эса-да) ўз мақсадларим бор эди. Энди эса, олдимда оппоқ тумандан бошқа ҳеч нарса кўринмайди.

«Нималар деяпман? Ахир, мен ҳижратга чиққанман-ку! Нега иккиланишим керак? Мен бандасининг эмас, Яратганнинг амрига бўйсунган ҳолда буюк ва муқаддас сафарни ихтиёр этганман. Ер юзида Унинг қонунлари барқарор бўлиши учун мен ҳам жонимни тикканман. Нега энди иккиланяпман? Наҳотки, иродам панд бераётган бўлса!»

Ичимда шу сўзларни такрорлаб, ўзимга далда беришга уриндим. Зеро, мен ўқиган, эшитган ва ўрганган ғоялар ўз-ўзимни шу тарзда ишонтиришимни тақозо этарди.

– Хонимлар, ҳозир биз Невшеҳирга кирапмиз, масжидда намоз ўқимоқчи бўлганлар учун тушишлари мумкин, – деди ҳайдовчининг пахмоқсоч шериги турк тилида қизларга хушомадомуз илжайиб.

– Что он говорит? – сўради чечен қиз дугонасига юзланиб.

– Там мечеть есть, – йўл четидаги оппоқ минорали масжидга имо қилди татар қиз. – Намаз будешь читать?

– Я ещё читат не умею, – елка қисди биринчи қиз.

Тавба, ҳали намоз ўқишни билмай туриб, булар қаерга кетяпти ўзи? Кўринишидан мендан сал каттароқ бўлишса керак. Балки ўзларича кимларнингдир эртақларига ишониб, қаҳрамонлик кўрсатиш учун йўлга чиқишгандир?

Олдинги ўриндиқдаги турк қиз мендан масжидга кириш-кирмасликни сўради. Негадир менинг ҳам оёғим тортмай турарди. «Биз тарафларда аёллар масжидга киришмайди» деган баҳона билан машинада қолдим. Яратганнинг ўзи кечирсин-у, гоҳида эринчоқлигим тутибми, намозларни кўп марталаб «унутиб» қолдирардим. Комрон ҳам, «бизнинг бугунги кундаги вазифамиз намоз ва рўзадан ҳам аввал жиҳод қилишдир», дея уқтирарди. Ўзи ҳам мунтазам ўқимасди.

Машинада қолган россиялик икки дугона билан яқинроқ танишиб олдим. Фотима Краснодардан, Тамара – қозонлик экан. Ҳарқалай, мактабда ҳам, коллежда ҳам рус тилидан фақат «беш» олганман. Шу боис, улар билан бемалол гаплашиб кетдик.

Фотима «одноклассники» сайтида Умар исмли чечен йигит билан танишиб қолганини, йигит ҳар жиҳатдан унинг дидига мос тушганини айтди.

– Умар жуда ҳам чиройли, мард, жасур, – севгилиси ҳақида гапираётган қизнинг кўзларида орзумандлик ифодаси чақнарди. – У худди ўзи сингари иймонли, дин учун ўз жонидан кечишга тайёр муслима қиз билан никоҳ риштасини боғламоқчи эканини айтгач, ўзимни унинг орзусидаги қиздек тасаввур қила бошладим. У ҳозир даҳшатли жангларда жиҳод қилиб юрибди. «Мен эҳтимол, бугун, ё эртага шаҳид бўларман, бироқ унгача лоақал биргина зурриёт қолдирсам, у ҳам ислом учун жонини тиккан баҳодир бўлиб улғайса, дейман» деб ёзганидан кейин унинг орзусини амалга ошириш учун таваккал қилдим. Хуллас, бир-биримизни севиб қолдик. Уйдан қочиб чиқдим. Умарнинг Краснодардаги танишлари ёрдамида Истанбулга учдим. У ерда бир ойча тайёргарлик кўриб, энди йўлга чиқдик.

Тамаранинг ҳикояси ҳам дугонасиникига ўхшаб кетар, фақат ижтимоий тармоқ орқали у ўз

миллатдошини эмас, косоволик бир йигитни ёқтириб қолганди.

– Мен ҳар доим Мэл Гибсон иштирокидаги «Шерюрак» фильмини ҳаяжонланиб кўрар, унинг қаҳрамонлиги менинг меҳримни, ҳатто... гоҳида эҳтиросимни ҳам ошириб юборарди. «Қанийди худди шундай, мард, жасур, қўрқмас йигитни учратсам» деб ўйлардим. Ибрагим назаримда худди ўша кинодаги Уильям Уоллесга жуда ўхшаб кетади. 1995 йил у етти ёшда бўлган экан. Ўша йили Болқон урушида душманлар унинг кўз ўнгида ота-онасини ўлдириб кетишган. Бундан беш йилча илгари яхши кўрган қизини ҳам ғайридин йигитлар ўғирлаб кетиб зўрлашган, номусига чидолмаган қиз жонига қасд қилган... Ибрагим душманларидан ўч олиш учун шу йўлни танлаган. Унинг севги қиссаси мени бутунлай ўзига ром қилиб қўйди. Ибрагимнинг ёнида бўлгим, унинг ярадор қалбига малҳам қўйиб, ёлғизлик домидан қутқаришни олдимга мақсад қилдим.

Тамара билан Фотима Истанбулда «тайёргарлик» дарсларида танишиб қолишибди. Мен ҳам улар билан тез киришиб кетдим. Ахир менинг ҳам кечмишим уларникига ўхшаб кетарди. Фарқ шундаки, менинг «романтик» саргузаштларим Истанбулга келиб, «севгилим»ни таниган пайтимдаёқ ўз интиҳосига етганди. Ким билсин, балки уларни ҳам борган манзилимизда соқоли кўксига тушган, ёши қирқ-элликка бориб қолган амакилар қарши олишар? Мен ҳам улар сингари ўз кечмишларимни ҳикоя қилмоқчи эдим, лекин айрим сабабларга кўра жим қолишни афзал билдим. Майли, шўрликларнинг ҳафсаласини пир қилмаганим маъқул. Эҳтимол, уларнинг йигитлари Комронга ўхшаб, қизларнинг қўйнини пуч ёнғоққа тўлдирмагандир.

Кўп ўтмай, ҳамроҳларимиз ҳам қайтиб келишди. Фақат бу гал кал ҳайдовчи пахмоқ шериги билан ўрин алмашди. Кал ҳайдовчи биз – қизларни биттадан дурум ва бир шишадан лимонад билан сийлади. Тушунишимча бу биз учун ҳозирланган камтарона тушлик эди.

Гарчи кун пешиндан оққан бўлса-да, негадир иштаҳам йўқ эди. Гарчи дурумни ёқтирсам-да, негадир ҳозир унинг ўткир ҳиди кўнглимни айнитгудек бўлди. Нордон лимонадни ичганимдан сўнг, кўнгил айниши сал босилди. Лекин бари бир ҳеч нарса егим келмасди.

– Қурумсоқлар, бу ҳали тушликми? – деди Фотима ўз тилида кавшаниб, норози оҳангда. – Ҳатто чап ичакка ҳам юқ бўлмайди-ку!

Мен шу заҳоти ҳали устидаги қоғоз ўрами очилмаган овқатни унга узатдим:

– Ма, ола қол, мен қўл теккизганим ҳам йўқ.

Фотима аввал тортиниб турди, кейин раҳмат айтиб, дурумни қўлимдан шартта юлиб олди, ҳашпаш дегунча паққос туширди. Бу марҳаматимдан орқада ўтириб кетаётган албан қизлар ҳам ажабланиб, ўз тилларида нимадир дея чулдираб қўйишди.

Олдинроқда ўтирган кипрлик қиз ҳайдовчидан манзилга қачон етишимизни сўради. Пахмоқнинг айтишича, кечқурун Шонлиурфага кириб борамиз. У ерда бир оз дам олиб, ярим тунда Суриянинг Тал Абёд туманига кирарканмиз.

...Хуллас ўша кун кечгача машинада йўл босдик. Шонлиурфа гарчи Истанбулдек гавжум, сершовқин бўлмаса-да, ҳарқалай, каттагина шаҳар экан. Ҳамма турк шаҳарларида бўлганидек, бу ерда ҳам тўрт томонида узун минораси, ўртасида гумбази бор оқ тусли масжидларни тез-тез учратиш мумкин. Ана шундай масжидларнинг бирида

яна беш дугона икки ҳайдовчи эшлигида кириб чиқишди.

Пахмоқ ҳайдовчи намоздан сўнг ҳаммамизни масжид яқинидаги кичик бир қаҳвахонага бошлаб кирди. Тушликдан воз кечганим учун кечга бориб қорним сурнай чала бошлаганди. Аслини олганда, йўл босиб ҳаммамиз яхшигина очиққандик, ярим косадан мержимек шўрваси, биттадан урфа-кабобни паққос туширдик.

Кечки овқатдан кейин ҳам ҳайдовчиларимиз туришга ошиқишмади. Афтидан улар кимнидир кутишарди. Кал ҳайдовчи бир-икки марта номаълум тилда ким биландир гаплашди. Кейин билсам, у курдча гаплашган экан. Зотан бу ҳудудда курдлар кўпчиликни ташкил этади. Эндигина туриб, қаҳвахона ёнида турган машинамизга яқинлашганимизда, бошига дўппи кийиб олган, қошлари ўсиқ, хомсемиз амаки келиб сафимизга қўшилди. Икки ҳайдовчининг ўзаро суҳбатидан англаганим шу бўлдики, тунда чегарадан ўтиш анча осон бўларкан. У бизни чегарагача кузатиб қўядиган бўлди.

Машинада фақат менинг ёнимда битта бўш ўриндиқ бор эди, холос. Оқ дўппили эркак мен билан ёнма-ён кетишини билиб, ғаш тортдим. Янги ҳамроҳим анча семиз бўлгани учун бир оз қислиб кетишимизга тўғри келди. Димоғимга тамаки ва хийла эскирган гўштнинг нохуш ҳиди урилиб, кўнглим беҳузур тортди. Хайриятки, ойна очиларкан. Юзимга саррин, ёқимли ҳаво ва жуда таниш, ёқимли ҳид урилди. Эҳ, бу ниманинг ҳиди десам, жийда гуллабди-ку!

Анави тепаликларда қатор экиб қўйилган пастқам дарахтлар жийда эканини узоқдан, оқиш баргларидан яққол билиш мумкин эди. Бу ерда ҳам худди ўзимиздагидек жийда кўп ўсаркан. Бизнинг уйимиз орқасидан катта ариқ оқиб ўтар, унинг ла-

бига қатор жийда экилганди. Майнинг ўрталарида кўчамизни жийда гулининг ширин ҳиди тутиб кетарди.

Негадир айни шу пайтда қизларимиз ҳам очилиб, шўх, шаддод, қувноқ бўлиб кетишар, йигитлар «ҳа, жийда гуллабди-да, жа қийшанглаб қолибсан ҳамманг», дея ҳазил қилишарди. Эҳ, ҳозир коллеждаги курсдошларим нима қилаётган экан-а? Юрагим алланечук орзиқиб кетди. Беихтиёр тилимда севимли ҳофизимнинг қўшиғи мисралари айлана бошлади:

*Жийда гулим, жийда гулим,
Жийдалари майда гулим,
Онам багрин согиндим мен,
Онамдек бир суй-да, гулим...*

Ростдан ҳам мўъжиза юз бериб бир зумгина ойижонимнинг иссиқ бағрида пайдо бўлиб қолиш учун бутун ҳаётимни бахш этган бўлардим. Ойижоним ўзимнинг! Бу телба қизингиз нималар қилиб қўйди? Қаерларга келиб қолдим? Беихтиёр кўзимга икки томчи ёш қалққанини сездим.

– Ты чего? Плачешь? – елкам оша Фотиманинг хайрихоҳ овози эшитилди.

– Да нет, – негадир ҳис-туйғуларга берилганимни англаб, шартта кўз ёшларимни артдим. – Просто так...

...Кун бўйи юриб чарчаган эмасманми, кўзим илинибди. Бир пайтда тиззам устида нимадир ғимирлаётганини пайқаб сергак тортдим. Қарасам... Бояги хомсемиз эркакнинг сержун қўли тиззам бўйлаб тепага томон ўрмалаяпти. Ҳай-ҳай демасам... Жонҳолатда унинг қўлларини четга сурдим. Ҳалиги эркак бошини суянчиққа ташлаганча кўзларини юмиб олди. Вой, тусингни ел олсин! Ўзини

ухлагандек кўрсатмоқчи. Дод солиб шармандасини чиқарсамми? Лекин... нима фойда? Ахир ҳозир ҳаммамиз унинг ихтиёридамиз. Қайтага ўзим шунча қизнинг ичида шарманда бўлиб қолсам-чи? Ёки айбни ўзимга ағдариб, машинадан туширворишса нима қиламан? Қаерга бораман? Яхшиси дамимни чиқармаганим маъқул.

...То манзилга етгунча тишимни тишимга босдим.

Машинамиз ярим соатча ям-яшил далалардан ўтиб, яна қандайдир кичикроқ шаҳарчага кириб келганди. Мана, ниҳоят, икки давлат ўртасидаги чегара. Ёнимдаги хомсемиз курд ҳам туриш учун қўзғалгач, енгил нафас олдим.

Ташқарига кўз ташладим. Чегаранинг нариги тарафидан кириб келаётган тўп-тўп одамлар кўзга ташланади. Афтидан, қочоқлар бўлишса керак. Улар орасида кексалар, болалар ҳам анчагина. Аёлларнинг кўпчилиги рўдапо кийимда, болаларини опичлаб олган. Оғир-оғир жандаси чиқиб кетган қопларни орқалаб олган соқоллари ўсиқ эркаклар ҳам кўринади. Улар нимаси биландир қишлоғимизда уйма-уй тиланиб юрадиган лўлиларни ҳам эсга соларди. Эҳ, ночорлик одамни не куйларга солмайди? Ким билсин, бир пайтлар мана шу бечоралар ҳам биздек тўкин-сочин, ҳеч нарсадан зориқмай яшагандир? Ҳамма қатори кийингандир, еб-ичгандир? Энди эса...

Ўша пайтда мен аҳмоқ нега бир оғиз ўзимга ўзим савол бериб кўрмадим. Э, хом сут эмган банда, ҳамма у тарафдан бу томонга қочиб ўтаётган пайтда сенга чегаранинг нариёғида пишириб қўйибдими? Агар сен бораётган жой ростдан ҳам боришга арзиса, нега одамлар у ердан худди инига чўп суқилган арилардек тўзғиб ўзларини ҳар тарафга уришмоқда? Бу саволларни мендан ташқа-

ри автобусдаги яна саккизта қиз ҳам ўзига-ўзи бериб кўрмагани аниқ.

Бояги хомсемиз машинадан тушиб, постда турган бир ўрта ёшли офицер билан қуюқ сўрашди. Кейин иккита ҳарбий машина эшиги олдида туриб, қизларнинг паспортларини текширган бўлишди. Комрон «чегарадан ўтишда керак бўлади» деб қўлимга ҳалиги сохта паспортни тутқазганди. Шоп мўйловчи бир паспортга, бир менга қараб «тожикмисан?» дея сўради ва жавобини ҳам кутиб ўтирмай паспортни қайтариб, ортига бурилиб кетди.

Чегарадаги расмиятчилик узоққа чўзилмади. Хомсемиз биз билан хайрлашиш учун яна бошини салон ичига суқди. Бизга бузуқ туркчада оқ йўл ва Яратганнинг марҳаматини тиларкан, менга қараб беўхшов кўз қисиб қўйди. Илойим кўзингни ҳакка чўқисин! Бирам хунук! Қанийди бояги беҳаё қилиқлари учун юзига ўхшатиб тупура олсам...

УЧИНЧИ ҚИСМ

Чегаранинг нариги тарафи Суриянинг Раққа муҳофазига қарашли Тал Абёд тумани экан. Сурия чегарасини кўриқлаб турган қоп-қора кийимли посбонлар орасидан чиқиб келган, юзигача соқол қоплаб олган бўлса-да, ҳали анчагина ёш экани кўриниб турган, елкасига автомат осган йигит бизнинг кал ҳайдовчимиз билан қучоқлашиб кўришди. Кейин икковлашиб машина тарафга юришди. Оббо, бунисиям ёнимга тиқилиб олиши аниқ. Машинада бошқа бўш жой бўлмаса...

Соқоли йигит машинага чиқаркан қироат билан салом берди. Қиррадор бурни, жингалак сочлари, дўрдоқ лаблари ва «ҳ» ҳарфини бўғизда талаффуз қилишидан унинг араб экани яққол сезилиб турарди. Кал ҳайдовчимиз курдчани қойиллатганидек, арабчани ҳам қотираркан. (Сочи бекорга тўкилмаган шекилли.) Икковлари йўл-йўлакай гаплашиб боришарди.

Бояги бадбўй хомсемиздан фарқли ўлароқ, соқолдор йигит ёнимга ўтириши билан димоғимга қимматбаҳо француз атрининг бошни сархуш қилувчи ёқимли ҳиди урилди. Ишқилиб буям бояги сўлақмонга ўхшаб, тегажоқлик қилмасин-да! Автоматининг қўндоғи шундоққина елкамга тегиб турибди. Умрим бино бўлиб, қуролни яқиндан кўрмагандим. Бу машъум қурол шу пайтгача нечта инсонни ер тишлатди экан? Бунчалар қаттиқ ва совуқ бўлмаса? Елкамни музлатворай деяпти... Агар бунисиям тегишса нима қиламан? Анави хомсемизнинг-ку қўлида ҳеч балоси йўқ эди. Бу соқолтойнинг қуроли бор. Бир нима десам, нақ

пешонамдан дарча очворар? Начора Маҳзуна, чидайсан энди...

Йўқ, хайриятки, у менга қайрилиб ҳам қарамади.

Чегарадан ўтиб олишимиз билан манзаралар ҳам бирдан ўзгарди. Ҳарқалай, чегарага етганимизга қадар ташқаридаги манзараларга қараб, ўз юртимиздагидек тинчлик, фаровонлик, хотиржамлик нишонларини сезиш мумкин эди. Аммо чегаранинг бу ёғида чинакам уруш ҳиди анқиб турибди. Олислардан милтираб қоладиган битта-иккита чироқларни айтмаса атроф гўристондек қоп-қоронғи. Ҳар-ҳар замонда қаршимизда аллақандай ваҳимали юк машиналари чиқиб қолади. Ҳатто битта танк ҳам ўтиб кетди. Аллақаердан дир ниманингдир чийиллагани, кейин гумбурлаб портлагани эшитилди. Қўрққанамдан кўзларимни юмиб, қулоқларимни беркитиб олдим.

Чамаси кичикроқ бир шаҳарга – туман марказига кириб келдик. Тор кўчаларнинг икки четида сийрак чироқлар кўзга ташланди. Тавба, бунақа хароба кўчаларни биринчи кўришим! Йўл четидаги уйларнинг аксарияти титилиб кетган, бетон парчалари ҳар тарафда сочилиб ётибди. Кўчада қоп-қора кийинган қуроли жангарилардан бошқа одамнинг қораси учрамайди. Қаршимиздан келаётган битта машина тўхтаб, ичидан яна бир жангари тушди-да, бизга ҳам тўхташни буюрди.

– Ман антум? (кимсизлар?) – сўради у бошини ойнадан тиқиб.

– Масаъ ал-хайр йа қоъид! (Хайрли тун, командир!)

Гоҳида бегона тилдаги бурро-бурро гаплар ҳам гарчи тушунмасамда, ана шундай хотирамга муҳрланиб қолади.

Командир ёнимда ўтирган жангарини таниб унга қўл узатди. Кейин менга имо қилиб, нимадир деди. Ҳарқалай бетамизроқ гап айтди шекилли, икки жангарига қўшилиб, кал ҳайдовчимиз ҳам кулиб юборди. Турқинг қурсин сенларнинг! Аниқ мен ҳақимда гапиришди!

Шаҳарнинг вайроналарга тўла жин кўчалари бўйлаб борарканмиз, бир неча бор ўқ товушларини эшитдим. Юрагимни ваҳм босиб борарди: Ўқлар ваҳшиёна чинқираётган бу «мамлакат»дан омон чиқиб кета олмасам керак. Бу ерга келиб тўғри қилдимми ўзи? Комрон айтганидек, бу ишим чиндан ҳам Яратганнинг розилигига арзирмикин? Борди-ю, шу йўлда ўлиб кетсам, шаҳидлик даражасига эришармикинман?

Мен ўз хаёлларим гирдобида эканман, машина-миз қорамтир, икки қаватли бинонинг олдига келиб тўхтаганини ҳам сезмай қолдик. Бирин-кетин машинадан тушдик. Кал юкхонадан ҳар биримизнинг юкларимизни олиб, қўлимизга тутқазди.

– Хонимлар рухсатингиз билан биз ортга қайта-миз, биздан рози бўлинглар, – деди пахмоқ ҳайдовчи турк тилида биз тарафга ўтирилиб.

Бино эшиги олдида икки нафар қуроолланган соқолдор жангари ва қоп-қора кийиниб олган икки аёл турарди. Кал ҳайдовчи улардан бири билан арабчада гаплашаркан, кейин қўлидаги қоғозни, чамаси, бизнинг исмларимиз ёзилган рўйхатни топширди. Ичкарига кирарканмиз, аёл соқчилар ҳар бир қизни пайпаслаб текшира бошлашди. Улардан бири дағал қўллари билан мени бошдан-оёқ сийпалаб чиқаркан, уятданми, қўрқувданми, бутун баданим қалтираб кетди.

Биз қўнган жой гарибгина меҳмонхона экан. Поллар анчадан бери артилмаган. Ҳавода чучмал, қўланса ис сузиб юрибди. Чивинлар ғужғон ўйнай-

ди. Меҳмонхона маъмури ёшгина, соқол-мўйлаби эндигина сабза ура бошлаган оёқ-қўли шалвираган бола экан. Тавба, булар умрида қиз кўрмагани, ҳаммаси худди еб қўйгудек қарайди-я. Маъмур йигит ҳар биримизга биттадан калит берди. Менга «ресепшин»нинг шундоққина ёнидаги 13-хонанинг калити тушди (бахтимдан ўргилай).

Умримда меҳмонхонада тунамаган бўлсам ҳам, ҳарқалай, улардаги шарт-шароитларни киноларда кўриб, оғзим очилиб қоларди. Кўзни олади-ган жиҳозлар, текис экранли телевизорлар, одам ётса ботиб кетадиган диванлар, чўғдек ёнадиган пардалар, ярақлаб турган ванналар... Лекин мен умримда илк кўриб турган меҳмонхона ҳужрасида уларнинг ҳеч бирини кўрмадим. Торгина хона, устига битта эски кўрпа ва кир чойшаб ёпилган каравот, эшиги синиб тушган шкаф ва унга илиғлиқ турган иккита-учта ёғоч кийимилгич. Ваннахонадаги каттароқ елим идишда совуқ сув ва дўлча турибди. Табиийки, жўмракдан бир томчи ҳам сув тушмади. Бу сув ювиниш учун қўйилгани ё ичишгами, билолмадим. Ҳарқалай, томоғим қақраб турганди. Бу сувни ичса бўлармикин? Қўлимга дўлчани олдим-у, ичини қурум босиб ётганини кўриб, кўнглим айниб дарҳол жойига қўйдим. Яхшиси бояги йигитдан сўрайман. Ҳарқалай, ичишга бир қултум сув берар?

Йигитча ўз ўрнида китоб ўқиб ўтирарди.

– Ассалому алайкум, – дедим гарчи боя у билан саломлашган бўлсак-да, гапни нимадан бошлашни билмай.

– Ваалайкум уссалам! – йигитчанинг қоп-қора кўзларида қувонч уйғонгандек бўлди.

– Ҳалиги... сув борми? – Бу ерда ўзбекчани ўзимдан бошқа биров тушунмаслиги ўшанда хаёлимга ҳам келмабди. Йигитча тушунмадим дегандек елка

қисди. – Вода есть?.. Su var mi?.. Оббо ғирт ғалча экансан-ку. I would like water! (мен сув ичмоқчиман – ингл.) – шундай дея қўлимда стакан билан сув ичгандек ишора қилдим.

– O water? You can find it in your room! (Ҳа, сувми, хонангизда бор-ку!)

«Хонамдаги сувни катта холангга обор», – ўйладим ғижиниб ва бир амаллаб, бунақа сувни ичолмаслигимни тушунтирдим. Шунда йигитча тортмасини тортиб, бир шиша кола олди-да, тиши билан қопқоғини чиқариб, қўлимга тутқазди. Шундагина эътибор бердим: боланинг битта қўли елкасидан узилиб тушган, шунинг учун кўйлагининг бир енги шалвираб турарди. Томоғимга нимадир тиқилгандек бўлди. Шишани олиб, хонамга кириб кетдим. Бечора бола! Қўлига нима бўлдийкин? Ўқ юлиб кетдимикин? Бомбанинг тагида қолдимикин, ё кимдир чопиб ташлаганми? Бу савол мен учун жавобсизлигича қолиб кетди. Аммо бу бола ўша машғум салтанатда менга дуч келган саноқлигина яхши одамлардан бири сифатида хотирамда муҳрланиб қолди.

Чанқоғимни қондириб, кийимларимни бирма-бир илгичга ила бошладим. Кийимимга илиниб чиққан тўрт буклоғлиқ қоғозни кўриб, сергак тортдим. Бу нима бўлди? Чироқнинг хира ёруғида дона-дона ҳарфлар билан ёзилган битиклар кўзга ташланди:

«Маҳзуна!

Бу хатни ўқиб, қай аҳволга тушишинг менга қоронғи. Мендан хурсандмисан ё хафамисан, буни ҳам билмайман. Лекин мен аввало ўз раббим ва раҳбарларим буюрган ишни қилдим, деб ҳисоблайман. Сен бу йўлни танлаганингдан асло иккиланма! Ортга қайтиш ҳақида ўйлама. Сен ўтган кўприк аллақачон куйиб кул бўлди. Бир амаллаб

ортга қайтганинда ҳам сени ҳеч ким қучоқ очиб кутиб олмайди. Фақат тергов, суд, қамоқ, хорлик ва хўрликлар... Иродали бўл! У ерда сенга нимани буюришса, сўзсиз итоат қил. Қаршилик кўрсатма. Борди-ю, сени кимгадир никоҳлаб бермоқчи бўлишса «менинг эрим бор» деб оёқ тираб олма. Ушбу хатни талоқ хати деб бил! Уни очиб ўқиган бўлсанг, демак, сен уч талоқсан! Бошинг очиқ! Сени Аллоҳнинг паноҳига топширдим, Комрон!»

Ярамас, итвачча!

Хатни ғижимлаб, каравотнинг тагига улоқтирдим. Ич-ичимдан хўрлик тўлқини босиб келарди. Хўнграганча ўзимни каравотга ташладим. Энтикиб, елкаларим силкиниб йиғлардим. Нега йиғлаяпман ўзи? Наҳот ўша исқирт кўз ёшимга арзиса? Ахир мен уни севмасдим-ку! Мен фақат у жўнатган суратларгагина маҳлиё бўлдим, алдандим, холос. Лекин бари бир ўзимни тўхтатолмаяпман. Балки кимларнингдир қўлида қўғирчоққа айланганим, ҳис-туйғуларим, шаъним, ор-номусим ғаддорларча топталаётгани учун йиғлаётгандирман?

Гумбурлаган товуш қулоқни қоматга келтирди. Дод солганча ўзимни йўлакка урдим. Мен билан келган қизлар ҳам югуриб чиқишганди. Чамаси Тамара ухлаш учун ечиниби ётган бўлса керак, жон талвасасида эгнига бирор нарса ёпинишга ҳам улгурмай қочиб чиққанди. Бояги йигитча худди ҳеч нарсани эшитмагандек бамайлихотир китоб ўқиб ўтирарди. «Нима бўляпти ўзи» дегандек ҳар бири-мизга қараб чиқди. Кейин ярим-яланғоч Тамарага кўзи тушди-ю қотиб қолди. Бегона йигитнинг ўқдек қарашларидан ҳушига келдими, Тамара яна ўзини ичкарига урди.

Кейин йигитча хижолатомуз йўталиб олди-да, инглизчалаб бизга таскин берган бўлди. Ё у инглизчани бузиб гапирди, ё мен яхши тушунмадим,

унинг гапларидан англаганим шу бўлдики, ҳозир шаҳарни курдларнинг «Йе-Пе-Ге» тўдаси қуршаб олган, мужоҳидлар ҳозир уларни қувиб солиш учун жиҳод қилишмоқда экан. Ҳозир портлаган бомба ҳам ўша «кофир курдлар»нинг иши эканини тушунтирди. Э, қуриб кетсин, эрталабгача тирик қолармикинман ўзи? Майли, ҳар ким пешонасига ёзилганини кўради. Комрон ёзганидек, энди ортга йўл йўқ.

Қизлар яна ўз хоналарига йўл олишди. Мен ҳам кийимимни ечмасдан кўрпага кирдим. Яна бир кор-қол юз берса, Тамаранинг ҳолига тушиб қолмай!

Хайрият, тонггача бошқа ҳеч нарса гумбурламади. Лекин ўқтин-ўқтин ўқ овозлари эшитилиб қоларди. Ҳарқалай, бир кунлик йўл азоби ўз ишини қилди. Бирпасда ухлаб қолибман.

...Осмонни булут қоплаганди. Кутилмаганда момақалдироқ гумбурлади. Кейин эса шаррос ёмғир қуйди. Йўқ, осмондаги булут эмас, қуюқ тутун экан. Портлаган ҳам момақалдироқ эмасди. Бомба эди, бомба! Осмондан ёмғир эмас, сон-саноқсиз ўқлар ёғарди. Қизиги, бу ўқлар баданимни илма-тешик қилиб ташлаган бўлса-да, ҳеч қандай оғриқни сезмасдим. Қаёққа кетаётганимни ўзим ҳам билмас, лекин оёғимни қўлимга олганча аллақаерга шошилардим.

Шу пайт қаердандир темир қанотли баҳайбат қуш учиб келди-да, мени ердан узиб самога кўтарилди. Дод солай дейман-у фарёдим томоғимдан нарига ўтмайди. Пастга қарадим-у кўзларим тиниб кетди. Кўз олдимда култепага айланган уйлар, маҳаллалар, қишлоқлар, тутаётган далалар, ҳар томонга гугурт чўпларидек бетартиб сочилган жонсиз жасадлар яққол кўриниб турарди. Темирқанот қуш мени ҳамон чангалига олиб учарди. Пастдан

кўм-кўк денгиз манзараси намоён бўлди. Ҳозир мени сувга ташлаворса-я? Начора, бомбалар тагида қолиб ўлганимдан кўра балиқларга ем бўлганим яхшироқ. Мана, қуш мени чангалидан тушириб юборди. Фақат сувга эмас, қум устига тушдим. Ҳамма ёқ қум, қум, қум... Денгиз қани? Энди қаёққа бораман? Бу саҳрода бир ўзим қандай кун кечираман? Нима ейман?

Шу пайт бояги темирқанот яна бошим узра пайдо бўлди. Ярамас қуш, мендан нима истайсан ўзи? Балки мени шу ерда нимталаб емоқчидир? Йўқ, тушмуғида нимадир бор! Ие, бу қанақа тугун? Яратганинг марҳамати кенг! Ҳатто саҳронинг қоқ ўртасида ҳам ўз бандасини ночор ташлаб қўймайди.

Тугунни очарканман, унинг ичидаги нонни ҳам, у ўралган рўмолчани ҳам танидим. Бу рўмолни ҳар доим бувим бошига ўраб юрарди-ку! Нон ҳам таниш. Бу нонни бувим пул топиш учун қўшни давлатга кетаётган чоғида отамга тишлатганди. Мана, отажоним тишларининг изи яққол кўриниб турибди. Темир қанот қуш нонни олишим билан рўмолни чангаллаганча учиб кетди. Эҳ, ахир бу бувимнинг рўмоли эди-ку! Қуш нега бувимнинг рўмолини опқочди? Ҳа, майли, муҳими ҳали ризқим узилмаган экан.

Нонни паққос туширдим. Очлик босилди. Аммо, бошимдан саратон офтоби олов сочарди. Э, худо, қилт этган соя йўғ-а. Ким айтди соя йўқ деб? Манави дарахт қаердан келди? Бу дарахт ҳам таниш. Бу дадам боғимизга экиб кетган саданинг ўзгинаси-ку!

Бир муддат саданинг соясида тин олдим. Энди чанқоқ азоб бера бошлади. Бир қултумгина сув бўлсайди. Тавба! Шу фикр хаёлимдан ўтиши билан қаршимда... «ресепшин»да ўтирган бояги бола қўлида бир шиша кола билан пайдо бўлди. Ие, у боланинг битта қўли йўқ эди-ку! Бунинг икки қўли

хам бутун. Адашдим. Бир қўлли бола кўримсизгина, пачоққина эди. Бу эса, қадди расо, тўрт мучаси соғ алпқомат бир эркак-ку! Қарашлари бунча ўтқир, юзлари бунча тиниқ? Ҳатто узун соч-соқоллари хам ўзига ярашиб турибди. У кулимсираб қўлидаги шишани менга тутқазди. Жилмайса янаям чиройли бўлиб кетаркан. Ҳа, бу қиёфа менинг кўз ўнгимда шу қадар аниқ-тиниқ сақланиб қолдики, чамамда минг йилдан кейин хам уни бир кўришда танийдигандек эдим.

Колани ичарканман, вужудимга фавқулодда қувват, шу билан бирга, сўз билан таърифлаб бўлмайдиган даражадаги лаззат оқиб киргандек бўлди. Шу аснода ўзимни ўша бегона, хушсурат йигитнинг қучоғида кўрдим. Аввалига бор кучим билан қаршилик кўрсатдим. Унинг бағридан юлқиниб қочишга уриндим. Кейин эса.. Кейин...

...Меҳмонхонанинг яқинидан овозкучайтиргичдан келаётган азон товушидан уйғониб кетдим... Оббо, шунақаям даҳшатли, шунақаям аниқ-равшан, шунақаям... бемаъни туш бўладими? Яратган эгам, Ўзинг мени лаънатга учраган шайтоннинг макру ҳийлаларидан асрагин. Шартта туриб, ваннахонага кирдим. Табиийки, иссиқ сув йўқ. Кечаги елим идишдаги сув билан бошдан-оёқ покланиб бўлгач, тонгги ибодатни бажо келтирдим.

Эрта тонгда, ибодатдан сўнг қилинган дуолар ижобат бўлади, дейишади. Мен хам қўлимни дуога очиб, Яратганга муножот қилдим:

– Э Яратган Эгам! Мен оқ-қорани танимаган, бир гумроҳ бандангман! Билиб-билмай қилган хатоларимни ўзинг кечир! Нима иш қилаётганимни, қаёққа бораётганимни билмайман! Сендан ўтиниб сўрайман! Менга Ўзинг тўғри йўлни кўрсат. Агар Сен қилаётган амалларимдан рози бўлсанг, мен хам шу йўлда Сенинг ризолигинг учун жонимни фидо

қиламан. Борди-ю, хато йўлда бўлсам, Ўзинг менга ҳақ йўлни кўрсатувчи раҳнамони рўбару қил. Токи залолат сабабли икки дунёим куйиб кетмасин!

...Меҳмонхонадаги фақирона нонуштадан сўнг, ҳаммамизни машинага ўтказиб, қаергадир олиб кетишди. Кеча кўп нарса қоронғи тун пардаси ортидан унча аниқ кўринмаганди. Аҳвол мен ўйлаганимдан ҳам кўрқинчлироқ экан. Шаҳарда ўқ ёки бомба тегмаган бирорта бутун уйга кўзим тушмади. Ҳамма ёқ вайроналардан иборат. Сал бутунроқ иморатларнинг тепасида ой-юдуз тасвири туширилган ва алақандай битиклар битилган қора рангли байроқлар кўзга ташланади.

Айтганча, Фотимани эрталаб интернетда топишган йигити келиб опкетибди. Буни дугонаси Тамарадан эшитдим. Ўзининг йигити эса бошқа шаҳарга курдлар билан жиҳод қилгани чиқиб кетганмиш. Унинг юзидан умидсиз ва паришон кайфиятини уқиб олиш қийин эмасди.

Мен харобаларга тўла давлатнинг машъум манзараларини кузатишда давом этаман: бетон парчалари, пачоқланган, афдалиб ётган машиналар, қоп-қора кийимдаги, соқолдор жангарилар... Ора-сирада яқин маҳрамлари етовида йўлга чиққан, бошдан-оёқ қора либосга бурканиб олган аёллар, кир-чир, ялангоёқ чопқиллаб турган болалар кўзга ташланади.

Ҳа, дунёнинг ҳар тарафида бола ўз оти билан бола. У ҳатто уруш, қирғинбарот авж олган ҳудудларда ҳам ўйнагиси, шўхлик қилгиси келади. Ана, бир тўда иштончан болалар қийқирганча йўл четигаги ялангликда футбол ўйнашяпти. Уйимиз орқасидаги майдончада худди шулар каби дунёни бошларига кўтариб тўп тепадиган қишлоғимиз болалари эсимга тушди.

– Смотри, что у них под ногах! – кутилмаганда кичқириб юборди Тамара. – Смотри!

Қарадим-у тош қотдим. Даставвал эътибор қилмаган эканман. Болалар тегиб юрган дум-думалоқ қора нарса... одам боши эди! Сал бўлмаса ҳушимни йўқотаёздим. Бу пайтда даҳшатли манзара ортда қолган, машинамиз ўнқир-чўнқир қўчалардан илгарилаб борарди. Йўқ, алаҳлаяпман шекилли! Кечаги чарчоқ, алоқ-чалоқ тушларнинг таъсирими? Йўқ, ахир аниқ кўрдим, болаларнинг оёқларни остида думалаб бораётган, қорайиб кетган, сочсиз каллани...

– Эта была человеческая голова? – аранг куч топиб, ҳамроҳимдан сўрадим. Тамаранинг кўзларидаги даҳшат учқунлари ҳали сўнмаганди.

– Да, точно!

Э, худо! Қайси бечоранинг боши экан у? Нега уни танасидан жудо қилиб, болаларнинг оёқлари остига ташлашди экан? Инсон боласини шу қадар хўрлаш мумкинми! Бояги болалар-чи! Улар ким бўлиб вояга етишяпти. Уларнинг келажагига умид борми?

Бояги манзара қайта кўз олдимда жонланди-ю, кўнглим беҳузур бўлиб кетди. Қайт қилиб юбормаслик учун икки кафтим билан бўғзимни гиппа бўғиб олдим.

Бу пайтда бояги шаҳарча ортда қолган, машинамиз қизғиш, тап-тақир далалар бўйлаб елиб борарди. Ниҳоят, манзилга етдик чамаси, машинамиз баланд девор билан ўраб олинган иморат олдида тўхтади. Маълум бўлишича, бу иморат пойтахт Раққа яқинидаги ҳарбий қароргоҳ бўлиб, мужоҳидлар сафига янги келиб қўшилганлар аввал ана шу ерга тўпланар, кейин уларнинг қиладиган ишлари тушунтирилиб, турли ҳудудларга тарқатиб юбориларкан. Ҳар ерда бўлганидек, бу иморатнинг тепасида ҳам ўша қора байроқ совуқ ва

тахдидли ҳилпирайди. Кириш эшиги олдида ўнлаб соч-соқоли ўсган қўриқчилар саф тортиб турарди.

«Ҳозир кечагидек ҳар биримизни силаб-сийпаб ичкарига киритишса керак» деган андишада эдим. Аммо бу гал текширув у даражада қаттиқ бўлмади. Ичкарида худди бизга ўхшаб дунёнинг турли ҳудудларидан келган қизлар кўп экан. Энг ёши 15-16 ларда, энг катталари ўттизнинг нари-берисида эди. Соқолдор жангарилардан бири баланд овозда қизларнинг исм-шарифини ўқир, шеригиси гуруҳдан ажралиб чиққан қизларни алоҳида гуруҳларга жамларди. Мен билан Тамара битта гуруҳга тушдик. Гуруҳимизда йигирмага яқин қиз бор эди. Бизни иморатнинг қуйи қаватидаги битта хонага киритишди. Хона тўрида бошқа жангарилардан фарқли ўлароқ соч-соқолидан тортиб, ҳатто қош ва киприкларигача малларанг бўлгани учун жангариларнинг қоп-қора либоси ўзига хийла ярашмай турган, қирқ ёшлардаги бир эркак ўтирарди. Ҳаммамиз унга салом бердик.

Маълум бўлишича, боя қизларни қайси тилни билишларига қараб гуруҳларга ажратишган экан. Тамара билан мени, табиийки, рус гуруҳига қўшишган. Бояги малласоч биз билан соф рус тилида сўрашди. Ҳар биримизнинг асл исм-фамилиямиз, миллатимиз ва қайси юртдан эканимизни бирма-бир сўраб, дафтарига қайд қилиб олди.

Гуруҳда мен ўзбекистонлик ягона қиз эканман. Орамизда тожик, қозоқ, озарбайжон, чечен, татар, рус, ҳатто украин ва грузин қизлари ҳам бор экан. Малласоч раҳбаримиз ўзини Абу Саид Русий деб таништирди. (Қизиғи, бу мамлакатда ҳар бир эркакнинг исми «Абу» билан бошланаркан).

– Азизларим, – танишувдан сўнг, ўз нутқини бошлади раҳбаримиз. – Аввало барчангизни муқаддас халифалик давлати ҳудудига қадам қўйганин-

гиз билан табриклайман. Бу ерга келгунингизча қанча азиятлар чекканингиз ҳам маълум. Зеро, бу чеккан заҳматларингиз эвазига Яратганнинг беҳад улуғ мукофотларига ноил бўласизлар. Бизнинг мақсадимиз – Ер юзидаги барча халқларни ягона халифалик байроғи остида бирлаштиришдан иборат. Бу йўлда ҳеч қандай тўсиқ тан олинмайди. Бизга қўшилмаганлар, бизни инкор этганлар ашаддий душманларимиздир. Душманларимизни эса, хоҳ бегона, хоҳ таниш-билишимиз, хоҳ қариндошимиз бўлсин, топган жойимизда ўлдираимиз. Ана шундай шарафли ишимизга ҳисса қўшиш учун сафимизга келиб қўшилганингиз таҳсинга лойиқ. Бугун не-не йигитларимиз бу шарафли йўлда душманларга қарши мардонавор жанг қилишмоқда. Эркак зоти эса ҳамиша аёлнинг меҳрига, мададига, тафтига муҳтож. Сиз мужоҳидларимизга ўз вужудингиз ила хизмат қилиб, уларнинг эҳтиёжларини қондиришингиз ҳам беҳад савобли ишдир. Балки қўлга қурол олиб ёки белга шаҳидлик камарини боғлаб, ўз мардлигингизни кўрсатарсиз? Динимиз тарихида ғанимларга қарши тиф кўтариб, майдонга тушган, ёвнинг бошини сапчадек узган ёки шу жангда шаҳид бўлган оналаримиз кўп бўлган. Сиз ҳам уларнинг изидан боринг. Бу йўлда не-не улуғ зотлар жон беришган. Сизу бизнинг жонимиз нима деган гап?

Хуллас, бу ерга ўз ихтиёри билан келган ожизаларга ё мужоҳидларнинг никоҳига кириб, уларнинг нафсини қондириш, ё эркаклар қатори жангга кириш вазифаси юклатиларди. Абу Саиднинг айтган кўп гаплари Комроннинг фикрларига ҳамоҳанг эди. «Шундан бошқа йўл йўқ. Олдинга юрсанг ҳам, ортга қайтмоқчи бўлсанг ҳам ўлишинг мумкин. Фарқи шундаки, олдинга интилиб ўлганлар жан-

натга, ортга чекиниб жон берганлар жаҳаннамга равона бўлади».

– Саволлар борми? – сўради Абу Саид маърузасини тугатиб.

– Менда бор, – худди мактаб партасида ўтиргандек қўл кўтарди Тамара. – Мен бу ерга ўз севган йигитимнинг ёнида бўлиш, унга маънан мадад бериш учун келганман. Лекин у ҳозир бошқа жойда жанг қилаётган экан. Мени бошқа бировга никоҳлаб беришмайдими?

– Синглим, – деди Абу Саид малла соқолини тутамлаб. – Сиз дунёвий ҳавасларга берилган кўри-насиз. Кимнинг никоҳида ёки хизматида бўлиш бу иккинчи даражали масала. Сиз йигитингизнинг эмас, Аллоҳнинг розилиги учун курашинг. Эҳтимол, ўша йигит билан бирга бўларсиз, балки бошқа бир биродаримизнинг завжасига айланарсиз. Ким билан бўлсангиз ҳам, асл мақсадни – Яратганнинг розилигини олишни унутманг! – шундай дея Абу Саид билагидаги ярқираб, қимматбаҳолиги сезилиб турган соатга қаради. – Вақтимиз кам қолибди. Бошқа саволлар бўлмаса, сиз билан ибрат дарсини томоша қилишга ўтамиз.

Ҳаммамиз унинг ортидан эргашиб, иморатнинг кунгай томондаги эшигидан ташқарига, катта ялангликка чиқдик. Бу ерда мен кўравериб кўзим ўргана бошлаган қиёфадаги – соч-соқоли ўсган, қоп-қора кийинган элик-олтмиш нафар эркак жамланган. Майдоннинг бир бурчагида каттагина чуқур кавлаб қўйилган, ундан сал берироқда ёғочдан минбар тикланган эди.

Зум ўтмай майдонга боя бинонинг ҳовлисида тўпланиб турган қиз-жувонлар чиқиб кела бошлашди. Майдоннинг чеккасида икки мужоҳид ҳаммамизни ярим доира шаклида тизиб чиқди.

Ҳарқалай, бирор кўнгилсиз воқеа юз беришини кўнглим сезиб турарди.

Бир оздан сўнг қора саллали, қўлтиғига китоб қистириб олган семиз домла бир қўлида тасбеҳ билан чиқиб келди. Иккита ўспирин қурилишда ишлатиладиган замбилғалтакда ҳар хил катталиқдаги тошларни эркаклар тўпланиб турган жойга тўкиб кетишди. Бояғи қора саллали муллага кам кўринди шекилли, ўспиринларга нимадир деганди, ҳар иккови аравасини зинғиллатганча яна тош олиб келгани кетишди.

Сўнг қора саллалининг ўнг тарафидан ўзи тенги, кўринишидан европалик экани билиниб турган ёшгина йигит, чап тарафидан бизнинг раҳбаримиз Абу Саид Русий жой олди. Эркак аввал узун бир сурани тиловат қилди. Орқасидан араб тилида алланималарни бўғриқиб, ғазабга тўлиб, тушунтиришга тушди. Мулланинг ўнг тарафидаги йигит унинг гапларини инглизчага ўгирди. Абу Саиднинг таржимасидан сўнг масала тўла-тўкис ойдинлашди.

Маълум бўлишича, тал-абёдлик ўн саккиз яшар аёл Асад кучларида хизмат қиладиган жосус йигит билан мамлакат ҳудудидан қочиб кетаётган пайтда қўлга олинган. Йигит мужоҳидларга қаршилиқ кўрсатишга уринган пайтда ўлдирилган. Аёлни ҳибсга олишган. Уни отаси бир йилча аввал катта ёшли дала командирига учинчи хотин қилиб ниқоҳдаб берган экан.

Аввалига аёл эрига хиёнат қилмаганини, йигит билан қочишга уринган бўлса-да, зиногога қўл урмаганини айтиб қасам ичган. Бироқ аёлнинг эри шариат судига рад этиб бўлмас далилларни тақдим этгач, ҳатто гувоҳларнинг ҳам кўрсатмасига ўрин қолмаган. Командирнинг ётоғига кузатув камераси ўрнатилган, бундан шўрлик аёлнинг хабари йўқ экан...

Мана, қонунан айбдор деб топилган маҳкума энди ўз қисматида битилган жазони олади. Бечорани тошбўрон қилишади...

Мен худди шундай ҳолатни бир хориж фильмида кўргандим. Фильм воқеалари қайсидир шарқ мамлакатида юз берган, ўз аёлидан қонуний ажраша олмаслигини англаган номард эр уни хиёнатда айблаган, шариат пешволари ноҳақ кўрсатмаларга асосланиб, ёшгина аёлни тошбўрон қилиш ҳақида қарор чиқарганди.

Мен бу фильмни кўрганимдан сўнг қарийб бир ҳафта ухлолмай юрганман. Кўзимни юмишим билан фильм бош қаҳрамонининг қонга ботган юзлари, қаҳр ва нафрат тўлиб тошган нигоҳлари жонланарди. Гарчи экранда кўрганларим ҳаммаси томоша, унинг иштирокчилари оддий артистлар эканига ўзимни ишонтирсам-да, бу қонли манзара узоқ муддат онгу шууримни банд этиб келган.

Ўша пайтлар қачондир худди шундай воқеани ўз кўзларим билан кўришим мумкинлигини хаёлимга ҳам келтирмаганман.

Албатта, оилага хиёнат қилиш оғир гуноҳ. Бу гуноҳни Яратган ҳам, бандаси ҳам кечиролмаслиги турган гап. Аммо ҳали ўн гулидан бир гули очилмаган қизнинг бу тахлит аянчли ўлим топиши...

Мана, қўли орқасига қайрилиб боғланган, қоп-қора кийим кийган, бошига ҳам қора қоп кийгазилган аёлни иккита мужоҳид қатл майдонига етаклаб кирди. Уларнинг ортида қадди букчайиб қолган, соқолларига оқ оралаган киши оқсоқланганча эргашиб келарди.

– Қули, ла илаҳа иллаллоҳ! (*Аллоҳдан бошқа илоҳ йўқ» деб айт.* – араб.) – хитоб қилди мужоҳидлардан бири аёлнинг елкасига автомат қўндоғи билан нуқиб. Аёл чамаси паст овозда унинг гапларини

такрорлади. Кейин маҳқумани чуқурга тушириб, белигача ерга кўмишди.

«Бошловчи» аввал маҳқуманинг отасига сўз берди. Отаси ердан кўз узмасдан, юзини ерга қаратган бу нонкўр қизидан воз кечганини айтди. Маҳқуманинг эри ҳам ўз кўрсатмаларини оломон олдида яна бир карра қасам билан тасдиқлаб, хиёнаткор аёл жазога лойиқлигини таъкидлади.

Эҳ, сиз эркаклар! Қонун-қоидаларни ўзингизга мослаштиришга бунчалар ўчсиз. Бугун ўзи қизидан тониб турган мана бу бадбахт ота қизини ўзи тенги чолга узатишдан аввал бир офиз унинг кўнглини сўраб кўрдимикин. Ўзини жабрдийда кўрсатиб, «хиёнаткор» аёлига ўлим тилаётган кекса командир-чи? Қизи тенги (эҳтимол, ундан ҳам кичкинадир) бир ожизанинг вужудига куч билан эга чиқишни уудаласа-да, унинг қалбини забт этолмаслигини наҳот хотин устига хотин олишдан илгари ўйлаб кўрмади? Ахир бу бечора ҳам инсон, унда ҳам юрак бор, орзу-ҳавас бор, ҳис-туйғу бор. Тўғрироғи бор эди...

Мен гарчи ўз ҳисларини жиловлай билмаган бу шўрпешонанинг қилмишини оқдамасам-да, бу борадаги шариат ҳукмига қарши боролмасам-да, ич-ичимда бир исён аланга олгандек эди.

Шу чоқ мулла нимадир деди шекилли, оломон уввос солганча унинг гапларини қўллаб-қувватлашга тушди. Биринчи тошни ҳукм ўқиган мулланинг ўзи отди. Ёнғоқдек келадиган тош аёлнинг бошига урилди. Аёлнинг жон ҳайбатида оҳ тортгани эшитилди. Кейин иккинчи, учинчи тош маҳқуманинг гулдек вужудига бориб урилди. Одамларнинг ваҳшиёна хитоблари шўрлик аёлнинг оҳу нолаларини кўмиб юборди.

Боягина болалар оёғи остида думалаётган инсон бошини кўриб, ҳушим бошимдан учганди. Энди

эса... кўз ўнгимда ўзим тенги бир қизни минг бир уқубатлар ичида қийнаб ўлдиришмоқда. Бечоранинг жони қанчалик азоб чекаётган экан-а?

Э, худо, нима бўлди? Ахир... ахир тошбўрон қилинаётган аёл... менман-ку! Мени ким белимгача ерга кўмиб қўйди. Юзини соқол босган бу кимсалар мендан нима истайди ўзи? Оҳ, бошимга тош келиб тегди! Яна битта тош тишларимни синдирди. Оғзимда қоннинг чучмал таъмини ҳис этиб, кўнглим озгудек бўлди. Навбатдаги тош кўксимга келиб урилади ва худди ўқдек юрагимга қадалди. Ҳушимни йўқота бошлаганимни элас-элас эслайман.

...Аввал ҳаммаси оппоқ тумандан иборат эди. Кейин нималардир ғира-шира кўрина бошлади. Қулоғимга икки аёлнинг араб тилидаги суҳбати чалинди. Кейин улардан бири хонани тарк этди. Бу пайтда мен тўла ҳушимга келиб бўлгандим. Шунда устимга енгилроқ чойшаб ёпиб қўйилгани, маҳрам либосларим ечиб олинганини англаб қўрқиб кетдим. Нима бўлдийкин? Қаердаман ўзи? Ие, шарманда! Мени... нега ечинтиришдийкин?

Бора-бора кўз олдимдаги манзаралар тиниқлаша бошлади. Бошим устида эгилган аёлнинг кулгичлари, кўзлари, лаблари менга таниш, қадрдондек туюлди.

– Ты узбечка? – сўради аёл аввал менга, кейин атрофга бир оз олазарак қараб.

– Да, – дедим бошимни кўтариб. Чамаси боя ҳушимни йўқотганим учун мени алақайси шифохонага олиб келишганди. Тавба шунча пайт ҳеч нарсани билмай ётибман-да. Қўл-оёғим бут, ўзимни яхши ҳис қиляпман.

Фақат кўнглим айниброқ турибди. Шу очик боёғи қатл манзараси кўз олдимга келди. Яна бошим оғирлашиб ўзимни ёстиққа ташладим. Бечора

аёлни алақачон ўлдириб бўлишгандир? Шўринг курғурнинг бадани илма-тешик бўлиб кетгандир?

Тепамда турган аёл оқ перчатка кийган қўли билан қорнимни босиб кўрди. Қовуғимдан тепароқда ўткир оғриқни ҳис қилиб, ожиз инградим. Кейин... у бармоғини авайлаб ичимга киритаётганида кўз олдимда ўт чақнагандек бўлди.

– Ўзингни яхши ҳис қиляпсанми?

Худди ток ургандек сапчиб тушдим. Бу ерга келиб, ҳали бир оғиз ҳам ўзбекча гап эшитмагандим-да! Бу аёл нега менга бунча таниш кўриняпти, десам...

– Сизам ўзбекмисиз? – дедим тўлқинланиб.

Ёши қирқлардан ошиб юзларига, кўз остига билинар-билинемас ажин югурган, қошлари асабий чимирилган бу аёл саволимни эшитмагандек, ишини тугатиб, қўлидаги перчаткани ечиб, бир четга қўйди.

– Қизим, сен бу ерларда нима қилиб юрибсан? – сўради эритиб юборишга қодир хайрихоҳ овозда.

Титраб кетдим. Овози, гапириш оҳанги худди ойимникига ўхшаб кетаркан. Гоҳида бирор ишимдан қаттиқ норози бўлса, ойим худди ана шу оҳангда менга танбеҳ берарди:

«Қизим, нима қилиб юрибсан?»

Ҳатто, юзи, қошлари, қулгичлари ҳам ойижонимга ўхшаб кетаркан. Киприкларимга кўз ёш парда боғлаб, кўз олдимдаги манзаралар, ранглар бир-бирига чаплашиб кетгандек бўлди.

– Бу ерга нима мақсадда келдинг? Ўз ихтиёринг биланми?

Қизиқ, ўзимдан бошқа ҳеч ким шу пайтгача менга бу саволни бермаганди. Дастлаб мен ўзимни алданганлар қаторида кўрардим. Кейинчалик Комроннинг дарслари таъсирида ҳаётий мақсадларимни белгилаб олгандек бўлдим. Аммо мен бу давлатда кечирган саноқли соатлардаёқ туғилган

иккиланиш, тараддуд аллақачон таассуф ва пушаймон кўринишига кирганди. Фақат буни мана бу аёлга айтишим тўғримикин? Балким, улар менинг қарорим қанчалик қатъий эканини шу орқали билиб олишмоқчидир?

– Қароринг қатъийми?

Аёлниг иккинчи саволи яна ҳушимни ўзимга қайтарди. Негадир шу онда унга дилимдан кечаётган бор гапларни тўкиб солиш истаги туюлганди. Бари бир бу машъум ҳудуддан тирик кетолмаслигим аниқ. Буни бояги малласоқол Русий ҳам тан олди.

– Қизим, мендан ҳеч нарсани яшириб ўтирма, кўнглингда борини айтавер!

Қай аҳволда турганим эсимга тушиб, хийла қизариндим.

– Опа, узр, кийиниб олсам...

Аёл жилмайиб, дераза тарафга қайрилди.

– Бу ерда сен билан нима ҳақда гаплашаётганимизни иккимиздан бошқа ҳеч ким тушунмайди. Гапиравер!

Тавба, нима қилсам экан? Мендан гап олмоқчи бу аёл, ё ростдан ҳам ичи ачияптимикин? Таваккал, ростини айтавераман. Ахир мен уйдан чиқаётганимда террорчиларга қўшиламан, ё уларнинг бирига учинчими-тўртинчи хотин бўлиб тегаман, ё улар кўрсатган жойга бориб, ўзимни портлатаман деб чиқмаганман-ку! Қолаверса, ҳозир ҳам бу маконда қилинаётган ишлар чиндан ҳам Яраганинг арконларига тўла мос келадими, йўқми, билмайман...

Хуллас, кимгадир ҳақиқатни айтишим керак-ку, деган андиша билан ўз кечмишимни – отамнинг ўлиmidан бошлаб, то бугун, даҳшатли қатл манзарасини кўриб, ҳушимни йўқотганимгача бўлган воқеалар силсиласини ихчамроқ шаклда баён қилдим.

– Ўзим ҳам шунақа деб ўйлагандим, – эшикка қараб уф тортди шифокор аёл. – Сенга ўхшаб, бу қафасга ўз нодонлиги сабаб тушиб, умрини жувонмарг қилганлар кўп.

«Сен ҳам ўшалар қатори жувонмарг бўлиб кетасан!»

Опанинг сўзларидан худди шу маънони уқиш мумкин эди.

Унинг айтишича, мен ҳозир Суриянинг мужоҳидлар тасарруфидаги марказий шаҳри – Раққада эканман. Ҳалиги қатл намойишгоҳи бу шаҳардан уч-тўрт чақирим масофада экан. Томоша пайтида ҳушимдан кетиб қолганимдан сўнг мени машинада шу ерга – шаҳардаги ягона аёллар касалхонасига олиб келишибди.

Шундан сўнг аёл билан яқиндан танишиб олдим. Опанинг исми Хуршида экан. Ўзининг айтишича, отаси асли андижонлик, врач бўлган, шўро даврида қабул қилинган стратегик дастурга биноан, бир гуруҳ ҳарбий мутахассислар сафида Дамашққа юборилган. Шўро тузуми парокандага учрагач, Хуршида опанинг оиласи Сурияда қолиб кетган. Хуршида опа Дамашққа кўчиб келишганида уч ёшли қизалоқ экан. Бир пайтлар коммунистик тузумга хизмат қилган отаси кейинги йилларда тақвога берилиб, қизини Дамашқ илоҳиёт лицейига берган. Хуршида опа шу ерда ўттиз пора Қуръонни ёд олиб, лицейни аъло баҳоларда битирган.

Опа олий таълимни Дамашқ университетининг тиббиёт бўлимида олган. Ўқишни битирган йили пойтахт туғруқхоналаридан бирига ишга жойлашган. Ўша йили келиб чиқиши Шом туркманларидан бўлган ҳарбий йигит билан турмуш қурган. Иккинчи фарзандлари туғилган йили қўмондонлик буйруғи билан эрини Раққадаги ҳарбий қисмлардан бирига раҳбар қилиб жўнатишган ва шу

тариқа бутун оила мамлакат шимолидаги ушбу вилоятга кўчиб келган. Хуршида опа Раққадаги «Араб баҳори» тўлқинлари бошлангунча, миллионлаб сурияликлар қатори тинч тотув турмуш кечирган.

2011 йил баҳорида бошланган тўполонлар фуқаролар урушини келтириб чиқарган, ички ва ташқи низолар сабаб мамлакат турли кучлар томонидан парчалаб ташланган. Ўзларини «Озодлик армияси» деб атаган исёнчилар билан бўлган қуроли тўқнашув чоғида Хуршида опанинг эри ҳалок бўлган.

Опанинг айтишича, вилоятни бир муддат «Озодлик армияси» бошқариб турган. Орадан икки ой ўтмай шаҳарга Ироқ ҳудудида ўзларича шаръий давлат тузиб олган мужоҳидлардан иборат катта куч бостириб кирган. Аввалига эрини ўлдирган «Озодлик армияси»га нисбатан адоват ҳисси билан яшаган Хуршида опа янги ҳукуматга умид кўзи билан боққан экан. Кейин барча умидлари пучга чиқади. Мужоҳидлар давлат идораларига ишловчи барча ходимларидан ўзларига бўйсунитишни талаб этишади. Рози бўлмаганларни шафқатсизларча отиб ташлашади ёки зиндонларга тиқишади. Омади чопганлар амаллаб бу давлат ҳудудига қочиб кетади.

Опанинг катта қизини давлат тепасидаги мужоҳидлардан бири ўз никоҳига олган, ўғли ҳам ҳозирги кунда мажбуран мужоҳидлар сафига жалб қилинган экан.

– Мен Ўзбекистонда туғилганман, – орзумандлик билан сўзида давом этари аёл. – Бу мамлакатга тақдир тақозоси билан, ўзим истамаган ҳолда келиб қолганман. Ҳарқалай, шу юртнинг нон-тузини еб катта бўлдим. Билим олдим, бахт топдим, орзу-ҳавас кўрдим.... Лекин бари бир мен ҳам худди отам сингари ўзимни бу юртда мусо-

фир санаб келдим. Отам маълум сабабларга кўра, Ватанга қайтолмади. Ёт ўлкада армон билан кўз юмди. Аммо менинг Ватанга қайтишимни жуда истаганди. Мен интернет орқали қариндошларимни топиб, Ўзбекистонга бориш учун керакли ҳужжатларни йиғиб юрган пайтимда уруш бошланиб қолди. Қисқа вақт ичида мен меҳр қўйган бу мамлакат тўрт-беш қисмга бўлиниб кетди. Энди жаннатмонанд Ватанимизни кўра оламанми-йўқми, Аллоҳ билади. Лекин сенга ўхшаган айрим ғўр, тажрибасиз ёшларнинг бу тарафга келиб қолаётганини эшитсам, жаҳлим чиқади. Ахир қайси ақл билан ўшандоқ тинч, осойишта, Аллоҳнинг назари тушган юртни ташлаб, бу зулматга келасанлар?

Хуршида опанинг гапларини эшитиб, ўзимнинг қанчалик янглишганим, хатога йўл қўйганимни англаб борардим.

– Опа, сиз булар тутган йўлни бутунлай нотўғри деб биласизми?

– Э, қизим, гоҳида ҳаммасини кўра била туриб уларнинг ногорасига ўйнаётганим учун ўзимдан хафа бўлиб кетаман. Аммо иложим қанча. Иккита болам, жигарпораларим уларнинг қўлида. Мен уларга хизмат қилишдан бўйин товласам, болаларимнинг бошига не кунлар тушишини тасаввур ҳам қилолмайман. Ҳар куни олдимга гулдек қизларни, жувонларни олиб келишади. Биз саноқли шифокор ва ҳамширалар билан уларнинг асосан иффатини, ҳомиласи бор ёки йўқлигини аниқлаб берамиз.

Боя бу ерда қай ҳолатда ётганимни эсладим-у, ниманидир тушунгандек бўлдим:

– Буни кимга нима қизиги бор?

Аёл қайғули жилмайди, шу аснода унинг юзларидаги ажинлар мен ўйлаганимдан ҳам кўпроқ экани ойдинлашди.

– Э, қизим, сен бу ернинг шафқатсиз қонунларини билмайсан. Ҳомиладор аёллар бу ерда фақат ортиқча ташвиш туғдиради. Айниқса, бўйида бўлиб, бева қолган аёлларнинг мужоҳидларга кераги йўқ. Чунки ҳозирги уруш шароитида ҳомиладор аёлни то туққунича парваришлаш, туғилганидан кейин она-болани боқишнинг ўзи бўлмайди. Дунёнинг ҳар тарафидан келаётган аёллар билан оила қурган мужоҳидлар ҳам иложи борича бола орт-тирмасликка ҳаракат қилишади. Борди-ю, урушда ўлиб-нетиб қолишса, бари бир боласини боқадиган одам топилмайди.

– Борди-ю, ҳомиладор бўлиб қолса-чи?

Хуршида опа оғир хўрсинди:

– Яқинда сен тенги чеченистонлик қиз ана шу мужоҳидларнинг ваъдаларига учиб, ўз юртини ташлаб келганди. Бир йигит билан никоҳ ўқитиб, уч ойча бирга яшашди. Йигит қайсидир жангда нобуд бўлгач, унинг хотинини текширувга олиб келишди. Икки ойлик ҳомиласи бор экан.

– Хўш, кейин нима бўлди? – сўрадим юрак ҳовучлаб.

– Табиийки, шариат ҳукмига кўра, ҳомиладор аёлга уйланиш мумкин эмас. Шу боис, уни ҳеч бир эркак никоҳига олмади. Кейин амирнинг топшириғига кўра, ҳалиги аёлга Истанбулга бориб, сайёҳлик маркази биносининг олдида ўзини портлатиш топширилди.

Бўлди, эсладим. Ўша ҳодиса юз берганда мен Комроннинг уйида эдим. Турк телеканалларида бу воқеа анча шов-шувга сабаб бўлганди. Ўшанда ҳомиладор қизнинг бу тахлит ўз жонига қасд қилиши, яна бир неча инсоннинг умрига зомин бўлиши менга эриш туюлган, лекин Комрон сигаретаси тутунини шифтга пуркаганча «Аллоҳ раҳмат қилсин, жуда мард қиз экан», деб қўйганди.

Беихтиёр Комроннинг гапларини эсладим:

– Балки... балки бу аёллар тўғри жаннатга тушишар? Ахир улар Аллоҳ йўлида жон беришяпти-ку!

– Кўрдингми, сенинг ҳам онгинг аллақачон заҳарланган, – уф тортди Хуршида опа. – Аввало инсоннинг ўз жонига қасд қилиши энг оғир гуноҳлардан бири. Мен Қуръонни ёд биламан-ку! Парвардигор «Нисо сураси» 29-оятида **«ва лаа тақтулув анфусакум»** дея марҳамат қилади. Бу ояти кариманинг мазмуни «ўзларингизни ва бир-бирингизни ўлдирманг» деганидир. Ёхуд «Мо-ида» сурасининг 32-оятида бир бегуноҳ инсонни ўлдириш бутун инсониятни ўлдириш билан тенг экани айтилади. Булар минглаб бегуноҳ инсонларни ўлдиргани ҳолда қандай қилиб, ўзларини дин ҳомийлари деб аташади?! Шундай экан, қизим, ўзига қўшиб, қанчадан-қанча бегуноҳ одамларни портлатиб юбораётган кимсаларнинг жаннатга тушишига ишонмайман. Чунки мен «Қуръон»да ҳам, ҳадисда ҳам бу ҳолатни оқлайдиган бирор далил тополмадим...

«Эҳ, нега бу гапларни аввалроқ эшитмадим? Наҳотки, мен ҳам ана шу опа айтган кимсаларга ўхшаб бекордан-бекорга ўлиб кетаверсам? Энди мен нима қиламан? Тўғрироғи, мени нима қилишади?»

– Сени касалхонага олиб келишганида хушинг ўзингда эмасди. Сени кўришим биланоқ ўзбек қизи эканингни билдим. Содда, бегубор юзларингга қараб, нокас кимсаларнинг қўлида қўғирчоққа айланганингни тушундим. Сени текширишдан олдин «ишқилиб, ҳомиладор бўлмасин-да» дегандим. Текширув натижасини билиб қолмасин деб, шеригимни иш билан ташқарига жўнатдим. Афсус, сен... ҳомиладор экансан. Беш ҳафталик ҳомиланг бор...

Бу гапни эшитдим-у, ҳушим бошимдан учди.

Ҳомиладорман! Кейинги пайтларда ҳолсизланиб, ҳар нарсага қўнглим айнаиб, бошим айланиб юргани бежиз эмас экан-да?

Ҳомиладорман? Наҳотки, наҳотки, пешонамга ўзим кутмаган жойда, ўзим хоҳламаган пайтда, ўзим севмаган одамдан фарзанд кўриш битилган бўлса?

Ҳомиладорман... Кимлардир ойлаб, йиллаб, интизорлик билан кутадиган бу хабарни мен қандай қарши олишим керак? Қувонайми? Қайғурайми? Ахир бу табиий ҳол эди-ку! Мен Комрон билан нақ тўрт ярим ой эр-хотин бўлиб яшадим, бунинг нимасига ажабланишим керак?

Агар Хуршида опанинг гапларига ишонадиган бўлсам, бу янгилик мен учун қувонч эмас, фақат ташвиш туғдириши мумкин. Ахир «эрим» вужудимдаги зурриёди билан қизиқиб ҳам ўтирмай, алақачон жавобимни берган бўлса! Бундан буён кимнинг ҳисобидан, қаерда, қандай кун кўришим ноаён бўлса...

Бу аҳволда мени биров хотинликка олмаслиги аниқ. Демак, мени ҳам ўша чечен қизга ўхшаб бирор шаҳарга, оломон ўртасида ўзимни портлатиш учун юборишадими? Қандай даҳшат!

– Хуллас... бу ҳомиланг сенга фақат зарар келтиради, – деди Хуршида опа бир нуқтага тикилганча. – Агар сенинг юзларингда бу жаҳаннамга тушиб қолганингдан пушаймонлик аломатини кўрмаганимда ҳам, «ўзи шуни ихтиёр этибди, мен нима ҳам қилардим», деб ўзимни четга олишим мумкин эди. Лекин кўриниб турибди, сени чув туширишган, ёшлигингдан, хомлигингдан фойдаланиб, тузоққа илантиришган...

– Айтинг, опажон, – дедим титраб. – Бу ерда Аллоҳдан ва сиздан бўлак ишонадиган, суянадиган одамим йўқ. Нима қилишим керак?

– Бир муслима аёл ва шифокор сифатида сенга бу гапни айтишга ҳаққим йўқ, аммо вазият шуни тақозо қилади. Нима деяётганимни тушуняпсанми? – Опанинг сермаъно кўзларида қатъият чақнарди.

– Абортми? – дедим юрагимни ҳовучлаб.

Хуршида опа бармоғини лабларига босди:

– Биров эшитиб қолмасин... Акс ҳолда нима бўлишини айтдим-ку сенга!

Э, худо! Бу не кўргилик? Коллежда, тиббиёт дарсида ўқитувчимиз илк ҳомилани олдириш бир умр бепуштликка сабаб бўлиши мумкинлигини айтишганди. Қолаверса, нега энди вужудимда нафас ола бошлаган митти жон мен тушиб қолган аҳмоқона вазият қурбони бўлиши керак? Ахир отаси ким бўлишидан қатъи назар, у менинг вужудимда бино бўлган тирик жон-ку!

– Наҳотки, бошқа йўли бўлмаса, опажон? – қақшадим қўлларимни олдинга чўзиб...

– Ёки тезроқ бирортасига эрга тегишинг, кейин имкон туғилиши билан бу ердан қочишинг керак...

– Нималар деяпсиз? Кимга тегаман. Ахир... қорнимдаги бола билан-а. Идда муддати ўтмасдан-а. Бу гуноҳ-ку!

– Тўғри, лекин иккимиз ҳам шу гуноҳни четлаб ўтамиз десак, сени муқаррар ҳалокат кутади. Муқаддас динимизда жонни сақлаб қолиш учун мажбуран қўл уриладиган айрим гуноҳлар, ҳатто очликдан ўлмаслик учун ҳаром қилинган жонзотнинг этини ейиш ҳам кечирилади. Шундай экан, сен ҳам тирик қолиш учун ҳомилангни яширишинг гуноҳ бўлмас, иншооллоҳ. Гуноҳ бўлса ҳам... мен бошқа бирор йўлни кўрмаяпман. Тезроқ қарор қабул қилишимиз керак. Кимга тегишинг масаласи эса, менимча, алақачон ҳал этилган. Сени «эгаллаб» бўлишган...

Охирги гапни кутмагандим, очиги! Аслида, кейинги пайтда ҳаётимда фақат кутилмаган ишлар содир бўлаётганди. Лекин бари бир... Хўш, ким бўлдийкин менинг янги соҳибим?

Хаёлимни яқин орада портлаган снаряднинг қулоқни қоматга келтирувчи чинқириги бузди. Чамаси, опа бундай портлашларни аввал ҳам кўп эшитган шекилли, хийла хавотир билан деразага қараб қўйганча, гапини давом эттирди.

– Уям... бегонамас. Ўз юртига қарши бош кўтарган нобакорлардан биттаси. Манавиларга, – опа деразадан ташқарига имо қилди, – келиб қўшилган ўзбек террорчи гуруҳларидан бирининг раҳбарларидан. Асли исмини мен ҳам билмайман. Уни бу ерда Абу Жаъфар Узбакий номи билан аташади. Шу пайтгача қанчадан-қанча гулдек қизларнинг бошига етди ифлос. Навбат сенга етган кўринади.

Аёлнинг совуқ оҳангдаги гапларидан мен олдинда қандай нохушликлар кутаётганини англадим. Аммо нима ҳам қила олардим? Зотан, мен бу қафасга ўз ихтиёрим билан бош урдим. Энди бошимга не келса барчасига кўз юмишга маҳкумман.

Лекин кўнглимнинг бир четида бари бир умид шуъласи липиллаб турарди. Ахир, бугун эрталаб Яратгандан ҳақ йўлни кўрсата оладиган раҳнамога рўпара қилишини сўраган эдим-ку! Эҳтимол, бу аёлни менга Парвардигорнинг ўзи ҳақ ва ноҳақни ажрата билишим учун рўпара қилгандир. Балки у орқали меҳрибон ва раҳмли Аллоҳим мени бу азоб-уқубатлардан халос этмоқчидир.

– Опажон, – дедим овозим титраб. – Мен диннинг асл моҳиятини тўла тушуниб етмаган, тажрибасиз, ғўр бир бандаман. Сиз айтган гапларни аввал менга ҳеч ким айтмаганди. Менинг бу дунёдан умидим қолмади. Фақат Яратганнинг ризолигини истайман, холос. Тузалмас хатога йўл қўйдимми,

деб қўрқяпман. Агар бу йўл мутлақо хато бўлса, мен нима қилишим керак? Булар кўрсатаётган йўл жаҳолат эканига аниқ ишонсангиз, мен сизнинг этагингиздан тутай. Менга тўғри йўлни кўрсатинг.

Хуршида опа хавотир билан йўлакка қараб қўйди.

– Ҳали унчалик кеч эмас. Яратганнинг карами кенг. Ўзи тўғри йўлни кўрсатади, – шу пайт боя, Хуршида опа билан тепамда гаплашиб турган араб хотин келиши билан суҳбатимиз узилиб қолди.

* * *

Ўша куни кечқурун Хуршида опа раҳбариятнинг розилиги билан ўғлининг машинасида мени аёллар шифохонасидан Раққа марказидаги квартирасига олиб кетди.

Раққа Тал Абёддан каттароқ шаҳар, шунинг учун бўлса керак, бу ерда вайроналар, абжағи чиққан машиналару, жангариларнинг ҳам сони кўпроқ эди.

Йўл-йўлакай қаровсиз ҳолда ётган ўнлаб ўликларга кўзим тушди. Шаҳар марказидаги майдонда беш-олтита бошсиз жасадни териб қўйишибди. Ҳар ҳар замонда граната ва ўқ овозлари эшитилади. Яқин орадаги масжид минорасидан азон саслари янграйди...

Хуршида опанинг ўғли Махтумқули мендан тўрт-беш ёшлар чамаси каттароқ, думалоқ юзлар, юпқа лаблари билан онасига ўхшаб кетадиган сийрак соқоли, камгап йигит экан. У бизни олд-орқаси пачоқланган эски «БМВ» машинасида илма-тешик уйлар оралаб, тўрт қаватли сарғиш бинонинг тагига олиб келди.

Бинонинг йўлагини худди у сингари соқолдор, тиш-тирноғигача қуроолланган мужоҳидлар қўриқлаб турарди. Опа ва унинг ўғлини танишгани учун ортиқча оворагарчиликсиз бизни ичкарига киритишди.

– Опа, менинг сумкам, кийимларим меҳмонхонада қолганди, – дедим шу пайтгача эсимга келмаган нарсаларни эслаб. – Уларни олиб келишнинг иложи бормикин?

Очиғи, менинг бор-йўқ бисотим, Истанбулдан Комрон олиб берган кийим-кечаклар, шахсий буюмларим, ҳатто менга «йўл очиб келган» сохта паспорт ҳам сумкада, Тал Абёдадаги меҳмонхонада қолиб кетганди.

– Нарсаларингга ҳеч ким тегмайди, – деди Хуршида опа бамайлихотир. – Булар ғайридинларни истаганча талашади, ўлдиришади, зўрлашади, аммо ўз сафдошларининг игнасига ҳам тегишмайди. Борди-ю кимдир сенинг нарсаларингни ўғирлайдиган бўлса, қўлини чопиб ташлашади. Қолаверса, Тал Абёд унча узоқ эмас, бир соатлик йўл. Нарсаларингни Махтумқули опкелиб беради.

...Опанинг уйи фақирона бўлса-да, тоза ва ораста эди. Стол устида Қуръон, ҳадис китобидан ташқари бир қанча илмий, бадий китоблар териб қўйилган. Деворда ҳарбий кийимлари, қалдирғоч мўйлови ўзига ярашган йигит ва соҳибжамол келиннинг ёнма-ён тушган сурати осифлиқ турарди. Хуршида опа ёшлигидаги кўрку тароватини анчагина йўқотибди.

– Тўй куни тушганмиз, – суратга тикилиб турганимни кўриб, изоҳ берди Хуршида опа. – Ҳарбий бўлсалар ҳам адабиётни, айниқса, Махтумқулининг шайдоси эдилар. Ўғлимизга ҳам шу улф туркман шоирининг исмини қўйгандилар...

Хонада ноқулай жимлик чўкди. Мен бу жимликни бузишга журъатим етмай, девордаги суратларни кузатишда давом этдим. Қарама-қарши деворда Самарқанддаги муҳташам Регистон майдони тасвири акс этганди.

Дадам билан уч-тўрт йил олдин боргандим Самарқандга! Бир-бирига ўхшаб кетадиган учта муаззам мадрасани томоша қиларканман, ўзимча ана шундай қудратли, буюк миллатнинг фарзанди эканимдан фахрлангандим. Ҳозир эса... негадир хўрлигим келди. Йиғлаб юбормаслик учун лабларимни қаттиқ тишлаб олдим.

Хуршида опа билан кечки овқатни бирга тайёрладик. Опа ўзбекча палов қилишни унутмаган экан. Ўзининг айтишича, у фақат андижонча палов пиширишни биларкан.

Ниҳоят, овқат сузилди. Лекин ҳар иккимизда иштаҳа йўқ эди. Опа дастурхон бошида ҳам бу мамлакатда юз бераётган, на ақлга, на мантиққа сиғадиган ишлардан анчасини гапириб берди. Бу ишларнинг диний аҳкомлардан қанчалик узоқлигини аниқ далиллар билан тушунтирди.

Мен фақат бир нарсага тушунмасдим. Ахир, уларнинг қилаётган ишлари динимиз талабларига зид экан, уларнинг дин номидан иш кўришдан, одамларни йўлдан уришдан мақсади нима?

– Мақсад аён-ку, – изоҳ берди Хуршида опа. – Пул, ҳокимият, мансаб.... Улар ҳозир битта ўртача катталикдаги давлат майдони ва аҳолисига тенг ҳудудни ишғол этишган. Бу ҳудуддаги бутун бойликларни, банклардаги миллионлаб пулларни, нефть захираларини, экинзорларни, завод ва фабрикаларни қўлга киритишди, одамларни ўзларига тобе қилишди. Насронийлар, шиалар, алавийлар, язидийлар, ҳатто уларга бўйсунмаган мусулмон суннийларнинг ҳам мол-мулкларини ғорат қилишди. Пулдор одамларни гаровга олиб, эвазига катта пулларни ундириб олишмоқда. Шўрлик халқнинг ўғилларини ўз жангари тўдалари, қизларини эса, ҳарамлари учун олиб кетишяпти. Мақсадлари бу ҳудудни янада кенгайтириб, кўпроқ бойлик орттириш, қуллари ва жо-

риялари сонини ўн, юз барабар кўпайтириш. Улар «жиҳод», «шаҳидлик», «ҳижрат» каби улугвор атама-лар билан дунёнинг турли бурчакларидан сенга ўхшаган ёшларни чорлаб, ўз сафларида уришишга, ўз нафсларини қондиришга ҳаракат қилишади. Бу ёшлар сохта даъватларга алданиб, жангариларнинг ўйинчоғига айланадилар, жангга кирадилар, қон тўкадилар, керак бўлса жаннат умидида ўзларини оломон ичида портлатадилар. Бу катта ўйиннинг тепасида турганлар эса, ўзлари учун жаннатни шу дунёнинг ўзида қуриб олишга интилмоқда. Зотан, нариги дунёда уларни нима кутаётганини ўзлари ҳам англамайдилар...

Опанинг куюниб айтаётган ҳар бир сўзини диққат билан тинглардим, назаримда Ер юзидан ундан кўра доно, билимдон, ҳақгўй инсон йўқдек эди. Ҳа, ана шундай ҳаққоний гапларни мен ўз уйимда, ҳеч бўлмаганда, ҳали бу мамлакат сарҳадини кечиб ўтмаган пайтимда эшитганимда эди...

Бу мамлакатдаги асосий ахборот воситаси «Асавт ал-Ислам» «Исломовози» радиоси бўлиб, унда ҳар куни мужоҳидларнинг жанговар ҳаракатлари, шариат суди чиқарган ҳукмлар, шўро ва амирнинг фармон ва қарорлари ўқиб эшиттириларкан.

Хуршида опа араб тилидаги янгиликларни диққат билан эшитаркан, асабий кулимсиради.

– Ростдан ҳам Яратганнинг ўзи сени асрапти, шекилли.

Ажабландим. Наҳотки, ҳозир радиода менга тегишли бирор янгиликни ўқиб эшиттиришган бўлса?

– Икки соат олдин курд жангарилари Тал Абёдни бомбардимон қилиб, шаҳарни эгаллашибди. Сен қўнган меҳмонхона ҳам ер билан яксон бўлибди.

– А? – негадир шу топда кўз олдимда мени «кола» билан сийлаган бир қўлли бола келди. – Аниқ... ўша меҳмонхонами?

– Ҳа, Тал Абёдда ўзи битта икки қаватли меҳонхона бор эди. Чегарадан энди кириб келганлар дастлаб ўша ерга жойлаштириларди. Ракета зарбаси туфайли бино буткул вайронага айланган, унинг ичида бўлган етти нафар муҳожир аёл ва тўрт нафар меҳмонхона ходими ҳалок бўлган. Радиодан шунақа дейишди...

– Йўқ, – дея бақириб юбордим. Наҳотки, кечагина мен билан бирга келган қизлар...

Ҳаммаси тушунарли. Бояги қатлдан кейин қизларимизни яна ўша меҳмонхонага олиб боришган. Эрталаб Фотимани йигити олиб кетган, мен эса бу ёқдаман. Қолганлар... Мен билан ҳамроҳ бўлиб келган қизларнинг ҳаммаси бир-бир кўз олдимдан ўтди. Олд ўриндиқдаги икки кипрлик қиз, орқа ўриндиқда қаторлашиб ўтирган албаниялик дугоналар, айниқса, ярим кечаси портлаш овозини эшитиб, ярим-яланғоч йўлакка югуриб чиққан Тамара...

Шўрлик қиз! Ўзича Мэл Гибсонга қиёслаган севгилиси висолига етиш учун минглаб чақирим йўл босиб келганди. Менга ўхшаб нималарнидир хомхаёл қилган эди. У шўрликни бу ерга ўша косоволик қасоскор Ибрагим эмас, Азроилнинг ўзи чақирган экан-да!

Ҳалиги бир қўли узилиб тушган бола-чи. Демак, қурбонлар сафида у ҳам бор. Куни кеча ярим кечаси портлаш овозидан сўнг унинг бепарво китоб ўқиб ўтирган ҳолати кўз олдимга келди. Ўлимни худди ўшандай бефарқ ва лоқайд қиёфада қарши олгандир?

Улар орасидан фақат мен билан Фотиманинг омади чопган, холос. Агар буни омад деб аташ тўғри бўлса... Ким билсин, бу худо қарғаган давлатда ҳар қадамда юзлаб балою офатлар пайт пойлаб туради. Балки менинг ҳам бир неча сониялик умрим қолганини ўзим сезмаётгандирман?

Мана, «Муқаддас халифалик давлати» ҳудудидаги иккинчи кечани минг бир таҳлика билан қарши олдим. Олдинда яна қанчадан-қанча беҳаловат кунлар, уйқусиз тунларни кўриш пешонамда борлигини фақат Яратганнинг ўзи билади, холос. Балки бу тонгни қарши олиш менга насиб этмас. Эй қудратли Эгам! Ёлғиз мададкорим – Ўзинг! Ота маконимга, онажоним қучоғига қайтишим учун ўзинг мадад бер! Майли, ўладиган бўлсам ўз Ватаним, ўз уйимда жон берай, токи ўлигим ёт тупроқда қузғунларга ем бўлмасин.

* * *

Эртаси куни жума бўлгани учун опа ишга чиқмади. Бомдоддан сўнг Хуршида опа: «тайёргарлигингни кўр, ҳозир сени никоҳлаб, опкетгани келишади», деб қолди. Ортиқча саволга ўрин қолмаганди. Ахир мен эгалиман-ку! Демак, мени яна эрга беришади. Оти ўчкур Абу Жаъфармиди.

Нима, у менинг севгилимиди, пардоз-андоз билан унга пешвоз чиқсам? Бўлганим шу! Хоҳламаса, катта кўча! Аввал қўрслигим тутиб қимир этмай ўтирмақчи ҳам бўлдим. Лекин Хуршида опанинг раъйини қайтара олмаганим учун сал у ёқ бу ёғимни эпақага келтириб олдим. Хуршида опа берган қора рангли абони кийиб, юзимга махсус тўр – ниқоб тақдим.

...Улар шомдан кейин тўрт киши бўлиб келишди. Мулла, иккита гувоҳ, кейин «куёв бола». Тавба, куёв бунчалик бесўнақай бўлмаса. Худди айиққа ўхшайди. Юзлари қип-қизил, қошлари ўсиқ, елкалари кенг, мушглари худди гурзидек келади. Бир муштига дош беролмасам керак. Қўлида тасбеҳини шиқирлатиб ўтирган мулла кўзлари бўртиб чиққан, кекса ёшли одам экан. Гувоҳларнинг бири Хуршида опанинг ўғли Махтумқули, иккинчиси

эса... Ажаб, бу келишган, соч-соқоли ҳам ўзига ярашиб тушган, оқ-сарикдан келган ёқимтой йигитни мен қаерда кўргандим.

Хуршида опа уларни алоҳида жиҳозлаб қўйилган хонага таклиф этди. Ўзимиз қўшни хонада ўтирдик. Вақт оз бўлгани учунми, мулла шу заҳоти ишга киришди. Мулланинг арабчалаб берган саволини таржимасиз ҳам тушундим: «Сиз фалончи қизи пистончига тан маҳрамликка розимисиз?» Розимасман деб кўрай-чи? Куёвдан бу саволни сўрамаса ҳам бўларди. Рози бўлмаса бу ерда пишириб қўйибдимиз унга?

Лекин айна пайтда мен фақат боя, биргина кўзим тушиши билан юрагимни жизиллатган йигитча ҳақида ўйлардим. Тавба, бу газанда кўзимга намунча иссиқ кўринмаса? Оқ ит-қора ит – бари бир эмасми? Буям анави барзангига ўхшаган бир калакесар-да! Истараси иссиқ бўлса нима. Чиройига нон ботириб ермидим?

Шу топда хаёлига бир бемаъни фикр келди: қанийди мени шу бесўнақай барзангига эмас, ўша гувоҳга никоҳлаб беришганда эди! Минг лаънат, шу ерда яна нафсимга қулоқ соляпман. Ахир ана шу нафснинг гапига кириб, шу жойларга улоқиб келмадимми?

Ниҳоят, улар қўзғалишди. Мен ниқоб орасидан ўгринча ҳалиги гувоҳ йигитга кўз ташладим. Э, худо, ўзинг кечир! Ахир номаҳрамга тикилиш гуноҳ-ку! Лекин нима қилай, аллақандай шайтоний қувват унга қарашга мени ундайверса. У ҳам менга қарадимиз? Қарашлари бунча ўтли бўлмаса? Бу ҳароратли нигоҳлар билан мен яқиндагина тўқнашдим-ку.

Во ажаб! Ахир бу икки кун илгари тушимга кирган, сувсиз саҳрода мени ташналиқдан халос этиб, жиссимга сўнгсиз ором бахш этган, мени...

ўз бағрига сингдирган ўша йигит-ку. Бу не синоат бўлди? Инсон фақат тушидагина кўрган одамани вақти келиб ўнгида ҳам кўраркан-да? Беихтиёр ўша жонсўз туш тафсилотлари кўз ўнгимда гавдаланиб, вужудимда ўжар ҳислар уйғона бошлади. Лекин истиффор айтиб, ўзимни қўлга олдим.

– Маҳзуна, сен ҳам улар билан борасан, – шивирлади қулоғимга Хуршида опа.

– Сиз-чи?

– Мен боролмайман. Сендан ўзим хабар олиб тураман. Гапларим эсингдан чиқмасин, хўпми? – у янада пастроқ овозда пичирлади. – Мана бунда телефон рақамим, – у шундай дея яширинча қўлимга кичкина қоғоз парчасини қистирди.

...Эшик олдида Махтумқулига тегишли эски «БМВ» ҳамда қоп-қора рангли «жип» машинаси турарди. Махтумқули муллани машинасига миндириб кетди. Биз «жипга ўтирдик. Ҳалиги йигит рудда, мен билан куёв орқада...

Машина пешойнасида йигитнинг жиддий, аммо мулойим қиёфаси менга яққол кўриниб турарди. Демак, у ҳам мени кўриб турибди. Нигоҳларимиз бир-икки марта тўқнашиб кетди. Ундан кўз узмай кетаётганимни сезиб қолдимикин? Йўқ, ниқоб ортидан унча билинмаса керак.

Шу чоқ ёнимдаги сўлоқмон қўлимни оҳиста сиқаётганини пайқаб, худди баданимда илон ўрмалаётгандек сесканиб кетдим. Қанча уринмай ёнимда кетаётган кимса шаръан менинг эримга айланганини тасаввур қилолмасдим. Иккинчи эр! Ўн тўққиз ёшимда тўрт ярим ой ичида иккита эрга тегдим-а. Яна... офироёқ ҳолимда... Нималар қиялпман ўзи. Балки ҳаммасини тан олиб қўя қолганим маъқулмиди? Йўқ, энди кеч! Сир очилгудек бўлса, нафақат ўзим, балки Хуршида опанинг ҳам ҳаёти хавф остида қолади.

Агар опанинг режаси иш бергудек бўлса, мен албатта бу «мамлакат»дан қочиб кетаман. Бунинг учун ҳали ҳомилам унча каттармасдан ҳаракат қилишим керак. Борди-ю бунинг иложини қилолма-сам, шу эркакнинг никоҳида кўзим ёрийди. Опа мени текшириб кўриб, «ҳомиласи йўқ» деб хулоса берган. Агар Абу Жаъфар сўраб қолса, ҳар эҳтимолга қарши уни «уч ярим ой аввал эрим билан ажрашганман» деб алдашим керак. Гуноҳларимни ўзинг кечир, худойим! Хуллас, энди ҳаммаси Яратганнинг изми ихтиёрида!

– Сал тезроқ ҳайдасанг ўласанми? – бақирди Абу Жаъфар рулдаги йигитга. Ҳайдовчи йигит итоаткорлик билан бош ирғаб, тезликни оширди. Аҳа, демак, бу ҳам ўзбек... Айтдим-а, кўзимга бунча оловдек кўринмаса деб. Мана шу давангирнинг югурдаги экан-да, савил!

Бари бир, бу жумбоқнинг сирига ҳалигача етолмайман. Қанақасига умримда кўрмаган бир кимсани тушимда ҳам худди ҳозир кўриб турганимдек аниқ-тиниқ кўра олдим экан? Яна лабларини чимириб машина ҳайдашига ўласанми? Худди машина ўзиникидек кибр билан ҳайдашига қара бунинг! Оббо, юрагим бунча бетоқат типирчиласамас? Нималар қиялман ўзи? Ҳозиргина мени бир одамга, ёнимда ўтирган давангирга никоҳлаб беришди. Ундан бошқасига қарашим, ҳатто ўйлашим ҳам тўғри эмас.

– Этиб келдик!

Абу Жаъфарнинг йўғон, илтифотсиз овозидан ўзимга келдим. Чамаси, машина тўхтаганини ҳам сезмай қолибман. Ҳайдовчи йигит машинадан тушиб, мен тарафдаги эшикни очди. Ташқарига чиқарканман, беихтиёр у билан кўзларимиз тўқнашиб кетди. Яна лоп этиб хаёлимда ўша бемаъни туш манзаралари жонланди. Юзларим лов-лов

ёнганини сездим. Қоронғида юзларим қизаргани унга сезилдимикан? Шайтоннинг макру ҳийлаларидан Ўзинг асра, Эгам!

Бир қаватли, яқиндагина тикланган бўлса-да, деворида уруш излари, ўқлардан қолган тешиклар элас-элас кўриниб турган бир қаватли, ихчамгина уй олдида турардик. Бизни эшик олдида қаддини фоз тутиб турган иккита қуроли жангари кутиб олди. Абу Жаъфар улар билан бирпас номаълум тилда гаплашиб турди. Жангарилардан бири у билан хайрлашиб, йўл четида турган машинаси томон юрди. Унинг ўрнини бизнинг ҳайдовчимиз эгаллади.

Шу онда Комроннинг уйига кириб борган биринчи кун эсимга тушди. Ўшанда юрагимда не-не орзу-ҳаваслар мавж ураётганди. Энди эса... юрагим ҳувиллаб ётибди. Бу оқшом бошимга манави барзанги не кунларни соларкин? Очиғи, ношукурлик бўлмасин-у, ўшанда аёл бўлиб яралганимдан хафа бўлиб кетдим. Наҳотки, бир жангарининг нафсини қондириш билан Парвардигорнинг розилигига эришиш мумкин бўлса?

Ҳовлининг ичида иккита алавий қиз – кейин билсам улар хонадон эгасининг жориялари экан, – кутиб олди. Бизни дастурхон тузалган бир хонага бошлаб киришди. Лекин шуни биламанки, ҳозир томоғимдан сув ҳам ўтмайди.

Абу Жаъфар устки кийимларини ечиб жориялардан бирига тутқазди. Унинг норғил гавдасига қараб, оғзим очилиб қолди. Нима бало, илгари полвонлик билан шуғулланганми? Бунча қўпол, бесўнақай бўлмаса? Жориялар чиқиб кетишгач, у менга яқинроқ келди:

– Ҳуш келибсан! – бу мен эшитган илк калом эди, – бу дастурхонни биз учун тузашибди. Қани, ол!

Индамадим. Абу Жаъфар бошқа манзират қилиб ўтирмади. Мен бошимни қуйи солганча жим ўтирардим, хонадон унинг чапиллатиб овқат ейиши эшитиларди холос. Шу пайт кўча тарафдан азон овози эшитилди. Абу Жаъфар қўлидаги қошиқни дастурхоннинг бир четига ирғитиб, ёғли лаб-лунжини қоғозсочиққа артаркан, ўрнидан туриб, қозикдаги чакмонини елкасига илди:

– Мен масжидга чиқиб келаман, сен намозингни қизлар билан бирга ўқиб, мени ётоқда кутасан, тушундингми?

Ётоқхона деворларини хушбўй шамлар ғира-шира ёритиб турарди. Икки кишилик ётоқ дивани устига қимматбаҳо ипак ёпчиқлар ташланган, иккита пар ёстиқ конус кўринишида – бир учини шифтга қаратиб тиклаб қўйилган. Нега бунча қалтираяпман? Бокира қиз эмасман-ку! Унинг баҳайбат жуссасидан кўрқяпманми, ё отни ҳуркитадиган қаҳрли овозидан, баджаҳд қиёфасиданми, билмайман. Лекин шу тобда кечки намоз узоқроқ давом этиши, Абу Жаъфар имкон қадар кечроқ келишини истардим. Лекин одатда вақт секинроқ ўтишини истаганинг сари, сониялар ҳар доимгидан тезроқ югуради.

Мана, келди! Мен хонанинг бир четигаги ёғоч курсида омонатгина ўтирибман. Липиллаб ёнаётган шамлар ёруғида унинг деворга тушаётган сояси янада баҳайбат кўринади. Аввал устидаги оппоқ кийимларини ечиб, бир четга ирғитди. Кейин мени худди латта қўғирчоқдек даст кўтарди-да, диван томонга юрди.

– Илтимос, ҳозирмас... мен... кейинроқ... – дея типирчилаб ёлвордим.

У менинг таваллоларимга қулоқ соладиган аҳволда эмасди. Мен унинг девдек жуссаси остида кучли оғриқ ва азобдан ингранар, ҳаммаси тезроқ

тугашилини истар, димоғимга урилаётган ўткир мушки анбар ва қовурилган гўштнинг қоришиқ ҳидидан кўнглим озгудек бўлардим. Ҳатто унинг юзига қараб ўқчиб юборишимга сал қолди.

Аёллик вазифаси бу қадар азобли бўлиши мумкинлигини илк бор ҳис этиб турибман. Бутун суягим қолмади-ёв! Э, худо, бу азобдан кўра, мени отиб ташлагани яхшироқ эмасмиди? Зору таваллоларим уни тобора кўпроқ жазавага соларди. Ҳушимни йўқотаёзганимда... у мени бир четга суриб, ўрnidан тураётганини ҳис қилдим.

Аъзойи баданим, суякларим зирқираб оғрирди. Ўзимни худди тегирмонга тушиб бутун чиққандек ҳис этдим. Қаршимда пишиллаганча кийинаётган барзанги нақ Азроилнинг ўзи бўлиб туюлди менга. Наҳотки, унинг зарбасидан омон чиққан бўлсам? Кийиниб бўлгач, бир сўз демай, ётоқни тарк этди.

Рост, бундай ҳолатни биринчи бор бошдан кечираётганим йўқ. Лекин Комрон, гарчи унга ҳам мажбуран никоҳланган бўлсам-да, менинг раъйимга қарар, хоҳишим билан ҳисоблашарди, гоҳида эркалаб, ширин сўзлар, навозишлар билан кўнглимни олишга интиларди.

Бу барзанги эса, боя овқатланиб, нафсини қондиргач, дастурхоннинг бир четига ташлаб кетган қошиқдек мени ҳам четга суриб, ҳеч нарса бўлмагандек, кўчага отланди. Қанийди кўчада ё дайди ўқ тегиб, ё бомбанинг тагида қолиб ўлиб кетса...

Эртасига баданимдаги оғриқлар кун бўйи тинмади. Намозларимни ҳам аранг ўқидим. Бунчалик ваҳший, бунчалик шафқатсиз ва кўпол бўлмаса бу одам? Ўлдириб қўйишига оз қолди. Рост, бу маконда ўлимдан кўрқиш кулгили. Зотан, ҳар қадамда ўлим таҳлика солиб туради. Аммо кечагидек азобли ва таҳқирли ҳаракатлар олдида ўлим ҳеч нар-

са эмасдек туюларди. Бугун ҳам кечаги уқубатлар такрорланишини ўйласам...

Болалигимда, адашмасам уч ёшлигимда қаттиқ шамоллаб қолган эканман. Уйимиз шифохонадан анча узоқ бўлгани учун ҳар кеч қўшнимиз, Малоҳат опа менга укол қилгани чиқар, шунинг учун ҳар куни кеч тушишини юрагим безиллаб кутардим. Ҳозир ҳам худди болаликдаги ўша дилгир дамларимга қайтгандекман. Лекин, ҳали айтганимдек, вақт бизнинг кайфиятимизга терс ҳаракат қилади гўё. Бугун ҳам бирпасда кеч тушиб қолди. Билмадим-у, тун асрларга чўзилса керак...

Дафъатан миямга бир ақлли фикр уриди. Абу Жаъфарни алдасаммикин? Зотан, бир марта уни Хуршида опа билан бирга алдадик. Энди эса... Опа «жонни асраб қолиш мақсадида айтилган ёлғон кечиради», деди-ку. Қовушиш мен учун ўлимдан ҳам оғирроқ бўлиб кўринаётган бир пайтда алдасам, гуноҳимни кечирар?

Бу гал жуда кеч келди. Анча ҳорғин, кайфияти ҳам тушкун. Кечагидек иштаҳа билан овқатлангани ҳам йўқ. Олдига ёзилган дастурхондан ул-бул тотинган бўлди, холос. Унинг биргина имоси билан дастурхонни йиғиб, ётоққа кирдим...

Оқ яктагини ечаётган чоғида, тилим аранг калимага келди:

– Ҳалиги, бугун... алоҳида ётсакмикин?

– Нега? – ҳафсаласизлик билан сўради Абу Жаъфар.

– Бугун... ой кўрувдим... Бир ҳафтача... нариги хонада тунасаммикин дегандим...

– Шу ерда ётасан, – иржайди Абу Жаъфар миқти гавдасини диван устига отаркан. – Ҳеч нарса қилмайди. Пайғамбаримиз бундай кунларда «жимовдан бошқа ҳамма нарсани қилаверинглар», деб марҳамат қилганлар.

...Унинг жирканч қилиқларига тишимни тишимга босиб чидаганча, амаллаб тонг оттирдим. Яна бир жон сиқувчи, зерикарли, таҳликали кун бошланди. У кун ёришиши билан уйдан чиқиб кетади, шунинг учун тонг отишини орзиқиб кутаман.

Амалдаги қонунларга кўра, аёл киши уйдан ташқарига ёлғиз чиқиши мумкин эмас. Эшик олдидида қуролланган соқчилар турибди. Уй ишлари икки жориядан ортмайди. Эргалаб, туш пайти хонамга кириб, дастурхонга ул-бул егулик қўйиб, кейин бир сўз демасдан чиқиб кетишади. Уларнинг тилини билмайман, шу боис гаплашиб, кўнгил ёзишнинг имкони йўқ.

Кейинроқ суриштириб билишимча, уларнинг ҳар иккиси Ҳалабдан асир олиб келтирилган экан. Алавийлар ҳам мусулмон бўлишса-да, уларнинг айрим қарашлари, турмуш тарзи бизникидан фарқланаркан.

Дарвоқе, бу «мамлакат» тартибларига кўра, унинг ҳудудида яшайдиган ва унинг қонунларини қабул қилган, амирга байъат қилган (унга содиқ бўлиш учун қасам ичган) сунний мусулмонлардан бошқалар кофир саналаркан. Ҳар куни «Ас-савт ал-ислам» радиоси асир олинган расмий ҳукумат ходимлари, муҳолиф гуруҳларга мансуб жангарилар, алавий, шиа эътиқодидаги мусулмонлар, язидийлар ва насронийлар устидан чиқарилган ўлим ҳукмларини бир қанча тилларда, хусусан, рус тилида ҳам ўқиб эшиттиради. Уларнинг қизлари ёки аёллари худди мана шу хонадондаги жориялар сингари «мамлакат»га хизмат қилувчи жангариларга тақсимланади. Жангарилар бу «ўлжа»ларидан маълум муддат фойдаланиб, кейин уни Раққа ёки бошқа шаҳарлардаги қул бозорларида 100 – 200 долларга сотиб юборишади ёки бошқаларига айирбошлашади.

Манави икки камгап, қорамангиз қиз ҳам бир пайтлар ўз уйида, ота-онасининг бағрида эркаланиб, чопқиллаб юргандир? Аммо ҳозир уларнинг мавқеи меникидан ҳам паст. Мен-ку, «мамлакат» миқёсида етарлича нуфузга эга бўлган бир мужоҳиднинг никоҳдаги хотиниман. Улар эса, оддий чўри, жонли буюм.

Мен узрли сабаб кўрсатганимдан сўнг, Абу Жаъфар уч-тўрт кун ўша шўрлик жориялар билан «овуниб» юрди. Биламан, у бечораларга ҳам осон тутиб бўлмайди. Хожасининг кўнглини овлаш уларга ҳам ёқмаслигини юз-кўзларидан билиб тураман. Гоҳида худбинлигим бошқаларга азият келтираётганини ўйлаб, виждоним ҳам қийналади. Аммо нима қилай, эримнинг ҳатто нафасига ҳам тоқат қилолмайман.

...Мана, кеч тушяпти. Ҳадемай шом киради. Ҳозир қишлоғимизда ҳам қоронғи тушгандир? Худди шу пайтда боғимиздаги дарахтлар тепасига қўниб олган чумчуқлар оламни бузиб чирқиллашарди. Ойим сигир соғатган бўлсалар керак. Бувим тузалиб кетдилармикин?

Ёзнинг чилласида ҳам кеч тушиши билан ҳовлимизда ажиб бир шабада эсарди. Тавба, шуни эслашим билан юзимга ёқимли шабада урилди. Қулоғимга аллақадан мунгли, аммо юракларни жунбишга келтирадиган қўшиқ оҳанглари чалинди.

*Нега чаман истамас янтоқ,
Саҳросидан келмайди бери,
Ахир қўмсар – ёнган шу овлоқ,
Не қилса ҳам унинг ватани.
Хизматингда турмасам сени,
Болам дема, Ватаним мени...*

Қулоқларимга ишонмадим. Бўлиши мумкин эмас.
Бу ўтгли, дардли қўшиқ дунёнинг ҳамма ерида куй-
ланиши, тингланиши мумкин. Аммо бу ерда эмас.
Балки миямнинг аллақайси пучмоғида муҳрланиб
қолган тарона юрагимдаги соғинч ҳисса билан
бирга уйғониб, жаранг сочаётгандир?

*Бешигимсан, аллалар айтган,
Эшигимсан, кузатиб кутган,
Ҳар балодан авайлаб-асраб,
Эркалатиб кафтида тутган.
Хизматингда турмасам сени,
Болам дема, Ватаним мени...*

Тавба! Ахир бу ердаги «ватандошларимиз» ўз Ва-
танидан юз буриб, тузлиғига тупурган кимсалар
эмасми? Улар Ватан ҳақида қўшиқ куйлаши, тинг-
лаши мумкинми? Қаердан келаётир бу соҳир қўшиқ
оҳанглари? Жаҳолат ҳиди уфуриб турган диққина-
фас хонамга бу ифорли ҳаво қаердан оқиб кирапти?

Ҳа, топдим, бу уйга ҳали кирмасимдан туриб,
деворлардаги ўқ изларига кўзим тушганди. Бу
тирқиш ҳам ана ўшандай дайди ўқлардан қолган
бўлса керак. Шабада ҳам, таниш, қўшиқ оҳангла-
ри ҳам шу митти туйнукдан кираётганди.

*Буюк сафар бошладинг мана,
Ҳар қадамда қилдинг тантана,
Фарзандларинг бошин силаган,
Сендайин юрт топмадим яна...*

Юрагимда анчадан бери тўнгиб ётган музлар
эрий бошлади. Айни дамда нафақат ўз эътиқо-
димга, ҳаётимга, яқинларимга, ўз Ватанимга ҳам
кечирилмас хиёнат қилганимни бутун даҳшати
билан англаб етдим. Нималар қилиб қўйдим-а?

Ахир ўқитувчиларим ҳар гал мени чақириб «сен ўқишинг керак, билиминг бор, истеъдодинг бор, бу иқтидоринг увол кетмасин, сендай қизлар Ватанимизга керак бўлади», деб ўқтиришарди. Бир олам орзуларим бор эди. Ўқиб, шу юртнинг, Ватаннинг муносиб фарзанди бўлмоқчи эдим. Лекин ҳамма тенгдошларим қатори ўқиб, таълим-тарбия олиш ўрнига битта ватангадо жангарининг ифлос нафсини қондириб ўтирибман... Наҳот мен фақат шунинг учунгина яралган бўлсам...

*Агар қадринг билмасам сени,
Болам дема, Ватаним мени,
Хизматингда турмасам сени,
Болам дема, Ватаним мени...*

Эҳ, Маҳзуна! Ватанинг энди ҳеч қачон сени «болам» демаса керак! Сен хоинсан, ўз ватанинг тузини еб тузлиғига тупурган нонкўрсан, ўзи ўтирган шохга болта урган нодонсан! Шундай экан, бошингга тушаётган бу нохушликлардан нега ажабланасан? Сен аслида бундан ҳам баттар жазоларга лойиқсан-ку!

Ниҳоят, қўшиқ тинди. Аммо менинг қалбимдаги турёнлар, тўфонлар тиним билмас, кўзларимдан оқаётган шашқатор ёш юзларимни шаррос юварди. Нега бунча тез тугаб қолди бу тарона? Яна бир марта, ақалли бир мартагина эшитсам эди... Ё, тавба! Дилимдан ўтган бу истак Яратганга шу қадар тез бориб етдими. Кўп ўтмай, қўшиқ қайтадан янграй бошлади. Демак, яқин орада кимдир бу қўшиқни қалбини ўртаётган сўнгсиз изтироблар жўрлигида такрор-такрор эшитяпти. Ким?

Ким бўлса-да, у узоқда эмас! Беихтиёр ҳалиги ҳайдовчи йигит эсимга тушди! Ҳа, худди ўша! Чунки уни охирги марта дарвоза олдидаги соқчи билан

ўрин алмашганини кўргандим. Демак, у Абу Жаъфарнинг қўриқчиларидан бири. Ҳозир ҳам шу ерда!

Оғзимни ҳалиги туйнукка тўғирлаб, секин овоз бердим:

– Ҳой, ким бу ерда?..

Ҳеч ким жавоб бермади. Қайтага қўшиқ тўхтади. Тушунарли, ўтакаси ёрилиб, қўшиқни ўчириб қўйди, чамамда. Тавба, чумчуқникидек юрак билан жангарилар мулкида туриб, Ватан ҳақида қўшиқ эшитишга бало бормиди?

Негадир унга раҳмим келиб кетди. Мен уни кўрмасам-да, дилидан нима ўтаётганини англаб турардим. Ҳатто энг аблаҳ одамни ҳам лоақал умрида бир маротаба бўлсин, виждон азоби қийнайди, деб эшитгандим. Ким бўлишидан қатъи назар, бу қўшиқни тинглаётган инсон ич-ичидан пушаймонлик оташида ёнаётгани аниқ. Балки ҳеч кимга кўрсатмасдан йиғлаётгандир?

– Нега жимсиз? Нега қўшиқни ўчириб қўйдингиз? Мен уни эшитмоқчи эдим.

Кутилмаганда яна ўша дилсўз, соҳир оҳанглар митти туйнукдан хонамга оқиб кирди.

*Фаҳрим менинг шашмақомларинг,
Чоргоҳларинг, сараҳборларинг.
Савлатига дунё бош эгган,
Самарқанду Бухороларинг...*

Чидаб туrolмадим:

– Бу қўшиқни эшитишга ҳаққим бор, деб ўйлайсизми?

Яна қўшиқ садолари тинди.

– Келинойи, илтимос, мен хизматдаги одамман. Номаҳрамлар билан гаплашиш ман этилган.

Ҳа, бу ўша йигит, овозини эслаб қолгандим. Ахир мен бу овозни илк бор тушимда эшитганман.

Ҳар қанча ғалати туюлмасин, мен бу ярамасни тушимда кўргандим. Туш бўлганда ҳам... Бу жумбоқнинг тагига ҳалигача етолмайман.

Билиб турибман, у билан гаплашишим ҳар иккимиз учун зиён келтиришини. Лекин шу лаҳзада қанчалик аҳмоқона туюлмасин шайтоний, ўжар бир ҳис бу қўриқчи йигитнинг гашига тегишга, асабларини чайнашга ундарди:

– О, юракдан ҳам берган экан-ку! Шу қўрқоқлигингиз билан жиҳод қилиб юрибман, денг.

– Мен ўзимни эмас, сизни ўйлаяпман, келинойи, – девор ортидаги йигит туйнукка пичирлади. – Сиз жаноб Абу Жаъфарнинг қанақалигини билмайсиз. У кишининг бир оғиз гапи билан, ҳеч қандай далил-исботсиз сизни тошбўрон қилишади ёки отиб ташлашади.

«Вой-во-ей, гамхўрликни қаранг! Жа олижаноб эканларми, ё кўзичоқ терисини ёпиниб олган қашқирнинг ўзгинасим бу?»

– Ўлдиришса мени ўлдиришади-ку!

– Нима, жонингиз шунчалик савилми? Ҳудда-беҳудага ўлиб кетаверасизми? – девор ортидан йигитнинг хўрсингани эшитилди.

– Шунча одам бекорга ўлиб кетяпти-ку! Битта менинг жоним нима деган гап?

– Ҳар бир жон бекорга эмас, Яратганнинг амри билан ўлади.

– Сиздан бир нарса сўрасам майлими? – атайлаб гапни бошқа ёққа бурдим.

– Сўранг, фақат тезроқ.

– Сиз ҳалиги... тунов кунги ҳайдовчи йигитмасми-сиз? Фақат, мени бировга ўхшатяпсиз, деманг.

– Десам-чи? – йигитнинг жавобида хийла қувлик оҳангини сезиб дадилландим.

– Фойдаси йўқ, бари бир сизни таниб турибман.

– Жуда зийрак экансиз-да унда... – чақиб олди сирли суҳбатдошим.

Негадир шу тариқа девор ортидаги ҳамсуҳбатим билан гапимиз бир жойдан чиққандек бўлди. У аввалига бир оз хавфсираб турган бўлса-да, кейин суҳбатга киришиб кетди. Узиям шўринг қурғурнинг ичида гап тўлиб кетган, дардини тўккани одам тополмай юрган бўлса керак. Рост, нимадандир чўчияпти. Ҳар икки гапнинг бирида «алҳамдулиллоҳ», «субҳоналлоҳ», «астағфуриллоҳ» сингари ибораларни ишлатади. Аммо гап-сўзларидан бу тўдага қўшилганидан афсусда эканини пайқаш қийин эмасди. Лекин бари бир шу куни унинг оғзидан ҳамма гапни суғуриб олишнинг иложи бўлмади. Нима бўлганда ҳам гам-андуҳ, армон пушаймонга тўла ҳаётимда негадир бир ўзгариш юз берганди.

– Келинойи, ҳозир хўжайинингиз келадилар, ўзингизни эҳтиёт қилинг, эсингизда турсин: биз сиз билан гаплашмадик! Келишдикми?

– Йўқ, – дедим эркалик билан. – Битта шартим бор.

– Қанақа шарт, келинойи? – ажабланди у.

– Мени бундан кейин келинойи демайсиз, Исмиим Маҳзуна!

Шу баҳона танишиб олдик. Унинг исми Фаррух, (бу унинг ҳақиқий исми эканига шубҳа қилмадим), асли водийлик экан. Шу билан вақтинча хайрлашдик. Бир неча дақиқадан сўнг «пост»ини бошқа соқчига топшириб, ўзи «штаб»га кетиши керак экан.

...Негадир ўзимда йўқ хурсанд эдим. Биламан, у билан гаплашиб тўғри иш қилмадим. Ҳарқалай, яхшими-ёмонми, бир эркакнинг завжасиман. Эҳтимол, иблиснинг васвасасига учгандирман? Ҳис-туйғуларимга бир зум эрк бергандирман? Лекин ҳатто умрбод қамоқ жазосига ҳукм қилинган инсоннинг

ҳам ким биландир гаплашиб кўнглини очишга, ди-
лидаги ғуборини тўкишга ҳаққи бор-ку!

Мен-чи, бу ғурбатхонада кимга кўнглимни ёра-
ман? Анави икки алавий қизнинг тилини умуман
тушунмасам. Абу Жаъфар билан гаплашиш у ёқда
турсин, ҳатто у билан бир хонада бўлсам, нафасим
сиқилади. Эҳтимол, тақдирнинг ўзи «ёлғизликдан
ёрилиб ўлмасин» дея менга шу йигитни рўбару
қилгандир. Ҳатто кимдир, мана шу деворга қара-
тиб отган автомат ўқларидан қолган тирқиш ҳам
тақдир тақозоси билан менинг қоронғилик қаъри-
га чўмган кулбамга нур олиб киришини Яратган-
нинг Ўзи ирода этгандир.

Уй ичида майда-чуйда юмушлар билан ивирсиб
юрарканман, негандир лаб-лунжимни йиғиштирол-
масдим. Менга нима бўляпти ўзи. Нима бўлганда
ҳам чегарадан чиқмаслигим керак. Гарчи айни
ўйнаб куладиган ёшда бўлсам-да, ўйнаб куладиган
жойда эмасдим.

Бутун борлигимни қамраган шодон кайфият то
Абу Жаъфар келгунича менга ҳамроҳ бўлди. Унинг
дағал овози, зил-замбил қадам товушларини эши-
тишим билан юрагим безиллашга тушди. Ўз-ўзи-
дан кайфиятим ҳам тушиб кетди.

Гарчи ич-ичимдан унга ўлим тилаб турсам-да,
юзимда ясама табассум билан, мулозамат билан
уни қарши олдим. Икки қиз елиб-югуриб, дастур-
хон тузашди. Кечки овқатни сузиб келтиришди.

Абу Жаъфар кечки овқатни туширяпти-ю, икки
кўзи менда. Қўйиб берса овқатга қўшиб мени ҳам
ютворай деяпти. Беихтиёр унинг ўрнига Фаррухни
қўйиб кўрдим. Мана у, менга кулимсираб қараганча
чой ҳўплайпти. Кулишлари бирам ярашиқди, кул-
гичларидан чимчилаб олгинг келади, нигоҳлари ҳар
қандай тош юракни ҳам эритиб юборса керак.

– Ҳа, нега оғзингнинг таноби қочяпти? – лунжини қоғозочиққа артаётган Абу Жаъфар менга ғалати ўқрайди.

Уф! Мунча хаёлпараст бўлмасам! Унга қараб ишшайибман шекилли!

– Ўзим шундай, – шундай дея пиёлага чой қуйиб, олдига қўйдим.

– Пиёлани одамнинг қўлига беришади, фаросатдан қисганми дейман! – Абу Жаъфар яна нимадир демоққа оғиз жуфтлаган чоғда қўл телефони жиринглади. – Ҳа, нима дейсан? Нима? Ўқ тугабдими? Менга қараларинг, у шайтон малайларига ўқларни исроф қилмаларинг, демаганмидим? Ўқ жангда керак бўлади. Бу товуспараст, мушрик язидийларни қўйдайд бўғизлаб ташлайверинглар, тушунарлими? Ў, маҳмадона! Ҳаммасининг калласини олинглар, дедим, тушунмадингми? Ўзи улардан аввал сенинг каллангни узишим керак эди. – Абу Жаъфар қўл телефонни зарда билан ўчираarkan, бўралатиб сўкинди. – Ҳе оналарингни!

Унинг қонталаш кўзларига даҳшат билан тикилиб турардим. Бу йиртқичнинг олдида инсон қадр-қиммати шунчаликми? Кўзи пирпирамасдан кимларнингдир устидан ажал ҳукмини ўқияпти.

– Кимни... калласини олишади? – беихтиёр оғзимдан шу савол учганини пайқамай қолдим.

Абу Жаъфар хунук тиржайди:

– Билгинг келяптими? Ҳа, улар кофирлар, мушриклар, тушундингми? – у шундай дея хунук кекириб, тишковалагич билан сўйлоқ тишлари орасини кавлашга тушди. – Язидийлар деган ифлос бир тоифа бор, эшитганмисан? Асосан Ироқда яшашади. Уруғи бошқа ўлкаларга ҳам сочилган. Ҳақиқий шайтоннинг муридлари улар! Аллоҳга эмас, Шайтоннинг товус тимсолидаги ҳайкалига сифинишади. Бир йил аввал улар макон топган

Синжор шаҳрини қамал қилгандик. Малъун язидийларнинг анчасини қириб ташладик. Беш-олти юзтага яқинини асир олдик. Қиз-жувонларини мужоҳидларга тақсимлаб бердик. Асир олинган эркакларга исломга киришни таклиф қилдик. Бу ифлосларнинг қалбини шайтони лаъиннинг ўзи муҳраб қўйган экан. Биттасиям иймон келтирмади. Кейин уларга узун зовур қаздирдик ва ҳаммасини отиб, шу зовурга кўмдик. Аммо бу билан иблис бандаларини тўғри йўлга солиб бўлмади. Ҳалиям «мамлакат»нинг у ер-бу ерида язидийлар бош кўтариб турибди. Уч кун аввал йигирматасини тутиб келишганди. Биронтаси шайтоний динидан воз кечмади. Энди биздан гина қилишмасин.

Бейхтиёр Хуршида опадан эшитганим – бир оят эсимга тушиб қолди ва яна тилимни тутиб туролмадим:

– «Лакум дийнукум ва лийа дийн» деган оят борку. Бу «Сизнинг динингиз ўзингизга ва менинг диним ўзимга» дегани эмасми? Бу ҳар ким ўзи хоҳлаган динга эътиқод қилсин, дегани эмасми?

– Ҳа, балосан-ку! – Абу Жаъфарнинг қонталаш ваҳший кўзларидан учқунлар чақнади. – Лекин билиб қўй, бу суранинг ҳукми бекор қилинган, фақат тиловати қолган, холос.

– Унда пайғамбаримиз (с.а.в.)нинг «динда зўрлаш йўқ, дин фақат насиҳатдир» деган ҳадислари ҳам бекорми? – сўрадим Хуршида опадан эшитган яна бир далилни рўкач қилиб.

Абу Жаъфарнинг худди жар лабидаги янтоқни эслатувчи ўсиқ қошлари таҳдидли чимирилди:

– Ўв, жиблажибон! Ўзи сен кимсанки, менга ақд ўргатасан?

Унинг овозидаги таҳдид кўнглимга ваҳм солди. Ахир қаршимда ўзим тенги коллеж ўқувчиси эмас, йирик жиноий уюшманинг сардорларидан бири

турибди. Бир оғиз гапи билан ўнлаб одамнинг калласи узилиши мумкин. Мен ким бўлибман унинг олдида!

Аммо нима бўлганда ҳам, фақат эътиқодига содиқ қолгани учун ўнлаб бегуноҳ инсонларнинг қатл этилишини оқлай олмасдим. Ахир ўзлари шу йўлни тўғри деб билишса, улардами айб? Яратганнинг ўзи ҳидоятга бошласа, ҳақ динни қабул қилишар ёки гуноҳлари учун вақти келганда Унинг ҳузурда жавоб беришар! Лекин сизлар кимсизларки, уларни эътиқоди учун шафқатсизларча жазоласангиз?

Бу гапни Унинг юзига айтолмасдим, албатта! Зотан, ўша лаҳзада унинг учун бир гап ортиқча эканлиги башарасидан кўриниб турарди.

Ўша оқшом у масжидга чиқмади. Намозни ўқиб бўлгач, мени тўғри ётоққа судради. Яна бир ҳафта олдинги азоблар кўз олдимга келдию, додлаб юборишимга оз қолди.

– Нима қиялпсиз? – дедим унинг манфур қучоғидан қутулишга ошиқарканман. – Ахир... ҳали покланганим йўқ. Ҳалиям... «меҳмон»им бор!

– Ҳе ўша «меҳмон»ингням... – оғзидан тупук сачратиб сўкинди Абу Жаъфар. – Ўзингча мени лақиллатмоқчи бўлдингми. Бир ҳафтадан бери битта гап.

– Рост гапиряпман, нега ишонмайсиз? – мен ҳамон унинг бағридан юлқинардим. – Наҳотки, гуноҳга қўл уришдан қўрқмайсиз?

– Шунақами? Қани, исботинг борми? Ўз кўзим билан кўрмасам, ишонмайман!

Ўзим ҳам худди ана шундан – унинг «исбот» талаб қилиб қолишидан қўрққандим. Хуллас... сирим фош бўлди.

– Вой ҳароми, ҳали мени алдадингми? Мени-я!

Аввал мушт туширдими ё итариб юбордими, англолмай қолдим. Билганим – бутун вужудим

мушт ва тепкилар ёмғири остида қолганди. У бутун бисотидаги энг таҳқирли сўзлар билан мени ҳақоратлар, мен шафқат сўраб ёлвориш ўрнига тишимни тишимга босиб, ожиз ингрардим. Навбатдаги тепки нақ биқинимга тушди-ю, худди жигаримми, буйрагимми узилиб тушгандек бўлди. Белимга тушган кучли зарбадан кўз олдимда олов чақнади. Яна битта ана шундай кучли зарба масаламни ҳал қилиши тайин эди.

Шу чоқ яна унинг телефони жиринглади-ю, устимга ёғилаётган калтаклар тинди.

– Нима дейсан? – ўқирди ўзини ҳамон тутиб туролмай. – Фаррух, сенга айтганман, бўлар-бўлмаста мени безовта қилма, деб. Нима? Неча марта айтишим керак сенларга. Ҳали ўша иблис бандаларига раҳм қилаётган бўлма тағин? Нима қипти саксондан ошган чол бўлса? Калласини опташланглар, вассалом!

Э, худо! Наҳот, ҳалиям ўлмаган бўлсам? Шунча азобдан кейин ҳам тирик қолиш мумкинми? Ким билан гаплашяпти гўрсўхта? Фаррух дедими? Наҳотки, бояги йигит бўлса? Яхшиям қўнғироқ қилиб қолгани. Акс ҳолда тирик қолмасдим. Ўзи билмаган ҳолда менинг ҳаётимни сақлаб қолдимикин? Яна кимни ўлдиришга фатво бердийкин бу ергина юткур? Э, ўзим нима аҳволдаман-у, яна бошқаларга ичим ачиб ўтирибди. Биқинимни худди бигиз санчгандек жазилаб оғрияпти. Кўз олдим қоронғилашиб, қулоғим тинимсиз шанғилаяпти.

Абу Жаъфар тепамга келиб, яна бир-икки тепки билан сийламоқчи бўлди-ю, аммо Аллоҳ дилига раҳм солдими, ҳарқалай, индамай бурилиб чиқиб кетди. Мен эса, ит азобида тўлганганча, гужанак бўлиб қолавердим. Худди шу аснода оёқларим орасида ғалати илиқликни ҳис қилдим. Беихтиёр ўша тарафга қўл юбориб, кейин кафтимни ёруқча тут-

дим: қон? Нима бўлди ўзи? Ё ростданам... Йўғ-е, ҳали эрта эди. Қорнимнинг пастки қисмида турган кучли оғриқдан ҳушимни йўқотаёздим.

Ё Раббий! Ҳомилам! Ҳомилам тушганга ўхшайди. Ҳа, адашмабман! Мана у! Бир парча ёпишқоқ, қуюқ қон лахтаси... Бир ярим ой юрагим остида кўтариб юрган жигарпорам! Анави золимнинг зўравонлиги сабаб ҳали дунёга келмай туриб, нобуд бўлдими, ё онасининг гуноҳлари сабабими, бир нима деёлмайман. Балки ростдан ҳам ҳамма айб ўзимдадир? Ахир бўйимда бўла туриб, мени бошқа бировга никоҳлашларига қаршилик қилмадим. Яратганнинг ҳукмига зид иш тутдим. Ҳа, бу гуноҳга кўра-била туриб қўл урдим. Ана шу гуноҳнинг касри шу бир парча ҳомилага урмадимикин? Нима бўлганда ҳам мен, ношойиста, гуноҳкор онангни кечир, болам!

Нима бўлганда ҳам ҳомила қолдиқларини йўқотишим керак. Бор кучимни тўплаб ўрнимдан турдим. Ювиниш хонасига ўтиб, кийимлардаги қонли изларни тозаладим. Ўзим ҳам минг машаққат билан покланиб, либосларимни алмаштирдим. Бироқ афтидан қон кетиши тўхтамаётганди. Очиғи, бунақа пайтда нима қилиш керак, қандай чора кўриш керак, билмасдим. Ёнимда маслаҳат берадиган одам ҳам йўқ.

Яратган эгам, бу осий банданга ўзинг мадад бер. Ҳар турли балолардан Ўзинг асра! Ишқилиб шу аҳволимда анави золим менга ёпишмаса бўлгани. Чамаси аҳволим тикланиши учун камида уч-тўрт кун керакка ўхшайди.

Судралиб ётоққа кирдим ва ҳолсизланиб бошимни ёстиққа ташладим. Бутун вужудимни кучли қалтироқ босиб келаётганини англадим. Қорнимнинг пастки қисмидаги оғриқ бир босилиб, бир кучаярди. Бу азоб билан қанча олишиб

ётганимни билмайман. Кейин ухлаб қолдимми, ҳушимни йўқотдимми, буниси ҳам менга қоронғи. Фақат тепамда бўлаётган гап-сўзлардан уйғониб кетганимни биламан. Дераза пардаларида қуёшнинг заррин шуълалари ўрмаларди.

– Мен қаердан биламан? – Абу Жаъфарнинг тўнг, дағал овози эшитилди. – У мени алдабди деб ўйладим, кўзимга ҳеч нарса кўринмади.

– Ундан ноўрни ранжибсиз, – бу Хуршида опанинг овози эди. – У сизни алдамаган. Чиндан ҳам у ҳоиза. Баъзи ёш жувонларда ҳайз муддати орадаги танаффуслар билан меъёрдагидан чўзилиб кетиш ҳолатлари учраб туради. Аёлингизда ҳам шу нарса кузатиляпти. Шариатда бу истиҳоза ҳолати дейилади. Агар рухсат берсангиз, мен ундан тез-тез хабар олиб турсам. Ўзим зарур дори-дармонлар билан муолажа қиламан. Иншооллоҳ, тез фурсатда тузалиб кетади.

Хуршида опани кўриб, ўрнимдан турмоқчи эдим, у оҳиста елкамдан босди.

– Ётавер, қизим, аҳволингни кўриб турибман.

Ҳа, бундан чиқди, аҳволим анча чатоққа ўхшайди. Акс ҳолда бу ярамас, менинг бошимга бу опани чақириб ўтирмасди. Қайтага шуниси яхши бўпти. Ўзи анчадан бери опа билан гаплашгим келиб юрувди.

Абу Жаъфар ғудрана-ғудрана ўрнидан турди-да, елкасига ҳарбий либосини илиб, ташқарига чиқди.

...Нариги хонада қизлар нонушта ҳозирлаб қўйишган экан. Опа билан дастурхон бошида анча гаплашиб ўтирдик. Унинг айтишича, Абу Жаъфар туни билан алангаи оташ ичида ёниб чиққаним учун опага қўнғироқ қилибди. Хайрият, одамгарчиликдан биргина учқун бўлса ҳам бор экан-ку!

– Буларда одамгарчилик нима қилсин, – деди опа худди фикримни ўқиб тургандек. – Шаҳарда турли юқумли касалликлар тарқалган, «агар бир дарди бўлса, менга ҳам юқиб қолмасин» деган ҳадикда мени чақирган.

О, юзлаб инсонларни ажал комига ирғитган бу кимсанинг ўзи ўлимдан, касалликдан қўрқаркан-да.

– Опа, мен... ҳомиламдан айрилдим, – дедим ўпкам тўлиб.

– Билдим, – деди Хуршида опа дастурхон ҳошиясига маъюс тикилиб. – Ишқилиб, анави тўнка эринг сезиб қолмадими, деб юрагимни ҳовучлаб ўтирдим.

– Опа, у... гуноҳларимнинг касрига қолди, – бу гал йигимни тутиб туролмадим.

– Аллоҳнинг иродаси, – деди Хуршида опа. – Демак, ўша гумонангнинг туғилиши тақдирда битилмаган.

– Опа, бу азоб-уқубатлардан қачон қутуламан? – кўз ёшларимни енгимга артдим. – Одамзотнинг ўзи тушган чоҳдан чиқиб кетиши қийин бўларкан.

– Парвардигор «Шарҳ» сурасида марҳамат қилади: «фаинна маъал усри юсро, инна маъал ѓусри юсро». Яъни, ҳар бир қийинчилик билан бир енгиллик келади. Аллоҳ бу ҳикматни икки оятда такрорляпти. Аслида ҳар бир машаққат ортида бир ҳикмат бўлади. Биз бу ҳикмат сирини сабр билан еча оламиз, қизим.

– Нима бўлганда ҳам у менинг юрак қонимдан бино бўлганди-да! – дедим хаёлчан бир нуқтага термилиб.

– Ҳали ёшсан, иншооллоҳ юртингга қайтиб, турмушга чиқасан, этагинг тўла бола! Ҳали мени айтди дерсан.

– Э, бу азобхонадан тирик чиқиб кетиб бўлармикин, опа? Қанийди чиқиб кетолсам, ўзим тўғри милицияга бориб, таслим бўлардим. Менга қандай жазони лойиқ кўришса ҳам майлиди, опа!

– Насиб этса, сени албатта кечиришади. Ахир сен бу ерга ўз ихтиёринг билан келмадинг. Биргина айбинг – тажрибасизлигинг, ёшлигинг. Бу ерда арзимаган хато ёки камчилик учун ўлимга ҳукм қилишади. Телефон хотирасидан топилган биргина сурат ёки сал нобопроқ смс-хабар туфайли қўйдек бўғизлашади. Сен туғилган мамлакатда эса, адолат ҳукмрон.

– Лекин мен ўз юртимга қандай қайтаман? – сўрадим унга умидвор термилиб.

– Ҳамма нарсанинг ўз вақти соати бор. Агар сен Яратгандан ниманидир астойдил сўрасанг, у сенга албатта марҳамат кўрсатади, – деди Хуршида опа ишонч билан.

Лекин бунга менинг унчалик кўзим етмасди. Чунки бу «мамлакат»дан қочмоқчи бўлганларни қандай қисмат кутиши маълум. Куни кеча «Ислом овози» радиосидан ўз Ватани – Мисрга қочиб кетмоқчи бўлган икки ўспиринни намоийшкорона қатл этишганини эшитдим. Албатта, турли йўллар билан қочиб кетаётганлар йўқ эмас. Лекин... менинг ҳаётдан умидим бор. Ўз юртимга тирик кириб бориш ниятидаман.

– Мен аниқ биламан, буларнинг ҳукмронлиги узоққа бормади, – Хуршида опа хаёлчанлик билан номаълум нуқтага термилди. – Чунки зулм ва зўравонлик устига қурилган ҳеч бир салтанат ҳукмронлиги узоқ давом этган эмас. Мен қулай фурсат туғилиши билан сени қочириб юборишга ҳаракат қиламан. Ўғлимдан илтимос қилсам, у менга йўқ демайди. Лекин бунинг учун эринг узоқ муддатга бирор ёққа кетишини кутишимиз керак.

Балки амаллаб Туркияга ўтиб, Ўзбекистон элчихонасига борарсан. Вазиятни тушунтирсанг сендан ёрдамларини аяшмас?

Ҳа, бу фикр анчадан бери хаёлимни банд қилиб келарди. Негадир бу ёққа келаётганимда, жангарилар таъбири билан айтганда, ҳижратга отланган пайтимда самолётдаги йўловчининг ҳамроҳига берган маслаҳатлари миямга қаттиқ ўрнашиб қолган.

Хуршида опанинг суҳбатидан сўнг, дилимдаги Ватанга қайтиш умиди янада жонлангандек бўлди. Ё Тангрим, ўша кунлар тезроқ кела қолсайди...

Хуршида опадан яна бир нарсани қайта сўрагим келса-да, негадир тортиниб турар, унда ноўрин хулоса туғилишини истамасдим. Бироқ бари бир қизиқиш голиб келди:

– Опа, ҳалиги... Абу Жаъфарнинг бир ўзбек қўриқчиси бор-ку! Исми... Фаррухмиди?

Опанинг кўзлари қувлик билан чақнади:

– Ҳа, тинчликми? Уни нега сўраб қолдинг?

– Шунчаки... мабодо у бизга ёрдам бермасмикин, демоқчийдим. Кўринишидан...

– Ҳа, кўринишидан ёмон болага ўхшамайди. Бу ерга келганига ҳали унча кўп бўлмади. Лекин бу ерда ҳеч кимга ишониб бўлмайди. Бу ҳақда унга оғиз оча кўрма. Унинг ичида нима борлигини қаердан биласан? Менинг бир дугонам бўларди. Раққадаги мактаблардан бирида бошланғич синфларга дарс берарди. Шаҳар мужоҳидларнинг қўлига ўтгач, аёлларга ишлаш тақиқланди. Фақат аёллар касалхонаси ва полициясида саноқли хотин-қизларни ишга олишган. Хуллас, ўша дугонамнинг 20 яшар ўғли мужоҳидлар сафида эди. Чунки ёш йигитларнинг бундан бошқа чораси ҳам йўқ. Мажбуран ўз сафларига қўшиб олишади. Ўша аёл жангариларнинг жабр-зулмларидан тўйиб кетгани учунми, ўғлига биргаликда яширинча қочиб

кетишни таклиф қилади. Аммо нобакор ўғил ўша куниёқ бу ҳақда ўз раҳбарларига хабар беради. Аёлни дарҳол ҳибсга олишади. Кейин шариат суди аёлни хоинликда айблаб, унинг устидан ўлим ҳукмини чиқаради. Энг даҳшатлиси, ҳукми ҳаммининг кўз ўнгида... унинг ўз ўғли ижро этади.

Хуршида опанинг ҳикоясидан бутун вужудим бир парча музга айлангандек бўлди. Астаффируллоҳ! Наҳотки, ўғилнинг тўққиз ой қорнида кўтариб юрган, бир парча жиш пайтидан эмизиб катта қилган онаизорини қатл этиши муқаддас динимиз аҳкомларига тўғри келса? Ахир ояти карималарда ҳатто ота-онага бир оғиз «уфф» дейиш катта гуноҳ эканини айтилади-ку! Уларни ўлдириш энг мудҳиш разолат эмасми?

Хуршида опа менинг нигоҳларимдаги даҳшатни уқиб, давом этди:

– Ҳа, энди тушунгандирсан, қандай жаҳолат ва қабоҳат масканига ўз оёғинг билан кириб келганингни? Гоҳида мен ҳам даҳшатга тушиб кетман: агар ўғлимга қочиб ҳақида оғиз очадиган бўлсам, у ҳам мени... Йўқ, менинг болам бундай пасткашликка бормаса керак...

Иккимиз анча пайт жим қолдик. Бу орада Хуршида опага ўғли қўнғироқ қилиб, тезроқ чиқиши кераклигини айтди. Опа ўрнидан туриб, юзига чодрасини ёпди. У эҳтиёт бўлишимни уқтириб, ўзи билан олиб келган дориларни менга берди, ҳомила тушишидан кейин кўриш лозим бўлган чораларни яхшилаб тушунтирди.

Уни кузатиб эшиккача чиқдим. Дарвоза олдида турган Фаррухни кўриб, нафасим бўғзимга тикилиб қолди. Бизнинг нигоҳларимиз яна бир неча сонияга тўқнашди, холос. Ана шу оний учрашувнинг завқи, сурури олдида кечаги уқубатлар, бир неча кунлик мудҳиш хотиралар, қонли манзаралар та-

ассуротини ҳам унутгандек бўлдим. Опа бизнинг пинҳона кўз уриштиришимизни пайқаб қолдим, ўта махфий тарзда «эҳтиёт бўл» дегандек имо қилиб кўчага чиқди.

Уйга қайтиб кирарканман, юрагим ҳамон титраб турарди. Менга нималар бўляпти ўзи? Нега яна ўз ҳисларимнинг асирига айланяпман?

Бу сатрларни ўқиётганлар мен ҳақимда «кимни кўрса дарров юрак ўйноғи тутиб қолавераркан-да» деган хаёлга боришини асло истамасдим. Тўғри, тан оламан, Комронни кўрмасдан туриб, унинг сохта суратига шайдо бўлдим, ширин сўзларини ўқиб ақлимни йўқотдим. Аммо у билан учрашиб тузоққа тушганимни англаганимдан кейин, ҳатто севги деб аталмиш туйғудан ҳам нафратланиб кетганим рост. Ҳар қандай телбавор ҳисларнинг худди соҳилга ёпирилган кучли тўлқинлар сингари бир кунмас-бир кун ортга қайтишига амин бўлганим ҳам ҳақиқат. Аммо мен Фаррухни ўз кўзларим билан кўриб, унинг ўз овозини эшитиб, унга боғланиб қолаётгандим. Ахир, мен шу ёшга кирганимча қанча-қанча йигитларни учратдим, ортимдан қанчаси гап отди, ҳатто севги изҳор қилганлар ҳам бўлди. Уларнинг ҳеч бири билан жиддий муносабат ўрнатганим йўқ-ку! Аммо...

Ҳа, мен яна ўша ўжар, қудратли туйғунинг асирига айлангандим. Бу галгиси аввалгидек кўр-кўрона интилишга ўхшамасди. Зотан, олдинги сафар фақат Комроннинг сохта суратларию, йўллаган қайноқ номалари эмас, балки ўзим орзу қилган афсонавий ҳаёт жозибаси ҳам бошимни айлантирган эди-да! Энди-чи, мен жангари қиёфадаги йигитчадан ҳеч нарса умид қилаётганим йўқ-ку! У ҳали менга ўз дардини очиб, илиқ сўзлари билан кўнглимга овламоқчи бўлгани ҳам йўқ.

Лекин недир сирли, мавҳум бир куч мени у томон дақиқа сайин кўпроқ жалб этарди.

Ҳужрамга биқинганча, қулоғимни девор тирқишига босиб, унинг ҳаётбахш овозини интиқ кутаман. О, мен бу жонсўз овозни минг йиллаб кутишга-да ҳозир эканимни у билармикин? Йўқ, нима бўлганда ҳам ўзимни қўлга олишим, ҳисларимни фош этиб қўймаслигим керак.

Мана, ниҳоят, қадам товушлари ва таниш йўтал товуши эшитилди. Ишқилиб ўшамикин? Тирқиш анча пастда бўлгани боис, тик турган одамнинг юз қисмини кўриш мушкул. Мен ҳам секингина йўталиб қўйдим.

– Келинойи, анча тузукмисиз?

Келинойи деган тилинг... кесилмасин!

– Ёмонман, – дедим аразлаган оҳангда.

– Нега?

– Сизга нима дегандим, «Мени келинойи деб чақирманг» демабмидим!

– Узр, дабдурустдан исмингизни айтишга журъат қилолмадим. Сиз билан гаплашишга хийла қулай фурсат туғилгани учун ҳолингизни сўраб қўймоқчи эдим. Тонг саҳарда дўхтир опани чақиртирганидан кўнглим бир нохушликни сезганди.

Шу чоқ беихтиёр кечаги тепкилар, таҳқирлар, шу билан бирга эҳтимолки, менинг ҳаётимни сақлаб қолган тасодифий телефон қўнғироғи эсимга тушди:

– Кеча у билан телефонда гаплашган сиз эдингиз-а? – сўрадим нечукдир кайфиятим сўниб. – У сизга кимларнидир ўлдиришни буюрди. Тўғрими?

Девор ортида бир зум сукунат чўкди. Кейин Фаррухнинг чуқур хўрсиниғи эшитилди:

– Эҳ-ҳ, бу... ҳақиқий даҳшат. Ҳалигича кўз олдидан кетмаяпти...

Гарчи уни даҳшатга солган манзаралар менга хуш келмаслигини билсам-да, номаълум бир истак бу ҳақда билишга ундарди. Шу боис юрак ютиб сўрадим:

– Кеча... нималар қилдинглар?

– Язидийларни... қатл этишди...

– Биладан, – дедим Абу Жаъфарнинг кечаги изоҳларини эслаб. – Сиз ҳам бу хунрезликда қатнашдингиз, тўғрими?

Шу онда унинг қўли орқасига боғланган беғуноҳ инсонларни қатл этаётганини тасаввур этиб, этим жунжикиб кетди. Менга нималар бўляпти ўзи? Наҳотки, шу босқинчи, зolim, каллакесарни севиб қоляпман?

– Мен... буни асло истамадим. Гарчи мужоҳидлар сафига эндигина қўшилган оддий аскар бўлсам-да, ич-ичимдан бу асирларнинг тирик қолишини истардим. Улар фақатгина калима келтиришса бас, афв этиларди. Аммо язидий оиласида туғилганлар учун эътиқоддан воз кечиш ўлимдан ҳам оғир экан. Мен Абу Жаъфарга телефон қилиб, ундан «қатлни кечиктириб туринглар» деган жавобни кутгандим. Лоақал отиб ташлашса ҳам майлийди. Аммо тирик инсоннинг бошини танидан жуда қилиш...

– Сиз ҳам бу ишни қилдингиз, тўғрими? – ичимдан тошиб келаётган нафратми, ғазабми, недир бу исёнкор ҳисни босиб туrolмадим.

– Ўн битга асирни олтига мужоҳидга тақсимлашди. Ҳали янги бўлганим учун менга битга чолни беришди. Билсам, у язидийлар жамоасининг пири экан. Шерикларим ўз қурбонларини ўлдириб бўлишди. О, бу хунрезликни кўриш қанчалик азоб эканини билмайсиз. Аммо маҳкумларнинг ҳеч бири ўлим олдидан тавба-тазарру қилмади, кўз ёш тўкиб шафқат сўрамади. Мен ич-ичимдан улардан

лоақал бирортаси аҳдидан қайтар деган умидда эдим. Афсус...

– Кейин-чи? – баданим тобора музлаб борарди.

– Навбат менга келганди. Қўлимда пичоқ. Қаршимда эса, соч-соқоли қордек оппоқ, озғин, нимжонгина чол. Қадди-қомати, кўриниши худди бобомдек... Назаримда унинг бошини ингичка бўйнидан жудо қилиш худди дарахтнинг кузги баргини юлишдек осон бир иш. Аммо қўлларим тош қотган, бир сўз деёлмасдим. Унинг кўзларига тик қараб турибман. Ўлими муқаррарлигини билиб турган қариянинг кўзларида на нафрат, на ғазаб, на ўтинчни кўролдим. У менга қараб... кулиб турарди. «Ақдан оздимикин» деб ўйладим. Кейин у курдчалаб оҳиста, паст овозда нимадир деди. Унинг гапларига тушунмадим. Уни ўлдиришга қўлим бормасди. Шартта Абу Жаъфарга телефон қилиб, унинг саксондан ошган қари чол эканини айтдим. Аммо у мени эшитишни истамади. Қайтага ўхшатиб сўкиб берди. Шунда ишини битириб бўлган шерикларимдан бири менга масхараомуз тикидию... шартта ҳалиги чолни...

– Бас... – унинг даҳшатли ҳикоясини тинглашга кучим қолмаганди.

– Орамизда курд тилини биладиган кавказлик бир мужоҳид бор эди, – Фаррух менинг гапимни эшитмади шекилли, гапида давом этарди. – «Чол ўлмими олдидан нима деди?» деб сўрадим.

Дафъатан чўккан жимликни мен буздим:

– Нима деган экан?

– «Сен набирамга жуда ҳам ўхшаркансан!» – Фаррухнинг овози титраб кетганини пайқадим. – Чол ўлим олдидан худди шундай деган экан. – Фаррух яна жимиб қолди. Устма-уст энтикиш овозларини эшитдим. Ҳа, у йиғларди. Наинки у, менинг ҳам юзларимни иссиқ ва аччиқ кўз ёшлар юваётган-

ди. Бу машъум манзара менинг ҳам кўз олдимда гавдаланди. Мана ўша чол. У ҳатто муқаррар ўлим ваъда қилиб турган жаллоднинг қиёфасида ҳам ўз жигарбандининг чеҳрасини кўриб турибди.

Фаррух ўзини қўлга олди шекилли, бурнини тортиб, гапида давом этди.

– Шерикларим «булар шайтонга сифинувчи кофирлар, улар тўғри жаҳаннамга тушишади» дейишди. Аммо мен ич-ичимда бу ёруғ оламда рўшнолик кўрмаган, сўнгги дамда ўз ақидасига, эътиқодига садоқат билан жон берган бечораларга Яратганнинг раҳматини тиладим. Ахир У ўзи истаган инсонларни афв этишга қодир-ку! Яна... билмадим...

Негадир боя Фаррухни ўша жаллодлар билан баравар кўрганим учун энди ўз-ўзимдан нафратлана бошладим. Аммо бари бир бу йигитнинг қўли қон эмаслигига ишаноламасдим.

– Бари бир шу пайтгача кимнидир ўлдиргандирсиз? – сўрадим ундан имкон қадар инкор жавобини эшитишга умидланиб.

– Балки ишонмасиз, мен шу пайтгача ҳатто товуқ ҳам сўйган эмасман. Ҳеч эсимдан чиқмайди. Раҳматли дадам ўн ёшимда битта кўзичоқ олиб берганди. Уни шунчалик яхши кўриб қолган эдимки... ҳар куни мактабдан келиб уни ўтлатгани далага олиб чиқардим. Бир йил ичида кўзичоқ каттакон кўчқорга айланди. Шунда уйимизда маърака бўлди-ю, қас-соб чақиришди. Ўша кўчқорни кўз олдимда бўғизлашди. Бу манзара ҳалигача кўз ўнгимда муҳрланиб қолган. Жониворнинг жон талвасида хириллаши, оёқларини типирчилатиши... Бир ҳафта касал бўлиб ётганман. Олти ойгача оғзимга гўшт солмадим. Бошим айланиб бу ерга тушиб қолганимдан сўнг, қонли манзараларни жуда кўп кўрдим. Одамларни қандай жон беришларига жуда кўп гувоҳ бўлдим. Аввал

машғулотларда видеолавҳаларни кўрсатиб кўзимизни пишитишди. Кейин ҳақиқийларини... Қандай курол ишлатишни ҳам ўргатишди. Аммо ҳали ҳеч кимни ўз қўлим билан ўлдирганим йўқ. Эҳтимол, ундан аввалроқ ўзим омонатимни топширарман. Ахир бу ерда ўлим ҳар доимгидан ҳам оддий ва осон юз беради.

Шу онда тилимга илинган яна бир саволни унга беришдан ўзимни тия олмадим.

– Эшитишимча, бу ерда асир олинган қизларни мужоҳидларга тақсимлаб беришаркан. Сиз ҳам...

– Йўқ, – дадил гапимни бўлди Фаррух. – Биринчидан, бундай «ўлжалар» энг аввало қўмондонлар, гуруҳ сардорларига тегади. Қолаверса, оиласидан, яқинларидан, уй-жойидан, эркидан айрилган ожизаларни... бу менинг қўлимдан келмаса керак...

– Ўз «вужуди» билан жиҳод қилишни истаб сизнинг ҳудудингизга келган «ожиза»лар-чи? Улар орасидан танламадингизми?

– Сизга нима десам экан... Мен бу ерга келган биринчи ҳафтада менга аёллар полициясида ишлайдиган суданлик бир ҳабаш аёлни никоҳлаб беришганди. – Яна Фаррухнинг нафаси ичига тушиб кетди.

– Хўш, хўш, – унинг ноқулай аҳволда турганини тасаввур қилиб, ичимдаги қўрқув ва нафрат хийла енгиллашди.

– Айтдим-ку, у мендан ўн тўрт ёш катта эди. Бунинг устига жуда қўрс-қўпол аёл эди. Мен ҳечам уни хотиним деб тасаввур қилолмасдим. Тилига ҳам тушунмасдим. Кейин билсам, у менгача уч марта никоҳланган экан. Учинчи эрини жаҳд устида ўзи отиб ташлаган экан.

Билиб турибман, бу ҳақда гапириш шўрлик болага осон бўлмапти. Қолаверса, ўша баҳайбат, қўрқинчли аёл билан бу ёшгина, беозор йигитчани

ёнма-ён қўйишнинг ўзи қанчалик кулгили. Яхшиямки у менинг кулаётганимни кўрмайди.

– Сиз қандай тирик қолдингиз? – сўрадим ўзимни аранг кулгидан тийиб.

– Мен унинг жаҳлини чиқармасдим-да! Эрталаб у ҳам, мен ҳам уйдан чиқиб кетардик. Шу билан қоронғи тушганда қайтардик. Мен... уни умуман ёқтирмасдим. Бу ҳаётимиздан кўнгли тўлмадим, ўзи мендан талоқ сўради. Кейин қозининг олдига бориб, унинг жавобини бердим.

Шу тариқа мен у ҳақда анча нарсани билиб олдим. У ҳам менга ўхшаб, алдов сабабли жангарилар тўдасига аралашиб қолганлардан экан. Ўзининг айтишича, водийнинг чекка бир қишлоғида туғилиб ўсган. Оилада биттагина ўғил бўлиб, отаси уч-тўрт йилча аввал қазо қилган, онаси билан ёлғиз қолган экан. Коллежни битириб, ўқишга киролагани сабабли ҳамқишлоқларига қўшилиб, Россияга ишлагани кетибди. Анча пайт шаҳарма-шаҳар юриб, тузукроқ иш тополмай қийналибди. Кейин бир ўзбек амаки уни вақтинча иш, уй-жой билан таъминлабди. Бир икки-ой онасига ҳам беш-тўрт танга пул жўнатибди. Кейин ҳалиги амаки Туркиядан янада сердаромадроқ иш чиқиб қолгани, у ерда ойига бир ярим минг долларгача маош олиши мумкинлигини айтибди. Фаррух жон деб рози бўлибди. Шу тариқа аввал Истанбулга, кейин Диёрбакирга бориб, махфий ҳужраларда диний дарсларга қатнашибди. Кейин уни худди ўзига ўхшаган ўн-ўн бешта ёш йигитларга қўшиб, шу ерга жўнатишибди.

– Мени Абу Жаъфарнинг ўзи кутиб олди, – дея ҳорғинлик билан ҳикоясида давом этарди Фаррух. – Дастлабки пайтларда мен ҳар бир ишни Аллоҳ учун, унинг розилиги ва абадий жаннатга эришиш мақсадида қилардим. Аммо бу ердаги хунрезлик-

ларни кўриб, «Наҳотки, Аллоҳнинг ризолигига фақат қон тўкиш орқали эришилса» деб ўйланиб қолдим.

– Демак, келганингиздан пушаймон экансиз-да.

– Йўғ-э, – Фаррух чамаси мен қўйган «айблов»-дан чўчиб тушди. – Мен... мен ҳалиги... Яна билмадим. Ахир мен шу пайтгача мачитга кирмаган, пешонаси саждага тегмаган бир бола эдим. Дин нима, иймон нима, шариат нима – буларнинг ҳеч бирини яхши тушунмасдим. Ҳалиям тушунмасам керак. Бари бир энди орқага йўл йўқ. Абу Жаъфар «қочиб кетган тақдирингда ҳам бир кунмас бир кун қўлимизга тушасан, қолаверса, у ердаги онангни ўйла, агар сен бизга хиёнат қилсанг, у ердаги одамларимиз онангни соғ қўйишмайди» деганидан кейин менда умуман танлаш имкони қолмаганини тушундим.

«Бечора!.. Сени худди мени аврашгандек қўйнингни роса пуч ёнғоққа тўлдиришибди-да!»

Афтидан у ҳалиям менга унча ишонмай турибди. Пушаймонлигини тан олгиси келмаяпти. Ахир мен унинг учун хожасининг хотиниман-да! Борди-ю, унинг пушаймонлигини эримга «сотиб» қўйсам, калласини сапчадек узиб тўп қилиб тепишадди. Лекин... пушаймонлик менинг ҳам қалбимни туну кун поралаётганини, ўз эримдан ҳам, унинг сафдошларидан ҳам бениҳоя нафратланишимни у шўрлик қаердан ҳам билсин? Ҳатто ўзим ҳам унга бу ҳақда айтолмайман. Ахир боя Хуршида опа айтганидек, у ҳам мендан сир олмоқчи бўлса-чи!

«Йўқ, нималар деяпсан, – дея ўзимга қарши чиқиб типирчиларди ожизгина қалбим. – У бундай қилиши мумкин эмас. Ҳатто бу «давлат»да ўғил ўз онасини сотиши ва қатл этиши мумкин бўлса-да, у сени сотмайди. Ишонавер!»

Шу билан бугунги мулоқотимиз ниҳоясига етди. Фаррух ҳам бирор хавфни сездими, «майли, кейин гаплашамиз» дея митти туйнукдан узоқлашди.

Мен жуда ажабтовур бир кайфиятда эдим. Бу қоришиқ кайфият таркибида алам ҳам, ўкинч ҳам, нафрат ҳам, ғазаб ҳам, хавотир ҳам, умид ҳам, қувонч ҳам, ҳатто озгина бахт ҳам бор эди.

Ҳа, жаҳолат, адолатсизлик, зулм, бедодлик авжига чиққан бу масканда мен ўз бахтимни топгандек эдим. Унинг қайғули ва аламли ҳикояларини тинглаб мен унинг адашган, аммо изтироб, тазарру ва бир олам ёруғ орзуларга тўла қалбини кўргандек бўлдим. Ҳа, баъзида қабристонда ҳам нафис, латиф чечаклар ўсганидек, бу зулмат диёрида қалбини инсонийлик, меҳр-оқибат тарк этмаган инсонлар бор экан. Агар улар бўлмаганида мен алақачон умидсизлик исканжасида нобуд бўлиб кетармидим! Лекин энг узун ва қоронғи Ялдо кечасидан кейин ҳам тонг отади-ку! Умидлар интиҳода ўлади, деб бежиз айтишмаган. Мен ҳам ҳали тирик эканман, умидларни бой бериб қўймайман.

Энг асосийси, менинг ҳувиллаб, ҳатто тепишга мажоли қолмаган юрагимга «иш» топилди. У энди ҳақиқий муҳаббатга лойиқ бир исмни айтиб тепинади. Майли, Абу Жаъфарга ўхшаган бедил, ҳиссиз зolimлар бошимдан тегирмон тоши айлантирсин, майли манави тор кулбамни ўқлар илма-тешик қилсин, майли қулоқларим снарядларнинг чинқиригидан том битсин – менга бари бир! Балки мен умримнинг сўнги сонияларини яшаётгандирман. Лекин бунинг менга заррача қизиғи йўқ. Чунки, мен айни лаҳзаларда ҳар қандай шубҳа-гумонлардан, тараддуд ва иккиланишлардан холи, покиза бир ишқ оташида ёняпман. Бу гулхан олдида машъум салтанатнинг кўз кўриб қулоқ эшитмаган даҳшатлари қанчалик аҳамият касб этарди.

Биз деярли Һар куни ана шу миттигина «бахт туйнуғи» орқали суҺбат қурамыз. ГоҺида у Һовлига нимадир юмуш билан кириб қолса, бир неча сония бұлса-да, дийдор кўришамыз. Аммо муносабатларимиз иффат, одоб ва андиша чегарасидан бир одим Һам Һатлагани йўқ.

Һа, нима бұлганда Һам Һар иккимиз ўз виждонимиз ва Яратганнинг олдидаги жавобгарликни унутганимиз йўқ. Уни эртаю кеч куйиб ёнсам-да, Һар куни минг маргалаб ич-ичимдан уни севишимга иқрор бұлсам-да, тиш ёриб бу Һақда ломмим демайман.

Қайсидир сайтда ўқиб қолгандим. Һадисларда айтилишича, аёл киши ўз севгисини АллоҺ йўлида махфий тутса, гуноҺга йўл қўйиши мумкинлигидан қўрқиб, ошкор этмаса ва ана шу пинҺона муҺаббати билан дунёдан кўз юмса, жаннатга тушар эмиш. Мен бу фикрни мутлақ Һақиқат ўрнида қабул қилдим. Һа, мен бу севгимни ўла-ўлгунимча юрагимнинг тубида сақлайман. Балки Яратган Эгам ана шу сабр-тоқатим боис, менинг гуноҺларимдан ўтар!? Яна бир Һадисни ўқигандим: жаннатда инсон ўзи севган кишиси билан ёнма-ён бўлармиш. ЭҺтимол, қай бир ишим худога ёқиб, унинг жаннатига дохил бўлсам, у билан мангу бирга бўларман. Һарқалай, мен шуни парвардигоримдан ўтиниб сўрайман.

Майли, вужудим анавининг истакларини қондирувчи бўлса-да, мен ўз қалбимнинг эгасини топдим. Энг асосийси, мен юрагимнинг туб-тубига кўмилган бу улкан муҺаббат учун гуноҺкор бўлмайман.

Яна бир нарсани биламан: назиримда у Һам менга бефарқ эмас. Гарчи Һар доим унинг кўзларини кўролмасам-да, соҺир овозидаги ўтли оҺанг менга унинг қалб тугёнларини англатиб туради.

Чунки мен унинг юрагини биламан, танийман, ҳис қиламан. Унинг тақдири ҳам, бугуни ҳам, ўй-хаёллари, ҳадик ва умидлари ҳам, қарашлари ҳам, қувончи-ю гам андуҳлари ҳам меники билан бир хил. У ҳам мендек кўнгли ярим, отасидан эрта айрилган, онасини ёлғиз ташлаб дарбадарликка юз тутган. Бахт ва омад излаб мусофирликни ихтиёр этган, бадбахт, номард кимсаларнинг тузоқларига осонгина илинган ва ўзи билмаган ҳолда бу кулфатхонага тушиб қолган.

Уни мажбуран ўзидан катта, баджаҳл ҳабаш хотинга никоҳлаб қўйишганда ҳам худди мендек ночор аҳволда қолганига шубҳа йўқ. Қизиқ, у ўша аёл билан... бирга бўлдимикин? Гоҳида шуни ўйлаб, ичимда рашк олови аланга ола бошлайди. Кейин эса, ўзимни овутаман. Хўш, сен ҳам ўз хоҳишинга қарама-қарши ўлароқ икки эркакнинг ҳасмига айланмадингми?!

Тўғри, бу ерда, тўрт девор орасида яшашни ҳатто душманамга раво кўрмайман. Ахир ўзингиз ўйланг: бу ерда на телевизор бор, на телефон, на интернет... Аёллар учун уйдан чиқиш, одамларга қўшилиш тақиқланган бўлса... Фақат «Муқаддас халифалик давлати»нинг «буюк» юришлари, кофир ва ғайридинлар устидан қозонилаётган оламшумул ғалабалардан хабар берувчи биргина радио бор, холос. Аммо шу ҳолимда ҳам мен бахт ва қувонч топа олдим.

Мендаги ўзгариш ҳатто Абу Жаъфарни ҳам ажаблантирмай қўймади. Энди у мени ёнига чақирганда ҳам, хаёлим фақат унда бўлади. Шу боис, унга олдингидек жиддий қаршилиқ кўрсатмайман. Билмадим, балки бу гуноҳдир, балки хиёнатдир, балки беҳаёликдир – аммо мен ўша онларда кўзимни чирт юмаман...

Бошқа иложим йўқ. Акс ҳолда, мен унинг мурдор нафасига бир лаҳза тоқат қилолмаган бўлардим. Эрталаб Абу Жаъфар кўчага чиқиб кетганида, Фаррух билан гаплашиб қолсак, беихтиёр кечаги тизгинсиз тахайюл кўз олдимда жонланиб, этим жимирлаб кетади. Эҳтимол, шу пайтда юзим лавлагидек қизариб кетар. Яхшиям у мени кўрмайди.

Фаррух менга ўзининг ўқувчилик йиллари, қишлоғи, ота-онасининг қучоғида ўтган бахтли дамлари, дўстлари, қизиқишлари ҳақида гапириб беради. Мен ҳам болаликдаги илк хотираларимдан тортиб, Комроннинг макр тузоғига илинган давримгача бўлган деярли барча гапларни айтиб бердим ҳисоби.

У билан мулоқот қилсам, ўзим ҳам ўтмишга қайтгандек, босиб ўтган йўларимни сарҳисоб қилгандек бўламан. Эсда қоларли, унутилмас дамларни хотирлаб, енгил тортаман, йўл қўйган хатоларим ҳақида фикр юритиб, қайғуга чўмаман...

Бора-бора келган илк кунларимда кўзимга худди қамоқхонадек совуқ ва таҳдидли кўринган бу хонадонга меҳр қўя бошладим. Дарвоқе, бу бир пайтлар Раққа шаҳар прокурорининг дала ҳовлиси бўлган, уруш бошлангач, прокурор қўлига илингулик мол-мулкани сотиб, пулини чўнтакка уриб, уй-жойларини ташлаб, бола-чақаси билан Швецияга қочган экан. Мужоҳидлар бўшаб қолган ёки эгалари қувиб чиқарилган хонадонларни хориждан келган сафдошларга тақсимлаб беришганда бу ҳовли Абу Жаъфарга теккан.

Кейинги пайтларда ҳалиги икки алавий қиз билан яхши танишиб олдим. Улар билан бошида умуман тиллашолмасам керак деб ўйлардим. Кейин билсам, улар ҳам мактабда тўққиз йил таҳсил олишган, инглизчада оз-моз гаплаша олишаркан. Қизларнинг каттаси Надва, кичкинасининг исми Сафия

экан. Ҳар иккови Дайр-аз-зор муҳофази марказидан бўлиб, бир пайтлар ўз оилалари билан алавийлар маҳалласида истиқомат қилишаркан. Мужоҳидлар муҳофазни эгаллагач, алавийларни «ғайридин, мушрик» деган айблар билан ёшпасига қувғин қилдилар, қаршилиқ кўрсатганларни қиличдан ўтказдилар. Маҳалладаги бир қанча қиз-жувонларни эса, асир олиб, мужоҳидларга тақсимлайдилар. Абу Жаъфар ўшанда бира тўла иккита қизни эгаллаб олган экан.

Қизларнинг айтишича, алавийлар бошқа мусулмонларга ўхшаб беш вақт намоз ўқимас, рўзани ҳам тўлиқ тутишмас экан. Лекин бошқаларнинг дилини офритиш, қон тўкиш, зўравонлик улар учун ҳам энг оғир гуноҳ саналаркан. Улар пайғамбаримизнинг амакиваччалари ва куёвлари Ҳазрати Алига алоҳида ихлос қўйишган, «алавий» атамаси ҳам шундан келиб чиққан экан. Ҳар бир алавий хонадонидида ҳазрати Али ёки аъжамийлар орасидан биринчи бўлиб иймон келтирган саҳоба Салмон Форсийнинг суратлари осифлиқ тураркан.

«Давлат» пешволари эса, уларни Аллоҳга ширк келтириб, ҳазрати Алига сифинишда айблаб, қатли ом қилишмоқда. Уларнинг ҳам қисмати язидийларникига ўхшаб кетаркан.

Кунларнинг бирида қизлардан бири Сафия йўқолиб қолди. Унинг ўрнига янада ёшроқ, қорачадан келган, қош-кўзлари тим қора язидий қизни олиб келишди. Унинг исми Товус бўлиб, Ереванда туғилган, кейинчалик отаси ўз қавмдошларининг таклифи билан Ироқнинг Синжор шаҳрига кўчиб келишган экан.

Икковимиз ҳам рус тилини яхши билганимиз учун у билан янада яқин бўлиб олдим. Товус эндигина 17 ёшга кирганди. Уни ҳам табиийки, Надва ёки Сафия сингари асир олишган, эркига,

ихтиёрига қарши ўлароқ, бозорга олиб чиқишган. Ҳали ёш, бокира бўлгани учун уни қул бозоридан Сафиянинг устига яна 500 доллар устама бериб, айирбошлаб олганмиш.

Товус ҳали ёш бўлса-да, унинг кўзларида шиддат ва нафрат ёниб турарди. У аввал мендан ҳам пича ётсираб турди. Аммо мен билан яқиндан танишиб олгач, ўзига анча яқин ола бошлади.

– Нега исломни қабул қила қолмайсизлар? – деб сўрадим бир куни ундан.

Бу саволим унга ёқмагани яққол кўриниб туради.

– Сен ўзинг-чи? – сўради у мендан рус тилида дона-дона қилиб. – Агар сени мажбур қилишса, қайсинисини – яҳудийликми, насронийликми ёки бизнинг динимизни қабул қиласан?

Унинг саволи мени қийин вазиятга солиб қўйди. Айни пайтда мен бу «мамлакат» юритаётган ички ва ташқи сиёсат қанчалик ноҳақлигини сезиб турсам-да, ҳар доим ўз эътиқодимда мустаҳкам туриб келардим. Мужоҳидларнинг ислом номидан қилаётган хунрезликларидан ҳар қанча жиркансам-да, ўз ақидамга, эътиқодимга нисбатан заррача шубҳага бормаганман. Аксинча, азалдан эзгулик, меҳр-оқибатни тарғиб этиб келган динимизни бутун инсониятнинг кўзига ёмон кўрсатаётгани учун жангариларни янада ёмон кўриб кетардим.

Аммо Товуснинг берган саволидан юзимга совуқ сув урилгандек бўлди. Йўқ, менимча, пешонамдан отишса ҳам ўз эътиқодимдан воз кечмасам керак.

– Ана кўрдингми, – гарчи ҳали унинг саволига жавоб бермаган бўлсам-да, у дилимдагиларни ўқиб турарди. – Сенинг ўз эътиқодинг қон-қонингга сингиб кетган. Ҳаётингни бошқа динда тасаввур этолмайсан. Биз ҳам шунақамиз. Ҳеч ким четдан келиб бизнинг динимизни қабул қилмайди. Бизникилар ҳам бошқа динга ўтиб кетишмайди. Чунки

язидий бўлиб туғиладилар ва шу ҳолда ўладилар. Биз учун учинчи йўл йўқ.

Шунда беихтиёр унинг бўйнига осилган оқ тусли занжирдаги медальонга кўзим тушди. Унда думларини ёйиб турган товус ва унинг ортидан балқиб чиқаётган қуёш тасвири акс этарди.

– Исминг товус бўлгани учун ҳам шунақа медальон тақиб олибсан-да, – дея гапни бошқа тарафга бурмоқчи бўлдим.

Товус бўйнидаги медальонини қўлига олди ва унга узоқ тикилиб қолди.

– Бу Малак Товуснинг тасвири, – деди юзига табассум югуриб. – Мени узоқроқ қариндошимиз Адий исмли йигитга унаштиришган. Туморни унаштириш маросимида йигитнинг ўзи бўйнимга тақиб кетганди.

Кейин Товус бўйнидаги медальонда акс этган суратни ҳам шарҳлаб берди. Малак Товус язидийликдаги етти фариштанинг энг катгаси экан. Улар ҳам худди биздек ягона тангрига сиғинишаркан. Уларнинг эътиқодида Қуёш – бутун борлиқни яратган Тангрининг порлоқ тимсоли экан. Ривоятларга кўра, бутун Ер юзини ана шу фаришталарга тақсимлаб берган, кейин Одам Атони яратиб, барча фаришталарни унга бўйсунушга чақирган эмиш. Малак Товус эса, Яратганга қараб «мен фақат сенга ибодат қиламан» деб жавоб берганмиш... Шунинг учун мужоҳидлар Малак Товусни шайтон деб ўйлашаркан ва язидийларни шайтонга сиғинишда айблашаркан.

Товус медальонни юзига босганча хўнграб юборди. Мен эса, беихтиёр язидийлар ҳақида Абу Жаъфардан, Фаррухдан эшитганларимни хотирладим. Кўз ўнгимда қўлида пичоқ ушлаб турган мужоҳидга меҳр билан жилмайиб турган кекса чол келди-ю, томоғимга нимадир тиқилди.

Ўзимни туголмай Товусни бағримга босдим. У тинимсиз йиғлар, мен ҳам унга қўшилиб кўз ёш тўкардим.

Шу тариқа бу хонадонда яшаш мен учун анча осонлашиб қолганди. Уч-тўрт кунда Товус билан опа-сингилдек бўлиб қолдик. Абу Жаъфар унга ҳали қўл теккизмаган экан. Қизиқ, наҳотки, инсофга келган бўлса. Йўқ, мушук қорни тўқлигида сичқонларни овлашни вақтинча тўхтатиб туриши мумкин, аммо унинг инсофга кириши қийин масала. Унда нимани кутаяпти?

Бу ҳақда Фаррухдан сўрамоқчи бўлдим-у, яна фикримдан қайтдим. Яна «эрини қизганаяпти» деб ўйламасин. Чунки ундан қанчалик нафратланишимни, уни жинимдан баттар ёмон кўришимни Фаррухга яққол сездиришни истардим. Ҳатто баъзида унга нисбатан «ер юткур», «балого йўлиққур», «оғзингдан қонинг келгур» синганри «ширин» сўзларни ишлатсам, у мени тергаган бўлади:

– Ҳай-ҳай, деворнинг ҳам қулоғи бор.

– Мен ҳам шу деворнинг қулоғига гапиряпман-ку! – дея гапни ҳазилга бураман.

Эҳ Фаррух, Фаррух! Тақдир нега бизни шу мудқиш маконда учраштирди экан-а? Наҳотки, ўз юртимизда бир-биримизнинг борлигимизни йиллар давомида билмай яшадик! Бу ерда эса... Мен бир жангарининг шаръий хотиниман, у эса, ўша жангарининг кўриқчиси... на у дилидагини менга оча олади, на мен унга кўнглимни ёра оламан...

Гоҳида унинг ўрнига битта бадқовоқ араб кўриқчи келади. Шундай пайтларда вақтнинг ўтиши бирам қийинлашади. Тезроқ улар ўрин алмаша қолишса, деб соат санайман. Унинг қадам товуши Фаррухникига ўхшамайди. Гурсиллаб девор ортидан ўтиб қайтиб турганида ичимда уни қарғаб ҳам кўяман. «Қачон даф бўларкинсан, гўрсўхта!»

Улар кеч соат олтиларда ўрин алмашишади. Фаррух ўзи туйнук олдига келиб, менга таниш оҳангда томоқ қирмагунча индамай ўтиравераман.

Шериги узоқлашиб кетганига аниқ ишонч ҳосил қилиб бўлгач, туйнукка энгашади.

– Ичкаридагилар омонми? – сўрайди кўрқа-писа.

Ахир ичкарида ҳам ким бор, ким йўқ, у бечора қаердан билсин. Мен ҳам:

– Ташқаридагилар сўраганидан бери, – деб ўзига хос тарзда жавоб қайтараман.

Шундан сўнг... бошланади. Баъзан Абу Жаъфар билан ёлғиз қолганимда гапиришга гап тополмайман. Лекин Фаррух билан суҳбат пайтида шунча гапни қаердан топамиз, ўзим ҳам билмайман.

Одатда унга кечки овқатни ўзим олиб чиқаман. У одатига кўра, кўча томондан деворга тақаштириб қурилган кичкина уйчада тунайди. Овқатни ҳам ўша ерда ейди. У билан юзма-юз қолганимизда негадир гапимни йўқотиб қўяман. У ҳам ўзини анча ноқулай сезади.

Уни Надва билан Товусдан ҳам хийла қизғанаман. Баъзида Фаррух мендан уларнинг ҳол-аҳволини сўраб қолса, ич-ичимдан гашим келади. Тавба, жорияларнинг яхши-ёмонлиги билан нима иши бор экан-а.

Гоҳида «ҳа, нега уларни суриштириб қолдингиз?» дегим келади-ю, яна ғурурим йўл қўймайди. Ичимда туйғулар қанчалик ғалаён қилмасин, сиртимга чиқармайман. Биз сиртдан қараганда яқин қариндошга, ака-сингилга ўхшаб кетамиз. Лекин ичимдаги фақат ичимда қолади. Гоҳида «у ҳам мени ўйлармикин, мени яхши кўрармикин, менда кўнгли бормикин», деб ўйлаб қоламан. Кейин дарров бу фикримдан қайтаман.

Уни ҳаётда кўрмасимдан илгари тушимда кўрганимни ҳам ўзига айтганим йўқ. Нима деб айтман ахир. У туш... жуда ёмон туш эди-ку! У тушларимда, хаёлларимда мени шунчалик телба қилиб қўйса, борди-ю ҳаётда... Тавба қилдим, минг марта тавба! Шайтоннинг борлигини, у инсонни йўлдан оздиришга ҳамиша ҳозир эканини ана шу лаҳзаларда англаб етаман.

Ана шундай кунларнинг бирида...

Ҳали олти бўлишига бир соатча вақт бор. Худди шу вақт оралиғида «Ислом овози» радиосидан русча янгиликлар берилади. Қолган пайтларда бошқа тиллардаги янгиликлар, суҳбатлар ва Қуръон тиловати эшиттирилади. Мени дунё билан боғлаб турган ягона восита фақат шу радио. Гарчи барча янгиликлар «давлат» сиёсатида талқинида ёритилса-да, бари бир нимадандир хабар топади-да одам!

Мана масалан, бугун мужоҳидлар яна бир бечорани қатл этишибди.

«Хабарингиз бор, уч ой илгари музаффар аскарларимиз Сурия ҳукумати қўл остида бўлган Пальмира шаҳрини қўлга киритишган эди. Бу шаҳарда бундан икки минг йиллар аввал қурилган маъжусийлар ибодатхоналари ва санамлари ер билан яксон қилинди. Бугун ҳижрий 1436 йил зулқаъда ойининг 3-кунида гайридинлардан қолган бутлар ва динимизга зид бўлган тарихий буюмларни яширган жиноятчи, умрини куфр ва гайридинлар тарихини ўрганишга бағишлаган муртад, Палмира музейининг директори 82 ёшли Холид ал-Асъад шариаат судининг ҳукми билан жамоат кўз ўнгида қатл этилди. Боши ва танаси ибрат учун Пальмира марказий майдонида қолдирилди...»

Ҳар доим шу каби янгиликларни эшитиб, иччимдан титраб кетаман. Бир пайтлар худди шу-

лар каби жангарилар Афғонистонда икки минг йиллик Будда ҳайкалини портлатишган экан. Энди эса худди шунга ўхшаш тарихий шаҳарнинг кулини кўкка совуришибди. Қатл этилган олимга ичим туздек ачишди. Бечорани «тарихий буюмларни топиб бер» деб қанча қийнашгандир. У эса шу бебаҳо ёдгорликларни асраб қолиш, ўз ватанининг тарихини, осори атиқаларини келгуси авлодларга беэён етказиш учун жонини фидо қилибди. Ана шу қаҳрамонлик билан ўз номини тарихга муҳрлабди. Манави қонхўр мутаассибларнинг ўнтаси ўша мард, жасур олимнинг бир томчи қонига арзирмикин.

Хаёлим ўша шаҳид олимга кетиб, вақт ўтганини ҳам сезмай қолибман. Дарров ўз хонамга югурдим. Туйнукка эгилиб, секин йўталиб қўйдим.

Мана, унинг қадам товушлари эшитилди. Худди юрагимнинг тепишига ҳамоҳанг. Ҳатто йўтали ҳам юрагимнинг энг инжа торларини чертиб ўтади-я!

– Ташқаридагилар яхши юришибдимизми? – дедим девор ортида унинг борлигига шубҳам қилмаган ҳолда.

– Маҳзуна, мен... шошиб турибман, – деди паст, хавотирли оҳангда. – Манави хатни мен кетгач, тахминан ярим соатлардан кейин ўқиб чиқарсиз. Кейин уни йўқ қилиб ташланг. Ҳеч кимнинг қўлига тушмасин. Хайр, Аллоҳга омонат!

Унга жавоб қайтаришга улгурмадим. Нима бўляпти ўзи? Уни ҳеч қачон бундай хавотирли ҳолатда учратмагандим. Нимадир дейишга чоғланганимда, девор тешигидан ўта ингичка қилиб ўралган оппоқ қоғоз найчанинг бир учи чиқиб турганини кўрдим. Уни суғуриб олиб, текислашга чоғландим. Лекин Фаррухнинг «ярим соат ўтгач...» деганини эслаб, ниятимдан қайтдим. Одатда бундай пайтда, айниқса, қизлар ҳаддан ташқари

сабрсизлик қилишади. Лекин мен турган замон ва маконда оддийгина эҳтиётсизлик ҳам хунук оқи-батларга олиб келиши кундек равшан.

– Шу ердამисиз? – шивирладим туйнук тараф-га эгиларканман, эҳтиёткорлик билан. Жимлик. У кетиб бўлганди.

Қаламдан ҳам ингичка қилиб ўралган қоғоз най-чага қизиқиш билан термилиб қолдим. Нега ярим соатдан кейин? Ҳозир ўқидим нима-ю, ярим со-атдан кейин ўқисам нима ўзгаради? Фаррух нега бунча хавотирли оҳангда гапирди? Ишқилиб тин-члик бўлсин-да! Нималар деяпман ўзи? Бу ерда тинчлик ҳақида гапиришнинг ўзи мантиқсизлик эмасми! Майли, қизиқиш ва хавотир ич-этимни ҳар қанча кемирмасин, Фаррухнинг, ҳа айтишим мумкинки, севгилимнинг биргина сўзи учун ҳам ярим соат кутганим бўлсин.

Деворда, ойнаси ортида зарҳал арабий ҳарфлар билан «Аллоҳу акбар» калимаси битилган соатга термилганча, сонияларни санаяпман. Оббо, мунча имилламаса бу соатнинг миллари! Ишқилиб бузуқ эмасмикин. Ие, аср вақти кирибди-ку. Шартга ту-риб, таҳоратхонага югурдим.

Одатда жойнамоз устида фикрни фақат ибодат-га йўналтириш керак, дейишади. Тавба қилдим, қанийди бу тарқоқ фикрларни жамлай олсам. Ҳат-то сураларни ҳам хато ўқиб юбордим шекилли.

Ибодатни тугатиб бўлганимда атиги белгилан-ган вақтдан 15 дақиқа ўтганди. Хуллас, қолган чорак соатнинг ўтиши мен учун чорак асрдек ту-юлди-ёв! Йигирма тўққизинчи дақиқанинг сўнгги сониялари битмасдан шошилганча ҳалиги найча-ни очдим.

Зум ўтмай кўз ўнгимда мунчоқдек бир текисда терилган, майда, бежирим ҳарфлар намоён бўлди:

«Маҳзуна!

Бу хатни ёзяпман-у, «тўғри қилияпманмикин» деган ўй менга тинчлик бермаяпти. Лекин бу гапларни ҳозир ёзиб қолдирмасам, ичимда қолиб кетади.

Менинг бу ерга қандай келиб қолганим ҳақида тўлиқ хабардорсиз. То тақдир мени сизга рўнара қилгунича бу ерга келиб тўғри қилдимми, нотўғери, бир қарорга келолмай тараддуд ичида юргандим. Аммо энди бу саволимга жавоб тайин! Бу манзилларга келиб қолганим учун Яратганга шукроналар қиламан. Чунки...

Маҳзуна! Сизнинг қалбингизда нима бор, билмадим. Аммо менинг қалбим бир малакнинг ишқи билан беаёв ёнмоқда. Ётсам ҳам, турсам ҳам унинг қиёфаси кўз ўнгимдан кетмайди, унинг ширин каломлари қулогим остида қайта-қайта жаранглайверади. Бу дунёда унга етолмаслигимни аниқ билганим ҳолда, тизгинсиз хаёлларга эрк беравераман.

Балки бу ишим кечирилмас гуноҳдир. Яратганинг қаҳру газабини қўзгатарман. Аммо инсон ҳамиша ўз ҳислари устидан голиб чиқавермайди-ку. Ҳатто баъзи пайгамбарлар ҳам билиб-билмай гуноҳга қўл урганлар-ку! Биз киммиз, хом сут эмган бандалармиз, холос.

Пайгамбаримиз (с.а.в)нинг бир ҳадисларини ўқигандим: «Агар кимнидир яхши кўриб қолсангиз, бу ҳақда унинг ўзига ҳам билдириб қўйинг!» Бу ҳадиси шариф менинг ҳозирги ҳолатимга тўғри тушади-ми-йўқми, билмадим. Лекин мен бу ҳақда Унинг ўзига айтмасликнинг чорасини тополмаяпман.

Бу – сизсиз, Маҳзуна! Мен Сизни севаман!

Ҳа, балки бу сўзлар Сизнинг қаҳрингизни қўзгатар, балки газабингиз тошиб, бу ҳақда завжангиз Абу Жаъфарга хабар етказарсиз ёки жимгина

йиртиб, бир четга улоқтирарсиз... Менимча, шу охиргиси яхшироқ. Мен учунмас, сизнинг тинчлигингиз учун!

Тўғри, сиз билан қарийб уч ойдан бери яширинчамми, ошкорами гаплашиб турибмиз. Шу муддат ичида сиз мени умидвор қиладиган бирор оғиз гапирмаган бўлсангиз-да, лаҳза сайин сизга боғланиб боравердим. Биласизми, сизни илк бор Хуришида опанинг уйида никоҳ ўқитиб қайтаётганимизда эмас, ундан анча олдин... ҳа олдин кўргандим. Тушимда! Ҳа, ишонаверинг! Сизни учратмасимдан бир ҳафтача бурун тонг маҳали тушимга киргандингиз... Бир неча кун шу туш таъсирида карахт бўлиб юрдим.

Сизни ўшанда машинада кўрдим-у, донг қотиб қолдим. Бу қанақаси! Инсон қачондир кўриши мумкин бўлган нотаниш кишини анча аввал тушида кўриши... бу жумбоқни ҳалигача ечолмайман...

Кейин... ўша Ватан ҳақидаги маҳзун қўшиқ бизни янада яқинлаштирди. Рост, бу қўшиқни телефоним хотирасидан топиб олишса, қаттиқ жазолашлари муқаррар эди. Мен уни сиз билан гаплашишимдан бир неча соат илгари Амир қароргоҳида, вай-фай ўрнатилган ҳудудда яширинча юклар олган, бирор хилватроқ ерда эшитиб бўлиб, кейин ўчириб ташламоқчи эдим. Шундан сўнг мени ортга, Абу Жаъфарнинг қароргоҳини қўриқлашга юборишди. Айтиш керакки, бу қароргоҳ шаҳарнинг энг чекка ва нисбатан тинч, сокин ҳудудларидан бири.

...Ўша дамда кўчада биров кўринмасди. Аммо деворда тирқши борлигини, у орқали сиз билан сўзлаша олишимни тасаввуримга ҳам сиздиролмасдим.

Ўшанда мендан «бу қўшиқни эшитишга ҳаққим бор деб ўйлайсизми?» деб сўрагандингиз. Ҳаққим

йўқ эди. Лекин ҳар гал Ватан сўзини эшитсам титраб кетардим. Нима десангиз денг, мен ўз Ватанимни бари бир яхши кўраман! Лекин, Яратганнинг ихтиёрига ҳам қариши боролмайман...

Ўшанда ҳам икки ўт орасида эдим. Ҳозир ҳам...

Нега бу ҳақда энди оғиз очаётганимдан ажабланяпсизми? Чунки сиз билан энди ҳеч қачон кўришолмаймиз. Гаплаша олмаймиз. Саноқли соатлардан сўнг мен жисман йўқликка айланаман. Мени Ливанга, пойтахт Байрутга юборишяпти. У ердаги марказий черковга кириб, насронийларнинг яшанба ибодати чоғида ўз-ўзимни портлатишим керак экан. Билмадим, шу билан Яратганнинг розилигини топармикинман?

Йўқ, мен ўлимдан қўрқаётганим йўқ. Ҳаммамиз эртами-кечми бу дунёни тарк этамиз. Аммо мен ўз ҳаётимни жуда арзонга баҳоламадимми, деб қўрқяпман. Ўзим билан бирга бир нечта насроний диндорларни ҳам нариги дунёга олиб кетаман. Хўш, улар чиндан ҳам шу жазога лойиқмикан? Лоақал мен билан бирга улар ҳам жаннатга тушишармикин?

Бутун вужудимни шубҳа-гумонлар эгаллаб олган. Лекин ортга йўл йўқ. Мен бу «давлат» ҳудудидан чиқиб кетиб, фикримдан қайтиб қолишимдан қўрқишигани учун Абу Жаъфар «онангни ҳам ўйла» деб писанда қилди. Биз тарафларда унинг одамлари йўқлигига ким кафолат беради? Аслида бу томонларга онамнинг орзуларини амалга ошириш мақсадида келиб қолгандим. Энди онамнинг ҳаётини хавф остига қўёлмайман.

Маҳзуна!

Мен бу ҳаётни тарк этаётганим учун эмас, Сиздан жудо бўлаётганим учунгина таассуфдаман. Белимдаги шаҳидлик камарини ҳаракатга келтирган пайтимда ҳам кўз ўнгимда турсангиз

керак. Парчаланиб кетсам кераг-а? Ўлим мени қийнамасдан, тезгина ўз бағрига олармикин?

Мен бошқа бир инсоннинг никоҳидаги аёлни севиб гуноҳ содир этганимни биламан. Балки бу ҳаракатим билан ана шу гуноҳимни юварман? Лекин яна бир қўрқув бор: балки ўз-ўзимни ўлдириб, қаттиқ хатога қўл урарман? Ўзи шу тахлит шаҳид бўлиш Яратганнинг ҳукми илоҳийсига тўғри келармикин? Билмадим, билолмадим...

Хуллас, нима бўлса бўлди. Менинг тақдирим ҳал этилган. Сиз ўзингизни эҳтиёт қилинг. Эҳтимолки, мени бу ажал комига юборишмаганида, қалбимдаги муҳаббат ҳам абадий сир бўлиб қолармиди...

Ношукурлик гуноҳ дейдилар. Лекин бари бир гоҳида ўз қисматимдан нолиб қўяман. Нега тақдир биз иккимизни ўз Ватанимизда, юзлаб йигит-қизлар қатори қайсидир университетда, аудиторияда, бирор ўқув семинарида, лоақал ўз юртимизнинг бозор-ўчарида учраштиради!

Балки хомхаёлларга берилаётгандирман? Балки мен билан самимий мулоқотингизни, беғуборлигингизни сушистеъмол қилиб, ўзимча ширин хаёлларга берилаётгандирман? Агар шундай бўлса, бу гапларимни ўқимадим, деб тасаввур қиларсиз...

Маҳзуна, биламан, Сиз мендан кўра узоқроқ яшайсиз! Марҳумларга тириклардан етадигани фақат дуо дейишади. Илтимос, мени ҳам гоҳ-гоҳида бир калима Қуръон билан эслаб, Аллоҳнинг раҳматини тилаб турунг. Тақдир йўл очиб, Ватанга бориб қолсангиз, унинг тупрогини менинг номимдан ҳам тавоф қилинг, кўзларингизга суртинг.

Билмадим, эҳтимол, юртимда менинг номим аллақачон хоинлар ва сотқинлар рўйхатига тушгандир? Лекин бари бир мени хоин деб аташларини истамасдим. Зотан, мен ўз ватанимга қарши

хатто битта ўқ отилишини ҳам хоҳламаганман. Ўқиб, ўрганиб, унинг равнақига ҳисса қўшадиган инсон бўлишни орзу қилгандим. Аммо тақдир мени бошқа манзилга йўллаган экан.

Маҳзуна!

Сиздан илтимос, бу мактубни ўқиганингиз ҳаммоно ёқиб ташланг. Абу Жаъфарнинг қўлига тушиб, бошингиз балоларга қолмасин.

Агар гапларим Сизга оғир ботган бўлса, гуноҳимдан ўтинг! Менга бўлган муносабатингиз қанақалигидан қатъи назар, сизни севишимни яна бир бор таъкидлаб, Сизни Яратганнинг паҳоҳига топшираман.

Алвидо Маҳзуна!..»

Ҳа ҳозир ҳам бу мактубдаги ҳар бир мисра, ҳар бир сўз ва ҳарф кўз ўнгимда жимирлаб турибди. Чунки ўшандан бери бу мактубни ўнлаб, юзлаб мартаба ўқиб чиқдим. Ҳозир ҳам кўзимни юмиб бу хатни ёддан ўқиб беришим мумкин...

Орадан ойлар ўтиб, бу хатни илк бор ўқиб чиққан дамларимни кўз олдимга келтирарканман, ўша ондаги ҳолатимни сўз билан ифодалаб беролмайман. Ҳам ҳаяжон, ҳам қувонч, ҳам қайғу, ҳам даҳшат, ҳам изтироб... Барча-барчаси бир оннинг ичида муштдеккина юрагимни ўз измига олган, хатни ўқирканман, дам-бадам кўз ёшларим киприklarимга парда боғлаб, ҳарфлар чаплашиб кетар, ҳар бир жумланинг моҳияти онгимни ёриб кирганида вужудим ток ургандек сесканар, лабларим пирпирар, чамаси бутун дунё ва ундаги бор нарсаларни буткул эсимдан чиқаргандим.

Демак, мен қанчалик севсам, у ҳам мендан кам севмаган экан. Мен кўрган эҳтиросли тушлар унинг ҳам оромини ўғирлаган экан. Энг даҳшатлиси, мен унинг қалбидаги сирлардан огоҳ бўлган ушбу лаҳзаларда унинг ўзи...

Ихтиёримни кўлдан берганча, бошимга чодрамни ташлашни ҳам унутиб, кўчага отилдим. Дарвозанинг илгагини тушириб, ташқарига чиқишим билан араб қўриқчининг бадқовоқ башарасига тўқнаш келдим.

– Тўхтанг, қаёққа, синглим?

«Катта холангникига, башаранг қурсин, тўнка!»

Бу гапни нафақат ичимда, ташимда айтганимда ҳам ҳеч балони тушунмасди, албатта. Ҳарқалай, у мени бир қадам ҳам кўчага чиқармаслигини билардим. Қолаверса, бошяланг, оёқяланг ортидан югурганим билан нима ҳам қила олардим. Фаррух шундай йўл тутишимни олдиндан билгани учун хатни ярим соат кейин ўқиб чиқишимни сўраган экан.

Агар ўша заҳоти ўқиб чиққанимда ортидан югуриб чиқиб бўйнига осилиб дод солишим ҳеч гап эмасди. Ана унда... билмадим кейин нима бўларди... Ҳозир ҳам эсимни йиғмасам, сирим очилиб қолиши ҳеч гап эмас.

Қўриқчининг ҳайратдан бақрайиб қолган афтига бир зум телбавор қараб қолдим-да, индамай хонамга югурдим. Ўзимни ётоққа отганча ҳўнграб юбордим.

– Фаррух! Нима қилиб қўйдингиз, жоним! Нега шу ҳақда олдинроқ айтмадингиз? Майли, мени тошбўрон қилсалар ҳам, баданимни тилка-пора этишса ҳам, сиз билан бу худо қарғаган макондан қочиб кетмасмидим? Наҳотки, шу фитналарга осонгина учиб, ўз жонингизни увол қиляпсиз? Наҳотки, ўз жонига қасд қилган инсон Яратганинг раҳматидан бебаҳра қолишини билмадингиз? Наҳотки, шу йўл билан Унинг розилигига эришаман деб ўйладингиз? Битта сиз ўзингизни портлатишингиз билан дунё ўзгариб қолмаслигини наҳотки, ўйламадингиз? Ахир сиз ўзингиз би-

лан яна қанчадан-қанча бегуноҳ инсонлар ҳаётига зомин бўласиз-ку!

Бу гапларни овоз чиқариб айтдимми, хаёлимда-ми, ҳозир ҳам аниқ билмайман. Аммо қўққисдан юз берган бу ҳодиса хиёл изга туша бошлаган ҳаётимни остин-устун қилиб юборганди.

Балки ҳали у Раққадан чиқиб кетмагандир. Аммо уни энди бу йўлдан ҳеч ким, ҳеч нарса қайтариб қололмаслиги аниқ. Лоақал телефон рақамини билганимда эди, ҳозироқ телефон қилиб, уни аҳдидан қайтаришни ўтиниб сўраган, ҳеч бўлмаганда унинг муҳаббати жавобсиз эмаслигини билдириб қўйган бўларди. Бечора! Шу биргина дил изҳорини ёзишга шунча истиҳола қилибди. Агар менинг қалбимдаги туғёнлардан, юрагимни беаёв ўртаётган ишқ алангасидан хабар топганида эди...

Ўтаётган ҳар бир дақиқа ҳар иккимиз учун машъум дамларни яқинлаштирмоқда эди. Байрутга қачон етиб бораркин? «Якшанба ибодати чоғида» дедими? Бугун шанба! Демак, эртага! Қанийди қушга айланиб қолсаму, унинг ортидан парвоз қилсам! У ўзини портлатаётганда мен ҳам унинг бағрига ўзимни урсам-да, бу шафқатсиз дунёни у билан бирга тарк этсам...

Ўша оқшом Абу Жаъфар ҳам келмади. Балки у ҳам ўзини қурбон қилгани кетгандир? Ёки Фаррухдан олдинроқ «шаҳидлик» саодатига эришмоқчи бўлиб, Байрутга ўзи отландимикин? Қанийди шундоқ бўлса? Йўқ, Абу Жаъфар осонликча жон таслим қиладиганлардан эмас. Хуршида опа айтганидек, унга ўхшаганлар шу дунёда ўзлари учун жаннатдагидек шароитларни яратиб олишган. Пул, айш-ишрат, ўн олтига тўлмаган бокира қизлар, қувғиндилар ва «душманлар»дан «ғанимат» қилинган беҳисоб бойликлар... Қайси аҳмоқ буларнинг барини ордона қолдирарди! Ёки улар нариги

дунёда аламли азоб билан тўқнаш келишларини ўйлаб, шу дунёнинг ўзида маишат ичида яшашни ўйлашар. Унда нега эндигина тузоқларига илинган ғўр, тажрибасиз йигит-қизларни мудҳиш ажал комига улоқтириб, ўзлари ялло қилиб юраверишади?

Тонггача мижжа қоқмадим. Кўзимни юмдим дегунча Фаррухнинг самимий чехрасини, хиёл андиша билан чимирилган қошлари, қимтилган лаблари, қизларникидек қалин киприklarини (ҳатто менда ҳам йўқ бунақаси) кўргандек бўламан.

Эҳ, Фаррух, Фаррух! Тентак! Нодон! Шунчалик осон чув тушдингми, ярамас! «Онангни ҳаёти менинг кўлимда» деган гапларга чиппа-чин ишондингми? Ахир онанг Сурия ё Ироқда эмас, метин сарҳадлар билан ўралган, тинч-осойишта бир мамлакатда яшашини, у ерда бекорга бировнинг бурнини қонатиш ҳам жавобгарликка сабаб бўлишини ўйламадингми?

Гоҳида Фаррух кўзимга шу даражада уқувсиз, беақд, жоҳил бўлиб кўринар, ҳатто ундан нафратланиб кетардим. Ҳа, ўзимга ўзим тушунмай қолгандим. Бир уни эслаб юрагим жаздек куйса, гоҳида ўзим тушунмаган ҳолатда дунёни ларзага солиб қаҳ-қаҳ отгим келарди. Ҳа, телба бўлаёзгандим.

Бахтга қарши Абу Жаъфар эртаси куни пайдо бўлиб қолди. Назаримда унинг кайфи чоғ, ҳатто кўзимга хийла ширакайфдек кўринди. Тўғри, бу «давлат»да ичкилик учун ҳамманинг олдида дарралаб уришади. Аммо Абу Жаъфар бу «давлат»нинг кўзга кўринган амалдорларидан бири. Унга чекланмаган ҳуқуқ берилган. Ахир юзлаб бегуноҳларнинг бошини кесиб, норасидаларни ваҳшиёна зўрлаш олдида бир коса май сипқариш гуноҳ бўптими?

Мендаги ўзгаришни у ҳам бир кўришда пайқади:

– Ҳа нега қовоғингдан қор ёғяпти? – деди юмшоқ креслога миқти гавдасини ташларкан. – Мен еб сен қуруқ қолдингми? Кел, оёғимни уқала!

Шу пайтгача унинг башарасига тузукроқ қарамаган эканман. Одам дегани ҳам шунчалик кўримсиз, бесўнақай бўларкан-да. Бир йилча илгари кимдир менга шу барзангининг суратини кўрсатиб, «бу сенинг бўлажак эринг» деса ё ҳушимни йўқотар, ё ўша одамнинг сочини битталаб юлардим. Энди эса, мен унинг хокисор, мутеъ завжасиман. Ҳар қандай истагини сўзсиз бажаришга маҳкумман.

Унинг йўғон, жундор оёқларини уқалайман-у, беихтиёр шўрлик отам кўз олдимга келяпти. Отам кўчадан ҳориб чарчаб келса-да, бирон марта «қизим, оёғимни уқалаб қўй» деганини эслолмайман. Энди эса...

– Нега афтингни буриштирасан? – ўшқирди Абу Жаъфар. – Ношукур банда! Ҳозир бу мамлакатда кўчадан бир бурда нон топиб келишнинг ўзи азоб бўлиб турган бир пайтда еганинг олдингда, емаганинг ортингда! Ҳаётинг хавф остида эмас. Тиш-тирноғигача қуролаган аскарларим тинчингни қўриқлашади. Ҳар куни Раққага Америкадан, Канададан, Австралиядан мендек мужоҳидлар учун ўз танини бахш этишни истаган гулдек қизлар келяпти. Сен эса, кимсан Абу Жаъфар Узбаккийнинг шаръий завжасисан. Буларнинг барчаси учун оёғимни уқалаш эмас, ўпишинг керак! Тушундингми?

Унинг жарангдор овозидан уй деворлари ҳам зириллаб кетгандек бўлди.

– Ҳар куни сенга ўхшаган қанча-қанча қизлар ёш жонини муқаддас «мамлакатимиз»нинг кенгайиши, динимиз голиб бўлиши учун фидо қил-

япти, шаҳид бўляпти. Сенга ўхшаб еб, ичиб юма-
лаб ётгани йўқ.

«Миннатли нонинг бошингда қолсин! Кошки
бундан кўра заҳар ютсам эди».

– Омадинг бор экан! – деди Абу Жаъфар кери-
шиб. – Айт, бундан ортиқ нима керак сенга? Ҳатто
қўлингни совуқ сувга ҳам урмайсан. Жориялар
хизматингда шай турибди.

«Кошки уларни менга хизмат қилиши учун со-
тиб олган бўлсан! Улар сенинг жирканч нафсинг-
ни қондириш учун бу уйга келтирилмаганми?»

– Сен бўлсанг, ҳатто тўшакдаги вазифангни ҳам
қойиллатиб бажармайсан! – шикоятда давом этди
Абу Жаъфар. – Ҳа, айтганча, бугун анави язидий
қизни бир қўлдан ўтказмоқчиман, нима дейсан?

Мен индамай елка қисдим. Менга деса ўлиб
кетмайдими. Лекин бечора Товусга ачинаман!
Шўрликнинг бошига нима кунларни соларкин-а?!
У билан кечган илк азобли оқшомни эслаб, эгим
жунжикиб кетди.

Абу Жаъфар негадир мени четга суриб, шахд
билан ўрнидан турди. Чамаси, ҳозир тилидан уч-
ган сўзлар унинг шаҳвоний ҳисларини уйғотиб,
кўнглидан кечган истак қатъий қарор тусини ол-
ганди.

Аввал деворда осилган ойнага қараб, соч-соқо-
лини эпақага келтира бошлади. Зум ўтмай хонани
мушк-анбарнинг ширин, аммо бўғиқ ҳиди тутиб
кетди. Тавба, нимасини кўзгуга соларкин? Ўзи
маймундан фарқ қилмаса... Ўзича ўша язидий
қизга чиройли кўринмоқчими? Юсуфнинг ҳусни
бўлганда ҳам, Товус унга меҳр кўзи билан қарама-
ган бўларди. У шўрлик менга ўхшаб юрагини ал-
лақачон бошқа бировга топшириб қўйган.

Мен индамай, ётоғимга кирдим-у, ўзимни кара-
вотга ташладим...

Бугун якшанба! Фаррух алақачон Байрутда теракт содир этиб, ўзини ўзи қурбон қилгандир? Ўзи ўйлагандек танаси бўлақларга бўлиниб, ҳар ёққа сочилиб кетдимикин? Биргина қўл-оёғи чандиб боғланган язидий чолни ўлдиришга кўзи қиймаган, юзлаб насронийлар ибодат қилаётган черковни қандай портлатди экан?..

Орадан қанча фурсат ўтганини билмайман. Бир пайт эшик шаҳд билан очилди. Мен ҳам илкис ўрнимдан турдим. Бўсаға Абу Жаъфар қўлида... Фаррухнинг мактубини тутиб турарди.

– *Агар гапларим Сизга оғир ботган бўлса, гуноҳимдан ўтинг! Сизнинг менга бўлган муносабатингиз қанақалигидан қатъи назар, сизни севишимни яна бир бор таъкидлаб, Сизнинг Яратганининг паноҳига топшираман.*

Ҳа, у Фаррухнинг ўлим олдидан менга битган номасини ҳижжалаб, қўпол ва хунук овозда ўқиётган эди. Мен эса қандай хатога йўл қўйганимни англаб титраб кетдим.

Фаррух бу хатни ўқишим билан йиртиб ташлашни айтганди-я! Мен ахлоқ... Келиб-келиб жой қуригандек бу хатни ойнанинг орқасига бекитиб қўйибман. Агар хатнинг бир учи чиқиб турган бўлса, боя кўриб қолган-у...

– Нима бу? – сўради паст, аммо таҳдидли овозда. – Ҳали менинг кўриқчим билан дон олишиб юрганмидинг, фоҳиша!

– Мен фоҳишамасман! – юзимга шапалоқдек урилган ҳақорат зарбига чидаб туролмадим. – У менга қўлини ҳам теккизгани йўқ.

Ҳозир бошланади! Худди «сир»им фош бўлган кундагидек, мени аёвсиз калтаклайди. Бу гал унинг чангалидан омон чиқмаслигим аниқ.

Лекин унинг баджаҳд башарасига қараб, нияти бошқачароқ эканини тушундим.

– Бари бир, у билан яширинча гаплашиб, хиринглашиб юргансан, – шундай дея у қўлидаги хатни бурнимнинг тагига келтириб силкитди. – Кейин у сени севиб қолган, тўғрими? Балки сен ҳам...

«Ҳа мен ҳам уни севардим, лекин минг афсуски, буни ўзига айтмабман. Агар у тирилиб келганида ҳозироқ ўзимни унинг оёғига ташлаб, севги изҳор этардим...»

Бу менинг дилимдан ўтган жавоб, холос, тилимда эса, бошқа гаплар айланди.

– Нима десангиз денг, – дедим негадир оёқ-қўлим қалтираб. – Мен ҳеч бир гуноҳга қўл урмадим. Хатда ҳаммаси ёзилган-ку!

– Бари бир кўзингни сузгандирсан, у ҳам шунақа беибо нарсаларни сенга ёзибди. Бу итваччанинг хатини аввалроқ топиб олганимда, ўзим нимталаб ташлардим. Ҳа, майли, ҳали бу масалада сен билан алоҳида гаплашамиз. Керак бўлса, ҳаммасини қозининг олдида ҳал қиламиз. Менинг никоҳимдаги аёл бошқа биров билан севишиб юрармиш-да, мен индамай кетаверармишманми? Ҳали шошма, манжалақи! Бу қилмишинг учун тошбўрон қилдирмасамми?

Мана, гап қаёқда! У мени ўз қўли билан эмас, «давлат»ининг қонун-қоидалари асосида, ҳамманинг кўз ўнгида суюқоёқ хотин сифатида шармандаларча қатл эттирмоқчи! Шунинг учун ҳам менга қўл кўтармаётган экан-да?

– Ҳақингиз йўқ, – дедим бўғилиб. – Нима билан исботлайсиз!

– Исбот? – Абу Жаъфарнинг оғзидан сачраган тупук юзимга урилиб, ижирганиб кетдим. – Мана исбот! Агар бу етарли бўлмаса бир оғиз қасам кифоя!

У ётоқ эшигини қарсиллатиб ёпди-да, гурс-гурс қадам босганича ташқарига отилди.

Тамом! Энди ўлишим аниқ. У менинг бегуноҳлигимга қараб ўтирмайди. Қолаверса, унинг қўлидан ҳар қандай пасткашлик келади.

Бейхтиёр бу «мамлакатга келган кунимнинг эртасига қўрганим – «ибрат дарси» кўз ўнгимда жонланди. Ўз эрига хиёнатда айбланиб, ўлимга ҳукм қилинган ёшгина жувоннинг қатл манзарасини кўриб ҳушимдан айрилгандим. Ким билсин, балки ўшанда ҳомиладорлик ҳам таъсир қилгандир. Энди эса, ўзим маҳкум этиламан. Ахир бу ерда аёлнинг ҳақ-ҳуқуқларини ким ҳам ҳимоя қилар, унинг оҳу зорини қайси мард эшитиб ўтиради дейсиз?

Тавба! Нега бунча қалтирамасам? Жон шунчалик ширин нарса эканми? Ўлимим аниқ экан, нега унинг юзига тик қараб «ҳа, мен уни севардим, сен унинг тирноғига ҳам арзимайсан» демаяпман? Бу ерда яшаб нима қиламан ўзи? Фақат Фаррухнинг борлиги мени яшашга ундарди, холос. Энди ўлимдан титрашга не ҳожат? Ахир мен тез орада унинг ёнида бўламан! Балки бу дунёда унинг муҳаббатини қалбимда пинҳон тутганим учун Аллоҳим нариги дунёга бизни қовуштирар.

Инсон ўлими яқинлигини сезгач, ҳаёт қадрини янада чуқурроқ англаб экан. Наҳотки, шу қабоҳат ва жаҳолат диёрида итдек хор бўлиб ўлсам? Абу Жаъфарнинг гаплари шунчаки пўписа эмас. Шу пайтгача қанча-қанча одамларнинг ёстигини қуритган чоғда юраги жиз этмаган одам менга раҳм қилармиди? Мени тошбўрон қилган куннинг ўзида юз-икки юз долларга бирорта жорияни сотиб олади ёки ўз ихтиёри билан ўзини қафасга урган тентак «қушча»лардан бирортасига уйланади.

Наҳотки, ўлимим олдидан ойижонимни, ўз юртимни кўра олмасам? Аслида бу саволни ўз-ўзимга беришим ҳам ўринсиз. Бу савдоларни ўз бошимга орттирган ўзимман-ку. Ўзим пиширган ошни ай-

ланиб ҳам, ўргилиб ҳам ичаман-да энди. Фақат алам қиладигани битта ифвогар, ғаламис, номард эрнинг ёлғон қасами билан мени бир бузуқ, зинокор аёл сифатида ўлдиришади.

Тавба бу қандайин номардлик, ҳақсизлик бўлди. Ўнлаб норасидаларни булғаган, не-не муслималарни номусига теккан, беғуноҳ инсонлар қонига зомин бўлган бир кимса жабрдийда бўлса-ю, Аллоҳдан қўрқиб нокас эрнинг жабру жафосига сабр қилган, ҳатто ўз муҳаббатини ҳам айтишга журъат этмаган аёл фоҳиша ҳукмида ўлдирилса...

Йўқ! Аллоҳ меҳрибон ва раҳмли зот! У мазлумлар оҳини албатта эшитади. Хоссатан, мендек бир осий, аммо муштипар бандасининг жувонмарг бўлишига йўл қўймас. Бу дунёда бўлмаса, у дунёда мени ёрлақар! Ахир менинг поклигим Унинг ўзига маълум-ку!

Қолаверса, мен бу машғум маконни ташлаб, Фаррухнинг ортидан йўл оламан. Майли, бу ақидапарастлар мен ҳақимда ўзлари истаганча ҳукм чиқарсинлар, тошбўрон қилсинлар, баданимни тилка-пора қилсинлар! Ғинг демайман! Бошимни тик тутиб жон бераман.

Ахир бу дунёда фақат мана шу бир тўда адашган бандалардангина иборат эмас. Менинг хоинона қатлим ҳали дунёни ларзага солади! Балки мен ҳақимда асарлар битилар, фильмлар суратга олинар! Ўша фильмларни онажоним ҳам кўрар, тентак, ақлсиз, аммо ноҳақликка тик боқиб жон берган қизининг ўлиmidан аччиқ кўз ёш тўкар... Фақат мени ўз юртимда бир ватанфуруш, сотқин, террорчи сифатида билишмаса бўлди...

Алламаҳалгача ўзимни баландпарвоз хаёллар билан овутиб ётдим. Ахир сени нима кутаётганидан қатъи назар, вақт ўтаверади. Умримнинг

сўнгги лаҳзаларини бадбин хаёллар билан эмас, хотиржам, осуда кечиришга ҳақим бор-ку!

Дафъатан ташқари эшикнинг ланг очилгани хаёлимни бўлди. Уйнинг куйгур Абу Жаъфар қайтиб келди чоғи! Шўрлик Товуснинг бошига нима кунларни солдийкин? Бояги хат бўйича ҳали менга қўлини ҳам теккизмади. Ё энди келиб аламини олармикин. Бари бир эртага тошларнинг тагида қолиб жон беради, деб мени тинч қўйса керак, яна ким билсин! Ўладиган ҳўкиз болтадан тоймас, дердилар бувим. Майли келаверсин, Фаррухни севганимни, унинг учун ўлаётганимдан бахтиёр эканимни айтаман. Ғазабдан, ҳасаддан куйиб ўлсин!

– Маҳзуна!

Сапчиб турдим! Ахир бу... Товуснинг овози-ку!

Ётоқдан нариги хонага чиқдим. Бўсағада кийимлари қонга беланган Товус чўк тушганча даҳшатдан олайган кўзларини менга тикиб турарди:

Унинг олдига югурдим. «Нима қилди сенга, қани ўзи?» сўрадим ундан русчалаб.

– У... йўқ... – деди заиф товушда кўзини бир нуқтага тикиб Товус. – У... мени бадном қилишига йўл қўймадим. Ёстиғимнинг тагига яшириб қўйган пичоқни олдим-да, нақ юрагига санчдим.

Даҳшатдан тош бўлиб қолгандим. Бу қизнинг эси оғиб қолмадимикин?

– Товус, нималар деяпсан?

– У менинг отамни, акаларимни ўлдирганди...

Мен ундан ўч олдим.

– Нима қилиб қўйдинг? – беихтиёр мен ҳам унинг қаршисида чўккаладим. – Сени эртага минг бир қийноққа солиб ўлдиришларини биласанми?

– Улгуришолмайди, – Товуснинг лаблари аранг гапга қовушар, назаримда унинг кўзларидаги нур сўниб борарди. – Мен ҳозир... ўламан.

Шунда эътибор қилдим: тунги кўйлагининг кенг енгларида чикиб турган билакларидан силқиған қон этақларини ҳам жиққа ивитған, қалин паргилламар қатига ҳам қон сингиб борарди. «Томирини қирқибди» – бу фикр миямга чақмоқдек урилди.

– Аҳмоқ, бу нима қилганинг, – шартта қозикда илинған рўмоллардан бирини олиб, жароҳатнинг тепа қисмидан боғлаб, қонни тўхтатмоқчи эдим, у соғ қўлини беҳол кўтариб, «керакмас» дегандек ишора қилди:

– Ўзинг айтдинг-ку, мени бари бир қийнаб ўлдиришади, ундан кўра...

Хўнграб юбордим. Кўз ўнгимда ўн етти ёшли гулдек қиз жон таслим қилмоқда эди. Шу чоқ унинг эсига нимадир тушди. Оҳиста бўйнидаги қуёш ва товус шакли акс этған медальонни олиб менга узатди.

– Буни... унашилған йигитим ҳады қилувди. Менга насиб қилмаған экан. Ол, бўйнингга тақиб ол, у менадан сенга эсдалик бўлиб қолсин...

Унинг мен томонга узанған қўлидан медальонни олишим билан Товуснинг боши бир тарафга шилқ этиб, оғиб тушди.

– Товус!

Унинг жонсиз вужудини бағримга босиб хўн-хўн йиғлар, қизнинг қорамағиз, тиниқ юзларида, тим-қора кўзларида алақандай нурли табассум қотиб қолғанди.

Шу ҳолатда қанча турдим – билайман. Хўшимни тўплашим билан энди нима қилиш ҳақида ўйлай бошладим. Ахир бу ҳодисадан кимнидир хабардор қилиш керак-ку! Биринчи хаёлимга келгани Хуршида опа бўлди. Унинг телефон рақамини қаерга қўйгандим-а? Ҳа, мана, нимчамнинг чўнтагида турған экан. Лекин телефонни қаердан топаман?

Бу уйда телефон фақат қўриқчиларда ва Абу Жаъфарнинг ўзида бўларди.

Бояги араб қўриқчига айтсаммикин? Йўқ, олдин Хуршида опа билан маслаҳат қилишим керак. Бу «давлат»да шу опадан бошқа бирор яқиним қолмади.

Оёғимни қўлимга олиб, ҳовлининг нариги тарафига, жориялар хонасига югурдим. Бу хонага Товус келтирилганидан кейин тез-тез кириб турадиган бўлувдим. Даҳлизда алавий қиз Надвранги бўздек оқариб, қунишибгина ўтирарди. Бечора қиз! Қотилликни ўз кўзи билан кўрдимикин ё кейин уйғониб кетдимикин? Уни тергов қилиб ўтирадиган пайт эмасди. Бари бир гапига тушунмайман-ку.

Шоша-пиша ичкарига кирдим. Мана у! Абу Жаъфарнинг яланғоч танаси ерда, гилам устида ётар, унинг дунёга тўймаган ҳарис кўзлари бақрайганча бир нуқтада қотиб қолган, хийла қийшайиб қолган оғзининг бир четидан қон сизар, чап кўксидаги жароҳатдан ҳам ҳамон қон силқирди. Назаримда у тирикдек, ҳозироқ сапчиб туриб, ёқамга чанг соладигандек, «мени икковинг тил бириктириб ўлдирмоқчи бўлдинг-а» дея гиппа бўғадигандек эди. Ордона қолган телефони қани энди? Мана экан, ерда ётибди.

Сўнгги нусхадаги «айфон» экранига бармоқларимни юргизиб қоғоз парчасида кўрсатилган рақамларни тердим. Зум ўтмай, Хуршида опанинг таниш, хийла мудроқ овози эшитилди:

– Ассалому алайкум...

– Хуршида опа, бу мен! – дедим кўрқа-писа. – Тез бизникига кела оласизми?

– Маҳзуна? Тинчликми? – чамаси бирпасда опанинг мудроғи ҳам тарқаб кетганди.

– Опа, тез келинг! Ҳалиги.. Абу Жаъфар... Товус уни ўлдириб қўйибди.

– Жим! Ҳозир ўғлим билан етиб борамиз, – опа шундай дея телефонни ўчирди.

Жориялар хонасидан чиқарканман, сўнгги бор Абу Жаъфарнинг қийшайиб ётган яланғоч мурдасига тикилдим. Шу пайтгача бу кимса не-не бегуноҳларнинг қонини тўкмади, ким-кимларни қон қақшатмади. Энди эса, ўн етти яшар бир ожизанинг қўлида шармандали ўлим топиб ўтирибди. Негадир... кўнглим бўшаб кетгандек бўлди.

Ҳовлига чиқдим. Осмонда битта ҳам юлдуз кўринмайди. Атроф зимистон. Фавқулудда жимжитлик. Ҳатто тун билан тинмайдиган пулемётларнинг ҳам уни ўчган.

Орадан чорак соатлар ўтиб, уй олдида машина овози эшитилди. Дарвоза очилиб, аввал араб кўриқчи, кейин Хуршида опа, унинг ортидан опанинг ўғли Махтумқули кириб келди.

Қисқа салом-аликдан сўнг уларга вазиятни тусунтириб, Абу Жаъфар мурдасининг жориялар хонасида ётганини айтдим. Махтумқули кўриқчига эргашиб ўша томонга, Хуршида опа мен билан бизнинг хонамизга йўналди.

Бўсағада бечора Товуснинг жонсиз, нозиккина гавдаси чўзилиб ётарди. Хуршида опа негадир эгилиб, қизнинг кўзларини йириб қаради. Кейин бош чайқаб, юзига фотиҳа тортди.

– Бир кунмас бир кун шунақа бўлишини билардим, – деди опа ҳорғин уҳ тортганча, курсига ўтираркан. – Мазлумларнинг охи у қайси динга эътиқод қилишадан қатъи назар, Яратганга етиб боради. Икки кун олдин худди шундай бир воқеани эшитгандим. Шунга ўхшаган битта қиз мужоҳидлар армияси қўмондонлардан бирининг тўппончасини тортиб олиб, уни отиб ташлаган эди. Энди

бу... Ҳозир язидийларнинг қизлари ҳам қўлига қурол олиб, жангариларга қарши курашяпти. – Опа бир оз жим туриб, илова қилди. – Тинчгина яшаб юрган халқни қириб, катта хато қилишди.

– Унинг билагини боғлаб, ҳаётни сақлаб қолмоқчи эдим. Лекин...

– Унинг бошқа чораси йўқ эди, – опанинг ҳорғин нигоҳи қизнинг синиқ табассум қотиб қолган мунис чеҳрасига қадаалди. – Яратган уни ҳам ўз раҳматига олган бўлсин! – кейин менга ўгирилди. – Энди сен нима қилмоқчисан?

Аслида бу саволга жавоб топиш учун ҳам опага қўнғироқ қилиб чақиргандим. Чиндан ҳам... энди нима қиламан? Энг ёмони...

Фаррух ёзган хатни эсимдан чиқарибман-ку! Ахир Абу Жаъфар айнан шу хатни далил қилиб, мени шариат судига топширмоқчи бўлганди. У хатни кимдир топиб олса...

Бу пайтда ҳовлига яна уч-тўрт нафар қуроли жангари кириб келган, чамаси қўриқчи бу уйда юз берган хунрезлик ҳақида тегишли жойга хабар қилганди. Хуршида опа қия очиқ турган эшиқдан бир қараб қўйди-да, кўрсаткич бармоғини лабла-рига босиб пичирлади:

– Шариат полицияси ходимлари.

Жонҳолатда ўша тарафга ошиққанымда Хуршида опа билагимдан тортиди:

– Қаёққа? Тинчликми?

Мен опа Фаррухнинг туйнукда хат қистириб кетганидан тортиб, кеча тунда юз берган воқеаларгача опага гапириб берганимда, Хуршида опанинг кўзларида чақнаган қўрқув ва даҳшат ифодасини кўриб, юрагимдаги ваҳима янада ортди:

– Эсингни едингми? Хатни ўқиганинг заҳоти нега йўқ қилмадинг?

– Фаррухнинг ўзи ҳам шунақа деб ёзганди, – бошимни қуйи солдим. – Лекин...

– Бу хатни энди қидириш бекфойда, – қатъий бош чайқади опа. – Бизни чақирмасдан олдин қараб кўришинг керак эди. У хонага полициячилар кириб бўлишди.

Дафъатан яна бутун борлиғимни қўрқув, даҳшат эгаллади.

– Агар улар хатни топиб олишса нима бўлади?

– Яратганнинг ўзи асрасин! Улардан ҳар нарса ни кутиш мумкин. Хатни таржима қилиб, ўрганиб чиқишади. У ерда сенинг номинг тилга олинган, тўғрими?

– Лекин биз Фаррух билан бирор ножўя иш қилмаганиз, – худди шариат қозисининг олдида тургандек қақшаб опага тушунтиришга уриндим. – Абу Жаъфарнинг ўлими билан бу хатининг ҳеч қандай алоқадорлиги йўқ-ку!

– Маъзуна, мен сенга ишонаман, лекин улар... Балки хатни топиб олишмас. Ёки сенга ҳеч қандай зиёни тегмас. Лекин бари бир бу ерда қолишнинг ўзи катта хавф-хатар. Агар бўйингда бўлмаса, кўп ўтмай сени бошқа бирорта мужоҳидга никоҳлаб беришади. Яна эски ҳаммом, эски тос. Мен ўғлим билан бир маслаҳатлашиб кўраман. Бирор чорасини топармиз.

Бўйимда бўлмаса?.. Биринчи гумонам нобуд бўлгач, «энди бошқа фарзанд кўролмасам-а?» деган қўрқув кўнглимга қаттиқ ўрнашиб қолганди. Гарчи Абу Жаъфардан бола кўришни истама-сам-да, тўрт ойдан бери «янгиликдан» дарак бўлмаётгани ичимдаги ана ўша хавотир пилигини баландлатарди. Энди эса, яна «ишқилиб бўйимда бўлмасин» деб худодан сўраб турибман.

...Тақдир филдираги кутилмаган томонга айланиб кетиши менинг қисматимга қандай таъсир

кўрсатишини алҳол билолмасдим. Эҳтимол, мени Товус билан тил бириктириб Абу Жаъфарни ўлдирганликда айблашар ёки Хуршида опа айтганидек, амаллаб бу «мамлакат»дан чиқиб кетишнинг уддасидан чиқарман?

Опа ташқаридан келаётган қадам товушларини эшитиб, гапидан тўхтади. Бўсағада Махтумқули билан шариат полицияси зобитлари кўринди. Соқолли ёш сураткаш йигит биринчи бўлиб кирди ва ўзидан беш-олти ёш катта, бир кўзига протез ўрнатилган мужоҳиднинг кўрсатмаси билан ерда ётган Товуснинг жасадини ҳар тарафдан бир неча марта суратга олди.

Биркўз мужоҳид қолганларга йўл-йўриқ кўрсатиб турганидан зобитларнинг каттаси эканини тусмоладим. У аввал Хуршида опа билан арабча-лаб гаплашди. Кейин Хуршида опа менга қараб унинг саволини уқтирди:

– Сен қотилликдан қачон хабар топдинг? Жория нега бу ерда ўлиб ётибди, деб сўраяпти.

Мен Абу Жаъфар «язидий қизнинг олдига боряпман» деб чиқиб кетганидан то Товуснинг остонада жон таслим қилгунига қадар ўзим гувоҳи бўлган ҳамма воқеаларни (фақат хат ва медальонни тилга олмадим) борича айтиб бердим. Гапимни Хуршида опанинг таржимасида англаган биркўз зобит қаноат ҳосил қилдими, буйруқ оҳангида бир нималарни вижирлаб, гумашталарини етаклаб хонадан чиқди. Махтумқули нимадир деганди «калла, калла» (йўқ, мутлақо йўқ – араб.) деганча бошини сарак-сарак қилди. Она ва ўғил бир-бирига қараб қолишди.

– Нима деди? – сўрадим кўрқа-писа.

– Эрталаб жасадлар олиб чиқилгунча ҳеч ким жойидан қимирламасин, унгача текширув давом этади, деб кетди. Биз ҳам шу ерда қоларканмиз, –

деди Хуршида опа худди қолиш учун мендан рухсат сўраётгандек оҳангда.

Бир томондан хурсанд бўлдим. Ахир мен бу ерда шунча мужоҳиднинг ичида, иккита одам ўлган ҳовлида аёл бошим билан қололмасдим. Лекин ярим кечаси уларни чақириб, ташвишга қўйганимдан хижолат чекдим. Буни кўпроқ Махтумқулининг чимирилган қошлари, норози қиёфасидан англаш мумкин эди.

– Унда сизларга жой тўшаб бераман, истасангиз ичкарида ётишингиз мумкин, – дедим шоша-пиша она-болага ўрин ҳозирлашга киришарканман. (Ахир қонига бўялиб ётган жасаднинг ёнида ким ҳам ётиб ухларди, дейсиз?)

– Керакмас, – тўхтатди Хуршида опа. – Ўзи ҳадемай бомдод вақти киради. Сен кириб дамингни олавер. Биз она-бола шу ерда гаплашиб ўтира турамиз.

Махтумқули хомуш қиёфада онасининг қарши-сига чўкди.

Менинг кўзимга уйқу инмаслиги аниқ эди. Сўнгги икки кун ичида юз берган даҳшатли воқеалардан эсим оғиб қолмаганидан ҳайратда эдим. Гарчи аввал айтганимдек, бу «диёр»да ўлим табиий, ҳар бир инсонга яқин ҳолат бўлса-да, кўз ўнгимда юз берган бу даҳшатлар – Фаррухнинг худкушлик содир этиши, Товуснинг жасорати, Абу Жаъфарнинг шарафсиз ўлими... бари бир мени қаттиқ саросимага солиб қўйганди.

Гарчи Абу Жаъфар ҳар қандай таҳқирга лойиқ бўлса-да, уч ой шунинг уйида нисбатан тинч яшадим. У менга нон-туз берди, бошпана берди. Бу мамлакатнинг ҳар бир бурчагида қирғинбарот юз бериб турган бўлса-да, аввало худонинг ўзи, қолаверса, Абу Жаъфарнинг нуфузи, қўриқчилари, шаҳарнинг нисбатан тинч қисмидаги ҳовлиси

ҳаётимни ихота қилиб турганди-да! Энди тақдир менга яна қандай қутилмаган «туҳфа»ларни рўпара қиларкин? Яна бирор жангарига никоҳлаб беришармикин ё Фарруҳдек мени ҳам бирор ёққа «шаҳидлик»ка юборишармикин? Балки Абу Жаъфарнинг ўлимида айблаб аёвсиз жазолашар? Ҳа, майли, ишқилиб, фоҳиша сифатида тошбўрон қилишмаса бўлди. Қотиллик тамғаси зинодан, бузуқликдан кўра энгилроқ бўлса керак.

Ташқарида она-бола ҳамон уйғоқ. Шўрлик Товуснинг жасади эса, остонада, оёқ остида ётибди. Ичкаридан чойшаб олиб чиқарканман, жасаднинг устига ёпишдан аввал сўнгги бор унинг шифтга тикилганча қотиб қолган кўзларига қарадим. Кейин сўзсиз ичкари хонага кирдим.

Қани энди бирпасгина бўлса-да, кўзимга уйқу инса... Гарчи бировларнинг гапини ўғринча эшитишни тўғри деб билмасам ҳам, она-боланинг қия очиқ эшик оша эшитилаётган суҳбатлари эътиборимни тортди. Шу онда она-боланинг туркманча-ўзбекча аралаш сўзлашуви шууримни ёриб кира бошлади.

– Она, нега тушунмайсиз? Бошимиз балога қолиб кетади-ку! – дерди Махтумқули паст, аммо хавотирли оҳангда. – Бунинг умуман иложи йўқ.

– Балки таниш-билишларни ишга соларсан? Унинг қочиб кетишига биз ёрдам берганимизни ким билиб ўтирибди? У кетганидан кейин қочиб кетди деб ўзимиз хабар қилармиз.

– Сезиб қолишса нима бўлишини биласизми? – Махтумқули асабийлаша бошлаганди. – Яна аллақандай хат бор деяпсиз. Ростдан ҳам Абу Жаъфарнинг ўлимида бу қизнинг қўли бўлса нима қиламиз? Онажон! Иккимизни ҳам дорга осишади-ку!

– Болам. Яхши гапга ҳам, ёмон гапга ҳам фаришта омин деркан. Мен бу қизни, қандайлиги-

ни яхши биламан, унга ишонаман. Бир аблаҳнинг гапига кириб шу ерларга келиб қолган-да! Уни ўз юртига қайтариб юборсак...

– Онажон, бу ишга мени тортманг, ўзингиз ҳам аралашманг, илтимос. Худди бу ердаги қонун-қоидаларни билмагандек гапирасиз-а?

– Мен буларнинг қонун-қоидаларига тупурганман, биласан-ку!

– Секин, онажон...

– Фақат сени, опангни, невараларимни ҳаётини ўйлаб, бош эгиб юрибман. Бўлмаса пешонамдан отса ҳам бу ерда бир кун турмасдим. Жон болам, бир илож қилиб, шу қизни чегарадан чиқариб юбор. У ёғига пешонасида борини кўрар.

– Онажон, нега тушунмайсиз! Чегарани қандай қўриқлашларини биласиз-ку! Чиқиб кираётган ҳар бир одам рўйхатга олинади, маълумотлар базасига киритилади. Қолаверса, кўчада юрган аёл кишининг ёнида маҳрам бўлмаса, номаҳрам билан кетаётгани аниқланса, ҳар икковини ҳам сазойи қилишади. Биз қочириб юборганимиз исботланса, худо кўрсатмасин, калламизни олишади.

Хонада жимлик чўмди. Бир оздан сўнг Хуршида опанинг йиғи аралаш гаплари сокинликни бузди:

– Бу бечоранинг бошига ҳам манави қонига беланиб ётган қизнинг куни тушмасин дегандим-да! Илойим шу урушни бошлаганларнинг уйи куйсин! Ер ютсин бу жангари каллакесарларни!

– Онажон, биров эшитиб қолади ахир!

Чидаб туrolмадим. Минг қилса ҳам менга катта яхшилик қилган бу одамларнинг ҳаётини хавф остига қўйиб, қочиб кетолмасдим. Бир бошга бир ўлим! Нимадан кўрқаман? Агар уйга қайтиш тақдиримда битилган бўлса, эртами-кечми борарман. Қолганига худо – пошшо!

– Хуршида опа! – Ётоқдан чиқишим билан она-бола «ярк» этиб менга қарашди. – Акам тўғри айтяптилар. Мен ўзим учун ўзим жавоб бераман. Сизлар шундоғам мен учун жуда кўп яхшиликлар қилдинглар. Мени деб бошингиз балога қолиб кетмасин.

Махтумқули ер остидан менга бир қаради-да, яна бошини қўйи солди. Хуршида опа ҳам бир нуқтадан кўзини узмай ўтирарди.

– Синглим, – деди Махтумқули ердан кўзини узмай. – Мендан хафа бўлманг. Илтимос, бизни тўғри тушунинг!

Мен йиғлаб юбормаслик учун лабларимни қаттиқ тишлаб, ўзимни ётоққа урдим.

...Ҳаммаси мен ўйлагандек бўлиб чиқди. Тонгга яқин шарият полициясининг икки ходими кириб келди. Улардан бирининг қўлида худди ўша, Фаррух ёзиб қолдирган хат турарди.

* * *

Одатда суриштирув, тергов, суд жараёнлари бир неча ойлаб давом этишини эшитгандим. Чунки инсон устидан ҳукм чиқариш учун ҳар бир исбот, далил, ҳар бир кўрсатма етарли даражада текширилиши керак. Токи, ноўрин хулоса, ноҳақ ҳукм инсонларнинг беҳуда озор чекишига олиб келмасин...

Аммо бу ерда бу жараён жуда тез битар, тергов ҳам, суд ҳам узоғи билан икки-уч кунда тугар, ҳукм ҳам тез фурсатларда ижро этиларкан.

Шаҳар полиция бошқармасида Абу Жаъфарнинг ўлими билан боғлиқ сўроқ узоқ давом этмади. Йигирма ёшлардаги араб терговчи рус таржимон воситасида мени сўроқ қилди. Бир соатча давом этган савол-жавобнинг бир қисми эсимда қолган холос:

– Сиз Абу Ҳошим Фарғонийни қачондан бери танийсиз?

– Бунақа одамни умуман танимаيمان.

– Фаррухни сўраяпмиз.

– Абу Жаъфарнинг уйига борганимдан бери.

– У билан орангизда ишқий муносабатлар қачондан бошланган?

– Орамизда ҳеч қандай ишқий муносабат бўлмаган, – дедим овозимга ишонарли тус беришга уриниб.

– Лекин хатда у сизни севишини очиқ-ошкор ёзган.

– Лекин ундан буни кутмагандим, мен эримга хиёнат қилишни ҳатто хаёлимга ҳам келтирмаганман, – хиёл энсамни қотирдим ва ич-ичимдан қулиб қўйдим: «Хаёлимга келтирмаганмишман!»

– Унинг гап-сўзларидан, қарашларидан ҳеч нарса сезмаганмисиз?

– Йўқ, умуман сезмаганман.

– Хатни эрингизнинг чўнтагидан топишганига нима дейсиз?

– Тўғри, мен бу хатни эримдан яширолмасдим, унга ўзим бердим.

– Борди-ю у хатдаги гапларни юзма-юз айтганда, нима қилган бўлардингиз?

– Уришиб берган бўлардим, – ёлғонни дўндиришда давом этдим. – Мен унга фақат ака ёки дўст сифатида қараганман.

– Лекин шаръан у сизга номаҳрам. Зарурат бўлмаса, номаҳрамлар билан гаплашиш жоиз эмаслигини биласизми?

– Биз фақат зарурат юзасидан гаплашганмиз.

– Товус Шангалий билан гаплашиб турармидингиз?

Товуснинг фамилияси Шангалий эканини энди эшитиб турардим. Эсимга тушди: язидийлар энг

зич жойлашган ҳудуд – Синжорни курдлар Шангал деб аташаркан.

– Камдан-кам ҳолларда.

– У сизга Абу Жаъфарни ўлдириш нияти борлигини айтганми?

– Бундан хабарим йўқ.

– Кеча кечқурун нариги хонадан ҳеч қандай шовқин эшитмадингизми?

– Йўқ. Орамизда анча масофа бор эди.

– Товус Шангалининг жасади нега сиз турган уйнинг эшиги остонасида пайдо бўлиб қолди.

– У билагини кесиб, воқеадан хабардор қилиш учун менинг ёнимга югурган.

– Сиз нега унга тиббий ёрдам кўрсатмадингиз?

– Эримни ўлдирган аёлга қандай ёрдам беришим мумкин? – бу гал ҳам гапни атайин ёлғон томонга бурдим. Нима қилай, ўлиб кетишни истамадим-да!

– У нега ўлими олдидан сизнинг ёнингизга югуриб келди?

– Балки қилган ишидан қўрқиб кетиб, ёрдам беришимни кутгандир?

– Битта хонада турадиган Надва Алавия деган жориядан ёрдам сўраши мумкин эди-ку!

– Бунисини билмадим.

– Сиз воқеани эшитишингиз билан бу ҳақда шаҳар аёллар касалхонаси шифокори Хуршида Туркмонийга қўнғироқ қилибсиз, лекин эшик олдидаги қўриқчига индамагансиз.

– Мен номаҳрам эркакка бу ҳақда... – бу гал тилимдан илиндим.

– Унда Фаррух билан нега гаплашгансиз? У ҳам номаҳрам-ку...

Жим қолганимни кўриб, терговчи бола голибона кулимсиради. Алланималарни дафтарига ёзиб олди-да, «соқчига олиб чиқинг» дегандек имо қилди.

Ўша тунни полиция маҳкамасининг тор ва совуқ ҳужрасида ўтказдим. На тўшак бор, на каравот. Алмисоқдан қолиб кетган иккита чўлоқ стул ва усти қорайиб турган эски, шалоқ столдан бошқа ҳеч нарса йўқ. Стуллардан бирига мук тушганча тонг оттирдим.

Суд эртаси кунига белгиланган экан. Худди шу бинонинг ўзида. Фақат бошқа хонада уч кишидан иборат суд ҳайъати ва кечаги ёш терговчи ўтирарди. Тўртовининг ҳам қовоғидан қор ёғади. Менимча, ортиқча сўроқ-саволсиз ўлимга ҳукм қилишади-ёв! Ахир кимсан «буюк халифалик давлати»нинг юксак рутбали амалдорларидан бири ўлдирилади-ю, унга алоқадорликда гумон қилинганлар тирик қолармиди?

Кеча терговчи айрим саволларни қайта бериб, ўз фикрини суд ҳайъати тасдиғидан ўтказди. Тирик қолишга умидим сўниб борарди. Кечаги уринишларим ҳаммаси беҳуда кетганга ўхшайди. Балки терговчи ёлғонларимни дарҳол уқиб олгандир?

Шу боис, ўзимни энг мудҳиш қарорга ҳам руҳан ҳозирлай бошладим, суд пайтида ўзимни оқлашга уринмадим ҳам. Қайтага тезроқ ҳукм чиқариб, тезгина ижро қилишларини сабрсизлик билан кутардим. Ҳаммаси тезроқ тугай қолмайдими энди?

Ростини айтсам, Товусга жуда ҳавасим келарди. Мен-ку гарчи Абу Жаъфарга тўрт ой ўлим тилаб яшаган бўлсам-да, ўз нафратимни, ғазабимни, норозилигимни Товусга ўхшаб ошкор этолмадим. Аслида Абу Жаъфарни ўзим ўлдирсам бўларкан. Ҳар икки ҳолатда ҳам тирик қолмаслигим аниқ бўлиб турганидан кейин...

Ие, қози почча элбурутдан ҳукмни ўқишни бошлабдилар-ку! Бошқалардан фарқли ўлароқ каттароқ салла (салобатлироқ, ақллироқ кўриниш учун бўлса керак) кийиб, соқолини узунроқ ўстирган

мужоҳид аввалига битта сурани қироат қилди. Кейин баланд овозда ҳукми олийни эълон қилди:

– Бизким Раққа вилояти шариат маҳкамаси кенгаши аъзолари Абу Зайд Бағдодий, Абу Убайд Тунисий ва Абу Наср Кобулий «мамлакатимиз» фуқароси Маҳзуна Узбакийнинг ҳижрий 1436 йил зулқаъда ойининг 6-кунига ўтар кечаси содир этган ҳаракатларини шаръий кўрсатмалар асосида қонунга зид деб топдик. Маҳзуна Узбакий «мамлакат»имиз юксак рутбали ҳарбийларидан бири Абу Жаъфар Узбакийнинг шаръий завжаси бўла туриб, номаҳрам йигит билан мунтазам мулоқотда бўлиб келгани, унда ўзига нисбатан шаҳвоний майл уйротгани, қотил жория, мушрика Товус Шангалий билан жиноий тил бириктирган бўлиши эҳтимоли ҳамда марҳумни қутқаришга имкони бўла туриб, қотиликнинг олдини олмагани, жиноят ҳақида ўз вақтида шариат полициясига хабар бермагинини эътиборга олиб, жиноят мажалласининг тегишли моддалари билан айбдор деб топилсин ва... уч йил муддатга ҳибс жазосига маҳкум этилсин!

Оҳ, бу узунсоқол амаки то устимда чиқарилган ҳукмнинг асосий қисмига етиб келгунича жоним неча бор ҳиқилдоғимга келиб, яна ортига қайтиб кетди. Аввал, елкамга «бир-биридан офир» гуноҳларни юклаб ташлаганидан «менимча камида уч марта осиб ё чопиб ўлдиришса кераг-ов» деб ўйлагандим. Бу қўрқув олдида «уч йиллик ҳибс» худди олий мукофотдек кўриниб кетди.

Йўлакда мени Хуршида опа ўғли билан кутиб турарди. Опа туни билан ухламай, йиғлаб чиққан шекили, кўзлари шишиб, қизариб кетибди.

– Мени кечир, қизим, – деди у бағрига босаркан. – Қўлимдан келгунича ҳаракат қилдим. Лекин...

– Нега кечирим сўрайсиз? – дедим овозимга имкон қадар қувноқ тус бериб. – Мени ўлимга ҳукм

қилишмади-ку! Атиги уч йил, холос! – бирдан эсимга нариги чўри қиз тушди. – Айтганча, Надвани нима қилишди?

– Хабарим йўқ, – деди Хуршида опа. – Бирор мужоҳидга ёқиб қолган бўлса, ўзиники қилиб олгандир. Кимдир ўлса, вориси бўлмаса, ҳамма бойлиги, жумладан қул ва жориялари ҳам «давлат» ҳисобига ўтиб кетади.

Узоқ гаплашиб қолганимиз орқамда турган соқчига ёқмадими, Хуршида опага нимадир деб бобиллаб берди.

Хуршида опа билан қайта қучишиб хайрлашдик. Айни дамда у билан қайта кўришолмаслигимизни сезиб турардим. (Ва ҳақиқатан, опани ўшандан бери қайтиб кўрганим йўқ.) Мени ҳозир қаерга олиб кетишлари, бундан кейинги тақдирим нима кечиши худди ойсиз кечадек қоронғи эди.

Шу куни маҳкамада мен билан бирга яна уч аёлнинг «жиноят иши» кўрилган экан. Биттаси собиқ журналист бўлиб, илгари муҳофаз газетасида мухбир бўлиб ишлаган экан. Ҳозир ҳам «мамлакат» қонунларида зид равишда турли хорижий нашрларда мақолалар ёзиб юрганини аниқлашиб, унга жосуслик айбини қўйишибди. Шариат суди унинг ишини икки соатда кўриб, қатъий ҳукм чиқарибди: қатл!

Мен уни суд залидан олиб чиқаётганларида кўрдим. Узун бўйли, қорамағиз, нари борса ўттиз ёшлардаги аёл. Бир неча соат, эҳтимол, саноқди дақиқалардан сўнг шўрликнинг нозиккина бўйнига жаллоднинг болтаси тушар. Лекин унинг юзларида на бир надомат, на ўкинч, на қўрқув бор. Бу қарашлардаги ифода менга таниш: уни икки кун илгари остонамда жон бераётган Товуснинг нигоҳларида кўргандим. У ҳам ўлимни мана шу мухбир қиздек хотиржам, совуққон ва бепарқ қарши олганди.

Мухбир қизни бошқа хонага судраб кетишди. Биз – уч аёлни ташқарига бошлашди.

Маҳкаманинг тор, узун йўлагидан чиққанзимизда эшик олдида шариат полициясининг махсус машинаси турганди.

Бу машинанинг на ойнаси, на туйнуги бор. Ич-каридаги чироқ ёруғида қора кийимдаги аёл полициячи ва яна икки маҳбусанинг маъносиз кўзлари алоҳида ажралиб туради. Ҳеч ким чурқ этмайди. Машинада бир соатлар чамаси йўл босдик. Ҳар қадамда силкиниб кетаётганидан кўчаларнинг ўнқир-чўнқирлигини сезиш қийин эмас. Ким билсин, бизни ҳам алдаб, қатл этгани олиб кетишаётгандир?

...Интернет орқали тарқалган видеолавҳаларда маҳкумлар қатлдан олдин хотиржам оҳангда ўз ҳукумати раҳбарларини лаънатлаб, улар туфайли ўлиб кетаётганини бамайлихотир гапириб беришади. Кейин эса, орқада турган ниқобли жаллод ўткир пичоғи билан...

Бундай лавҳаларни Туркияда юрганимда Комрон менга бир неча марта кўрсатган. Ўшанда маҳкумларнинг фавқулодда сокинлиги мени ҳайрон қолдирган. Ўлишини билиб турган ҳолда яна нега ўз ватанини қоралаб, жангариларнинг фойдасига хизмат қиладиган гапларни айтяпти? Ахир бари бир ўлади-ку! Ўз ватанига лаънат тошини отгандан кўра, уни ўлдираётганларга нисбатан бор нафратини тўкиб, қаҳрамонларча жон бермайдими!

Бу саволимга яқинда Фаррухдан жавоб олгандим. Асирлар кўпинча ўзи устидан чиқарилган ҳукмдан беҳабар бўлишаркан. Жангарилар уларга «биз сизни озод қиламиз, фақат видеокамера қаршисида битта «роль» ўйнаб берасизлар, тасвирда худдики сизларни ўлдиришга тайёр тургандек бўламиз, сиз эса, бунга ўз юртингиздаги сиёсат

айбдорлигини айтасизлар, аслида камера ўчиши билан сизни қўйиб юборамиз» дейишар, уларни хотиржам қилиш учун бир-иккита худди шундай ёлғондакам саҳналарни суратга олишаркан. Охирги саҳнада шўрлик маҳкум тирик қолишига умид қилиб «рол»ини маҳорат билан ижро этар, жаллод эса, ўз қурбони унинг ниятини фаҳма-ламасдан туриб, бошини танидан жудо этаркан. Қандай даҳшат! Эҳтимол, мени ҳам бир биёбонга элтиб, шунақа «роль» ижро этишимни сўрашар? Йўқ, уларнинг ногорасига ўйнайдиган аҳмоқ йўқ. Ватанимга қарши бир оғиз гапирмайман. Мен ўз юртимдан унга хиёнат қилишни дилимга тугиб чиқмагандим. Алдандим, чув тушдим, рафлатда қолдим, бор айбим шу!

Машина бир силкиниб тўхтади. Назаримда фақат иккита кўзигина кўриниб, пичоқ ушлаб турган жаллодлар бизни қарши олиши керак эди. Йўқ, аллақандай учи тик қуббали қорамтир бионинг эшиги олдида турардик.

Бизни олиб келган конвой аёл тушиб, худди ўзига ўхшаб кийинган бошқа бир аёлга алланималарни тушунтирди ва унинг қўлига ҳужжатнусха қоғозларни узатди. Уларнинг арабча мулоқоти асносида ўзимнинг исмим ҳам қулоғимга чалиниб, сергакландим. Чамаси мени ўлдиришмаса керак. Ахир қатл манзаралари кимсасиз саҳроларда суратга олинарди.

Маълум бўлишича, биз Раққа вилоятининг курдлар ҳудуди билан ёндош, Айн-Исо шаҳарчасидаги эски черков биноти олдида турган эканмиз. Шаҳар номи «Исо булоғи» деган маънони англатар, афсоналарга кўра, бир пайтлар бу ерда ҳазрати Ийсо (а.с.)нинг кароматлари билан бир булоқ кўз очган экан. Бу булоқ ҳозир борми-йўқми, билолмадим. Икки ойча илгари шаҳар жангарилар томонидан

эгалланган, насронийлар шаҳардан қувғин қилиниб, уларнинг ушбу ибодатхонаси аёллар ҳибсхонасига айлантирилибди.

Шу тариқа менинг ушбу «давлат» ҳудудидаги энг қора кунларим – маҳбуслик даври бошланди. Золим қонхўр бўлсаям, ўша жангари Абу Жаъфарнинг уйи мен учун ишончли бошпана бўлган экан. У миннат қилганидек, ўша уйда «еганим олдимда, емаганим ортимда» бўлган экан. Бу ерда эса...

Саккиз нафар маҳбуса (улардан икkitаси мен билан бир кунда суд қилиниб, бу ерга келтирилган)ни битта тор, зах ва бадбўй хонага жойлаштиришган. Бу ерда инсон чидаши мумкин бўлган шароитдан асар йўқ. Электр энергияси онда-сонда бўларкан, холос. Ҳар бир маҳбусага бир кунда тўрт литрга яқин сув беришади. Шу сув ичишга ҳам, таҳоратга ҳам етиши керак. Овқат ҳақида гапирмаса ҳам бўлади. Суюқ бўтқага ўхшаган таъми ғалатироқ таом, худди ёғсиз бўғирсоққа ўхшаб кетадиган, катта одамнинг шапалогидек келадиган уч дона нон, гоҳида нонуштага бир стакандан сут беришади.

«Очлик нималар едирмайди» деб тўғри айтишаркан. Бир-икки кун нозланиб, бу овқатлардан бош тортгандим, ит азобини тортдим. Ахир онамнинг уйида эмасманки, «боламга ёқмапти, бошқа бирор нима пишириб бера қолай» деб мен учун алоҳида қозон осса.

Бирдан ойим эсимга тушди. Бечора ойим! Мени йўқотиб, жинни бўлиб қолмадимикин? Отамдан айрилгани етмагандек, мен ҳам унинг бошига битган бало бўлдим.

Ҳибсхонада кунлар бир хил ўтарди. Эрталаб ҳамма бир пайтда – бомдод азони товуши остида уйғонади. Намоздан сўнг бадантарбия қилдирилади. Ғарибона нонуштадан кейин «мафкуравий соат» бошланади. Яъни, аёл «тарбиячилар»

«муқаддас халифалик давлати» сиёсати, жиҳод ва шаҳидлик шартлари ҳақида дарс ўтишади. Дарслар кўпинча араб тилида бўлади. Аммо «тарбиячилар» қўлидаги чизмалар, уларнинг хатти-ҳаракатларидан гап нима ҳақда кетаётганини пайқаш мумкин. «Шаҳидлик камари»ни белга тақиш, уни қандай ишлатиш йўл-йўриқлари ўргатилади.

Айтганча, ким ўз ихтиёри билан «шаҳидлик»ка боришни ихтиёр этса, у жазодан озод қилинади ва «раҳбарият»нинг кўрсатмаси билан белгиланган нуқтага «шарафли вазифа»ни ижро этгани юборишади.

«Муаллима»мизнинг айтишича, шу пайтгача ҳибсхонага келтириган 12 нафар маҳбуса ўз «айб»ларини ювиб, муқаддас бурчларини адо этишибди. «Сабоқдош»ларимиз орасида бу «иш»га рози бўладиганлар ҳали топилганича йўқ. Улардан бири мен бўлсам, бундай «макр тузофи»га илинадиган ожиза эмасман. Минг битта афсона тўқишмасин, ўзимни бу тахлит «шаҳид» қилиб, икки дунёимни куйдириш фикридан йироқман. Зеро, ҳақиқий шаҳидлик нима эканини яхши биламан.

Бир ҳафта ичида ҳамхоналаримнинг анчаси билан танишиб олдим. Айниқса, инглиз тилини мендан ҳам яхши биладиган хомслик, юзини сепкил босган Зубайда исмли қиз билан тил топишиб қолдик. Хонамиздаги араб ҳамхоналаримиз билан тиллашишимда у менга ёрдам берарди.

Табиийки, унинг ҳибсга қандай тушиб қолгани билан қизиқдим. «Давлат»нинг барча фуқаролари сингари у ҳам белгиланган барча қоидаларга амал қиларкан. Фақат бир куни уйда телефони хотирасида сақланиб қолган Амр Диабнинг «Ҳабибий» қўшиғини баланд қўйиб, белини қилпиллатиб рақс тушаётганида, кўчадан ўтаётган «шариат полицияси» ходимлари – «шуртий»лар мусиқа товушини

эшитиб, тўғри уйига кириб келишибди. (Аксига олиб, уйда ҳеч ким йўқ, эшик ичкаридан берки-тилмаган экан.) Хуллас, шўрлик қизни «жиноят» устида қўлга олишибди. «Беҳаёликка бошлайдиган қўшиқни эшитгани ва рақсга тушгани» учун икки йилга ҳибсга тиқишибди.

– Мен-ку, минг марта шукур қиламан, – деди Зубайда ҳикоясини тугатаркан, синиқ жилмайиб. – Ўшанда отиб ташлашса ҳам ҳеч нима қилолмасдим.

– Рост, – бир пайтлар Дайр аз-Зорда инглиз тилидан дарс берган Ҳумайра исмли аёл унинг гапини тасдиқлаб. – Уч ойча илгари Раққада қизил куртка кийиб кўчага чиққан бир аёлни тутиб олган «шуртий»лар ўша жойнинг ўзида отиб ташлашган. Мени эса, ўғлим ва жиянларимга яширинча инглиз тилини ўргатганим учун қамашди.

– Тавба, – ҳеч нарсани тушунмай қолгандим. – Тилнинг нима айби бор? Ахир уларнинг ўзлари ҳам хориждан келган мужоҳидлар билан инглиз тилида гаплашишади-ку!

– Энди бу тил уларнинг махсус мактабларида ўзлари истаган услубда ўқитилса керак-да! – кинояли кулимсиради Ҳумайра хоним.

Орамизда энг каттамизнинг ёши етмишдан ошган. Уни ҳаммамиз Заҳро хола деб чақирамиз. У Раққанинг чет маҳаллаларидан бирида бир ўзи яшар, икки ўғли отишмада ҳалок бўлган, қизи ва куёви болалари билан мамлакатдан қочиб кетишган экан. Ўзининг айтишича, кампирни ўзлари билан кетишга роса кўндирмоқчи бўлишибди. Аммо кампир «сизларга ортиқча юк бўлиб нима қиламан? Беш кунлигим борми-йўқми, ажалимни шу ерда қарши ола қолай», дебди. Кампир новвойдан нон олиб келиш учун юзига ниқоб тақмасдан, маҳрамсиз кўчага чиққан экан, уни ҳам тутиб ке-

лишибди. Кексалигини инобатга олиб, «дарра» билан уриб ўтиришмабди, олти ойга қамаб қўйишибди. Тавба, йўлида аранг юрадиган, бунинг устига беланги бўлиб қолган, ўтирса туролмайдиган турса ўтиролмайдиган бу кампирни қамаб нима қилишарди.

Уям майли, ҳар доим сочини бармоғининг учи билан ўйнаб ўтирадиган, ўн беш ёшлардаги хаёлчан қиз – Назихани... сақич чайнаб кетаётганида «қўлга туширишибди».

Гоҳида жангарилар бу ҳибсхонага бош суқиб, кўзларига чиройли кўринган маҳбусалардан бир-иккитасини ўзлари билан опкетишар, кўнгилахушлик қилиб бўлгач, яна опкелиб ташлашаркан.

«Ишқилиб мени ҳам шунақа «кўнгилахушлик» учун олиб кетишмасин-да, деб Яратгандан ёлвориб сўрардим. Фақат мўъжизадан умид қилиб яшардим. Назаримда кимдир бу гадой топмас масканга келиб, мени ўзи билан уйимга, юртимга олиб кетадигандек эди.

Қанийди, бу ердан қочиб, юртга қайтишнинг иложи бўлса, ўз ихтиёрим билан ҳуқуқ-тартибот идораларига бош уриб борардим. Мени қамашса ҳам, ҳарқалай ўз юртимда бўлардим-ку!

Ҳар куни ҳибсхонанинг баджаҳл бошлиғи – қоп-қора аёл кунда икки маҳал хонамизга кириб, бизни бирма-бир назардан ўтказиб кетар, кимдандир кўнгли тўлмаса, тартибга риоя қилмаганини сезиб қолса, қамчиси билан аямай саваларди.

Бир гал бомдод азонида ғафлат босиб, уйғонолмай қолибман. Юзим аралаш елкамга урилган қаттиқ зарбадан сагчиб турдим. Ўша заҳоти юзимда қамчининг изи бўртиб, шишиб чиқди. Икки-уч кун бетим худди туз сепгандек ачишиб юрди.

Бу аёл кириши билан ҳамма ўрнидан ғоз туриб, таъзим қилиши керак. Бир куни Захро хола кекса-

лик қилиб, вақтида туришга улгуролмай қолди. Хабаш хотин белини ушлаганча инқилаб-синқилаб ўрнидан қўзғалолмай турган кампирнинг биқинига ўхшатиб қамчи туширди. Шиддат билан ҳалиги ҳабаш аёлга хезланаётганимни кўриб, ниятимни пайқадими, Ҳумайра хоним «дамингни чиқарма» дегандек билагимни қаттиқ чимчилади.

Негадир шу ҳабашни кўришим билан Фаррухнинг бу «давлат»да учратган биринчи «муҳаббати» – ҳалиги суданлик хотин эсимга тушади. Тавба, тавба, ўша аёл шунинг ўзи бўлмасин тағин? Яна ким билсин, бу маконда қора танли хотинлар оз эмасдир?

Гоҳида Фаррух эсимга тушиб эзиламан, дунёларга сиғмай кетаман! Шунча жангарилар тирик юрибди-ку, нега айнан менинг Фаррухимни «шаҳидлик»ка танлашди? У ҳақда на радиодан, на ҳибсхонадаги газета ва журнал тахламларидан топа олдим. Мана, ўлди-кетди, манави ер юткур жангарилардан битгаси эслаяптими уни? Худди дарёга тушган тошдек изсиз йўқолди.

Ана шундай кунларнинг бирида...

Кутилмаган ҳодиса юз берди.

Ўша куни эрталабдан Назиҳанинг тоби қочиб турганди. Рангида қони қолмаган бу қизга ҳибсхона овқатлари ёқмагани учунми, кейинги пайтда негадир туз тотмай қўйган, шу боис кундан-кунга ранги оқариб, дармони қуриб борарди. Дўхтир чақир шармикин, деган умидда бу ҳақда ҳалиги ҳабаш аёлга айтмоқчи бўлдим.

Лекин худди шу куни ҳибсхонада ҳабаш аёлни бошқа ишга ўтказишаётгани ҳақида хабар тарқалди. Унинг ўрнига россиялик бир қизни тайинлашибди. Негадир кўнглим ёришгандек бўлди. Ҳарқалай, россиялик бўлса, ёш бўлса, у билан

тил топишиб кетарман. Нима бўлганда ҳам анави қора барзангидан қутуларканмиз-ку!

Янги бошлиқ эртаси куни эрталаб ҳибсхонага кириб келди. Ҳабаш хотин ўз «пост»ини топшириш учун у билан эргашиб, хонама-хона маҳбусларни таништириб борарди.

Мен янги назоратчимизнинг юзини кўрдим-у, қотиб қолдим. Кимни кўрдим, топинг-чи? Ҳа, худди ўзи! Бундан тўрт ойча илгари Истанбулдан менга ҳамроҳ бўлиб йўлга чиққан иккита россиялик қизлардан бири, краснодарлик чечен қиз Фотима эди. Адашганим йўқ. У ҳам мени таниди.

– Бу сенмисан? Кўзларимга ишонмайман, бу қандай учрашув.

– Фотима! Бу ерда сени учратиш тушимга ҳам кирмаган эди!

Ҳамма ҳайратда қолган, бадқовоқ ҳабаш хотин эса бизнинг рус тилидаги савол-жавобимизга хийла шубҳа билан тикилиб турарди.

Фотима буни сездими тезгина арабчалаб алланималарни, чамаси у билан эскидан таниш эканимиз, Истанбулдан бирга келганимизни тушунтира кетди. Қойил, Фотима дарров арабчани ҳам ўрганиб олиб-димикин ё аввалдан билармиди? Майли, нима бўлганда ҳам бекорга қувонмаган эканман, мана Аллоҳ мени яна бир танишимга рўпара қилди.

Хуллас, шу кундан эътиборан Айн-Исо ҳибсхонасида ўтаётган рангсиз ва нурсиз кунларимга бир илиқлик киргандек бўлди. Ҳабаш аёл кетиши билан Фотима мени ўз хонасига чақиртириб олди. Бу тушлик пайти эди.

Маҳбуслардан фарқли равишда ҳибсхона ходимларига мутлақо бошқа овқатлар бериларкан. Буни мен Фотиманинг хонасида, стол устидаги дастурхонда турган пишлоқ, тухум, сариёғ, яхна

гўшт, печенье ва қоғоз қадоқдаги шарбатларни кўрибгина тушундим.

– Ол, – деди Фотима елим стаканга шарбат қуйиб бераркан. – Сенларни қандай боқишларини жуда яхши биламан.

Негадир иштаҳам йўқ эди. Кўз ўнгимда ҳибс-хонанинг овқатлари ёқмай, кундан-кун қовжираб бораётган ёшгина Назиҳа, ўрнидан туришга ҳам қийналадиган Заҳро хола келиб, киприкларим орасида ёш ҳалқаланди.

– Нега олмаяпсан? – сўради Фотима шаҳдо, тим-қора кўзларини янада каттароқ очиб дастурхонга имо қиларкан.

– Фотима, майлими мана шу нарсалардан ҳамхоналаримга ҳам олиб борсам?

Фотиманинг юзида чиройли кулгичи борлиги фақат табассум қилганида билинаркан:

– Жуда кўнгилчансан-да, – деди елкамга дўстона қоқиб. – Истанбулдан қайтаётганимизда ҳам ўз насибангни емасдан, менга илингандинг, эсингдами? Ўшанда ўлгудек оч эдим. Эрталаб ҳатто нонушта ҳам бермасдан бизни йўлга олиб чиқишганди. Улар олиб берган дурум иштаҳамни қитиқлаб, баттар очқатиб қўйганди. Ўша пайтда сени бирам яхши кўриб кетганманки...

Негадир кулгим келди. Йўлда бошқоронғи бўлганим учун егим келмаган дурумни унга тутқизганим эсимга тушди. Бошқа пайт бўлганда-ку, ўз насибамни бировга бериб ўтирмасдим-а! Ҳарқалай, у менинг ўша ондаги «марҳаматим»ни бошқача тушунган кўринади. Майли, нима бўлганда ҳам Фотима «яхшилигим»га жавоб бермоқчига ўхшайди.

– Қўйсанг-чи, – дедим ерга тикилиб. – Қаердаги гапларни гапирасан-а.

– Майли, бу гал ҳамхоналарингни сийлаб турамиз, – деди у айёрона кўз қисиб, стол устидаги

егуликларни битга картон қутига жойларкан. – Лекин билиб қўй, уларни ҳар куни бунақа сийлашга қурбим етмайди. Буларни ҳамхоналарингга олиб бор-у, ўзинг қайтиб кел. Ҳали сен билан гаплашадиган гапларимиз кўп.

Хурсанд бўлганимдан уни қучиб икки юзидан ўпиб олдим ва қутини кўтарганча, йўлакка чиқдим. Соқчи аёл камерамга етгунимча кузатиб борди...

Ўша куни ҳамхоналарим қандай суюнганини тасвирлашдан ожизман. Тилини тушунмайдиган араб хотинлар бир нималар деб мени дуо қилишди. Айниқса, Заҳро хола, елкамга қоқиб, узоқ алқади. Унинг нимасидир бувимга жуда ўхшаб кетаркан.

Кўз олдимда кўзига эски кўзойнагини қўндириб, қадимий қўшиқларни хиргойи қилганча кўрпача қавиб ўтирган бувим келди-ю, томоғимга нимадир тикилгандек бўлди.

– Ўзинг-чи, емайсанми? – сўради Зубайда иштаҳа билан яхна гўштни нонга қўшиб чайнаркан.

– Янги назоратчи сенинг ҳамюртинг эканми? – саволга тутди Ҳумайра хоним тухум арчаётиб.

Очиғи ўзим ҳам бунақа тансиқ таомларни соғиниб қолган эканманми, бир луқма гўштни шоша-пиша оғзимга солдим. Ҳамма жонланиб қолган, ҳамхоналарим Фотиманинг «марҳамати»дан миннатдорлик ила баҳраманд бўлишмоқда эди.

Фақат Назиҳа ҳеч нарсага қарамас, жингалак кокиларини бармоғига ўраганча, шифтга тикилиб ётарди.

Аёллар ҳар қанча уннашмасин, қиз мен олиб келган егуликларга қараб ҳам қўймади. Мен унга бир зум эзилиб қараб турдим, кейин Фотиманинг ёнига боришим кераклигини эсладим. Йўлакда бояги камгап соқчи хотин турар, у мени бошлиқнинг хонасига қайтиб боришимдан хабардор эди, чамаси...

Фотима табиийки, бу ерга қандай тушиб қолганим ҳақида сўради. Мен Раққа ташқарисидаги қароргоҳда кўрганимиз – «ибрат дарси» чоғида ҳушимни йўқотганимдан тортиб, Айн-Исо ҳибсхонасига келиб қолганимга қадар бошимдан кечган саргузаштларни қисқа ва лўнда қилиб, гапириб бердим. Албатта, Фаррух билан боғлиқ кечинмаларим ҳақида батафсил айтиб ўтирмадим. Ҳарқалай, қаерда эканимни, қаршимда ўн йиллик дугонам эмас, балки «муқаддас давлат»нинг масъуал ходимаси ўтирганини унутганим йўқ.

– Ҳа, бу ерда қонун-қоидалар шунақа, – деди Фотима худди бу ерга тушиб қолганимга ўзини айбдор сезаётгандек маъюс бошини эгиб. – Биз эркин муҳитда ўсиб улғайганмиз, бу ернинг тартибларига ҳамма ҳам бирдек кўникиб кетолмайди.

Беихтиёр унинг қиёфасига зимдан разм солдим. Уни микроавтобусда илк бор кўрганимда, кўзимга тўлагина кўринганди. Анча озиб, қовоқлари ҳам салқиб қолибди. Ҳаётдан унчалик рози эмаслигини юз-кўзларидан сезилиб турибди.

– Хўш, ўзингдан гапир, қани, – дедим ундан кўзимни узмай. – Қалай, ҳалиги йигитингнинг исми ким эди? Умармиди?

– Э, ундан кейин яна иккита эрга тегдим, – деди у.

...Чиндан ҳам ўшанда, Тал-Абёд меҳмонхонасидан чиқиб кетганимизда Фотима билан иккимизнинг омадимиз чопган экан. Тал-Абёдга келиб тушганимизнинг эртаси куни Фотимани чечен севгилис Умар машинасида келиб опкетганидан хабардор эдим. Ўзимча, уни ҳам отаси тенги бирор жангари чув туширдимикин, деб ўйлагандим. Йўқ, ҳарқалай, Умар худди ўша, ўзи «телеграм»да танишиб қолган йигитнинг ўзгинаси экан. Уни бу «давлат»даги исми Абу Исмоил Шишоний бўлиб, бу ердаги чечен полкининг раҳбари экан. Ўша куни

Умар уни ўз никоҳига олибди. У билан Раққадаги кўп-қаватли уйлардан бирида яшай бошлашибди. Аммо орадан бир ҳафта ўтиб, бир мужоҳид уйларига келиб, Умарнинг жангда шаҳид бўлганини айтибди. Фотима бу хабарга олдиндан тайёр тургани учун унча қайғурмабди. Марҳум эрига Яратганнинг раҳматини тилаб, юзига фотиҳа тортибди. Ҳалиги мужоҳид уни Раққадаги никоҳ маҳкамасига олиб борибди. Бу ерда эри шаҳид бўлган аёллар келтирилар ва тез фурсатда бошқа эркакнинг никоҳига киритилар, борди-ю аёллар «шаҳидлик»ни ихтиёр этишса, белига бомба боғлаб, белгиланган нуқтага юборишаркан. Фотимани ўттиз ёшлардаги озарбайжонлик Ҳусайн деган йигит никоҳига олиб, Ироқнинг Рамади шаҳрига олиб кетибди. Аммо у билан ҳам икки ой яшабди, холос. Ироқ ҳукумат кучлари билан бўлган жангда Ҳусайн ҳам шаҳид бўлгач, уни тикритлик амалдорлардан бири, айти пайтда «давлат»нинг озиқ-овқат вазирлиги масъул вакили ўз никоҳига олган. Кейин улар Раққага кўчиб келишгач, эри ўз хоҳиши билан Фотимани ишга жойламоқчи бўлган, таниш-билиш ёрдамида Фотимани ҳалиги ҳабаш аёлнинг ўрнига ишга жойлаган экан.

– Эрим озиқ-овқат вазирлигида ишлайди, дегин, дастурхоннинг ободлиги шундан экан-да? – дея тегишиб қўйдим Фотиманинг суҳбатини бўлиб.

– Ҳа, лекин мамлакатда озиқ-овқат масаласи чатоқ. Четдан озиқ-овқат олиб келиш жуда қийин. Ички имкониятлар етарли эмас. Фақат биродарларимиз ва уларнинг оиласидагилар тўйиб овқатланишади, холос. Оддий одамлар гоҳида ейишга бир бурда нон тополмайди, – деди Фотима аянчли оҳангда.

– Бу ерга келганингдан хурсандмисан? – тилимнинг учида турган саволимни беришдан ўзимни тутиб туролмадим.

Фотима жавоб ўрнига енгил хўрсиниб қўйди. Шу хўрсиниқнинг ўзи унинг ичида кечаётган қарама-қарши туйғуларни англашим учун кифоя қиларди.

Ташқаридан муаззиннинг овози эшитилгач, суҳбатимиз бўлиниб қолди.

Аср вақти бўлиб қолганди. Соқчининг кузатуви остида хонамга қайтдим. Одатда намоз пайти ҳар ким ўз камерасида бўлиши керак. Камераларнинг ҳар бирига радиокарнай ўрнатилган. Ундан имомнинг овози баралла эшитилиб туради. Маҳбусалар унга иқтидо қилиб, намозни ўқишади.

Бироқ камерага кирганимда фақат уч нафар аёл иқтидо билан намозни бошлаган, қолган аёллар Назиханинг атрофини ўраб олишганди. Мен ҳам ўша тарафга отилдим. Назиханинг кўзлари олайиб кетган, худди ток ургандек аъзойи бадани қалтирар, оғзидан оппоқ кўпик келаётганди.

«Тутқаноқ!» Миямга биринчи келган фикр шу бўлди. Коллеждаги гуруҳимизда Ашур деган болани бир марта худди ана шундай ҳолатда кўриб, қўрқиб кетгандим. Шунда тиббиётдан дарс ўтадиган ўқитувчимиз Сарвиноз опа Ашурнинг бошини хийла кўтариб, уни ёнбош ҳолатда бирпас ушлаб турган, у ҳушига келгач, дарҳол доим ўзи билан олиб юрадиган дорисини ичиришганди.

Ҳозир Заҳро хола зўр бериб, қизчанинг зич ёпилган оғзини очишга, рўмолча билан тилини тортишга уринмоқда эди. Эсимда, дарсда ўқитувчимиз айтган: тутқаноқ пайтида агар беморнинг оғзи зич ёпилган пайтда зўрлик билан унинг оғзини очишнинг кераги йўқ. Бу ҳолат акс таъсир қилиши мумкин.

Шартта Захро холанинг ўрнини эгалладим: Назиханинг бошидан сал кўтарганча, танасини ёнбош ҳолатга келтирдим. Қалтироқ бир неча дақиқадан сўнг босилиб, қиз кўзларини очгач, ҳамма енгил тортди. Биламан, тутқаноқ шу билан ўтиб кетмайди. Агар зарур дори ичирилмаса, бир неча соат ўтиб, яна қайталаш мумкин. Конспект дафтаримда ёзиб қўйгандим ўша дорининг номи. Нима эди-я! Бўлди, эсладим – Карбамазепин!

Оёғимни қўлга олиб, йўлакка чиқмоқчи эдим. Эшикни қулфлаб кетишибди. Зўр бериб, муштладим. Хайрият, бояги соқчи хотин йўлакда юрган экан.

Бориб, Фотимага аҳволни тушунтирдим. Фоти-ма бу ерга бугун келган, ҳали тартиб-қоидани тўла ўрганиб олмаган эди. Маълум бўлишича, ҳибсхонага бириктирилган аёл дўхтир ҳафтада бир мартагина келар, ҳибсхонанинг «захираси»да уч ўрам бинт, бир шишадан спирт ва йод, бир қути аспиридан бошқа ҳеч нарса йўқ экан.

– Фотима, телефон қил, бўлмаса бу қизча ўлиб қолади!

Фотиманинг юзида фавқулудда сокинлик ҳукмрон эди. Чамаси инсон ўлими унинг учун ҳам одатий кўриниш олиб улгурган кўринади. Бироқ гапимни ерда қолдирмаслик учунми, ёнидан телефонини олиб, ким биландир арабчалаб суҳбатлашди. Кейин эса, афсус билан бош чайқади.

– Ҳозир Раққадан дўхтир ҳам, дори ҳам юбора олишмас экан!

– Бу қанақаси? У ерда инсон ўляпти ахир!

– Маъзуна! – кутилмаганда Фотиманинг овози жаранглаб чиқди. – Бу мамлакатда бир кунда нечта мужоҳид шаҳид бўлади, қанчаси ярадор бўлади. Ҳар кун, ҳар соатда осмондан ракета тушиши, оёқ остида мина портлаши мумкин. Битта гўдак-

ни тутқаноқ тутган бўлса, мен бутун давлатни оёққа турғазим керакми? Маҳзуна, бундан кейин ўзим чақирмасам, олдимга югуриб келаверма! Сен менинг уйимда меҳмонда эмас, ҳибсхонадасан. Сен маҳбус, мен эса, шу ернинг раҳбариман! Тушунарлими!

Турган еримда қотиб қолдим. Ҳа, мен боя бу аёлни хонадошларим сингари маъсума ва мазлума деб ўйлаб адашган эканман. Боя унинг аянчли гапларига лаққа тушибман. Мана унинг асл қиёфаси! Энди яққол кўринди. Ахир у «давлат»нинг ишонган мулозимларидан бири, аёллар ҳибсхонасининг раҳбари-ку!

– Мени кечиринг, зоти олиялари! – дедим киноя билан унинг кибр чақнаб турган кўзларига тик қараб.

– Ссоқчи, қаердасан? – араб тилида қичқирди у менга қарамасдан. Шу онда бояги хотин унинг хонасига кирди-да, менинг қўлимни қайирмоқчи бўлди. Фотима эса чамаси юмшоқроқ муомала қилишни уқтирди чоғи, ҳалиги аёл «юр» дегандек йўл бошлади.

Ҳа, инсон ҳар хил бўларкан! Фотима бу ерга ўз ихтиёри билан келган ва шу ёвуз салтанатнинг барча қонун-қоидаларига ҳеч бир эътирозсиз бўйсунган, мужоҳидлар ўртасида «қўлма-қўл» бўлиб юришни ҳам «ҳукми илоҳий» ўрнида қабул қилган экан. Мен эсам, худди бу жаҳаннамда ўз қадрдонимни топгандек қувониб кетибман. Эҳ, хом сут эмган банда!

Шу-шу Фотиманинг хонасига қадам босмадим. У ҳам мени чақиртирмади.

Аввалги бошлиқдан фарқли ўлароқ, Фотима ҳаммани эрталаб бомдодга уйғотмас, ишга Раққадан эрининг машинасида соат тўққизларда етиб келар, ҳар куни уч маҳал хоналарни текшириб чиқар, ўшанда ҳам мен билан тил учида сўрашар,

шом намозидан сўнг яна эрининг машинасида уйига қайтарди.

Бир кун ярим тунда Назихани яна тутқаноқ тутди. Аксига олиб, бу пайтда ҳибсхонада токни узиб қўйишарди. Кимдир туриб шамни ёқди. Бу гал олдинги чоралар заррача фойда бермади. Тун ярмида ҳибсхона ичкарасида икки-уч нафар соқчи аёл, ташқарида ҳам икки-учта қуроли жангари бўларди, холос. Фотима ҳам ҳозир эрининг қўйнида ноз уйқуда ётгандир. Шу ерда бўлганда ҳам ундан бирор ёруғлик чиқишига кўзим етмасди. Аввалгидек ёнбошлатиб, бошини ушлаб туришдан бошқа ёрдам беролмасдим. Кутилмаганда бирдан талваса ҳам тугади, қалтироқ ҳам босилди ва у... ўлди.

Шамнинг ғира-шира ёғдусида ўн беш-ўн олти ёшли қизалоқнинг ҳаётга тўймаган кўзлари бир нуқтага қадалганча тош қотганди. Ҳамма жим, ҳатто йиғлашга-да ҳеч кимнинг ҳоли йўқ.

Унинг мурдасини эртаси кун тушга яқин олиб кетишди. Шўрликни ота-онасининг қўлига топширишдими, ё ўзларича кўмиб келишдими, ҳеч ким билмайди. Фотимадан эса сўрагим келмади. Биз – аёллар намоздан сўнг унинг руҳига атаб тиловат қилдик. Қўлимиздан бошқа ҳеч нарса келмасди.

Ўлим эндиликда бошқалар сингари мен учун ҳам жуда оддий ҳолга айланиб қолганди. Орадан икки кун ўтиб, Заҳро хола ҳам омонатини топширди. Балки бугун ё эрта ажал мени ҳам йўқлаб келар. Ахир бу зимистонда кўршапалакка ўхшаб яшагандан нима фойда. Ким учун яшайман. Бу ерда топган яқинларим – Хуршида опани қайтиб кўролмаслигим аниқ. Фаррух билан бизни фақат ўлим қовуштириши мумкин. Эҳтимол, шунинг учун ўлимни интиқ кутаётгандирман!

Заҳро хола ўлган куннинг эртаси эди. Хуфтон ўқилган, чамаси ҳамма ухлаган, бир мен эзгин хо-

тираларим комида бедор ётардим. Кутилмаганда эшик тақиллади. Бошқалар уйғониб қолмаслиги учун тезгина эшикни очдим. Бўсафада ўша, турқи совуқ соқчи хотин турарди. Ҳали бомдодга вақтли эмасмиди?

– Бошлиқнинг хонасига юр!

Ҳайратдан донг қотдим. Фотима бу ерда тунаб қолмасди-ку. Демак, бугун кетмабди-да! У мени чақиртирмай қўйганди. «Зоти олиялари» нега ярим тунда мени йўқладилар экан?

Фотима мени тунд қиёфада қарши олди. Истар-истамас берилган саломга алик ҳам олмасдан мақсадга кўчди.

– Маҳзуна, ҳозироқ бу ердан чиқиб кет. – У шундай дея ўзи кириб-чиқадиган эшикни кўрсатди.

Унинг бу «марҳамати»дан табиийки, ҳайратда қолгандим. Эси жойидами? Менга озодлик ҳада этияптими? Ахир билиб қолишса, терисини шилишмайдами?

– Нега? – сўрадим ҳайратимни яширолмай.

– Тсс, – у бармоғини лабига босди, – биласанми, ҳозир биз қуршовдамиз, чор-атрофимизни Йэ-Пэ-Гэ ўраб олган.

– Нима? Е-Пе... – Ҳа, эсладим, бу тўда ҳақида илк бор Сурияга келган куним, меҳмонхонадаги бирқўл ўспирин гапиргандек бўлувди.

– Э, нима ишинг бор? Муртад курдларнинг қуроли тўдаси! Раққага борадиган йўлни ҳам тўсиб қўйишган малъунлар. Биз ўн-ўн бешта биродаримиз билан қуршовни ёриб ўтишга ҳаракат қиламиз. Эҳтимол, шаҳид бўлармиз.

– Хўш, мен нима қилишим керак? – дедим ҳеч нарсани тушунмай.

– Сен... қочишинг керак. Ҳозир Раққадан қўмондоннинг топшириғи келди. Қамоқхонадаги барча маҳбусаларни отиш тўғрисида!

– Нима? – даҳшатдан вужудим титраб кетди. – Нега отасизлар? Нима ҳақинглар бор?

– Биз отмасак бари бир курдлар ўлдиришади. Маҳбусларни ўзимиз билан олиб кетолмаймиз, бу аниқ. Эҳтимол, раҳбарият ички сирлардан курдлар воқиф бўлиб қолмаслиги учун гувоҳларни йўқотишга амр қилгандир? Сени ҳам отиб ташлашлари мумкин. Кет, Маҳзуна, балки тирик қоларсан! Курдлар тутиб олишса бари бир қўйворишади. Чунки сен «давлат» вакили эмас, маҳбуссан. Бизга ярим соат вақт берилган. Ҳозироқ чиқиб кет.

– Йўқ, – бақирдим ўжарлик билан. – Мени ҳам шулар билан бирга отиб ташла! Қонга тўясанларми, йўқми? Марҳаматингга зор қолганим йўқ.

– Бас! – Юзимга келиб тушган тарсакидан кўзимдан олдимда ўт чақнади.

Бир пайт қарасам Фотима мени бағрига босиб... йиғлаяпти:

– Маҳзуна, жоним, биламан, сен бу ерга ўз ихтиёринг билан келиб қолмагансан. Сени алдашган. Ўз ватанингга қайтишни жуда истайсан. Мен ҳам... Майли, буни кўя тур! Илтимос сендан, кет, ҳали ҳаммаси яхши бўлиб кетади. Ўз юртингга қайтиб бориб, кечирим сўрасанг, албатта кечиришади. Бу ердагига ўхшаб, тиз чўктириб, бошингни олишмайди. Маҳзуна, кет, илтимос!

Кўз олдимдан Ҳумайра, Зубайда, хуллас, мен билан анча қадрдон бўлиб қолган барча ҳамхоналарим бирма-бир ўтди. Уларни ўлдиришлари аниқ. Мен эса... Фотиманинг бу гапларидан сўнг қалбимда аллақачон кул босиб қолган умид учқунлари милтиллай бошлаганди.

Ташқаридан ўқ овозлари эшитилиб турарди.

– Ҳозир ҳамма ўзи билан ўзи овора. Ташқари қоронғи. Ўзим сени чиқариб юбораман. Бу ёғига Аллоҳнинг ихтиёридасан.

Нима қилишни билмай қотиб турганимда, йўлакдан шовқин-сурон эшитилди. Зум ўтмай аёлларнинг ғала-ғовурини ўқ товушлари босиб кетди. Ё тавба! Бу қандай бедодлик? Бегуноҳ ожизаларни ўққа тутган бу кимсалар эртага Яратганнинг олдида нима деб жавоб беришаркин?!

– Чиқиб кет, – у менинг қотиб турганимни кўриб, шартга қўлимдан тутди-да, орқа эшикка судради.

Бино қамоқхонага мўлжалланмаган, шу боис мустаҳкам ҳимоя деворлари билан ўралмаган, орқа эшиги катта кўчага туташ экан. Кўчанинг ҳар икки тарафида ҳовлилар тақаштириб қурилган, аммо ҳозир бу уйларда одам яшашига ишониш қийин эди. Атроф қоп-қоронғи, аҳён-аҳёнда автоматлардан отилаётган ўқлар худди учқундек зулмат багрини ёриб ўтади. Мана, менга бир ярим ой бошпана бўлган аёллар ҳибсхонасини жисман тарк этипман. Ундаги яна 33 маҳбуса эса, мендан фарқли ўлароқ, бу зулмат маконини фақат ўлим дарчаси оша тарк этишади. Менинг қуруқ, ҳиссиз жисмим Айн-Исонинг зим-зиё, нотаниш кўчалари бўйлаб кетиб бораётир. Худди оёқларим бошқа бировникидек. Қаёққа, кимнинг олдида, нима мақсадда кетяпман – билмайман.

Қамоқхонада ўтилган «дарслар», хонамизда ўрнатилган радиокарнайда берилган ахборотлардан билганим шуки, Айн-Исо шахрининг бир қисми мужоҳидлар томонидан эгалланган, қолган қисми курд қуроли тўдаларининг измида эди.

Фотима уларнинг Йэ-Пэ-Гэ деб атагани. Кейинчалик билишимча, бу гуруҳнинг тўлиқ номи *Йэкинейен Парастина Гэл* (ўз-ўзини мудофаа қилиш халқ отрядлари) бўлиб, Суриядаги курдларнинг ғайриқонуний қуроли ташкилоти экан. Ташкилот Сурияда фуқаролик уруши бошланганидан бери ҳудудда курд давлати барпо этиш учун ҳам

ҳукумат кучлари, ҳам муҳолифат, ҳам мужоҳидлар билан кураш олиб бораркан.

Ўйлаб ўйимга етолмайман: Фотима мени нима учун озод қилиб юборди. Бари бир бу жаҳолат масканидан чиқиб кета олмайман. Ё курдлар, ё мужоҳидлар чангалига тушишим аниқ. Балки ўлдиришар, балки қийнашар... Яратган Эгам, бу мавҳум қисматимда яна нималар битилган экан? Кошки, тезроқ ажал мени ўз комига тортса-ю, бу мубҳамлик измидан халос бўлсам.

Бу гал яқингинадан, ҳатто қулоғимнинг ёнгинасидан визиллаб ўтган ўқ товушидан сесканиб ўзимни четга олган бўлдим. Ажал нидойимни эшитиб, мени таъқиб этарди. Қизиқ, уни ўзим чақирган ҳолда, яна нега ўзимни қутқариб қолишга интиляпман? Ҳа, яна савил қолгур жоним ширинлик қияпти.

– Тўхта, ким бу?

Турган еримда тош қотдим. Аллақаердан пайдо бўлган икки киши мендан бир неча қадам орқада турганини ҳис этдим. Отиб ташлашса керак! Нега жим қолишди? Нега мунча чўзишмаса, тепки боса қолмайдими. Нималарнидир маслаҳатлашишяпти ўз тилларида.

Шу пайт улардан бири менга яқинлашиб, аввал эҳтиёткорлик билан аβοимнинг устига қўлини теккизди. Кейин қаттиқ қўллар елкамдан пастга томон сирпанаётганини ҳис қилдим. Бутун вужудим тош қотган, қаршилиқ кўрсатишга ҳам ҳолим қолмаганди. Ҳалиги жангари чамаси белимда «шаҳидлик камари» бор-йўқлигини текшириб бўлгач, шартта билагимдан тутди.

– Тўғрига юр.

Гарчи уларнинг тилига тушунмасам-да, мени аллақаерга бошлаб боришларига ақлим етиб турарди. Мени қўлга олганларнинг кимлигини бил-

майман. Аммо ночор уларга бўйсундим. Олдинда нималар кутаётганини тахминан бўлса-да, билиб турибман. Менинг кимлигимни сўрашади. Мужоҳидларнинг турмасидан қочганимни билишгач, улар ҳақида ўзларига керак маълумотларни суриштиришади. Кейин отиб ташлашса керак...

Йўл-йўлакай жангарилардан бири телефонда алаким билан гаплашиб борарди. Чамаси мени қаерга олиб бориш, нима қилишни сўраётгандир. Охирги гапини сал тушунгандек бўлдим.

Чамамда, «бўпти, айтганингиздек қиламан» деган маънони англатарди. Ҳарқалай, Товус билан бирга яшаганимизда ундан бир нечта курдча сўз ўрганиб олгандим. Номаълум «командир» устимдан қандай ҳукм чиқардийкин?

Ҳа, «ёнимга опкелинглар, кўрай-чи» деган кўринадди. Мени яқин орадаги идорага олиб киришди. Мени тутиб олган «овчилар» эшик олдидаги соқчи-га алланималарни тушунтириб, кейин ичкарига, командир ҳузурига бошлашди.

Мана ўша «командир!» Йигирма беш ёшлардаги барваста, шоп мўйлови ва қошлари бир хил «бичим»да ўсган, кулранг ҳарбий форма кийиб олган жангари экан.

Менга бирпас тикилиб тургач, икки тарафимда турган «овчилар»га кетаверинглар дегандек ишора қилгач, хонада у билан ёлғиз қолдик. Мен эса зимдан унинг хонасига кўз ташладим. Торгина, чорхари ҳужра ўртасидаги стол устида алақандай ичимлик тўла шиша ва иккита қадаҳ турибди, оёқ остига эски, аммо қалин гилам тўшалган. Деворда беш қиррали қизил юлдуз тасвири бор, сариқ рангли учбурчак байроқ осилган...

– Ҳуш келибсан, – кейин командир турли тилларда менга мурожаат қилишга тушди. – Арабча гапла-

ша оласанми? Форс тилини биласанми? Туркча гап-лашамизми?

Жа кўп тилни биларкансан!

– Или по-русски будем разговаривать?

Русча ё туркча тугул, ўзбек тилида худди она тили ўқитувчимиздек бурро ва равон гапирганида ҳам бу шопмўйлов билан валақлашишга асти ҳушим келмай турарди. Шундай бўлса-да, жим туришни ўзимга эп кўрмадим.

– Мендан нима истайсизлар ўзи? – деб сўрадим рус тилида.

– Аҳа, тушунарли, – командир мени обдан назардан ўтказаркан, русчалашда давом этди. – Кўринишингдан, русчани билишингдан ё тожик, ё озарбайжон бўлсанг керак? Майли, бу муҳиммас. Ким бўлсанг ҳам, анави газандаларнинг одамисан! Сенларни нима дейишарди? Қора бевами? Шаҳидками? Менга фарқи йўқ.

«Тавба, мунча еб қўйгудек қарамаса. Мақсади нима? Ё... Йўқ! Бу маразга ўзимни бадном қилдириб қўймайман!»

– Сенинг каллакесар биродарларинг бизнинг қанчадан-қанча гул қизларимизни, сингилларимизни, аёлларимизни бадном қилганини биласан-а! – сўради у худди кўнглимдан нима кечаётганини билиб тургандек. – Қонга қон, жонга жон! Сен ҳозир ана ўша биродарларинг қилган ҳайвоний ишлар учун бадал тўлайсан!

– Менга тегманг! – дедим ўтинчдан кўра кўпроқ таҳдид оҳангида. – Улар менинг биродарим эмас! Сизнинг олдингизда ҳеч қандай гуноҳим йўқ!

– Ўша ўн гулидан бир гули очилмаган қизларимизнинг ҳам гуноҳи йўқ эди. Уларни ота-онасидан, жигарларидан, ор-номусидан жудо қилдиларинг! Минглаб норасида гўдакларни ҳам булғадиларинг! Ҳимоясиз, қуролсиз одамларнинг қўйдек бўғизла-

динлар! Менинг юрагим ҳар куни, ҳар лаҳза қасос деб тепади. Шу пайтгача ўн иккита «биродарингни» ўзим нариги дунёга жўнатдим. Сенга ўхшаган шаҳидкаларнинг қанчаси билан кўнгилхушлик қилдим, лекин ҳали ҳовурим босилмади. Майли, гапни кўпайтирмайлик. Мақсадга кўчайлик.

У шундай дея юзимни тўсиб турган чодрани чаққонлик билан юлиб олди. Чодра остидаги сочларим шовуллаганча елкамга қуйилди.

Командир менга бир зум шаҳвоний нигоҳини қадаб тургач, стол томон юрди ва икки қадаҳни шаробга тўлдирди. Қадаҳлардан бирини шартта кўтариб бўшатди. Иккинчисини менга тутқазди:

– Қани, ол, банияти шифо!

Умримда ичкиликни оғзимга олмаганман. Бурнимга ачқимтир ҳид урилиб, кўнглим беҳузур бўлди. Шартта бошимни ён тарафга бурдим.

– Ҳа, сенлар шароб ичмайсанлар, чунки ҳаром! – заҳарханда қилди командир. – Аммо инсон қонига тўймайсанлар! Тўғрими? Лекин мен қонхўр эмасман! Кўнглимни ололсанг бас! Озодсан! Фақат тезроқ! Вақтим оз! – У шундай дея эшикни ичкаридан тамбалади. Кейин эгнидаги кулранг мундирини ечиб, стул суюнчиғига ташлади. Қоп-қора, жингалак туқлар майкаси ёқасидан тошиб турарди.

– Ўзинг ечинасанми? Ё...

Унинг чангалидан омон чиқмаслигим аниқ эди. Тўғри, бундай ҳолатга биринчи бор тушаётганим йўқ. Лекин илгари биров менга никоҳсиз қўл теккизмаган. Бу эса... мени бадном қилмоқчи. Бир камим шу қолувди. Беихтиёр Товуснинг ўлим остидаги жасоратим эсимга тушди. Бу шиддат ва жасорат менда қандай пайдо бўлганини ўзим ҳам билалмай қолдим. Яшин тезлигида қадаҳдаги шаробни унинг юзига сепдим ва бўшаган идишни

столнинг қиррасига бир уриб синдирдим. Қўлимда ўткир тиғли хавфли қурол турарди.

– Яқинлашма, – дедим синган қадаҳ тутган қўлимни ўқталиб. – Мен ўз шаънимни оёқости қилишларига йўл қўймайман.

Кутганимдек бўлмади. У қўлимдаги «ажал қуроли»га қараб ҳам қўймади. Чаққонлик билан билангимдан тутиб, бир қисганди, синиқ қадаҳ деворга тегиб чил-чил бўлди.

– Сен менга ёқяпсан, – юзига сачраган шаробни энги билан артиб ташларкан, менга йиртқичдек ташланди. Бутун вужудим унинг барваста гавдаси остида қолиб кетганди. У ютоқиб, юз-қўзларимдан ўпишга уринар, мен эса, юзимни ҳар тарафга буриб чап беришга, унга қаршилиқ кўрсатишга ҳаракат қилардим.

«Ё раббий, бу шармандаликдан ўзинг қутқар! Бир беномус ваҳшийнинг тажовузидан ўзинг халос эт!»

Йўқ, чамаси, бу оҳу зорим Яратганга етиб бормаяпти. Мана, у гурзидек келадиган сержун қўларини обоим ёқасига соляпти. Унинг дағал бармоқлари баданимга тегиши билан уят ва нафратдан бутун вужудимга ўт туташди гўё!

– Қўйвор. Ярамас! Ифлос!

Кутилмаганда... У худди ток ургандек ўзини четга олди. Унинг қўлида... ўлими олдидан Товус менга бериб кетган ўша медальон турарди. Товус ва қуёш тасвири туширилган оқ занжирга илинган ўша туморнусха тақинчоқ. Мен бу тақинчоқни ўша қуни машъум оқшом Товус менга бериши билан ҳуш-беҳуш тақиб олган, кейин бўйнимдан чиқаришни унутгандим. Фақат орадан бир неча кун ўтиб, ҳибсхонанинг бадбўй ҳаммомида чўмлаётим, бу медальон бўйнимда турганини пайқадим. Аввалига, назоратчилар мени язидийликда айблаб ўлдириб юборишса-я, деган ўйда ташлаб

юбормоқчи бўлдим. Аммо Товус уни менга эсдалик сифатида қолдиргани учун ташлаб юборишга кўзим қиймаган.

Мана, ўша медальон! Курд командири бу медальонга тикилганча бақрайиб қолганди. Тавба, унга нима бўлди?

– Буни қаердан олдинг? – сўради у паст, титроқ овозда.

Мен унинг чангалидан халос бўлганимни англаб шартга ўрнимда турдим ва кийимларимни тартибга келтирдим. Абоимнинг ёқасини беркитиб, ерда қора илондек буралиб ётган чодрамни бошимга ташладим.

– Айт, буни сенга ким берди?

– Товус, – дедим ундаги ўзгаришнинг сабабини ҳалигача тушунмай.

– Товус! Товус! – у шундай дея медальонни қалин, дўрдоқ лабларига босди. – У қаерда? Айт!

Ҳа, тош қотган сезгиларим, онгим энди ишлай бошляпти. Ахир Товус ҳам курд эди, манави ҳам курд-ку! Демак, бу ҳам язидий экан-да! Шунинг учун «биродарларим»нинг гўрига гишт қалабди-да! Тўхта! Товус унаштирилган йигитим бор деганди. Исми Адилмиди, Адиймиди? Наҳотки, бу ўша йигит? Наҳотки, шу бир парча медальон мени бу барзангининг тажовузидан қутқарган бўлса? Ҳа, у аввалги шаҳдидан қайтган, кўзларидан ёш тирқирай бошлаганди.

– Буни... Товусга йигити совға қилган, – дедим тўнглик билан.

– Ўша йигит менман. Адийман, – жундор кўксига муштлади йигит ва нимадир эсига тушгандек елкасига стул суянчиғида турган мундирини илди.

Мен унга Товус ҳақида билганларимни, унинг ўлим олдидаги жасоратини, охир-оқибат томирини қирқиб, ҳаётига нуқта қўйганини айтиб бер-

дим. Адий мени жим тинглар, чамаси бу муддат ичида у нафас олишга-да, киприк қоқишга-да журъат этолмасди.

– У... у ўз номусини ҳимоя қилибди-да! Ўша мужоҳид унга ҳеч нарса қилолмабдимиз?

Мен Товуснинг ўша ондаги ҳар бир сўзини эслашга тиришдим: «У мени бадном қилишига йўл қўймадим» дегани аниқ эсимда!

Командир менинг жавобимни «худди Товус тирик» деган маънода эшитдим, беихтиёр унинг юзлари ёришиб кетди. У худди телбалардек бояги медальонни қайта-қайта ўпар «Товус, Товус, мен сени севаман», дея пичирларди. Зум ўтмай, у менинг кўзимга Фаррух бўлиб кўринди-ю, эгим жимирлаб кетди. Ахир Фаррух ҳам мени севишини ёзиб кетганди-ку.

– Худога шукр, – деди у яна менга юзланиб. – У ҳақиқий язидий қизига хос иш тутибди. У нафақат ўз номусини, менинг ҳам шаънимни муносиб ҳимоя қилибди. Унинг руҳини буюк Эзид даргоҳига қабул қилган бўлсин! Сен эса, менга жуда қувончли мужда келтирдинг!

Мен Адийни тамомила тушунолмай қолгандим. Боягина менинг ор-номусимга чанг солишга уринган кимса, энди ўз шаънини ерга қориштирамаган севгилисига Яратганнинг раҳматини тилаб ўтирибди.

Нима бўлганда ҳам вазият менинг фойдамга ўзгармоқда эди. Ҳозир ҳис-туйғуларга эмас, ақлга таяниб иш тутиш керак. Ҳарқалай, менинг тақдирим ҳар томонлама мана шу язидий жангарининг ҳукмига боғлиқ.

– Биласанми, – деди у қўлидаги медальондан кўз узмай. – Биз Товус билан бир уруққа мансубмиз. Узоқ қариндошлигимиз ҳам бор. Ироққа Еревандан кўчиб келганмиз. Бу медальон эса, менга

онамдан ёдгорлик бўлиб қолган. Мени Товус билан унаштиришганда, унга ана шу қимматли ёдгорликни туҳфа қилгандим. Биз бир-биримизни қаттиқ севардик. Аммо мен уни ҳимоя қилолмадим. Мужоҳидлар Шангалга бостириб борганида, эркаларни ўлдириб, аёлларни асир қилиб кетганида мен Мосулда, ўқишда эдим. Юзлаб қиз-жувонлар қатори менинг сингилларим ва севгилим Товусни ҳам Раққага олиб кетишганини эшитдим. Кейин нима бўлганини сендан билдим. Агар бу тумор бўлмаганда...

Ҳа, шу тумор бўлмаганда, ҳозир менинг ҳолим нима кечишини ҳатто кўз олдимга ҳам келтиришни истамасдим. Яратган мазлум инсонларнинг дусини ҳамиша қабул қилишига яна бир карра иймон келтирдим.

– Уни менга бера оласанми? – сўради худди «йўқ» деган жавобни эшитишдан қўрққандек кўзлари жавдираб.

– Олаверинг, – дедим унга қарамасликка тиришиб. Нима бўлганда ҳам унга нисбатан нафратим ҳамон сўнмаган, ахир у мени даставвал бир ўлжа сифатида қабул қилганди. Ҳозир бу йигит босқинчи, зўравонга эмас, жабрдийда ва беозор одамга ўхшаб қолганди.

– Мени кечир, – стуллардан бирини олдинга суриб менга жой кўрсатаркан, ўзи яна битта стулга жойлашди. – Тўғри, мен ўзимни фаришта деёлмайман. Қўлим қонга ботган. Аммо уруш бошланмасидан аввал мен одам боласини чертмаган оддий талаба эдим. Ҳатто товуқ ҳам сўймаганман, ишонасанми? Мосул университетида, Шарқ тиллари куллиётида ўқирдим. Анави жангарилар шаҳарларимизни босиб олишгач, ўқишни ташлаб, курдлар мудофаа отряди – Йэ-Пэ-Гэга қўшилдим.

Уруш одамни шафқатсиз қилиб қўяркан, қотилга, қасоскорга айлантларкан. Сен ўзинг бу ерга қандай келиб қолдинг?

Ўз кечмишимни шу пайтгача кимларга айтиб бермадим. Бари бир ҳеч нарса ўзгармайдик-ку. Ҳозир ҳам ҳафсаласизлик билан бошимдан ўтганларни қисқача баён қилдим.

– Демак, сен бу мутаассиблар тўдасига адашиб тушиб қолгансан, – таассуф билан бош чайқади командир. – Энди нима қилмоқчисан?

Унинг бу саволи кўнглимда умид чироғини ёққанди. Балки у юртимга қайтишимга имкон яратар?

– Мен... Ўзбекистонга қайтаман, – дедим ўкинч билан. – Бунинг учун менга энг яқин ва қулай бўлган элчихонага етиб олишим керак.

– Биринчидан, юртингга қайтсанг сени жавобгарликка тортишади, – командир стол остида сочилиб ётган шиша парчаларини этигининг учи билан тўплашга уринди. – Иккинчидан, сен ҳозир Сурия ҳудудидасан. Бу ўлкада сизнинг элчихонангиз борми-йўқми, билмадим. Бўлганда ҳам аллақачон ёпилган бўларди. Қолаверса, дипломатик корпус Дамашқда. Дамашқ эса, президент Асад кучларининг қўлида. У ерга бориш ҳозир ўлим билан барабар. Суриянинг нисбатан тинч ҳудуди ҳозир бизнинг назоратимизда.

– Унда... – нима дейишни билмай қолгандим. – Мен-ку жавобгарликдан қочмайман. Лекин бу юртдан тезроқ қочиб кетгим келяпти.

– Менда бир таклиф бор, – деди командир ҳамон қўлидаги Товус медальонига тикилиб. – Мен сени Туркияга ўтишингга ёрдам берман. Танишларим бор. Улар сени чегарадан олиб ўтишади. Анқарада элчихонангиз бўлса керак?

– Ҳа, бор, – дедим умид билан. Аниқ эсимда: Комрон менга «элчихонамиз Анқарада жойлашган» деганди.

– Бизнинг одамларимиз Шонлиурфагача бора олишади. Анқарагача бориш улар учун хавфли. Агар қўлга тушиб қолишса, сени ҳам улар билан бирга қамоққа тиқишади. Лекин, менга Товус ҳақида хабар келтирганинг, менга қимматли бўлган туморни қайтарганинг учун сендан қарзимни узишим керак. Истасанг, уйимга олиб бораман, бир-икки кун меҳмон бўласан.

– Раҳмат, – дедим совуққина қилиб. – Агар ўзингизни ростдан ҳам қарздор деб билсангиз, менга ёрдам беринг. Мен тезроқ уйга кетишим керак.

– Албатта, – деди командир қўл телефонини қўлига олarkan.

Кейин у ўрнидан туриб, ҳужрасининг анчадан бери артилмаган, қурум босган деразаси ёнига бориб, ким биландир анча пайт гаплашдим. Гарчи унинг гапларига тушунмасам-да, суҳбат мен ҳақимда кетаётганини, кимгадир қанақадир топшириқ бераётганини англадим.

– Ҳаммаси ҳал бўлди, – деди Адий менга жилмайиб. (Бир қарашда унинг жилмайишиши мумкинлигига ишонмагандим.) – Ярим соатда эшигим олдига машина етиб келади ва сени Шонлиурфага етказди. У ердан Анқарага ҳар ярим соатда автобус қатнайди.

У шундай дея чўнтагидан бир даста пул чиқарди. Доллар!

– Бу йўл харажатларинг учун.

Стол устида ёйилиб кетган бер нечта кўкиш банкнотни кўриб кўзларим чақнаб кетди. Нима қилай? Олайми? Манави жангарининг олдида паст кетиш бўлмайдими? Ахир у мени бадном қи-

лишига сал қолди-ку. Бу пулларни кимларнидир зор қақшатиб топмаганмикин?

Лекин қаршимда эҳтиёж аталмиш бир куч турардики, айна дамда душманнинг ҳам марҳаматини қабул қилишдан бошқа чорам йўқ эди. Ахир айна дамдаги асосий мақсадим қандай бўлмасин юртимга қайтиш. Бунинг учун менга пул керак бўлади. Ҳеч ким мени Шонлиурфадан Анқарагача текинга олиб кетмайди. Қайтиш учун самолёт чиптасига ҳам пул керак бўлади. Қолаверса, эгнимдаги кирчил, рўдапо кийимлар билан уйга қандай кетаман. Эгнимга тузукроқ кийим-бош олишим керак...

– Олавер, – деди командир менинг ҳолатимни пайқаб. – Манави туморни бирорта заргарга пуллаганинда ҳам бундан кўпроқ пул берарди. Сен бу тақинчоқнинг қанчалик қиммат туришини биласанми?

«Ҳа, унақада пулни олавераман. Ахир бу туморнинг Товус менга ҳадя қилганди. Демак, мен ўз мулким учун ҳақ оляпман.

– Раҳмат, – дедим пулларни абоимнинг ички чўнтаги соларканман. – Аллоҳ сиздан рози бўлсин! Фақат, сиздан илтимос, золимларнинг қасосини мазлумлардан олманг. Қўлингиздан келса, ҳақиқий айбдорни топиб, унинг ўзидан хун талаб қилинг!

Командир индамади.

Орадан кўп ўтмай, эшик тақиллади. Командир илгакни тушириши билан соқчи йигитнинг боши кўринди. Командир чақирган машина етиб келганди...

ТЎРТИНЧИ ҚИСМ

...Мана, ниҳоят, уруш, қирғинбарот зулм ва жаҳолат авж олган бахтиқаро мамлакат ортда қолди. Чегарадан ўтишга унча қийналмадик. Бу ерда ҳам курд командирига қарашли одамлар бор экан. Улар бизни ортиқча оворагарчиликсиз ўтказиб юборишди.

Мен қоп-қора «Прадо»нинг орқа ўриндиғида ойнадан сирғаниб ўтаётган манзараларни маъюс кузатганча кетиб борардим. Командир ҳайдовчига «бу қизга хиралик қилсанг ўзингдан кўр» деб қўрқитиб қўйганми, машинасига ўтирганимга икки соатдан ошган бўлса ҳам, миқ этмай кетяпти.

Шарқ томондан уфқ қизариб келарди...

Бу йўллардан беш ойча илгари ўтганман. Бу фурсат ичида не балоларни кўрмадим. Мен билан худди мана шу йўлдан Сурияга кириб келган қизларнинг деярли бари ўлиб кетди. Фотимага нима бўлганини эса ҳануз билмайман. У ўз «биродар»лари билан қуршовни ёриб ўтдимикин? Нима бўлганда ҳам у менинг ҳаётимни асраб қолгани учун бир умр дуо қилсам керак.

Яна қамоқхонада пашшадек қириб ташланган шўрлик ожизалар кўз олдидан ўтди. Уларнинг гуноҳи шу машғум ўлкада туғилганидами? Сизларни Аллоҳ ўз раҳматига олсин, азизларим!

Назаримда ҳамма хавф-хатар ортда қолганди. Энди бир амаллаб уйга етиб олишим керак. Ишқилиб элчихонада мени тинглайдиган одам топилармикин? Ахир ёнимда Ўзбекистонга дахлдорлигимни тасдиқлайдиган бирор ҳужжатим бўлмаса? Балки уйимизга, ойимга қўнғироқ қилиб, паспор-

тимни жўнатишларини сўрасаммикин? Оҳ, уйга қўнғироқ қилишга кошки юрагим дов берса... ойим менинг овозимни эшитиб, эсидан оғиб қолса-я? Бу-вимга нима бўлдикин? Отамнинг жувонмарг бўлгани етмагандек, мен ҳам ёлгон ваъдаларга учиб, қочиб кетганимдан сўнг не аҳволга тушди экан?

Бу машъум сафарим давомида Яратганнинг меҳри ва карами чексиз эканига яна бир карра ишондим. Ахир нақ ажалнинг оғзидан қайтыпман. Бир неча бор ўлим муқаррар бўлиб турганида мўъжизага дуч келдим. Парвардигорим мени асрагани каби яқинларимни ҳам ҳифзу ҳимоятига олган бўлсин.

...Шонлиурфага кириб келганимизда тонг отиб бўлган, шаҳар қуёшнинг заррин нурларига чўмила бошлаганди. Бу шаҳар кўчалари менга таниш. Машинамиз тонгги шаҳар кўчаларидан кетиб бораркан, Истанбулдан келаётганимизда ҳамроҳларимиз кириб чиққан масжидни кўрдим. Улар билан кабобхўрлик қилган кафе ҳам шу атрофда бўлса керак.

Ниҳоят, ҳайдовчи йигит ранг-баранг автобуслар териб қўйилган қўналға олдида машинани тўхтатди. Мени Анқарага шу ердан жўнаб кетилса керак.

– Хайр, – деди ҳалиги йигит менга илк бор юзланиб жилмаяркан.

Маили, жангарими, Йе-Пе-Геми, шу ергача олиб келишди. Бу ёғига худонинг ўзи йўлимни очар.

Бу ерда мен сингари «жаҳаннам бағридан» чиқиб келган қочоқларга ҳар қадамда дуч келиш мумкин. Автовокзалга кираверишда уч-тўртта чодрали аёл бола-бақрасини ёнига тизиб тиланиб ўтирибди. Беихтиёр ўз кийимларимга қарадим. Менинг ҳам кўринишим улардан фарқ қилмайди. Энг аввало ўзимга тузукроқ кийим-бош олишим кераклиги эсимга тушди. Абоимнинг ички чўн-

тагига қўл суққанимда мени садақа беради деб ўйлашдим, атрофимни бошланг, оёқланг, кир-чир болалар ўраб олди.

Барака топкур Товуснинг севгилиси менга ўнта юзталиқ – нақ минг доллар берган экан. Кир-чир, ночор болаларни кўриб, ичим туздек ачишса-да, чўнтагимдаги бу пулларни уларга тарқата олмасдим! Аввал пулимни майдалаб олай, кейин буларни ҳам қуруқ қўймайман. Зеро, бу бечораларнинг бошига тушган оғир кунларни ҳеч ким билмаса, мен яхши биладман!

Бу ерда саррофлик шохобчаларини топиш қийин эмас. Улардан бири автовокзал дарвозаси ёнида экан. Сарроф аёл бир мен узатган юзталиқка, бир юзимга анграйиб қараб, касса чеки ва 292 турк лирасини узатди. Бояқиш бундай афтодаҳол кўринишдаги қочоқ аёл юз долларни қаердан олдикин, деган хаёлга боргандир-да!

– Кийим дўконини қаердан топсам бўлади? – сўрадим турк тилида сарроф аёл узатган тангаларни алоҳида ажратиб оларканман.

– Орқа кўчадаги барча дўконларда сотилади.

Сарроф худди кўнглимдагиларни уққандек нақ қирқ икки лира майда пул берган экан. Ҳаммасини йўлимга кўз тикиб турган болаларга ва уларнинг оналарига тарқатдим. Улар анчагача ортимдан миннатдор чувиллаб қолишди.

Чиндан ҳам орқа кўчада қатор кийим расталари жойлашганини кўрдим. Сотувчилар ранг-баранг кийимларни кўчага, эшик олдига чиқариб, нархларини ҳам илиб қўйишибди. Аёл киши эмасманми, яхши, сифатли кийим кўзимга худди оловдек ташланади. Нархи ҳам унча қиммат эмас. Фақат ўзимга муносиб андозадагисини топа олсам бўлгани. Айниқса, манави энгли қизил кофта билан узун қора юбка бир-бирига анча мос экан. Ле-

кин бундай кийимларни киймай қўйганимга анча бўлганди. Жуда ғалати бўлса керак.

Озгин, энгагининг тагида Тарканникига ўхшаган бир туп соқол кўкариб турган олифга сотувчи мени хушламайгина қарши олди. Чамаси, менга ўхшаган қочоқлар маҳаллий аҳолининг меъдасига теккан кўринади.

– Кийиб кўрсам бўладими? – сўрадим ҳалиги йигитдан туркчалаб. Йигит афтини хийла буриштириб, дўкон ичида тўрт тарафи қора мато билан ўралган жойни кўрсатди. Унинг норозилигини тушунса бўлади.

Анчадан бери ойнага қарамаган эканман. Ўзимни таниёлмай қолдим. Кўз остиларим салқиб, ранг-қутиб учиб кетибди. Чакка суюқларим ҳам бўртиб чиқибди. Сочимга оқ тушибди, оҳ! Ҳали йигирмага кирмай туриб-а? Э, худо, ҳали бу кўргилик ҳам бормиди бошимда? Наҳотки, шу пайтдан қарилик ёқамга чанг солса? Бақириб юборишимга сал қолди. Қанийди қўлимда тошми, фиштми бўлса-ю, ойнани чил-чил қилсам. Аммо ойнада нима айб? У борини кўрсатяпти. Демак, мен ўз орзу-умидларим, ор-номусим, келажагим билан бирга ёшлигимни ҳам жаҳолат диёрига кўмиб келибман-да!

– Марҳамат қилиб, чиқсангиз, харидорларимиз кутиб қолди.

Қаердалигимни унугаёзибман. Дарҳол кийимларимни алмаштириб, ойнага қарадим. Хайрият, сал бўлса-да, чиройим очилгандек бўлди. Мен танлаган кийимлар худди ўзимга мослаб тикилгандек лоппа-лойиқ келди. Ҳалиги қоп-қора або ва чодра мени анча қаритиб қўйган экан. Лекин бари бир аввалги Маҳзуна эмасдим.

Ташқарига чиқишим билан ҳалиги йигитнинг ҳам ранги ўзгарди. Чамаси у ёлгон гапидан хижолат бўлди шекилли. Дўконда биронда ҳам мушта-

рий кўринмасди. Боя менга менсимасдан қарагани учун у билан майдалашиб ўтиргим келмади. Кофта билан юбкага битта шарф қўшиб олсам, жами 47 лира бўларкан. Шарфни замонавий турк қизларига хос русумда бошимнинг энса қисмига ўрарканман, йигитчанинг қўлига элик лира тутқаздим:

– Марҳамат, қайтими керакмас!

Йигитча хижолатдан қизариб кетганди:

– Хоним афандим, кечирасиз, бир дақиқа, чой ёки қаҳва истайсизми? – деганча ортимдан яна бир нималарни бидирлаб қолаверди. Эҳ, укагинам, одамнинг фақат кийимига, пулига қарабгина муомала қилишни дарров ўрганиб олибсан-да?

...Автобусларга фақат чипта билан чиқариларкан. Чиптахонага кирганимда, ўрта ёшли, оқсоч бир амаки «Миллиет» газетасининг янги сонини ўқиб ўтирарди. Салом бериб, Анқарага боршимни айтдим.

– Яхши, паспортинг қани, қизим? – сўради у газетадан бош кўтариб, кўзойнаклари оша менга қараркан.

– Уйда қолиб кетибди. Лекин жуда шошиб турувдим, амаки, илтимос! – паспортсиз Анқарага-ча боролмаслигимни билиб, ичимда хавотир ўрлаганди.

– Бўлмайди, қизим, бошлиғим ишдан ҳайдаса бешта боламни қандай боқаман?

Шу чоқ хаёлимга бир фикр келди. Тўғри, бу менга бир оз қимматга тушиши мумкин, аммо бошқа иложим йўқ эди. Ишқилиб, фойда берсин-да!

– Сизга ризқни худо берадими ё бошлиғингизми, амакижон? – шундай дея устида Отатурк сурати туширилган 200 талик пуштиранг купюрани амакининг столи устига ташладим. Бу пул чипта нархидан нақ тўрт баравар кўп эди....

...Мана, яп-янги «Мерседес» автобуси Анқара томон шамолдек елиб кетяпти. Қизик, пулнинг

ҳиди келиши билан нега ҳамма бирдан ўзгариб қоларкин? Нега бунақа пайтда бурч ҳам, масъулият ҳам унутиларкин? Мен-ку, тезроқ уйга кетишдан бошқа ҳеч нарсани ўйлаётганим йўқ. Бировга зиёним ҳам тегмайди. Лекин ҳозир менинг ўрнимга бирор мудҳиш ниятни кўзлаб чиққан террорчи ҳам бўлиши мумкин эди-ку! Ахир бу шаҳар бугунги кунда нақ жаҳаннамнинг ёнгинасида турибди! У ердан қанчадан-қанча иблис малайлари бу томонга ўтиб келиши мумкин...

Э, худо ўзимча нималарни ўйлаяпман? Ахир ишим осон битганидан, худо йўлимни очганидан хурсанд бўлсам-чи?

Анқарагача бўлган 800 чақиримдан кўпроқ масофани босиб ўтганимизда кун кеч бўлганди. Бугун элчихонага боролмаслигим аниқ. Бирорта меҳмонхонадан жой оламан. Эртагача сўраб суриштириб, элчихонанинг телефони, манзилини топарман.

Ҳайдовчига арзонроқ, яхшироқ меҳмонхонанинг олдида тушириб кетишини айтгандим, маъқул дегандек бош ирғади. Бу ерда ҳам паспорт муаммосига дуч келишим аниқ. Ҳозирча пулим етарли. Балки бу ерда ҳам Шонлиурфадаги гапга «тушунадиган» инсонлар учраб қолар?

Мен тушиб қолган жой Тунали мавзеси деб аталаркан. Олти қаватли меҳмонхона ходими мени табассум билан қарши олди. Пулига ҳам чидаса бўларкан. Бунинг устига нонушта ва кечки овқат текин.

Хизматчи қизга сумкамни ўғирлатиб қўйганимни, паспортим ҳам унинг ичида кетганини, бошқа борадиган жойим йўқлигини айтдим. Қиз мужмал қиёфада елка қисди. Беш-ўн дақиқа кутиб туришимни, хўжайин унғача келиб қолишини, бунақа масалаларни унинг розилигисиз ҳал қилолмаслигини айтди.

Ресепшин қаршисидаги оромкурсидан жой олдим. Қаршимдаги журнал столи устида бугунги газеталар териб қўйилганди. «Миллиет»нинг эрталаб Шонлиурфада сотувчи амаки ўқиб ўтирган сонини дарҳол танидим. Ўша фурсатда 200 лирани кўрган онда амакининг юзида пайдо бўлган ғалати ифодани эслаб, кулимсираб қўйдим.

Газетани варақларканман, бевосита «муқаддас халифалик давлати» билан боғлиқ хабарлар этиборимни тортди. Ие, манави ерда нимани ёзишибди? «Мужоҳидлар Айн-Исода маҳбус аёлларни қатл этишди». Бир кунда бу ҳақдаги хабарлар матбуотга чиқишга улгурибди-да.

Беихтиёр бир кун аввал ҳибсхонада юз берган хунрезлик эсимга тушиб кўз олдим қоронғилашди. Шоша-пиша хабарга кўз югуртирдим. Мен ҳибсхонани тарк этганимдан сўнг у ерда нималар бўлганини билмасдим. Мужоҳидлар сирлари Фотима айтгандек маҳбуса аёллар бу ердаги сирларни фош этишларидан қўрқиб, уларнинг барини ўлдиришибди. (Улардан бири мўъжиза туфайли тирик қолгани ва бу ҳақидаги хабарни ўқиб ўтирганини бечора журналистлар қаердан билишсин?) Сўнг ҳарбий машинада Раққага қараб чекинаётганларида Йе-Пе-Ге кучларининг пистирмасига дуч келишибди.

Орадаги отишмада мужоҳидларнинг барчаси, жумладан 7 нафар Йе-Пе-Ге жангариси ўлдирилган. Бундан чиқди, Фотима ҳам уларнинг орасида бўлган. Бечора қиз! У ҳам шу мақсадсиз «жиҳод»нинг қурбони бўлибди-да! Гарчи бу ўлимга унинг ўзи сабабчи бўлган, шу қисматни унинг ўзига танлаган эса-да, ўзи сингари аёлларнинг ўлимини киприк қоқмай қабул қилган бўлса-да, унинг ўлими мени қайғуга солганди.

Айниқса, унинг сўнгги сўзлари қулоғим остидан кетмайди:

«...Сен бу ерга ўз ихтиёринг билан келиб қолмагансан. Сени алдашган. Ўз ватанингга қайтишни жуда истайсан. Илтимос, кет бу ердан!..»

Бечора! Ўшанда у мени озод этиб, ўзини ўлим чангалига топширган экан-да? Ҳа, мен-ку, алданиб, ўз ихтиёримга зид ўлароқ «у томон»га боргандим. У-чи, лоақал бир марта бўлсин, жаннатий ҳаётдан воз кечиб, жаҳолат диёрига йўл олганидан афсус чекмадимикин?

Беихтиёр кўзим ёшланганини сездим. Йўқ, ҳис-туйғуга бериладиган пайт эмас. Қаердан келатганимни билишса, ҳозироқ мени полиция қўлига тутқазиб юборишади. Мен яна ўзга бир мамлакатнинг қамоғига киришни истамайман. Биламан, ўз юртимда ҳам мени айнан шу қисмат кутяпти. Лекин Ватанинг ҳатто турмаси ҳам ватан!

Ие, манави малласоқол ким бўлди? Нега менга бунчалик таниш кўриняпти? Ҳа, гап буёқда экан-да! Ахир бу бизни Раққада кутиб олган, илк бор «муқаддас халифалик давлати» ҳақида тушунча берган, кейин «ибрат дарси»га бошлаган қўмондон-ку! Газетада ёзилишича, Рамади шаҳри яқинида бўлган жангда, мужоҳидларнинг ўн икки жангариси билан бирга ушбу «давлат»нинг юқори рутбали ҳарбийларидан бири – рус полкининг раҳбари, Абу Саид Русий номи билан танилган Россия фуқароси Александр Васильевич Зиновьев Ироқ ҳукумати ҳарбий ҳаво кучларининг навбатдаги ҳужуми натижасида йўқ қилинган.

Ана холос! Ўшанда «душманларимизни хоҳ бегона, хоҳ таниш-билишимиз, хоҳ қариндошимиз бўлсин, топган жойимизда ўлдирамиз» деб осмондан келганди. Мана, унинг ўзини ҳам «топилган жойида» ўлдиришибди-да!

Шу онда негадир лоп этиб, эсимга Фаррух тушди. У содир этган терактни ҳам газеталар ёзиб

чиқаргандир? Унинг номини ҳам минглаб инсонлар лаънат ва нафрат билан тилга олишгандир? Э, нодон бола-я! Шуларнинг гапига кириб, ёш жонингни савил қилгунча...

– Маъзур тутасиз, хоним афандим, афсуски, паспортсиз, сизни қабул қилолмас эканмиз!

Хизматчи қизнинг таассуфли овозидан ҳушимни тўпладим. У тепамда турар, орқасида эса, шоп мўйловли бир эркак менга кўзларини қисганча диққат билан қараб турарди. Афтидан меҳмонхона хўжайини шекилли. Намунча қаттиқ тикилмаса? Менинг қаердан келаётганимни билиб қолса борми? Ҳаммаси тамом!

Имкон қадар ўзимни ажнабий эмасдек кўрсатишга тиришиб:

– Илтимос қиламан, Анқарада бошқа борадиган жойим йўқ, ноилож қолдим, – дедим.

– Хоним, сиз Мерсиндан эмасмисиз? – ниҳоят, тилга кирди «хўжайин». Ўлдим. Туркияда Мерсин деган вилоят борлигини эшитганман. Мени ўша томоннинг одамларига ўхшатди, шекилли. «Ҳа» деганим тузукмикин? Ишқилиб, «қайси тумани, қайси қишлоғи, қайси маҳалласидансиз?» деб сўраб қолса, нақ тилимдан тутиламан-ку! Нима бўлса бўлди. Бу ёғига ёлғонни худонинг ўзи кечирсин!

– Худди шундай, жаноб!

Айтишга айтдим-ку, ичимдан зил кетиб турибман.

Хайрият, хўжайин майдалашишни ёмон кўраркан. Фақат ходимига мақтанчоқлик билан қараб, томоғини қириб қўйди.

– Хона бер, мен ҳам ўша ерликман, – у ходимига амр қиларкан, менга ўгирилди. – Мен одамга бир қараб, қаердан эканини дарров фарқлай оламан!

«Э, яшанг амаки, онангиз сизни бунчалик билағон қилиб туғмаса!»

«Хамюртим»га қайта-қайта раҳмат айтиб, хонанинг нархини тўладим-да, хизматчининг ортидан тепа қаватга кўтарилдим. Меҳмонхона деганда негадир Сурияга борган биринчи куним Тал-Абёдада тунаб қолганимиз – икки қаватли, ичида чивинлар ғужғон ўйнаб турадиган, ваннахонасида эски челақда сув турадиган, омонат каравотлар ва эски шкафлар ўрнатилган, ўқ тешиб ўтган хона тасаввуримда миҳланиб қолган экан.

Бироқ мен учун ажратилган хонадаги шароитни кўриб, кўзларимга ишонмадим. Хизматчи менга хайрли тун тилаб чиқиб кетиши билан ўзимни кенг, икки кишига мўлжалланган каравотга отдим.

Чарчаб келганим учунми, кечки овқатга ҳам тушмасдан тарракдек қотибман. Шунга яраша эрта уйғондим. Хонамдаги жиҳозларга бир қур кўз ташлаб чиқдим. Телефон! Табиийки, бу ердан уйимга, ойижонимга телефон қилиш имкони бор! Нега бунча қалтироқ босмаса? Ахир бари бир уйга бораман-ку! Демак телефон қилишим керак! Уйдагиларнинг, яқинларимнинг ҳол-аҳволини билишим, ўзимнинг соғ-саломат эканим, тез орада бориб қолишимни айтишим керак. Стол устидаги йўриқномада хорижий давлатларга чиқиш тартиби кўрсатиб қўйилган: аввал иккита нолни тераман, кейин мамлакат коди, алоқа оператори ва абонент рақами!

Дарҳол ойимнинг рақамларини тердим. Орадаги бир неча сониялик сукунат назаримда соатларга чўзилгандек бўлди. Ойим менинг овозимни эшитишлари билан биринчи нима деркинлар? «Асал қизим, соғиниб кетдим-ку, тезроқ кела қол», дея зорланармикинлар ёки «сен тентак қизга қачон ақл киради, қай гўрларда санғиб юрибсан?» деб уришиб берармикинлар? Майли ойижон,

уришсангизам, сўксангизам, қарғасангизам майли, тезроқ телефонни кўтаринг!

Ниҳоят, анча таниш ҳатто хийла қадрдон овозни эшитдим: «Бу рақам билан вақтинча боғланиш мумкин эмас!»

Оббо, антенна йўқмикин, ё ойим телефонни ўчириб қўйганмикинлар? Бир томондан хурсанд бўлдим. Балки аввал бирорта дугонамга телефон қиларман. Шу баҳона қишлоқда ўзим ҳақимда қанақа гап сўзлар юрганини ҳам билиб оламан. Вой савил! Уввало уринмайин бирорта дугонамнинг рақамини эслолмасам-а! Ахир ҳозирги кунда ҳаммамиз ўзимиздан кўра телефон хотирасига кўпроқ ишонамиз. Ўйлаб қарасам, ўзим, ойим ва раҳматли дадамнинг рақамларидан бошқасини эслаб қолмаган эканман.

Майли, аввал элчихона билан боғлиқ масалаларни ҳал қилиб олай. Улар мени Ўзбекистонга юбора олишса бас.

Пастдаги ресторанда нонушта қилиб чиқарканман, кечаги қиздан элчихонага қўнғироқ қилиб беришини сўрадим. Қиз бир дақиқа деганча, олдидаги аллақандай китобчани варақлашга тушди. Ниҳоят, керакли рақамни топиб терди-да, гўшакни менга тутқазди:

– Ассалому алайкум, Ўзбекистон элчихонаси эшитади!

Она тилимдаги қадрдон каломларни эшитиб, тўлқинланиб кетдим.

– Ассалому алайкум, мен... – дафъатан қаршимда турган қизга қараб қўйдим. – Мен ўта муҳим масалада сизлар билан кўришмоқчи эдим. Телефонда... айтолмайман. Қабул қиласизми?

Элчихона ходими соат 11 да консул қабулига ёзиб қўйишини айтди.

Орадан икки соат ўтиб, мен айтилган жойда, консул қабулида ўтирардим. Стол устида Ватанимизнинг кичкина байроғи турибди. Қаршимда қирқ ёшлардаги, қора костюм-шим кийган, бўйинбоғ таққан киши менинг ҳар бир сўзимни диққат билан тингламоқда.

Консулнинг қабулига кирсам, унинг салобати босиб, айтадиган гапимни йўқотиб қўйсам керак, деб қўрққандим. Бироқ бу даражада эркин, хотиржам ва равон гапиришим хаёлимга келмаганди.

Мен бошимдан ўтган бу ҳодисаларни шу пайтгача ким-кимларга ҳикоя қилиб бермаганман. Аммо бу гал ҳар бир тафсилотни энг майда деталларигача, холис ва ҳаққоний, надомат ва иқрор ила ҳикоя қилардим. Фақат битта истисно бор эди. Мен ўз ҳикоямни Фаррух ва у билан боғлиқ воқеаларга тўхталмадим. Чунки Ватанида унинг номи хоинлар ва сотқинлар қаторида тилга олиншини истамасдим.

Қизиқ, мен ушбу ҳодисалар ҳақида ҳикоя қиларканман, елкамни босиб турган оғир юкдан халос бўлаётгандим. Ҳикоям сўнгига етганида ўзимни йиғидан тўхтатолмай қолдим:

– Майли, менга ҳар қандай жазо беришса ҳам розиман, – дедим устма-уст энтикиб. – Фақат мен ўз юртимга боролсам, ватаним тупроғини тавоф қилолсам, она қишлоғимни, онажонимни, яқинларимни бир бора кўролсам, бас! Ажал ёқамга чанг солган пайтларда ҳам «э худо, омонатингни фақат ўз ватанимда олгин» деб ёлворгандим. Илтимос, менга ёрдам беринг!

– Ўзингизни босинг, синглим, – элчихона ходими сув қуйиб узатди. – Сизга албатта ёрдам берамиз. Фақат олдин Ўзбекистондан сиз ҳақингиздаги зарур маълумотларни олишимиз керак. Бу бир оз вақт талаб қилади. Сиз ҳозир қаерда турибсиз? Ҳеч нарсадан қийналмаяпсизми?

– Йўқ, – дедим сувдан ҳўплаб ва турган меҳмонхонам манзилини айтдим. – Мени қабул қилиб, дардимни тинглаганингиз, ёрдам бераётганингиз учун катта раҳмат.

– Асосий вазифаларимиздан бири бу ердаги ҳамюртларимизнинг ҳуқуқлари, манфаатларини ҳимоя қилиш. Афсуски, сизга ўхшаб турли алдов ва фитналарга учиб хорижга чиқиб кетаётган, охир-оқибат пешонаси тошга текканида додини кимга айтишни билмай юрганлар оз эмас. Хайриятки, сиз кеч бўлса-да, ўз хатоингизни англабсиз. Муҳими шу!

Консул қабулхонасидан чиқарканман, анчадан бери тилимнинг учуда турган саволни беришдан ўзимни тийиб туролмадим.

– Менга... қанча муддат беришаркин, билмай-сизми?

Элчихона ходими менга бир зум ачингандек тикилиб турди:

– Билмадим, бу бизнинг ваколатимизга кирмайди. Бу масала билан шуғулланадиган ҳуқуқ-тартибот идоралари бор. Лекин ҳамма нарса адолат билан ҳал қилинади, синглим, – у шундай дея ташрифномасини узатди. – Ёрдам керак бўлиб қолса, шу рақамга телефон қиларсиз...

* * *

Орадан беш кун ўтди. Ниҳоят, мен уйга, Ватанимга қайттиман! «Ўзбекистон ҳаво йўллари»га қарашли улкан ҳаво лайнери мен каби яна ўнлаб одамларни бағрига олганча, булутлар орасини ёриб учаётир.

Иллюминатор ойнасидан тобора майдалашиб бораётган бинолар, машиналар, одамларга боқман. Миллионлаб турли-туман, бахтли ва бахтсиз

қисмат эгаларини бағрига олган шаҳардан олислаб кетарканман, ойлаб бағрига интизор талпинганим – Ватаним, она қишлоғим, яқинларимни эслаб, юрагим жазиллайди.

Мени аэропортнинг ўзида қамоққа олишармикин? Тергов, суриштирув, суд... буларни қаерда ўтказишаркин? Вилоятга олиб кетишармикин ё ҳаммаси Тошкентда бўлиб ўтармикин? Ишқилиб, ойим билан бувимни кўришимга изн беришармикин? Номимни коллеж рўйхатидан ўчиришдимикин? Ҳамма курсдошларим коллежни битириб кетишган, айримлари ўқишга ҳам кириб олгандир? Аҳмоқлик қилмаганимда ҳозир мен ҳам бирор олий ўқув юртида, биринчи курсда ўқиётган бўлармидим?

Бу каби саволлар менга бир зум бўлса-да, тинчлик бермасди.

Майли, шунисига ҳам шукур! Мен ғурбат ўлкаларда худодан нимани сўраган бўлсам, барчасини мустажоб қилди. Оқ ва қорани танийдиган инсонга рўпара қилди, дарбадарлар қатори, бегона тупроқда итдек хор бўлиб ўлим топишдан асради. Мана, омон-эсон ўз юртимга қайтгяпман. Бу ёғига энди ўз қилмишимга ярашасини тортаман.

Консул амакининг мен билан хайрлашув олди-дан айтган сўзлари қулоғим остида такрор жаранглаб, кўнглимда кўр олаёзган хавотирни оташини сўндирарди:

«Синглим, ҳеч нарсадан хавотир олманг! Муҳими, сиз вақтида ўз хатоингизни англаб, барча айбларингизни бўйнингизга олиб Ватанимизга қайт-япсиз. Ахир ҳали-ҳануз жаҳолат диёрида қон кечиб, ватанга хиёнат қилиб юрганлар қанча?»

Гоҳида Комроннинг «талоқ хати»да битилган таҳдидли жумлалар эсимга тушиб юрагим орқамга тортиб кетади:

«Бир амаллаб ортга қайтганингда ҳам сени ҳеч ким қучоқ очиб кутиб олмайди. Фақат тергов, суд, қамоқ, хорлик ва хўрликлар...»

Йўқ, нега энди мен бир ярамас, қаллобнинг таҳдидига ишонишим керак? Мен ҳақиқий хўрликни айнан у ваъда қилган «жаннатий ҳаёт»да кўрмадимми?

Беш соатдан ортиқ парвоз қарама-қарши ўйлар исканжасида кечди. Мана, ниҳоят, самолёт Тошкент халқаро аэропортига қўниши билан ҳамма қарсак чалиб, учувчини олқишлади. Менинг эса юрагим така-пука!

...Ўйлаганимдек, мени аэропорт залида тегишли идоралар ходимлари кутиб олишди. Фақат, ҳеч қандай кўрслик, қўполлик, дағалликни сезмадим. Ҳеч ким қўлимни орқага қайириб, кишан солгани ҳам йўқ. Лекин қонун ҳаммага баробар. Уни бузганлар жавоб бериши шарт!

Аэропортдаги ҳужжатлаштириш ишлари тугагач, мени қандайдир мослашув марказига олиб боришларини айтишди. Мана, енгил машинада пойтахт кўчалари бўйлаб кетиб боряпман. Тошкентни олдин фақат телевизорда кўрганман. Бироқ бари бир кўз билан кўриш бошқача экан. Қанчалик гўзал, бир-биридан кўркам бинолар, равон йўллар, истараси иссиқ одамлар!

Бир зум Раққада, Тал-Абёдда, Айн-Исода кўрган мудҳиш манзаралар кўз олдимда гавдаланди. Харобага айланган бинолар, тутун ўрлаётган култепалар, қурол кўтарган жангарилар, ҳар-ҳар ерда чўзилиб ётган ўликлар!.. Наҳотки, мен мана шу гўзал диёрни ташлаб, ўша жаҳолат масканига ўз хоҳишим билан қадам босдим? Наҳотки, ўз ватанини ҳам мана шундай вайронага айланишини чин дилдан истаётган ёвуз кимсаларнинг алдовига чув тушдим? Яратганга шукур! Кеч бўлса-да кўзим очилди.

Аэропортдан тушишим билан худди Айн-Исодаги каби бадбўй, қоронғи зиндонга тиқишади, деб бекорга хавотир олган эканман. Мослашув маркази ҳамма қулайликларга эга бўлган замонавий бинода жойлашган, бу ерда одам савдоси қурбонига айланган ожизалар хориждан келиши билан бир неча кунга жойлаштирилар, тегишли ҳужжатлар расмийлаштирилар, кейин доимий яшаш жойларига юборилар экан.

Мен ҳамон уйдагилар ҳақида бирор оғиз гап эшитмагандим. Телефон қилишга ҳам ўша-ўша юрагим безиллайди. Мослашув марказига келган кунимнинг эртасигаёқ марказ ходимларидан бири ўз хонасига чақиртирди.

Унинг хонасида, аввал қадрдон тоғамни, кейин унинг ёнида... муштдеккина бўлиб ўтирган онамни кўрдим-у, йиғлаганча унинг бағрига отилдим...

Ойим! Ойижоним! Мени деб чўпдек озиб, сочлари қордек оқариб кетибди! Юзларидаги ажинлар-чи? Наҳотки, мени туғиб, вояга етказган онаизоримни шу аҳволга солган бўлсам?

Ойимнинг серажин юзларидан, ич-ичига ботиб кетган кўзларидан қайта-қайта ўпар, йиғи аралаш фақат битта гапни тинимсиз қайтарардим:

– Ойижон, ойижоним, мени кечиринг! Мен ахмоқни кечиринг, ойижон! Бадбахт қизингизни кечиринг, ойижон!

– Худога шукур, қизим, тирик экансан! Етказганига шукр, жон болам! Қаерларда юргандинг, она қизим? – энтика-энтика сўради онам.

– Тирикман, ойижон! Мен дайди қизингизни кечиринг! Энди сизни ташлаб ҳеч қаерга кетиб қолмайман!

Фақат мен ва ойим эмас, бизни жим қузатиб турган тоғам ҳам, ҳатто хизмат формасидаги марказ ходими ҳам кўз ёшларини тутиб тура олишмади.

Тоғамнинг кафиллиги остида мени ўз уйимга юборадиган бўлишди. Вилоят прокуратурасида менинг қилмишларим юзасидан аллақачон жиноят иши қўзғатилган, тергов ва суриштирув ишлари ҳам ўша ерда бўларкан.

Тоғамнинг машинасида қишлоққа қайтпмиз. Йўл-йўлакай онам мен йўғимда юз берган воқеаларни кўз ёш билан ҳикоя қилишга тушди.

Ойим ўша куни эрталаб менинг йўқолганимни билгач, бутун қишлоқни излаб чиқибди: кўни-кўшнилари, қариндош-уруғлари, синфдошларимдан суриштирибди. Мендан ном-нишон йўқ, телефоним ҳам ўчирилган... Фақат эрталаб мачитга чиқаётган чоллардан бири мени эски бекат олдида қора кўзойнакли бир одамнинг қоп-қора машинасига ўтираётганимни кўрган экан. Шундан сўнг милицияга хабар қилишган, ҳамма ёққа хабар йўллашган, табиийки, мендан бирор дарак чиқмаган. Ойим ҳам, бувим ҳам бу йўқотишдан қаттиқ қайғуга тушишибди. Энг ёмони... орадан тўрт ой ўтиб, бувим бечора қазо қилибдилар...

Шу пайтгача ана шу совуқ хабарни эшитишдан қўрқиб келганимни англадим. Тўғри, ўлим ҳақ, ҳар бири тирик жон ўлимга юз тутгувчидир. Аммо менинг кўққисдан йўқолиб қолишим шўрлик бувимнинг ўлимини янада тезлаштирибди.

– То жонлари чиққунича сени сўроқладилар, – деди ойим рўмолининг учи билан намли киприкларини артаркан. – Начора, насиб қилмаган экан. Ўзимиз сўнгги йўлга кузатдик.

Кейинги пайтларда қишлоққа менинг қандайдир ақидапарастлар оқимига қўшилиб қолганим ҳақида гап-сўзлар оралаб қолган, ойимни бир неча марта ҳуқуқ-тартибот идораларига чақиритишган, йўқолиб қолишимдан аввал менда пайдо бўлган ўзгаришлар билан қизиқишган экан. Балки «фейс-

бук»даги саҳифамни очиб, у ердаги ёзишмалардан ҳам хабардор бўлишгандир...

Тўққиз соатга яқин йўл босиб, она қишлоғимизга кириб келдик. Мана, ўша эски бекат. Худди шу ердан анави башараси совуқ, қора кўзойнакли кимсанинг машинасига ўтириб, чегарагача кетгандим. Салкам ўн ой бўлибди қишлоғимиздан чиқиб кетганимга. Қишлоғимиз ўша-ўша, ҳеч нарса ўзгармаган. Шом қоронғиси ёйила бошлаган қишлоқ узра тирамоҳнинг сокин табиати ҳукм суради. Барглари сарғайган дарахт шохларида ғуж бўлиб олган чумчуқлар қишлоқни бошларига кўтаришади.

Мана бизнинг эски ҳовлимиз. Чиқиб кетаётганимда бу ҳовли кўзимга файзсиздек кўринганди. Энди эса... дунёдаги энг ҳашаматли, маҳобатли қасрни ана шу мўъжазгина ҳовлимизга алишмаган бўлардим.

Ҳовлимизга киришим билан тиз чўкиб, киндик қоним тўкилган мана шу намхуш, хазон ҳиди анқиб турган тупроқни кўзларимга сурдим, лабларимга босдим...

Томорқамизда дадам экиб кетган саданинг қуруқшаган танасини, у киши тишлаб кетган, бувим уйимиз деворига осиб қўйган тандир нонини ҳам шу тахлит юз-кўзларимга суртдим. Яратганга шукур! Минг қатла шукур!

Ўша куни эрталабгача ухламасдан бошимдан ўтган воқеалар онамга айтиб бердим. Бечора онам ёш бошимга тушган савдоларни, салкам ўн ой ичида икки марта эрга тегиб чиққанимни эшитиб ҳангу манг бўлиб қолди. «Сени шу умидда катта қилганмидим, орзу-ҳаваслар қилмоқчи эдим-ку» деб йиғлаб-сиқтади. Аммо начора? Синган кўзани бутлаб бўлармиди? Онам ҳам тушунди чоғи, «май-

ли, тирик қайтиб келганингни ўзи катта гап» дея қўз ёшларини артди. Бечора ойижоним...

...Тергов бир ойга яқин давом этди. Табиийки, ҳамма-ҳаммасини – интернет орқали бир фирибгарнинг тузоғига илинганимни, ҳеч кимга лом-мим демасдан ўз бахтимни излаб, қўшни мамлакат ҳудуди орқали Истанбулга учиб кетганимни, алданимни англаб, Комроннинг йўриғига юришдан бошқа чорам қолмаганини, Сурияда, «муқаддас халифалик давлати» ҳудудида кўрган-кечирганларимни терговда очиқ-ойдин гапирдим. Фақат тўғри қилдимми-нотўғрими, Фаррух ҳақида яна оғиз очмадим. У энди йўқ. Фақат онасининг хавфсизлигини ўйлаб, шу машъум жиноятга қўл урди. У Ватанига хоинлик қилишни истамаганди. Шунингдек, ўз юртида номи хоинлар сафида эсланишини ҳам истамасди. У ҳақида гапиришимнинг ҳеч кимга фойдаси ҳам, зарари ҳам йўқдек эди.

Ниҳоят, иш судга оширилади. Суд худди Раққадаги сингари уч кишининг хом-хатала фикри билан ўз қарорини чиқармади. Судья мен терговда айтган ҳамма маълумотларни қайтадан сўраб, ўзимга тасдиқлатиб олди.

Суд мажлисининг сўнгги куни. Менга давлат томонидан тайинланган адвокат ёшлигимни, тажрибасизлигимни, дастлаб ўзим қилган ишларнинг оқибатларини англаб етмаганимни, қилмишларимга чин дилдан пушаймонлигимни ва бошқа шу каби енгиллаштирувчи ҳолатларни келтириб ўтди. Прокуратура ходими эса, мен қўл урган жиноятнинг ижтимоий хавфлилик даражасини ҳисобга олиб, бир қатор моддаларга асосан мени уч йил озодликдан маҳрум этишларини сўради.

...Уч йил! Тўғри, мени «шариат суди» ҳам уч йил муддатган қаматган эди. Аммо у ерда бўйнимга қўйилган айблар фирт бемаънилиқдан иборат эди.

У ерда «қози почча» мени номаҳрам билан мунтаам мулоқот қилишда, эримнинг қотили билан тил бириктиришда гумон қилиб, аёллар ҳибсхонасига юборганди.

Бу ерда...

Дафъатан залдагиларнинг ҳаммаси оёққа қалқди. Ойим тенги судья аёл ҳукмини ўқиб эшиттирарди:

– Ўзбекистон Республикаси номидан ҳукм: Нор-бўтаева Маҳзуна Норқобил қизи Ўзбекистон Республикаси жиноят кодексининг 223-моддаси биринчи қисмига биноан айбли деб топилсин...

Беихтиёр кўз ўнгимда Айн-Исо қамоқхонаси келди. Нимқоронғи хона, хастаҳол, кекса аёллар, тушлик ўрнида бериладиган ачқимтир бўтқа, чап ичакка юқ бўлмайдиган, суви қочган чапати нон... Майли, ахир бу ерга ҳамма айбимни бўйнимга олиб келдим, ҳар қандай жазога тайёрман-ку! Ватанимнинг турмаси ҳам ватан, деган ҳам ўзимман-ку!

Хаёл билан бўлиб, судьянинг охирги гапини эшитолмай қолибман. Залда енгил шовқин кўтарилган, негадир ҳамманинг юзида кўтаринкилик акс этарди.

Адвокат кулимсираб, менга яқинлашди.

– Сизнинг ҳаракатларингизда давлатга хоинлик, терроризм, агрессия сингари офир жиноятларнинг аломати топилмади, фақат чет элга ноқонуний тарзда чиққанингиз учун сизга шартли жазо тайинланди, – деди у менга қўл узатаркан. – Сиз бугундан бошлаб озодсиз, фақат муайян чекловлар, талаблар бор, уларни мен ўзим сизга тушунтираман.

– Мен... қамалмайманми? – сўрадим ҳаяжон билан, қулоқларимга ишонмай.

Адвокат кулимсираб бош чайқади. Ойим ҳам ёнимда турар, ҳеч нарса деёлмас, юм-юм йиғларди... Мен ҳам ойимнинг озғин жуссасини бағримга босганча ҳўнграб юбордим...

Кейинчалик терговда мен номини тилга олган одамларнинг айримлари ҳақида қўп нарса ойдинлашди. «Комрон» деганлари муқаддам икки марта судланган, уч марта хотин қўйган, 2004 йилда Тошкентда юз берган қонли терактда иштирок этиб, яширин йўл билан хорижга чиқиб кетган бир малъун кимса экан. Яхшиям у турган манзил ёдимда қолганди: «Турғут Ўзол кўчаси, 58-уй, 2-хонадон». Айни пайтда у турк полицияси томонидан қўлга олинбди, тергов олиб борилаётган экан.

Ночор асира қўлида шарафсиз ўлим топган «Абу Жаъфар» ҳам давлат тузумига қарши жиноятларда айбланиб, қидирувда юрган кимсалардан бири экани ойдинлашди.

Мени машинасида чегарагача олиб кетган эркак ва унинг икки аёл шеригини топишнинг имкони бўлмади. Лекин улар ҳам эртами-кечми қўлга тушиши, қонун олдида жавоб бериши муқаррар.

Шундан сўнг вилоят суди биносидан чиқиб, тоғамниг машинасида қишлоққа қайтдик. Фақат анчагача ҳамқишлоқларимнинг кўзига қаролмай юрдим. Назаримда ҳамма: қўшнилари, синфдошларим, узоқ-яқин қариндошларнинг бари менга қўлини бигиз қилиб кўрсатгандек бўлаверарди.

Айтганимдек, коллеждаги синфдошларимнинг қўпи ўқишга кириб кетибди. Энг яқин дугоналарим Шоҳсанам ва Муҳсина уйимизга мени кўргани келишди. Муҳсина Термиз университетидида биринчи курсда ўқиётган экан. Шоҳсанам банкдан кредит олиб, туман марказида гўзаллик салони очибди.

Уларга жуда-жуда ҳавасим келди. Мен ҳам тинчгина юрганымда, ҳозир ўз йўлимни топиб кетган бўлармидим.

– Айтганча, йигитларинг юрибдими? – сўрадим уларнинг фейсбукда хорижлик йигитлар билан гаплашиб юриши эсимга тушиб.

– Э, башараси қурсин, бу Майкл дегани гирт альфонс экан, – ҳазин жилмайди Шоҳсанам. – У аввалига қизларни роса авраб, кейин «тоғамдан қолган бир миллион фунтни номимга расмийлаштириш учун 500 доллар керак бўп қолди» деб қулоғига лағмон иларкан. Бу гапга лаққа тушган қизлар зирагию узугини сотиб айтилган манзилга пулни жўнатар, шу билан Майкл деганлари ном-нишонсиз йўқолиб кетаркан.

– Демак, 500 долларга чув тушибсан-да, – дедим унга ачинган киши бўлиб. (Худди ўзим ҳеч қачон чув тушмагандек.)

– Э жинни бўлибманми, – лабини бурди Шоҳсанам. – Тоғамнинг ўғлига айтгандим бир зумда интернетни тит-пит қилиб, у ҳақдаги ҳамма маълумотларни топиб берди.

– Раҳул билан ҳам ўша пайтларда алоқани узганман, – Муҳсина ҳам ўзининг «ўтли» дамларини хотирларкан, кулиб қўйди. – Ўйлаб қарасам, узоқнинг буғдойидан яқиннинг сомони яхши экан. Ўзимизнинг курсдаям шунақа чиройли, келишган йигитлар борки, Раҳул уларнинг олдида ип эшолмайди. Нечтаси ҳозир орқамдан гап отиб юрибди.

Дугоналаримга ич-ичимдан ҳавас қилдим. Мен ҳам бир пайтлар уларга ўхшаб интернет жинниси эдим. Аммо энг катта хатога улар эмас, мен қўла уриб қўйгандим.

Мен кечмишлар акс этган бу кундаликка шу ерда нуқта қўйишим ҳам мумкин эди. Аммо кутилмаганда...

Ушбу битикларни ёза бошлаган кунларим эди. Уйимизга туман ички ишлар бўлимининг бир ходими келиб, мени Тошкентга, муҳим бир тергов жараёнига чақиришганини айтди ва қўлимга самоёт чиптасини тутқазди. Эртасига эрталаб, яна

йўлга чиқдик. Тошкент маҳаллий аэропортида мени тегишли ходимлар кутиб олишди.

Мени машинада номаълум томонга олиб кетишаркан, кўнглимда гулгула тушганди: балки вилоят судида менга жуда енгил жазо беришгандир? Энди ишимни қайта кўриб, оғирроқ жазо билан алмаштиришар? Майли. Нима бўлса ҳам яхшиликка бўлсин.

Аллақандай қора ойнали бинога кирдик. Керакли хонага кирганимда ўрта ёшли, нимаси биландир Анқарадаги консулга ўхшаб кетадиган, қора костюм-шимли эркак мени очиқ чеҳра билан кутиб олди. Қисқа салом-аликдан сўнг, менинг «кечмишим» билан яхши таниш эканини билдирди. Кейин қўлимга битта сурат тутқазди:

– Танияпсизми?

Кўз олдимда ўт чақнагандек бўлди. Суратда... менга Фаррух кулимсираганча термилиб турарди. Худди чақмоқ ургандек сапчиб тушдим. Нега буни мендан сўраяпти? У ҳақида ҳеч нарса демаганим учун балки мени қайта сўроқ қилишар?

– Ҳа, – дедим имкон қадар хона соҳибига қарамасликка тиришиб. – Уни... ўша ерда кўргандим. Террорчиларнинг тазйиқи билан... ўзини портлатиб юборган...

– Нега бу ҳақда терговда гапирмагансиз?

– Менинг хатти-ҳаракатларимга унинг алоқаси йўқ деб ўйлагандим, шунга...

Ходимнинг хийла мавҳум қиёфада бош чайқашини ўзимча ёмонлик аломатидек сезиб, юрагим санча бошлади.

– Майли, ҳеч қиси йўқ, – деди у бир оз жимликдан сўнг. – Ҳозир сизни у билан юзлаштирамиз. Фақат менинг рухсатимсиз бирор оғиз ортиқча гапирмайсиз. Фақат мен сўрасам жавоб берасиз, маъқулми?

Ҳайратдан донг қотиб қолдим:

– Нима? У... у тирикми?

Мен ҳали сўроғимга жавоб олмасимдан туриб, эшик очилди ва соқчи билан олдинма-кейин... Фаррух кириб келди....

Ўша пайтда қандай ҳолатга тушганимни ҳеч қачон аниқ-тиниқ тасвирлаб беролмайман. Қувончми, ҳайратми, қўрқувми, ҳаяжонми, бу кучли туйғуни қандай номлашга ҳам ҳайрон эдим. Кўзларимга ишонмасдим. Лекин шуниси аниқ – Фаррух тирик эди.

Маълум бўлишича, Фаррух ўша, мен мактубни ўқиб чиққан куниёқ Ливанга йўл олган. Ярим кечаси яширинча чегарадан ўтиб, Байрутдаги жангарилар вакили билан учрашган. Фаррухнинг белига «шаҳидлик камари»ни боғлаб, кечки пайт Юнон православ черкови томон йўллашган. Яратганга тавалло қилиш учун черков томон келаётган хотиржам, сокин, содда одамларни кўриб, Фаррухнинг тараддуди қатъий қарорга айланган. Ўзини ҳам, бу бегуноҳ одамларни ҳам ўлдирмасликка аҳд қилган ва яқин орада полиция участкасига бориб, ўзини таништирган, фикридан қайтганини билдирган. Дарҳол етиб келган сапёрлар гуруҳи бомбани зарарсизлантирган, Фаррухни шу заҳоти ҳибсга олишган. Бир ой давомида уни тергов қилишган. Унинг қарори қатъийлиги, чин дилдан пушаймон экани ўз исботини топгач, уни Москва орқали Ўзбекистонга экстрадиция қилишган.

Дарвоқе, оиласининг хавфсизлиги нуқтаи назаридан Фаррухнинг полицияга таслим бўлгани ҳақида оммага ҳам ҳеч қандай маълумот берилмаган. Бу ҳодиса мужоҳидлар учун ҳам сир бўлиб қолган. Акс ҳолда бу ҳақдаги шов-шувлар қулоғимга чалинган бўларди.

Хуллас, Фаррух Тошкентга қайтгач, бу ерда унга нисбатан жиноят иши очилиб, тергов бошланган экан. Фаррух орган ходимларига у ерда кўрган-кечирганларини айтиб бераркан, менинг ҳам ўз хоҳишимга қарши ўлароқ жангарилар чангали тушиб қолганимни маълум қилган...

Ўша куни табиийки, Фаррух билан холироқ гаплаша олмадик. Ер остидан унинг маъсум, қоп-қора кўзлари билан нигоҳим тўқнашган онда, юрагим қафасидан чиққудек ҳаприқар, унинг қучоғига отилишдан ўзимни аранг тутиб турардим...

...Фаррухнинг ўз айбига чин кўнгилдан пушаймонлиги, энг асосийси ўзга юртда бўлса ҳам йирик бир хунрезликнинг олдини олгани учун айби енгиллаштирилишига ишончим комил эди. Ўйлаганимдек бўлиб чиқди. Амнистия актга асосан, унга нисбатан очилган жиноят иши ҳаракатдан тўхтади. Жангарилар таҳдид қилганидек, унинг онасига ҳеч қандай зиён етмаган.

Фаррухнинг тирик қайтиши мен учун кутилмаган мукофот бўлганди. Ҳали у билан холи гаплашмаган бўлсам-да, ҳаётим тез орада бутунлай бошқа томонга ўзгариб кетишига ишонардим. Гоҳида «эҳтимол, алақачон бошқа бировга уйланиш ниятида юргандир» деган фикрга ҳам борардим. Ахир шундай хушрўй, келишган йигитга ким қизини бермайди? Мен унинг олдида кимман? Бир эмас, икки марта эрга тегиб чиққан жувон. У эса исталган пайтда онаси ўпмаган қизга уйланиши мумкин. Бир пайтлар менга ёзган мактубини ҳисобга олмаса, у билан орамизда ҳеч гап бўлмади ҳисоб.

Маيلي, нима бўлганда ҳам мен учун унинг тирик қолгани энг катта бахт. Қаерда, ким билан бўлмасин, соғ-омон бўлса, шунинг ўзи етарли...

Ана шундай умидли-умидсиз кунларимнинг бирида қўл телефоним (қўшимча имкониятлардан

холи, оддийгина телефон тута бошлагандим) жиринглаб қолди. Бегона рақам.

Хийла иккиланиб қулоғимга тутдим:

– Ичкаридагилар омонми?

Эҳ, Фаррух! Қувончдан сакраб кетдим. Бир пайтлар Абу Жаъфарнинг уйида «Бахт туйнуги» орқали ишлатадиган пароль сўзларимиз бу:

– Ташқаридагилар сўраганидан бери...

Бир-биримизни анча софинган эканмиз. У билан узоқ ва бежавотир гаплашдик. Ҳалиги хат билан боғлиқ воқеалардан хабар топган Фаррух бир оз ўкинч билан узр сўраган бўлди:

– Агар бу хат бошингизга шунча балолар келтиришини билганимда, умуман ёзмаган бўлардим.

– Агар сиз шу хатни ёзмаганингизда, – дедим ўша кунларни эслаб, кўнглим хижил тортаркан: – Сиз билан ўз ватанимизда кўришолмасдик ҳам...

Яна нималарни ёзсам экан?

Айни пайтда, мен яна ўша коллежда ўқишимни тикладим. Ўзимдан бир ёш кичиклар билан ўқияпман. Ўқишдан бўш пайтимда Шоҳсанамнинг гўзаллик салонига қатнаб турибман. Ўқишни битирсам, мен ҳам унга ўхшаб банкдан кредит оламан ва модалар ательеси очаман.

Ора-сирада шеър ҳам қоралаб тураман. Лекин интернетга умуман киргим келмайди. Тўғри, бугунги ҳаётни усиз тасаввур этиш қийин. Лекин... билмадим, бундан кейин интернетга фақат фойдали ишлар учунгина киришим мумкин.

Фаррух ҳам водийда тоғасининг пойабзал фабрикасида ишлаётган экан. Яқинда у онаси билан бизникига келиб кетди. Сабабини тушунган бўлсангиз керак...

Хуллас, ана шунақа гаплар! Ҳали бу ҳаётдан ризқу насибам узилмаган экан. Энг муҳими, оқ билан қорани, яхши билан ёмонни фарқлашга ўрган-

дим. Огоҳликда гап кўп экан. Ўзимга ўхшаб хом хаёлларга алданган, айна дамда хорижга кетиш учун тараддуланиб турган қизларга менинг кечмишларим ибрат бўлар, деган умидда кўрган-кечирганларимни батафсил қорозга туширдим.

Қандай хулоса чиқариш ўзингизга ҳавола, азизлар!»

* * *

Мен Маҳзунанинг кечмишларини ўқиб чиқарканман, анча пайт ўзимга келолмай юрдим. Уни матбуотда чоп эттиришдан аввал ҳам анча-мунча мулоҳаза ва мунозарага борилди. Балки кимларнингдир шаъни, яна кимнингдир хавфсизлиги нуқтаи назаридан бу қиссани чоп этмаслик керакдир, деган фикрлар бўлди. Шу сабабли тилга олинган воқеалар мазмунига ҳалал етказмаган ҳолда, айрим шахс ва жой номларига ўзгартиришлар киритилди.

Асар бир неча ҳафта мобайнида матбуотда мунтазам чоп этиларкан, жуда кўп мухлисларимиз қаҳрамон билан юзма-юз кўришиш истагини билдиришди. Маҳзунанинг ўзи ҳам кечмишлари матбуотда чоп этилгани учун бизга миннатдорчилик билдириб турди. Бироқ ўзига тегишли шахсий маълумотлар унинг илтимосига кўра ошкор этилмай қолдирилди.

Биз ҳам шу ерда нуқта қўйсак. Маҳзуна айтганидек, огоҳликда гап кўп.

Огоҳ бўлайлик!

МУНДАРИЖА

Жаҳолат асирасининг иқрори	3
Биринчи қисм	9
Иккинчи қисм	47
Учинчи қисм.....	89
Тўртинчи қисм	228

Адабий-бадиий нашр

РУСТАМ ЖАББОРОВ

ЖАҲОЛАТ АСИРАСИ

Муҳаррир
Муҳайё РИХСИБЕКОВА

Бадиий муҳаррир
Уйғун СОЛИҲОВ

Мусахҳиҳ
Мадина МАҲМУДОВА

Саҳифаловчи
Суннат МУСАМЕДОВ

Техник муҳаррир
Умидбек ЯХШИМОВ

Лицензия рақами: АІ № 252, 2014 йил 02.10.да берилган.

Босишга 2016 йил 24.05.да рухсат этилди.

Бичими 84x108 1\32.

Босма табағи 16,0. Шартли босма табағи 26,88.

Гарнитура «Bookman Old Style». Офсет қоғоз.

Адади 5000 нусха. Буюртма № 116.

Баҳоси келишилган нарҳда.

«Янги аср авлоди» НММда тайёрланди.

100113. Тошкент, Чилонзор-8, Қатортол кўчаси, 60.

Мурожаат учун телефонлар:

Нашр бўлими – 147-00-14; 129-09-72;

Маркетинг бўлими – 128-78-43; 397-10-87; факс – 273-00-14;

e-mail: yangiasravlod@mail.ru